Dr Krechowski

KALENDARZ

WYDAWANY

PRZEZ

OBSERWATORYUM ASTRONOMICZNE WARSZAWSKIE

NA ROK ZWYCZAJNY

1857.

BIBLIOTH. UNIV.

WARSZAWA.

1857.

TARYFFA

TELEGRAFU ELEKTRYCZNEGO

przy Drodze Żelaznéj Warszawsko-Wiedeńskiéj.

I. Za depeszę do 25 wyrazów obejmującą, tojest pojedynczą, czyli klassy Iéj

płaci się kopiejek srebrem:

DOKĄD? do	Pruszkowa.	Grodziska.	Rudy Guzowsk.	Radziwiłłowa.	Skierniewic.	Łowicza.	Płyćwi.	Rogowa.	Rokicin.	Bab.	Piotrkowa.	Gorzkowic.	Radomska.	Kłomnic.	Częstochowy.	Poraja.	Myszkowa.	Łaz.	Ząbkowic.	Granicy.
z Warszawy.	10	20	30	40	50	60	60	70	80	90	100	110	120	130	140	150	160	170	180	186
z Pruszkowa .		10	20	30	40	50	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	150	160	170	180
z Grodziska .			10	20	30	40	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	150	160	170
z Rudy Guzowskiéj .				10	20	30	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	150	160
z Radziwiłłowa .					10	20	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	150
ze Skierniewic .						10	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140
z Łowicza .							20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	150
z Płyćwi .								10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130
z Rogowa .									10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120
z Rokicin .										10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110
z Bab .											10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
z Piotrkowa .												10	20	30	40	50	60	70	80	90
z Gorzkowic .													10	20	30	40	50	60	70	80
z Radomska .														10	20	30	40	50	60	70
z Kłomnic .															10	20	30	40	50	60
z Częstochowy .																10	20	30	40	50
z Poraja .																	10	20	30	40
z Myszkowa .																		10	20	30
z Łaz .																			10	20
z Ząbkowic .																				10

Za depeszę kl. II. od 26 do 50 wyrazów płaci się podwójnie.

Za depeszę kl. III. od 51 do 100 wyrazów płaci się potrójnie.

Sposób liczenia ilości wyrazów:

1. Adres, podpis i data wchodzą w obliczenie ilości wyrazów.
2. Wyrazy więcéj jak 7 syllab (zgłosek) mające, liczą się za 2 wyrazy.
3. Litery pojedyncze, oraz gdy są łącznikami lub przyimkami, jak: i, o, u, w, z, liczą się za wyraz.
4. Cyfry i znaki przy tychże liczą się po 5 na wyraz.
5. Znaki pisarskie nie liczą się.
6. Uwagi dotyczące *dalszego przesłania depeszy*, żądania odpowiedzi, sprawdzenia i t. p. porozumiewanie się urzędników, nie zalicza się.

Lit. M. Fajans w Warszawie.

KALENDARZ

WYDAWANY

PRZEZ

OBSERWATORYUM ASTRONOMICZNE WARSZAWSKIE

NA ROK ZWYCZAJNY

1857.

7½ KOPIEK 7½ KOPIEJEK

(Z WIZERUNKIEM NAJJAŚNIEJSZEGO PANA.)

Bibl. Ord. Jagellonicae

Władysław Kretkowski

WARSZAWA.

1857.

780273

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

OBSERWATORYUM WARSZAWSKIEGO:

Szerokość geograficzna	52°13′5″
Długość na wschód w łuku:	
„ „ „ względem Ferro.	38 41 25.5
„ „ „ Paryża.	18 41 25.5
„ „ „ Greenwich	21 1 48
„ albo w czasie na wschód:	
„ „ względem Paryża	1ᵍ 14ᵐ 45. 7
„ „ „ Greenwich.	1 24 7. 2
Wyniesienie Obserwatoryum (podstawy):	
Nad poziom Wisły w najniższym jéj stanie	112 stóp paryzkich
Nad poziom morza Baltyckiego.	319 „ „
Wyniesienie miejsca barometru.	367.6 „ „

Biblioteka Jagiellońska
1002499617

Wolno drukować, z warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu, prawem przepisanéj liczby egzemplarzy.

Warszawa, d. 29 września (11 października) 1856 r.

Starszy Cenzor, *F. Sobieszczański.*

6657
+ uzupł
1857-1861

Czcionkami i na maszynie pospiesznéj
Drukarni Gazety Codziennéj.

EPOKI GŁÓWNE.

Rok 1857 Ery Chrześciańskiéj jest:
— 6570 peryodu Juliańskiego.
— 7365 ery Bizantyńskiéj.
— 1273 ery tureckiéj, którego początek d. 1 września 1856 r., a koniec d. 21 sierpnia 1857 r.
— 5618 ery żydowskiéj, którego początek dnia 19 września 1857 roku.
— 2610 od założenia Rzymu podług Varrona.
— 2604 ery Nabonassara, któréj początek przypadł dnia 26 lutego 3967 roku peryodu Juliańskiego, albo roku 747 przed erą chrześciańską podług chronologów, a roku 746 podług astronomów.
— 2633 Olympiad, albo piérwszy rok 659 Olympiady, zaczynającéj się w lipcu 1857 roku, odnosząc początek Olympiad do roku 7751/2 przed Chrystusem, albo do dnia 1 lipca 3938 roku peryodu Juliańskiego.
— 1857 Kalendarza Gregoryańskiego od 275 lat, tojest od roku 1582 dnia 4 października zaprowadzonego, zaczynający się dnia 1 stycznia n. s. Rok zaś 1857 podług kalendarza Juliańskiego zaczyna się we dwanaście dni późniéj, tojest dnia 13 stycznia n. s. Nowy kalendarz zaprowadzony został w Polsce w r. 1586.

LICZBY ZWROTÓW KALENDARSKICH.

Podług nowego (Gregoryańskiego) Kalendarza.	XV	Liczba złota	XV	Podług starego (Juliańskiego) Kalendarza.
	IV	Epakta	XV	
	XVIII	Okres słońca	XVIII	
	XV	Poczet Rzymski	XV	
	D.	Litera Niedzielna	F.	

ŚWIĘTA RUCHOME RZYMSKIE

Niedziela Starozapustna . . dnia 8 lutego.
Niedziela Mięsopustna . . . dnia 15 lutego.
Niedziela Zapustna . . . . . dnia 22 lutego.
Popielec . . . . . dnia 25 lutego.
Wielkanoc . . . . . dnia 12 kwietnia
Krzyżowe dni . . . . . 18, 19, 20 maja.
Wniebowstąpienie Pańskie . dnia 21 maja.
Zielone Świątki . . . . . dnia 31 maja.
Trójcy Świętéj . . . . . dnia 7 czerwca.
Boże Ciało . . . . . dnia 11 czerwca.
Niedziela 1 Adwentu . . . dnia 29 listopada.

Mięsopustu rachując od Nowego Roku do Popielca, jest tygodni 7 i dni 6.

KOŚCIOŁA WSCHODNIEGO.

Miasopust . . . . . 10 fewrala.
Syropust . . . . . 17 fewrala.
1 deń Welikaho Posta. . . . . 18 fewrala.
Werbnaja Nedela . . . . . 31 marta.
Woskresenie Christowo . . . . . 7 aprela.
Wozneseniе Hospodne . . . . . 16 maja.
Soszestwie S-go Ducha . . . . . 26 maja.
1 deń Petrowa Posta . . . . . 3 junii.

SUCHE DNI.

Piérwsze . . . . . dnia 4, 6, 7 marca.
Drugie . . . . . dnia 3, 5, 6 czerwca.
Trzecie . . . . . dnia 16, 18, 19 września.
Czwarte . . . . . dnia 16, 18, 19 grudnia.

ZAĆMIENIA.

W roku 1857 przypadają dwa zaćmienia słońca, z tych tylko drugie przy końcu swego trwania będzie widzialne w Warszawie. Zaćmienia księżyca w tym roku wcale nie będzie.

I. *Zaćmienie słońca całkowite d. 25 marca.* Widzialne w północnéj i środkowéj Ameryce i w większéj części Australii.

II. *Zaćmienie słońca obrączkowe dnia 18 września*, widzialne w wschodnich częściach Europy, w większéj części Azyi i Australii, i w północno-wschodniéj części Afryki; w Warszawie będzie widzialny tylko koniec zaćmienia, gdyż słońce z rana wejdzie na poziom już tylko w części zaćmione. Wschód słońca przypadnie o godzinie 5-téj minucie 40 rano, poczem zaćmienie bardzo małe cząstkowe trwać będzie do godziny 6 minuty 18,2 rano.

W tym roku zakryte także będą przez księżyc trzy planety następujące:

JOWISZ dnia 2 stycznia . . . o godzinie 6 minucie 35 wieczór.
Powtórnie d. 30 t. m. o godzinie 6 minucie 50 rano.
MERKURY dnia 21 sierpnia . . . o godzinie 3 minucie 33 wieczór.
MARS dnia 14 października o godzinie 6 minucie 26 rano.

Nadto zakryje także księżyc gwiazdę stałą zodyakalną 1-éj wielkości zwaną *Kłos Panny* dnia 14 lutego o godzinie 0 min. 8 rano, i powtórnie dnia 6 maja o godzinie 8 wieczór.

CZTERY PORY ROKU ASTRONOMICZNE.

Wiosna zaczyna się	dnia 20 marca	. . o godzinie 5 minucie 0 sek. 54 wieczór.
Lato	" dnia 21 czerwca	. o godzinie 1 minucie 41 sek. 57 wieczór.
Jesień	" dnia 23 września	o godzinie 3 minucie 49 sek. 19 rano,
Zima	" dnia 21 grudnia	. o godzinie 9 minucie 32 sek. 42 wieczór.

ROZKŁAD DNI NIEDZIELNYCH I ŚWIĄT UROCZYSTYCH W R. 1857.

Dnia	W STYCZNIU	Dnia	W LUTYM	Dnia	W MARCU
1	Czwartek, *Nowy Rok.*	1	Niedziela	1	Niedziela.
4	Niedziela.	2	Poniedz. *Oczyszcz. N. M. P.*	8	Niedziela.
6	Wtorek, *Trzech Króli.*	8	Niedziela.	15	Niedziela.
11	Niedziela.	15	Niedziela.	22	Niedziela.
18	Niedziela.	22	Niedziela.	25	Środa, *Zwiastowanie N.M.P.*
25	Niedziela.			29	Niedziela.
	4 Niedziel.		4 Niedziel		5 Niedziel.
	2 Święta uroczyste.		1 Święto uroczyste.		1 Święto uroczyste.

Dnia	W KWIETNIU	Dnia	W MAJU	Dnia	W CZERWCU
5	Niedziela.	3	Niedziela.	1	Poniedziałek *Ziel. Świątek.*
12	Niedziela *Wielkanocna.*	8	Piątek, *Ś. Stanisława.*	7	Niedziela.
13	Poniedziałek *Wielkanocny.*	10	Niedziela.	11	Czwartek, *Boże Ciało.*
19	Niedziela.	17	Niedziela.	14	Niedziela.
26	Niedziela.	21	Czwartek *Wnieb. Pańskie.*	21	Niedziela.
		24	Niedziela.	28	Niedziela.
		31	Niedziela *Zielonych Świątek*	29	Poniedział. *Piotra* i *Pawła.*
	4 Niedziel.		5 Niedziel.		4 Niedziel.
	1 Święto uroczyste.		2 Święta uroczyste.		3 Święta uroczyste.

Dnia	W LIPCU	Dnia	W SIERPNIU	Dnia	WE WRZEŚNIU
5	Niedziela.	2	Niedziela.	6	Niedziela.
12	Niedziela.	9	Niedziela.	8	Wtorek, *Narodzenie N.M.P.*
19	Niedziela.	15	Sobota *Wniebow. N. M. P.*	13	Niedziela.
26	Niedziela.	16	Niedziela.	20	Niedziela.
		23	Niedziela.	27	Niedziela.
		30	Niedziela.		
	4 Niedziel.		5 Niedziel.		4 Niedziel.
			1 Święto uroczyste.		1 Święto uroczyste.

Dnia	W PAŹDZIERNIKU	Dnia	W LISTOPADZIE	Dnia	W GRUDNIU
4	Niedziela.	1	Niedziela *Wszystkich SS.*	6	Niedziela.
11	Niedziela.	8	Niedziela.	8	Wtorek, *Niep. Pocz. N.M.P.*
18	Niedziela.	15	Niedziela.	13	Niedziela.
25	Niedziela.	22	Niedziela.	20	Niedziela.
		29	Niedziela.	25	Piątek, *Narodzenie Chryst.*
				26	Sobota, *Ś. Szczepana.*
				27	Niedziela.
	4 Niedziel.		5 Niedziel.		4 Niedziel.
					3 Święta uroczyste.

W roku 1857 będzie Niedziel. . . . . 52.
„ Świąt uroczystych. . 15.

Razem dni Świątecznych . . . 67.

DNI GAŁOWYCH piérwszego rzędu. . . . . 11.
tojest:
Dnia 13 Stycznia.
„ 3 Marca.
„ 29 Kwietnia.
„ 5 Maja.
„ 13 Lipca.
„ 3, 8 Sierpnia.
„ 7, 11, 20 Września.
„ 18 Grudnia.

DNI GAŁOWYCH drugiego rzędu . . . . . 21.

ŚWIĘTA UROCZYSTE ŻYDOWSKIE.

W KWIETNIU.

Dnia 9 Czwartek } Święta Wielkanocne.
„ 10 Piątek }
„ 15 Wtorek } Ostatnie Święta Wielkan.
„ 16 Środa }

W MAJU.

Dnia 29 Piątek } Zielone Świątki.
„ 30 Sobota }

WE WRZEŚNIU.

Dnia 19 Sobota } Tiszry, Nowy Rok 5618.
„ 20 Niedziela }
„ 28 Poniedziałek Sądny dzień.

W PAŹDZIERNIKU.

Dnia 3 Sobota } Kuczki.
„ 4 Niedziela }
„ 10 Sobota. } Ostatnie Święta Kuczek.
„ 11 Niedziela. }

ROZKŁAD DNI NIEDZIELNYCH I ŚWIĄT UROCZYSTYCH W R. 1858.

Dnia	W STYCZNIU	Dnia	W LUTYM	Dnia	W MARCU
1	Piątek, *Nowy Rok.*	2	Wtorek, *Oczyszcze. N. M. P.*	7	Niedziela.
3	Niedziela.	7	Niedziela.	14	Niedziela.
6	Środa, *Trzech Króli.*	14	Niedziela.	21	Niedziela.
10	Niedziela.	21	Niedziela.	25	Czwartek, *Zwiast. N. M. P.*
17	Niedziela.	28	Niedziela.	28	Niedziela.
24	Niedziela.				
31	Niedziela.				
	5 Niedziel.		4 Niedziel.		4 Niedziel.
	2 Święta uroczyste.		1 Święto uroczyste.		1 Święto uroczyste.

Dnia	W KWIETNIU	Dnia	W MAJU	Dnia	W CZERWCU
4	Niedziela *Wielkanocna.*	2	Niedziela.	3	Czwartek, *Boże Ciało.*
5	Poniedziałek *Wielkanocny.*	8	Sobota, *Ś. Stanisława.*	6	Niedziela.
11	Niedziela.	9	Niedziela.	13	Niedziela.
18	Niedziela.	13	Czwartek, *Wnieb. Pańskie.*	20	Niedziela.
25	Niedziela.	16	Niedziela.	27	Niedziela.
		23	Niedziela, *Zielone Świątki.*	29	Wtorek, *ŚŚ. Piotra i Pawła.*
		30	Niedziela.		
	4 Niedziel.		5 Niedziel.		4 Niedziel.
	1 Święto uroczyste.		2 Święta uroczyste.		2 Święta uroczyste.

Dnia	W LIPCU	Dnia	W SIERPNIU	Dnia	WE WRZEŚNIU
4	Niedziela.	1	Niedziela.	5	Niedziela.
11	Niedziela.	8	Niedziela.	8	Środa, *Narodzenie N: M. P.*
18	Niedziela.	15	Niedziela, *Wnieb. N. M. P.*	12	Niedziela.
25	Niedziela.	22	Niedziela.	19	Niedziela.
		29	Niedziela.	26	Niedziela.
	4 Niedziel.		5 Niedziel.		4 Niedziel.
					1 Święto uroczyste.

Dnia	W PAŹDZIERNIKU	Dnia	W LISTOPADZIE	Dnia	W GRUDNIU
3	Niedziela.	1	Poniedział., *Wszystkich SS.*	5	Niedziela.
10	Niedziela.	7	Niedziela.	8	Środa, *Niepok. Pocz. N.M.P.*
17	Niedziela.	14	Niedziela.	12	Niedziela.
24	Niedziela.	21	Niedziela.	19	Niedziela.
31	Niedziela.	28	Niedziela.	25	Sobota, *Narodzenie Chryst.*
				26	Niedziela, *Ś. Szczepana.*
	5 Niedziel.		4 Niedziel.		4 Niedziel.
			1 Święto uroczyste.		2 Święta uroczyste.

W roku 1858 będzie Niedziel. . . . . 52.
„ Świąt uroczystych. . 13.
Razem dni Świątecznych . . . 65.

DNI GAŁOWYCH piérwszego rzędu. . . . 11.
tojest:

Dnia 13 Stycznia.
„ 3 Marca.
„ 29 Kwietnia.
„ 5 Maja.
„ 13 Lipca.
„ 3, 8 Sierpnia.
„ 7, 11, 20 Września.
„ 18 Grudnia.

DNI GAŁOWYCH drugiego rzędu . . . . . 21.

ŚWIĘTA UROCZYSTE ŻYDOWSKIE.

W MARCU.

Dnia 30 Wtorek } Święta Wielkanocne.
„ 31 Środa }

W KWIETNIU.

Dnia 5 Poniedział.) Ostatnie Święta Wielkan.
„ 6 Wtorek)

W MAJU.

Dnia 19 Środa } Zielone Świątki.
„ 20 Czwartek }

WE WRZEŚNIU.

Dnia 9 Czwartek } Tiszry, Nowy Rok 5619.
„ 10 Piątek }
„ 18 Sobota, Sądny dzień.
„ 23 Czwartek } Kuczki,
„ 24 Piątek }
„ 30 Czwartek, Ostatnie Święto Kuczek.

W PAŹDZIERNIKU.

Dnia 1 Piątek, Ostatnie Święto Kuczek.

S T Y C Z E Ń.

Dni		Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Czwartek	NOWY ROK. Fulgencyus. B.	20 *Dek.* 1856. Ihnat. Boh.
2	Piątek	Makarego Opata.	21 Julianii Muczenicy.
3	Sobota ☽	Daniela M. i Genowefy P.	22 Anastasii Wielikomucz.
4	Niedziela	Po N. R. Tytusa i Grzeg. BB.	23 N. pr. Rożd. SS. Mucz. w Kr.
5	Poniedział.	† Telesfora Pap. i Emiliany P.	24 *Naw. R. CHR.* Ewhenii.
6	Wtorek	TRZECH KRÓLI.	25 ROŻDEST. CHRYST.
7	Środa.	Lucyana M. i Teodora W.	26 SOBOR. P. BOHOR.
8	Czwartek	Seweryna Opata.	27 STEFANA I MUCZ.
9	Piątek	Marcyanny Panny Męcz.	28 SS. MM. w Nikom.
10	Sobota ☺	Agatona P. i Wilhelma B.	29 SS. MM. Mładienc.
11	Niedziela	1 Po 3 Król. Higina i Teodoz.	30 N. pr. Boh. Anisii.
12	Poniedział.	Arkadyusza M.	31 Mełanii P.
13	Wtorek *	Weroniki Panny i Gotfreda B.	1 *Jan.* 1857. N. OB. HOS.
14	Środa	Hilarego Biskupa i Felixa M.	2 Silwestra Papy Rym.
15	Czwartek	Pawła piérwsz. Pustelnika.	3 Małachia Prorok.
16	Piątek	Marcella Papieża i Ottona M.	4 Sobr. SS. Apost.
17	Sobota	Antoniego Opata.	5 *Naw. Boh.* Feopemta.
18	Niedziela ☾	2 Po 3 Kr. *Im. Jez.* Kat. S. P.	6 N. BOHOJAW. HOSP.
19	Poniedział.	Kanuta Króla i Henryka B. M.	7 Sobor S. Joanna Krest.
20	Wtorek	Fabiana P. i Sebastyana M.	8 Heorhia Prepo.
21	Środa	Agnieszki Panny.	9 Poliewkta.
22	Czwartek	Wincent. i Anastazego M. M.	10 Hrihoria Ep.
23	Piątek	Zaślub. N. M. P. i Ildefonsa B.	11 Fteodosia Prepod.
24	Sobota	Tymoteusza B. M.	12 Tatianny Mucz.
25	Niedziela	3 Po 3 Kr. Nawróc. Ś. Pawła.	13 N. 1 po Boh. Jermiła.
26	Poniedz. ☺	Polikarpa B. i Pauliny Wd.	14 SS. Otec. w Synai.
27	Wtorek	Jana Chryzostoma.	15 Pawła Prepodob.
28	Środa	Karola W. Cesarza i Rajm.	16 Weryhi S. Petra Apo.
29	Czwartek	Franciszka Salez. B. Wyzn.	17 Antonia Welik.
30	Piątek	Martyny Panny Męczenniczki.	18 Afanasia i Kiryła.
31	Sobota	Piotra Nolas. W. i Marcelli W.	19 Makaria Ehip.

Święta Żydowskie.

Dnia 3 Szabas.
D. 6 Post Oblężenia Jerozolimy.
D. 10, 17 i 24 Szabasy.
D. 26 Rozchodesz czyli 1 Szwat.
D. 31 Szabas.

Święta Mahometańskie.

Dnia 4 Narodzenie się Alego.
D. 11 śmierć Alego.
D. 16 Zdobycie Konstantynopola przez Mahometa II-go 1455 r. po narodzeniu Chrystusa.
D. 27 Dszemadi-el-awwel I Anioł Gabryel pokazuje się Prorokowi.

Słońce wstępuje w znak **Wodnika** ≈ *d. 21.*

Dni		Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Wschód księżyca		Zachód księżyca		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Przyb. dnia g. 0 m. 8.
		god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	
1	Czwart.	8	12	3	56	7	44	we dnie		10	11 w.	12	4	godz. 0 min. 20
2	Piątek	8	12	3	57	7	45			11	36 w.	12	4	
3	Sobota	8	12	3	58	7	46			*	* *	12	5	
4	Niedz.	8	11	3	59	7	48	we dnie		1	2 r.	12	5	
5	Ponied.	8	11	4	0	7	49			2	31 r.	12	6	
6	Wtorek	8	11	4	2	7	51			4	1 r.	12	6	
7	Środa	8	10	4	3	7	53			5	33 r.	12	6	
8	Czwart.	8	10	4	4	7	54			6	56 r.	12	7	
9	Piątek	8	9	4	6	7	57			8	4 r.	12	7	
10	Sobota	8	9	4	7	7	58			8	51 r.	12	8	
11	Niedz.	8	8	4	9	8	1	5	12 w.	we dnie		12	8	godz. 0 min. 37
12	Ponied.	8	7	4	10	8	3	6	36 w.			12	9	
13	Wtorek	8	7	4	11	8	4	7	55 w.			12	9	
14	Środa	8	6	4	13	8	7	9	11 w.			12	9	
15	Czwart.	8	5	4	15	8	10	10	23 w.			12	10	
16	Piątek	8	4	4	17	8	13	11	35 w.			12	10	
17	Sobota	8	3	4	18	8	15	*	* *			12	10	
18	Niedz.	8	2	4	20	8	18	0	48 r.	we dnie		12	11	godz. 0 min. 57
19	Ponied.	8	1	4	21	8	20	2	0 r.			12	11	
20	Wtorek	8	0	4	23	8	23	3	16 r.			12	11	
21	Środa	7	59	4	25	8	26	4	32 r.			12	12	
22	Czwart.	7	57	4	27	8	30	5	46 r.			12	12	
23	Piątek	7	56	4	28	8	32	6	52 r.			12	12	
24	Sobota	7	55	4	30	8	35	7	43 r.			12	12	
25	Niedz.	7	54	4	32	8	38	we dnie		3	29 w.	12	13	godz. 1 min. 20
26	Ponied.	7	52	4	34	8	42			4	58 w.	12	13	
27	Wtorek	7	51	4	36	8	45			6	28 w.	12	13	
28	Środa	7	50	4	37	8	47			7	56 w.	12	13	
29	Czwart.	7	48	4	39	8	51			9	23 w.	12	13	
30	Piątek	7	47	4	41	8	54			10	50 w.	12	14	
31	Sobota	7	45	4	43	8	58			*	* *	12	14	

Planety	Dnia 16 stycznia wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury	9 28 r.	6 30w.	1 58 r.
Wenus	10 19 r.	8 44w.	3 31 w.
Mars	10 0 r.	8 1w.	3 2 w.
Jowisz	11 2 r.	11 8w.	5 3 w.
Saturn	3 12w.	7 45 r.	11 28 w.
Uranus	0 24w.	3 48 r.	8 2 w.

Odmiany księżyca.

Piérwsza kwadra	d. 3 o god.	1 min. 38 wiecz.
Pełnia	d. 10 o god.	10 min. 32 rano.
Ostatnia kwadra	d. 18 o god.	6 min. 14 rano.
Nów	d. 26 o god.	0 min. 50 rano.
Księżyc na Równiku.	d. 2 o god.	5 wieczór.
„ najbliżéj ziemi.	d. 5 o god.	6 wieczór.
„ na Równiku.	d. 15 o god.	12 w nocy.
„ najdal. od ziemi	d. 18 o god.	4 rano.
„ na Równiku.	d. 29 o god.	10 wieczór.
„ najbliżéj ziemi.	d. 30 o god.	11 rano.

L U T Y.

Dni		Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Niedziela	4 Po 3 Król. Ignac. i Bryg.	20 *Jan.* N. 2 po Boh. Ewfimia.
2	Poniedz.	OCZYSZCZENIE N. M. P.	21 Maxima Ispowiednika.
3	Wtorek	Błażeja Biskupa Męczennika.	22 Timofteja Apost.
4	Środa	Ansgarego B.	23 Klimenta Ep.
5	Czwartek	Agaty Panny Męczenniczki.	24 Xenii Prepodob.
6	Piątek	Doroty Panny.	25 Hrihoria Bohosłowa.
7	Sobota	Romualda Opata.	26 Xenofonta Prepodob.
8	Niedziela	Starozap. Jana z Matty W.	27 N. Myt. i Far. Joan. Złat.
9	Poniedz.	Apollonii Panny.	28 Jefrema Prepodob.
10	Wtorek	Scholastyki Panny.	29 Ihnatia Boh.
11	Środa	Eufrozyny Panny.	30 Trech Swiat.
12	Czwartek	Gaudent. B. W. i Eulalii P. M.	31 SS. Kira i Joanna Czud.
13	Piątek	Juliana Męcz. i Jordana.	1 *Fewr.* Trifona M.
14	Sobota	Walentego Kapłana Męcz.	2 SRIETENIE HOSPOD.
15	Niedziela	Mięsop. Faustyna i Jowi. MM.	3 N. Błud. Simeona.
16	Poniedział.	Julianny Panny Męczennicz.	4 Isidora Piłusiot.
17	Wtorek	Sylwina Biskupa i Donata M.	5 Ahafii Mucz.
18	Środa	Konstancyi Panny Męczen.	6 Wukoła Episk.
19	Czwartek	Konrada Wyznawcy.	7 Parfenia Pr.
20	Piątek	Eucharyusza Biskupa.	8 Fteodora Stra.
21	Sobota	Eleonory Panny.	9 Nikifora Mucz.
22	Niedziela	Zapustna. Kat. S. Piot. w A.	10 N. Miasop. Charalampia.
23	Poniedział.	Romany Panny.	11 Własia i Wsiewołoda.
24	Wtorek	Macieja Apostoła.	12 Meletia Archiepis.
25	Środa	† *Popielec.* Flawiana Męcz.	13 Martyniana.
26	Czwartek	Alexandra B.	14 Awksentia Prepod.
27	Piątek	Anastazego P., Leandra B. W.	15 Onisima Apost.
28	Sobota	Romana Opata.	16 Pamfiła i Porfiria.

Święta Żydowskie.

D. 7, 14 i 21 Szabasy.
D. 9 Chamiszu Osor Beszwat, dzień radosny.
D. 25 Rozchodesz czyli I Ador.
D. 28 Szabas.

Święta Mahometańskie.

D. 4 Narodzenie się Ebubekera siódmego Imana.
D. 15 Narodzenie się Fatymy córki Mahometa.
D. 25 Redszeb I. Zbudowanie Arki Noego.
D. 28 Noc tajemnicy.

LUTY ma dni XXVIII.

Słońce wstępuje w znak **Ryb**)(*d. 23.*

Dni		Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Wschód księżyca		Zachód księżyca		Godz. na zegarze gdy na kompa. g. 12.		Przyb. dnia
		god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	
1	Niedz.	7	44	4	45	9	1	we dnie		0	18 r.	12	14	godz. 1 m. 45.
2	Ponied.	7	42	4	47	9	5			1	48 r.	12	14	
3	Wtorek	7	40	4	48	9	8			3	18 r.	12	14	
4	Środa	7	39	4	50	9	11			4	43 r.	12	14	
5	Czwart.	7	37	4	52	9	15			5	55 r.	12	14	
6	Piątek	7	36	4	54	9	18			6	48 r.	12	14	
7	Sobota	7	33	4	56	9	23			7	23 r.	12	14	
8	Niedz.	7	32	4	58	9	26	4	12 w.	we dnie		12	14	godz. 2 min. 11.
9	Ponied.	7	30	5	0	9	30	5	33 w.			12	14	
10	Wtorek	7	28	5	2	9	34	6	51 w.			12	15	
11	Środa	7	26	5	4	9	38	8	5 w.			12	15	
12	Czwart.	7	24	5	5	9	41	9	18 w.			12	15	
13	Piątek	7	22	5	7	9	45	10	30 w.			12	15	
14	Sobota	7	20	5	9	9	49	11	43 w.			12	14	
15	Niedz.	7	18	5	11	9	53	* * *		we dnie		12	14	godz. 2 min. 38.
16	Ponied.	7	16	5	13	9	57	0	57 r.			12	14	
17	Wtorek	7	14	5	15	10	1	2	13 r.			12	14	
18	Środa	7	12	5	17	10	5	3	28 r.			12	14	
19	Czwart.	7	10	5	19	10	9	4	37 r.			12	14	
20	Piątek	7	8	5	20	10	12	5	35 r.			12	14	
21	Sobota	7	6	5	22	10	16	6	16 r.			12	14	
22	Niedz.	7	4	5	24	10	19	6	45 r.	* * *		12	14	godz. 3 min. 6.
23	Ponied.	7	2	5	26	10	24	7	5 r.	3	57 w.	12	14	
24	Wtorek	7	0	5	28	10	28	we dnie		5	28 w.	12	14	
25	Środa	6	58	5	30	10	32			6	58 w.	12	13	
26	Czwart.	6	56	5	32	10	36			8	28 w.	12	13	
27	Piątek	6	53	5	33	10	40			9	59 w.	12	13	
28	Sobota	6	51	5	35	10	44			11	51 w.	12	13	

Planety	Dnia 16 lutego			
	wschód		zachód	
	g.	m.	g.	m.
Merkury.	6	42 r.	3	30w.
Wenus. .	9	0 r.	10	11w.
Mars. . .	8	41 r.	8	19w.
Jowisz. .	9	7 r.	9	38w.
Saturn. .	1	0 r.	5	38 r.
Uranus. .	10	21 r.	1	45 r.

Przejście przez połud.	
g.	m.
11	8 r.
3	34 w.
2	29 w.
3	20 w.
9	14 w.
6	1 w.

Odmiany księżyca.

☽ Piérwsza kwadra d. 1 o god. 9 min. 44 wiecz.
○ Pełnia. . . . . d. 9 o god. 1 min. 17 rano.
☾ Ostatnia kwadra . d. 17 o god. 3 min. 44 rano.
● Nów . . . . . d. 24 o god. 1 min. 22 wiecz.

Księżyc na Równiku . d. 12 o god. 7 rano.
„ najdal. od ziemi d. 15 o god. 1 rano.
„ na Równiku . d. 26 o god. 6 rano.
„ najbliżéj ziemi d. 26 o god. 7 wieczór.

MARZEC.

Dni		Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Niedziela	Wstępna. Albina Biskupa.	17 *Fewr.* N. Syr. Fteodora.
2	Poniedział.	Heleny Cesarzowéj.	18 Lwa Papy Rym.
3	Wtorek ☽ *	Kunegundy Cesarzowéj.	19 Archippa Apostoła.
4	Środa	† Kazimiérza Królewicza.	20 Lwa Ep. Katan.
5	Czwartek	Teofila B.	21 Timofeja Prep.
6	Piątek	† Wiktora i Wiktoryna MM.	22 Obr. Mosz. S. M. w Ew.
7	Sobota	† Tomasza z Akwinu.	23 Polikarpa S. M.
8	Niedziela	Sucha. Jana Bożego, Beaty P.	24 N. 1 Posta. Obr. Hl. S. J.
9	Poniedział.	Franciszki W., Cyryl. i Metod.	25 Tarasia Arch. Kons.
10	Wtorek ☺	40 Męczenników.	26 Porfiria Archiep.
11	Środa	Konstantyna Wyznawcy.	27 Prokopia.
12	Czwartek	Grzegorza Papiéża.	28 Wasilia Prep.
13	Piątek	Nicefora Bisk. i Modesty P.	1 *Mart.* Ewdokii P. M.
14	Sobota	Matyldy Królowéj.	2 Fteodota S. M.
15	Niedziela	Głu. Longina M. i Leontyny P.	3 N. 2 Posta. Ewtropia.
16	Poniedział.	Cyryaka Dyak. i Tacyana M.	4 Herasima Prep.
17	Wtorek	Gertrudy Panny.	5 Konona Mucz.
18	Środa ☾	Gabryela Archanioła.	6 SS. 42 Mucz. w Ammor.
19	Czwartek	Józefa Oblubieńca N. M. P.	7 Wasilia Mucz.
20	Piątek	Archippa W.	8 Feofilakta Prep.
21	Sobota	Benedykta Opata.	9 SS. 40 Muczen. w Sew.
22	Niedziela	Środopostna. Pawła i Okt.	10 N. 3 Posta. Kodrata.
23	Poniedział.	Katarzyny Szwedzkiéj P.	11 Sofronia Patr.
24	Wtorek	† Marka i Tymoteusza MM.	12 Fteofana Prep.
25	Środa ☽	ZWIAST. N. M. P. Ireneusza.	13 Nikifora Patr. Car.
26	Czwartek	Ludgera B.	14 Wenedikta Prep.
27	Piątek	*N. M. Bol.* Ruperta Biskupa.	15 Ahapia Mucz.
28	Sobota	Syxta Pap. i Doroteusza M.	16 Sawina M.
29	Niedziela	Biała. Cyrylla Męczennika.	17 N. 4 Posta. Alexia.
30	Poniedział.	Kwiryna M.	18 Kiriłła Archiepisk.
31	Wtorek	Kornelii M. i Balbiny M.	19 Chrizanfta i Daryi.

Święta Żydowskie.

D. 7 Szabas.
D. 9 Post Estery.
D. 10 Purym czyli Zapusty.
D. 11 Szuszan Purym.
D. 14 i 21 Szabasy.
D. 26 Rozchodesz czyli I Nison.
D. 28 Szabas.

Święta Mahometańskie.

D. 24 Mahomet otrzymuje władzę Proroka.
D. 25 Noc Wniebowstąpienia.
D. 27 Szaban I.
D. 29 Narodzenie się Hussejna.

Słońce wstęp. w znak **Barana** ♈ *d. 20.*—**Porównanie dnia z nocą.—Pocz. wiosny.**

Dni		Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Wschód księżyca		Zachód księżyca		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		
		god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	
1	Niedz.	6	49	5	37	10	48	we dnie		* * *		12	13	Przyb. dnia g. 3 m. 34.
2	Ponied.	6	47	5	39	10	52			1	4 r.	12	12	
3	Wtorek	6	45	5	41	10	56			2	33 r.	12	12	
4	Środa	6	42	5	43	11	1			3	39 r.	12	12	
5	Czwart.	6	40	5	44	11	4			4	47 r.	12	12	
6	Piątek	6	38	5	46	11	8			5	27 r.	12	12	
7	Sobota	6	36	5	48	11	12			5	53 r.	12	11	
8	Niedz.	6	33	5	50	11	17	we dnie		6	11 r.	12	11	godz. 4 min. 3.
9	Ponied.	6	31	5	52	11	21			6	24 r.	12	11	
10	Wtorek	6	29	5	53	11	24	5	49 w.	we dnie		12	11	
11	Środa	6	27	5	55	11	28	7	2 w.			12	10	
12	Czwart.	6	24	5	57	11	33	8	14 w.			12	10	
13	Piątek	6	22	5	59	11	37	9	27 w.			12	10	
14	Sobota	6	19	6	0	11	41	10	41 w.			12	10	
15	Niedz.	6	17	6	2	11	45	11	57 w.	we dnie		12	9	godz. 4 min. 31.
16	Ponied.	6	15	6	4	11	49	* * *				12	9	
17	Wtorek	6	13	6	6	11	53	0	12 r.			12	9	
18	Środa	6	10	6	7	11	57	2	23 r.			12	8	
19	Czwart.	6	8	6	9	12	1	3	25 r.			12	8	
20	Piątek	6	5	6	11	12	6	4	12 r.			12	8	
21	Sobota	6	3	6	12	12	9	4	45 r.			12	7	
22	Niedz.	6	1	6	14	12	13	5	8 r.	we dnie		12	7	godzin 5 minut 0.
23	Ponied.	5	58	6	16	12	18	5	25 r.			12	7	
24	Wtorek	5	56	6	18	12	22	5	39 r.			12	7	
25	Środa	5	54	6	19	12	25	5	50 r.	5	55 w.	12	6	
26	Czwart.	5	51	6	21	12	30	we dnie		7	27 w.	12	6	
27	Piątek	5	49	6	23	12	34			9	3 w.	12	6	
28	Sobota	5	47	6	25	12	38			10	39 w.	12	5	
29	Niedz.	5	44	6	26	12	42	we dnie		* * *		12	5	
30	Ponied.	5	42	6	27	12	45			0	13 r.	12	5	
31	Wtorek	5	40	6	28	12	48			1	38 r.	12	4	

Planety	Dnia 16 marca wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	6 25 r.	4 23w.	11 22 r.
Wenus. .	7 38 r.	11 13w.	3 23 w.
Mars. . .	7 24 r.	8 32w.	1 57 w.
Jowisz. .	7 27 r.	8 24w.	1 53 w.
Saturn. .	11 12 r.	3 47 r.	7 26 w.
Uranus. .	8 32 r.	11 58w.	4 13 w.

Odmiany księżyca.

☽ Piérwsza kwadra d. 3 o god. 5 min. 54 rano.
○ Pełnia. . . . . d. 10 o god. 5 min. 41 wiecz.
☾ Ostatnia kwadra . d. 18 o god. 10 min. 27 wiecz.
● Nów . . . . . d. 25 o god. 11 min. 52 wiecz.

Księżyc na Równiku . d. 11 o god. 3 wieczór.
„ najdal. od ziemi d. 14 o god. 5 wieczór.
„ na Równiku . d. 25 o god. 4 wieczór.
„ najbliżéj ziemi d. 26 o god. 12 w nocy.

KWIECIEŃ.

Dni		Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Środa	Teodory M. i Hugona Bisk.	20 *Mar.* SS.Otec. w Ob.Saw.
2	Czwartek	Franciszka a Paulo W.	21 Jakowa Prep.
3	Piątek	Ryszarda Biskupa.	22 Wasilia Mucz.
4	Sobota	Izydora Biskupa.	23 Nikona Prep.
5	Niedziela	Kwietnia. Wincentego Fer.	24 N. 5 Posta. Zacharyi.
6	Poniedział.	Wilhelma Opata i Celestyna.	25 BŁAH. PR. BOH.
7	Wtorek	Epifaniusza Biskupa.	26 Sob. Ar. Hawryiła.
8	Środa	Dyonizego Biskupa.	27 Matrony Selun.
9	Czwart.	*Wielki.* Maryi Kleofy.	28 Hariona Now.
10	Piątek	*Wielki.* Ezechiela Proroka.	29 Marka P.
11	Sobota	*Wielka.* Leona Papiéża.	30 Joanna P.
12	Niedziela	WIELKANOC. Juliusza P.M.	31 N. WERBN. Ipatia P.
13	Poniedz.	WIELKANOC. Herme.	1 *Apr.* Marii Ehip.
14	Wtorek	Tyburcyusza Męczennika.	2 Tita Prep.
15	Środa	Bazylissy i Anastazyi PP.	3 Nikity Ispow.
16	Czwartek	Lamberta Męczennika.	4 *C. Weliki.* Josifa P.
17	Piątek	Rudolfa B.	5 *P. Welikaja.* Fteodula.
18	Sobota	Apolloniusza Męczennika.	6 *S. Welikaja.* Ewtichia.
19	Niedziela	Przewodn. Hermogenesa M.	7 N. WOS. CHR. Heor.
20	Poniedział.	Sulpicyusza Męczennika.	8 P. SWIETŁY. Irodion.
21	Wtorek	Anzelma Biskupa.	9 W. SWIETŁY. Ewps.
22	Środa	Sotera i Kaja Męczenników.	10 Terentia M.
23	Czwartek	Wojciecha Bisk. i Męcz.	11 Antipy S. M.
24	Piątek	Bony Panny.	12 Wasilija Ep.
25	Sobota	Marka Ewangelisty.	13 Artemona S. M.
26	Niedziela	2 po W. *Grobu Chr.* Marc. i Kl.	14 N. Ftom. Martina Papy.
27	Poniedział.	Teofila Bisk.	15 Aristarcha Ap.
28	Wtorek	Witalisa Męczennika.	16 Ahapii i Iryny M.
29	Środa	Piotra Męczennika.	17 Simeona P.
30	Czwartek	Katarzyny Seneńskiéj P.	18 Joanna P.

Święta Żydowskie.

D. 4 Szabas.
D. 9 i 10 Święta Wielkanocne uroczyste.
D. 11 Szabas.
D. 15 i 16 Ostatnie Święta Wielkanocne uroczyste.
D. 18 Szabas.
D. 25 Szabas. Rozchodesz czyli I Jor.

Święta Mahometańskie.

D. 10 Noc doświadczenia, w któréj Koran z nieba spuszczony, a anioł czyny ludzkie w wielką księgę światów zapisuje.
D. 11 Mekka została za Kaabę ogłoszona.
D. 25 Ramadan I, przez cały ten miesiąc trwa post we dnie.
D. 27 Księga dla Abrahama z nieba spuszczona.
D. 28 Księga Tora (pięć ksiąg Mojżesza) z nieba spuszczona.

Słońce wstępuje w znak **Byka** ♉ *d. 20.*

Dni		Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Wschód księżyca		Zachód księżyca		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Przyb. dnia g. 5 m. 28
		god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	
1	Środa	5	37	6	31	12	54	we dnie		2	44 r.	12	4	
2	Czwart.	5	35	6	33	12	58			3	29 r.	12	4	
3	Piątek	5	33	6	35	13	2			3	59 r.	12	4	
4	Sobota	5	31	6	37	13	6			4	19 r.	12	3	
5	Niedz.	5	28	6	38	13	10	we dnie		4	33 r.	12	3	godz. 5 min. 56.
6	Poniedz.	5	26	6	40	13	14			4	44 r.	12	3	
7	Wtorek	5	24	6	42	13	18			4	53 r.	12	2	
8	Środa	5	21	6	44	13	23			5	1 r.	12	2	
9	Czwart.	5	19	6	45	13	26	7	14 w.	we dnie		12	2	
10	Piątek	5	17	6	47	13	30	8	28 w.			12	1	
11	Sobota	5	15	6	49	13	34	9	43 w.			12	1	
12	Niedz.	5	12	6	50	13	38	10	58 w.	we dnie		12	1	godz. 6 min. 23.
13	Poniedz.	5	10	6	52	13	42	* * *				12	1	
14	Wtorek	5	8	6	54	13	46	0	11 r.			12	0	
15	Środa	5	5	6	56	13	51	1	16 r.			12	0	
16	Czwart.	5	3	6	57	13	54	2	8 r.			12	0	
17	Piątek	5	1	6	59	13	58	2	45 r.			12	0	
18	Sobota	5	0	7	1	14	1	3	11 r.			11	59	
19	Niedz.	4	57	7	2	14	5	3	30 r.	we dnie		11	59	godz. 6 min. 51.
20	Poniedz.	4	55	7	4	14	9	3	44 r.			11	59	
21	Wtorek	4	53	7	6	14	13	3	56 r.			11	59	
22	Środa	4	50	7	8	14	18	4	7 r.			11	59	
23	Czwart.	4	48	7	9	14	21	4	18 r.			11	58	
24	Piątek	4	46	7	11	14	25	4	32 r.	8	0 w.	11	58	
25	Sobota	4	44	7	13	14	29	* * *		9	39 w.	11	58	
26	Niedz.	4	42	7	14	14	32	we dnie		11	13 w.	11	58	god. 7 m. 9.
27	Poniedz.	4	40	7	16	14	36			* * *		11	58	
28	Wtorek	4	38	7	18	14	40			0	31 r.	11	57	
29	Środa	4	36	7	19	14	43			1	26 r.	11	57	
30	Czwart.	4	34	7	21	14	47			2	2 r.	11	57	

Planety	Dnia 16 kwietnia wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	5 44 r.	8 4w.	0 54 w.
Wenus. .	5 53 r.	11 7w.	2 28 w.
Mars . .	6 0 r.	8 45w.	1 21 w.
Jowisz. .	5 38 r.	7 4w.	0 24 w.
Saturn. .	9 30 r.	1 50 r.	5 33 w.
Uranus .	6 30 r.	10 2w.	2 16 w.

Odmiany księżyca.

☽ Piérwsza kwadra d. 1 o god. 2 min. 58 wiecz.
○ Pełnia. . . . . d. 9 o god. 10 min. 52 rano.
☾ Ostatnia kwadra . d. 17 o god. 1 min. 24 wiecz.
● Nów . . . . . d. 24 o god. 8 min. 38 rano.

Księżyc na Równiku. . d. 7 o god. 8 wieczór.
„ najdal. od ziemi d. 11 o god. 3 rano.
„ na Równiku. . d. 22 o god. 3 rano.
„ najbliżéj ziemi. d. 24 o god. 11 rano.

M A J.

Dni		Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Piątek	Filipa i Jakóba Apostołów.	19 *Apr.* Joanna Mucz.
2	Sobota	Atanazego Bisk. i Zygmunta.	20 Fteodora Trich.
3	Niedziela	3 po W. Znal. Ś. Krz. i Alex.	21 N. Miron. Januaria S.M.
4	Poniedział.	Floryana Męcz. i Moniki Wd.	22 Fteodora Syk.
5	Wtorek	Piusa V. Papiéża.	23 Heorchia W.M. i Alexan.
6	Środa	Jana w Oleju.	24 Sawwy Strati.
7	Czwartek	† Domitilli Panny.	25 Marka Ewan.
8	Piątek	STANISŁAWA Bisk. i Męcz.	26 Wasilia Ep. Amas.
9	Sobota	Grzegorza Biskupa.	27 Simeona Mucz.
10	Niedziela	4 po W. Izydora Or.	28 N. Razsła. Jasona Ap.
11	Poniedział.	Mamerta Biskupa.	29 9 Muczennikow w Kiz.
12	Wtorek	Pankracego Męczennika.	30 Jakowa Ap.
13	Środa	Serwacego Biskupa.	1 *Maji.* Jeremii Pro.
14	Czwartek	Bonifacego Męczennika.	2 Afanasia Welik.
15	Piątek	Zofii z 3 córkami.	3 Timofteja M.
16	Sobota	Jana Nepom. K.M. Ubalda B.	4 Pelahii Pr. M.
17	Niedzie.	5 po W. Paschalisa W.	5 N. Samar. Iryny M.
18	Poniedział.	† Felixa Bisk. i Wenant.	6 Jowa Mnohostr.
19	Wtorek	† Piotra Celest. P., Iwona W.	7 Znam. Krest. Hosp.
20	Środa	† Bernarda Seneńskiego.	8 Joanna i Arsenia W.
21	Czwartek	WNIEBOWS. P. Donata M.	9 S. NIKOŁAJA CZUD.
22	Piątek	Julii Panny Męczenniczki.	10 Simona Ziłota Apo.
23	Sobota	Dezyderyusza Biskupa M.	11 Mokia Mucz.
24	Niedziela	6 po W. Joanny Wdowy.	12 N. Ślep. Epifania Ep.
25	Poniedział.	Grzegorza VII, Urbana PP.	13 Hlikeryi M.
26	Wtorek	Filipa Neryusza W.	14 Isidora M.
27	Środa	Jana Papiéża i Bedy Kapł.	15 Pachomia Welik.
28	Czwartek	Germana Bisk.	16 WOZN. HOSP. Fteod.
29	Piątek	Teodozyi Męczenniczki.	17 Andronika Ap.
30	Sobota	† Felixa Papiéża.	18 Fteodota M.
31	Niedziela	ZES. S. DUCHA. Petronel. P.	19 N. SS. Otec. Patrikia.

Święta Żydowskie.

D. 2 i 9 Szabasy.
D. 12 Lagbeomer czyli dzień radosny.
D. 16 i 23 Szabasy.
D. 24 Rozchodesz czyli I Sywon,
D. 29 i 30 Szwuos czyli Zielone Świątki uroczyste.
D. 31 Dzień radosny.

Święta Mahometańskie.

D. 9 Ewangelia Jezusa Chr. dla świata przysłana.
D. 18 Noc zachwycenia. Piérwsze objawienie Prorokowi udzielone. Cud rozdwojenia świata.
D. 20 Dzień żałobny. Na pamiątkę przegranéj pod Wiedniem d. 12 wrześ. 1683 r. pod Kara Mustaką.
D. 25 Szewal I.
D. 25, 26 i 27 Wielki Bejram czyli koniec postu Ramadan, największe święto u Turków.
D. 31 Smierć Hamzy Męczennika.

Słońce wstępuje w znak **Bliźniąt** ♊ *d. 20.*

Dni		Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Wschód księżyca		Zachód księżyca		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Prz. d. g. 7 m. 16.
		god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	
1	Piątek	4	32	7	23	14	51	we dnie		2	25 r.	11	57	godz. 7 min. 41.
2	Sobota	4	30	7	24	14	54			2	41 r.	11	57	
3	Niedz.	4	28	7	26	14	58	we dnie		2	53 r.	11	57	
4	Ponied.	4	26	7	28	15	2			3	2 r.	11	57	
5	Wtorek	4	25	7	29	15	4			3	10 r.	11	57	
6	Środa	4	23	7	31	15	8			3	19 r.	11	56	
7	Czwart.	4	21	7	33	15	12			3	28 r.	11	56	
8	Piątek	4	19	7	34	15	15			3	38 r.	11	56	
9	Sobota	4	17	7	36	15	19	8	45 w.	*	* *	11	56	
10	Niedz.	4	16	7	38	15	22	10	0 w.	we dnie		11	56	godz. 8 min. 3.
11	Ponied.	4	14	7	39	15	25	11	8 w.			11	56	
12	Wtorek	4	12	7	41	15	29	*	* *			11	56	
13	Środa	4	11	7	42	15	31	0	4 r.			11	56	
14	Czwart.	4	9	7	44	15	35	0	45 r.			11	56	
15	Piątek	4	8	7	45	15	37	1	15 r.			11	56	
16	Sobota	4	6	7	47	15	41	1	35 r.			11	56	
17	Niedz.	4	5	7	48	15	43	1	50 r.	we dnie		11	56	godz. 8 min. 23.
18	Ponied.	4	3	7	50	15	47	2	2 r.			11	56	
19	Wtorek	4	2	7	51	15	49	2	13 r.			11	56	
20	Środa	4	0	7	53	15	53	2	24 r.			11	56	
21	Czwart.	3	59	7	54	15	55	2	36 r.			11	56	
22	Piątek	3	58	7	56	15	58	2	51 r.			11	56	
23	Sobota	3	56	7	57	16	1	3	13 r.	8	37 w.	11	56	
24	Niedz.	3	55	7	59	16	4	3	44 r.	10	5 w.	11	56	godz. 8 min. 38.
25	Ponied.	3	54	8	0	16	6	we dnie		11	12 w.	11	57	
26	Wtorek	3	53	8	1	16	8			11	58 w.	11	57	
27	Środa	3	52	8	3	16	11			*	* *	11	57	
28	Czwart.	3	51	8	4	16	13			0	27 r.	11	57	
29	Piątek	3	50	8	5	16	15			0	46 r.	11	57	
30	Sobota	3	49	8	6	16	17			1	0 r.	11	57	
31	Niedz.	3	48	8	7	16	19	*	* *	1	10 r.	11	57	

Planety	Dnia 16 maja wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	5 19 r.	10 13w.	1 45 w.
Wenus.	3 56 r.	7 34w.	11 51 r.
Mars.	4 50 r.	8 52w.	0 50 w.
Jowisz.	3 52 r.	5 48w.	10 51 r.
Saturn.	7 30 r.	11 58w.	3 43 w.
Uranus.	4 39 r.	8 15w.	0 24 w.

Odmiany księżyca.

Piérwsza kwadra . d. 1 o god. 1 min. 42 rano.
Pełnia. . . . . d. 9 o god. 3 min. 35 rano.
Ostatnia kwadra . d. 17 o god. 0 min. 34 rano.
Nów . . . . . d. 23 o god. 4 min. 12 wiecz.
Piérwsza kwadra . d. 30 o god. 2 min. 36 wiecz.

Księżyc na Równiku . d. 5 o god. 3 rano.
„ najdal. od ziemi d. 8 o god. 4 rano.
„ na Równiku . d. 19 w południe.
„ najbliżéj ziemi d. 22 o god. 8 wieczór.

C Z E R W I E C.

Dni		Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Poniedz.	ŚWIĄTECZ. Fortun. i Prok	20 *Maji.* Ftałaleja M.
2	Wtorek	Blandyny P. M.	21 Konstantina i Eleny.
3	Środa	† Klotyldy Król., Erazma B. M.	22 Wasiliska.
4	Czwartek	Optata Bis., Saturniny P. M.	23 Michaiła P.
5	Piątek	† Bonifacego B., Waleryi M.	24 Simeona P.
6	Sobota	† Norberta Biskupa.	25 Obr. Hł. S. Joanna.
7	Niedz.	TRÓJCY Ś. Roberta Opata.	26 N. SOSZ. S. D. Karpa.
8	Poniedział.	Maxymina i Medarda BB.	27 P. S. D. Fteraponta.
9	Wtorek	Pryma i Felicyana MM.	28 Nikity P.
10	Środa	Małgorzaty Królowéj Szk.	29 Fteodosyi P. M.
11	Czwartek	BOŻE CIAŁO. Barnaby Ap.	30 Isaakia P.
12	Piątek	*Serca P. Jezusa.* Onufr. Pus.	31 Ermia Ap.
13	Sobota	Antoniego Padewskiego.	1 *Junji.* Justina M.
14	Niedziela	2 po Św. Bazylego Biskupa.	2 N. 1 po S. Nikifora.
15	Poniedz.	Wita i Modesta MM., Libii P.	3 *1 den Petr. Posta.* Łuk.
16	Wtorek	Benona B., Justyny P. M.	4 Mitrofana Patr.
17	Środa	Adolfa B., Marcyana M.	5 Dorofteja S. M.
18	Czwartek	Marka i Marcelliana MM.	6 Wisariona Czud.
19	Piątek	Gerwazego i Protazego MM.	7 Fteodota M.
20	Sobota	Sylweryusza P. M.	8 Fteodora Strat.
21	Niedz.	3 po Św. Aloizego Gonzagi.	9 N. 2 po S. Kiryła Arch.
22	Poniedział.	Paulina Biskupa.	10 Timofeja Epi.
23	Wtorek	Agryppiny Panny Męcz.	11 Warftołomeja Ap.
24	Środa	Narodz. Ś. Jana Chrzciciela.	12 Onufria Prep.
25	Czwartek	Prospera Biskupa.	13 Akiliny M.
26	Piątek	Jana i Pawła Męczenników.	14 Eliseja Pror.
27	Sobota	Władysława Króla Wyzn.	15 Amosa Pr. i Jony.
28	Niedziela	4 po Św. Ireneusza B.	16 N. 3 po S. Tichona.
29	Poniedz.	PIOTRA i PAWŁA Apost.	17 Manuiła M.
30	Wtorek	Emilii i Lucyny Panien.	18 Leontia M.

Święta Żydowskie.

D. 6, 13 i 20 Szabasy.
D. 22 Rozchodesz.
D. 23 Rozchodesz czyli I Tamuz.
D. 27 Szabas.

Święta Mahometańskie.

D. 9 Pamiątka Pobicia Ohuda, którą Mahomet swemu pokoleniu przekazał.
D. 23 Dszul-kade I Mojżesz zalecił 30 dni postu.
D. 26 Siedmiu śpiących udało się do jaskini.
D. 27 Abraham buduje Kaabę.
D. 29 Przejście Mojżesza przez Nil.

Słońce wstęp. w znak **Raka** ♋ *d. 21.*—**Przesilenie dnia z nocą.—Początek lata.**

Dni		Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Wschód księżyca		Zachód księżyca		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		
		god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min	
1	Poniedz.	3	47	8	9	16	22			1	19 r.	11	57	Przyb. dnia g. 8 m. 53.
2	Wtorek	3	46	8	10	16	24			1	27 r.	11	58	
3	Środa	3	45	8	11	16	26	we dnie		1	36 r.	11	58	
4	Czwart.	3	44	8	12	16	28			1	47 r.	11	58	
5	Piątek	3	44	8	13	16	29			1	59 r.	11	58	
6	Sobota	3	43	8	14	16	31			2	16 r.	11	58	
7	Niedz.	3	43	8	14	16	31	* * *		2	40 r.	11	59	godz. 9 min. 1.
8	Poniedz.	3	42	8	15	16	33	9	59 w.	3	15 r.	11	59	
9	Wtorek	3	42	8	16	16	34	10	45 w.			11	59	
10	Środa	3	41	8	17	16	36	11	17 w.	we dnie		11	59	
11	Czwart.	3	41	8	18	16	37	11	40 w.			11	59	
12	Piątek	3	40	8	19	16	39	11	57 w.			12	0	
13	Sobota	3	40	8	19	16	39	* * *				12	0	
14	Niedz.	3	40	8	20	16	40	0	9 r.			12	0	g. 9 m. 3.
15	Poniedz.	3	40	8	20	16	40	0	20 r.			12	0	
16	Wtorek	3	40	8	21	16	41	0	30 r.			12	0	
17	Środa	3	40	8	21	16	41	0	42 r.	we dnie		12	0	
18	Czwart.	3	40	8	22	16	42	0	55 r.			12	1	
19	Piątek	3	40	8	22	16	42	1	13 r.			12	1	
20	Sobota	3	40	8	22	16	42	1	39 r.			12	1	
21	Niedz.	3	40	8	23	16	43	2	18 r.	* * *		12	1	Stanowisko.
22	Poniedz.	3	40	8	23	16	43	3	17 r.	9	48 w.	12	1	
23	Wtorek	3	40	8	23	16	43			10	25 w.	12	2	
24	Środa	3	41	8	23	16	42			10	49 w.	12	2	
25	Czwart.	3	41	8	23	16	42	we dnie		11	4 w.	12	2	
26	Piątek	3	41	8	23	16	42			11	17 w.	12	2	
27	Sobota	3	42	8	23	16	41			11	26 w.	12	3	
28	Niedz.	3	42	8	23	16	41			11	35 w.	12	3	Ubyło m. 4.
29	Poniedz.	3	43	8	23	16	40	we dnie		11	44 w.	12	3	
30	Wtorek	3	43	8	22	16	39			11	53 w.	12	3	

Planety	Dnia 16 czerwca wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	3 39 r.	6 53w.	11 18 r.
Wenus.	2 33 r.	5 4w.	9 50 r.
Mars.	3 55 r.	8 45w.	0 20 w.
Jowisz.	2 4 r.	4 25w.	9 14 r.
Saturn.	5 45 r.	10 9w.	1 55 w.
Uranus	2 43 r.	6 21w.	10 33 r.

Odmiany księżyca.

Pełnia. . . . . d. 7 o god. 6 min. 47 wiecz.
Ostatnia kwadra . d. 15 o god. 8 min. 32 rano.
Nów . . . . . d. 21 o god. 11 min. 27 wiecz.
Piérwsza kwadra . d. 29 o god. 5 min. 44 rano.

Księżyc najdal. od ziemi d. 4 o god. 1 wieczór.
„ na Równiku. . d. 15 o god. 8 wieczór.
„ najbliżéj ziemi d. 20 o god. 3 rano.
„ na Równiku. . d. 28 o god. 2 wieczór.

LIPIEC.

Dni		Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Środa	Teodoryka Kapł.	19 *Junji.* Judy Ap.
2	Czwartek	Nawiedz. N. M. P. i Ottona.	20 Meftodia S. M.
3	Piątek	Heliodora i Anatoliusza BB.	21 Juliana M.
4	Sobota	Józefa Kalasantego Wyznaw.	22 Ewsewia S. M.
5	Niedziela	5 po Św. Filomeny Panny M.	23 N. 4 po S. Ahripiny M.
6	Poniedział.	Dominiki P. M.	24 Rożd. S. Joanna Krest.
7	Wtorek	Apoloniusza i Pulcheryi P.	25 Fewronii P. M.
8	Środa	Elżbiety Wd. i Kiliana Bisk.	26 Dawida Prep.
9	Czwartek	Cyrylla Bisk. i Anatolii M.	27 Samsona Str.
10	Piątek	7 Braci synów Felicyty MM.	28 Kira i Joanna Czud.
11	Sobota	Sawina Wyzn. i Pelagii P.M.	29 SS.Ap.PETRA i PAWŁ.
12	Niedziela	6 po Św. Jana z D., Jana Gwal.	30 N.5 po S. Sob. SS.12Ap.
13	Poniedz. *	Małgorzaty P. M.	1 *Julji.* Kosmy i Dam.
14	Wtorek	Bonawentury B.	2 Połoz. R. P. Bohor.
15	Środa	Rozesłanie Ap.	3 Jakinfta Mucz.
16	Czwartek	N. M. P. Szkaplerznéj.	4 Andreja Arch. Kryt.
17	Piątek	Alexego Wyznawcy.	5 Afanasia Afon.
18	Sobota	Szymon. z Lipnicy i Kamilla W.	6 Sisoja Prep.
19	Niedziela	7 po Św. Wincentego a Paulo.	7 N. 6 po S. Ftomy Prep.
20	Poniedział.	Eliasza Pror. i Czesława Wyz.	8 Prokopia W. M.
21	Wtorek	Daniela Pror. i Praxedy Pan.	9 Pankratia S. M.
22	Środa	Maryi Magdaleny.	10 45 Muczen. w Nikop.
23	Czwartek	Apollinara Biskupa M.	11 Ewfimii M.
24	Piątek	Krystyny Panny Męczen.	12 Prokła i Ilaria.
25	Sobota	Jakóba Apostoła.	13 Sob. Arch. Hawrijła.
26	Niedziela	8 po Św. Kun. K. P. Anny M.	14 N. 7 po S. Akiły Ap.
27	Poniedział.	Natalii Panny M.	15 Kirika Mucz.
28	Wtorek	Innocentego Pap. i Celsa M.	16 Aftinohena.
29	Środa	Marty Panny.	17 Mariny M.
30	Czwartek	Abdona i Senneny MM.	18 Jakinfta M.
31	Piątek	Ignacego Lojoli W.	19 Makriny P.

Święta Żydowskie.

D. 4 Szabas.
D. 9 Szywouser betamus czyli post Zburzenia Jerozolimy.
D. 11 i 18 Szabasy.
D. 22 Rozchodesz czyli I Aw.
D. 25 Szabas.
D. 30 Tyszebeaw czyli Post spalenia świątyni w Jerozolimie.

Święta Mahometańskie.

D. 23 Dszul-hedsze I.
D. 30 Objawienie w którém Prorok piérwszy raz usłyszał głos Boga.

Słońce wstępuje w znak **Lwa** ♌ *d. 22.*

Dni		Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Wschód księżyca		Zachód księżyca		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Ubyło dnia
		god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	
1	Środa	3	44	8	22	16	38	we dnie		* * *		12	3	godz. 0 m. 9.
2	Czwart.	3	45	8	22	16	37			0	5 r.	12	4	
3	Piątek	3	46	8	21	16	35			0	20 r.	12	4	
4	Sobota	3	47	8	21	16	34			0	42 r.	12	4	
5	Niedz.	3	47	8	21	16	34	we dnie		1	13 r.	12	4	godz. 0 min. 20.
6	Ponied.	3	48	8	20	16	32			1	58 r.	12	4	
7	Wtorek	3	49	8	19	16	30	9	20 w.	3	0 r.	12	4	
8	Środa	3	50	8	19	16	29	9	45 w.	we dnie		12	5	
9	Czwart.	3	51	8	18	16	27	10	3 w.			12	5	
10	Piątek	3	52	8	17	16	25	10	17 w.			12	5	
11	Sobota	3	53	8	16	16	23	10	28 w.			12	5	
12	Niedz.	3	54	8	16	16	22	10	40 w.	we dnie		12	5	godz. 0 min. 34.
13	Ponied.	3	55	8	15	16	20	10	49 w.			12	5	
14	Wtorek	3	56	8	14	16	18	11	1 w.			12	5	
15	Środa	3	57	8	13	16	16	11	16 w.			12	6	
16	Czwart.	3	59	8	12	16	13	11	38 w.			12	6	
17	Piątek	4	0	8	11	16	11	* * *				12	6	
18	Sobota	4	1	8	10	16	9	0	10 r.			12	6	
19	Niedz.	4	2	8	9	16	7	0	59 r.	we dnie		12	6	godz. 0 min. 53.
20	Ponied.	4	4	8	8	16	4	2	9 r.			12	6	
21	Wtorek	4	5	8	6	16	1	3	33 r.	8	50 w.	12	6	
22	Środa	4	6	8	5	15	59	we dnie		9	9 w.	12	6	
23	Czwart.	4	8	8	3	15	55			9	22 w.	12	6	
24	Piątek	4	9	8	2	15	53			9	33 w.	12	6	
25	Sobota	4	11	8	1	15	50			9	42 w.	12	6	
26	Niedz.	4	12	7	59	15	47	we dnie		9	51 w.	12	6	godz. 1 min. 11.
27	Ponied.	4	14	7	58	15	44			10	0 w.	12	6	
28	Wtorek	4	15	7	56	15	41			10	11 w.	12	6	
29	Środa	4	17	7	55	15	38			10	24 w.	12	6	
30	Czwart.	4	18	7	53	15	35			10	43 w.	12	6	
31	Piątek	4	19	7	51	15	32			11	10 w.	12	6	

Planety	Dnia 16 lipca. wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	3 31 r.	8 16w.	11 52 r.
Wenus. .	1 37 r.	5 6w.	9 22 r.
Mars. . .	3 26 r.	8 17w.	11 50 r.
Jowisz. .	0 16w.	2 54w.	7 37 r.
Saturn. .	4 6 r.	8 25w.	0 17 w.
Uranus .	0 47 r.	4 30w.	8 41 r.

Odmiany księżyca.

Pełnia. . . . . d. 7 o god. 8 min. 8 rano.
Ostatnia kwadra . d. 14 o god. 2 min. 20 wiecz.
Nów . . . . . d. 21 o god. 7 min. 36 rano.
Piérwsza kwadra . d. 28 o god. 10 min. 38 wiecz.

Księżyc najdal. od ziemi d. 2 o god. 3 rano.
„ na Równiku. . d. 12 o god. 11 wieczór.
„ najbliżéj ziemi d. 17 o god. 8 wieczór.
„ na Równiku. . d. 25 o god. 10 wieczór.
„ najdal. od ziemi d. 29 o god. 7 wieczór.

SIERPIEŃ

	Dni	Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Sobota	Piotra w Okowach.	20 *Julji.* Ilii Pror.
2	Niedziela	9 po Św. N. M. P. Anielskiéj.	21 N. 8 po S. Simeona P.
3	Poniedz. *	Znalezienie Ś. Szczepana M.	22 Marii Mahdaliny.
4	Wtorek	Dominika Wyznawcy.	23 Trofima M.
5	Środa	N. M. P. Śnieżnéj.	24 Borisa i Hlieba M.
6	Czwartek	Przemienienia Pańskiego.	25 Uspenie S. Anny.
7	Piątek	Kajetana Wyznawcy.	26 Jermołaja P. M.
8	Sobota *	Cyrya., Larga i Smaragda MM.	27 Pantelejmona W. M.
9	Niedziela	10 po Św. Romana Męcz.	28 N. 9 po S. Prochora Ap.
10	Poniedział.	Wawrzyńca Męczennika.	29 Kallinika M.
11	Wtorek	Zuzanny i Dygny PP.	30 Siły i Siłuana Ap.
12	Środa	Klary Panny.	31 Jewdokima Praw.
13	Czwartek	Hippolita i Kassyana MM.	1 *Awh.* SS. M. Mak.
14	Piątek	† Euzebiusza W.	2 Stefana Archid.
15	Sobota	WNIEBOWZIĘCIE N. M. P.	3 Isaakia P.
16	Niedziela	11 po Św. Jacka W., Rocha.	4 N. 10 po S. 7 Otrok w Ef.
17	Poniedział.	Anastazyusza B.	5 Ewsihnija M.
18	Wtorek	Agapita Męczennika.	6 PREOBR. HOSPOD.
19	Środa	Benigny i Rufina W.	7 Dometia P. M.
20	Czwartek	Bernarda Opata.	8 Emiliana Isp.
21	Piątek	Joanny Fremiot Wd.	9 Matfeja Apost.
22	Sobota	Symforyana Męczennika.	10 Lawrentia Archid.
23	Niedziela	12 po Ś. Filipa Benicyusza W.	11 N. 11 po S. Ewpła M.
24	Poniedział.	Bartłomieja Apostoła.	12 Fotia M.
25	Wtorek	Ludwika Króla.	13 Maksima Prep.
26	Środa	Zefiryna Pap.	14 Micheja Pror.
27	Czwartek	Cezaryusza i Przen. ś. Kazim.	15 USPENIE P. BOHOR.
28	Piątek	Augustyna Bisk. Dok. Kośc.	16 Neruk. Obr.
29	Sobota	Ścięcie ś. Jana Chrzciciela.	17 Mirona M.
30	Niedziela	13 po Św. Joach. O. N. M. P.,	18 N. 12 po S. Flora.
31	Poniedział.	Rajmunda W. i Rufiny P.	19 Andreja Strati.

Święta Żydowskie.

Dnia 1 Szabas.
D. 5 Chamiszewoser beaw, czyli dzień radosny.
D. 8 i 15 Szabasy.
D. 20 Rozchodesz.
D. 21 Rozchodesz czyli I Elul.
D. 22 i 29 Szabasy.

Święta Mahometańskie.

D. 1 dzień ofiar, Mały Bajram; jeżeli ten przypada w piątek nazywa się Hadszal-Ekber największy post ze wszystkich. — D. 9 Święto chrztu, w którym Mahomet urząd Kalifa odstąpił Alemu, (tylko przez Persów obchodzone).—D 13 Święto pokoju. — D. 16 Oddanie pierścienia ubogiemu przez Alego.—D. 22 Moharem I. Nowy rok 1274. — D. 31 Aszura albo pamiątka zamordowania Hussejna Imana perskiego.

Słońce wstępuje w znak **Panny** ♍ *d. 23.*

Dni		Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Wschód księżyca		Zachód księżyca		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		
		godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	
1	Sobota	4	21	7	50	15	29	* * *		11	49 w.	12	6	Ubyło dnia godz. 1 min. 37.
2	Niedz.	4	23	7	48	15	25	we dnie		* * *		12	6	
3	Ponied.	4	24	7	46	15	22			0	45 r.	12	6	
4	Wtorek	4	26	7	45	15	19			1	56 r.	12	6	
5	Środa	4	27	7	43	15	16	8	9 w.	3	18 r.	12	6	
6	Czwart.	4	29	7	41	15	12	8	24 w.	4	43 r.	12	6	
7	Piątek	4	30	7	39	15	9	8	36 w.	we dnie		12	6	
8	Sobota	4	32	7	38	15	6	8	47 w.			12	5	
9	Niedz.	4	34	7	36	15	2	8	57 w.	we dnie		12	5	godz. 2 min. 2.
10	Ponied.	4	35	7	34	14	59	9	8 w.			12	5	
11	Wtorek	4	37	7	32	14	55	9	22 w.			12	5	
12	Środa	4	39	7	30	14	51	9	41 w.			12	5	
13	Czwart.	4	40	7	28	14	48	10	9 w.			12	5	
14	Piątek	4	42	7	26	14	44	10	51 w.			12	5	
15	Sobota	4	43	7	24	14	41	11	51 w.			12	4	
16	Niedz.	4	45	7	22	14	37	* * *		we dnie		12	4	godz. 2 min. 29.
17	Ponied.	4	47	7	20	14	33	1	9 r.			12	4	
18	Wtorek	4	48	7	18	14	30	2	36 r.			12	4	
19	Środa	4	50	7	16	14	26	4	3 r.	7	29 w.	12	4	
20	Czwart.	4	52	7	14	14	22	we dnie		7	40 w.	12	3	
21	Piątek	4	53	7	11	14	18			7	50 w.	12	3	
22	Sobota	4	55	7	9	14	14			7	58 w.	12	3	
23	Niedz.	4	57	7	7	14	10	we dnie		8	7 w.	12	3	godz. 2 min. 55.
24	Ponied.	4	58	7	5	14	7			8	17 w.	12	2	
25	Wtorek	5	0	7	3	14	3			8	29 w.	12	2	
26	Środa	5	2	7	1	13	59			8	46 w.	12	2	
27	Czwart.	5	3	6	58	13	55			9	8 w.	12	1	
28	Piątek	5	5	6	56	13	51			9	41 w.	12	1	
29	Sobota	5	6	6	54	13	48			10	30 w.	12	1	
30	Niedz.	5	8	6	52	13	44	we dnie		11	34 w.	12	1	
31	Ponied.	5	10	6	50	13	40			* * *		12	0	

Planety	Dnia 16 sierpnia. wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	7 8 r.	8 31w.	1 53 w.
Wenus.	1 26 r.	5 37w.	9 32 r.
Mars.	3 13 r.	7 13w.	11 14 r.
Jowisz.	10 18w.	1 11w.	5 47 r.
Saturn.	2 23 r.	6 36w.	10 30 r.
Uranus	10 44w.	2 34w.	6 42 r.

Odmiany księżyca.

Pełnia. . . . . d. 5 o god. 7 min. 53 wiecz.
Ostatnia kwadra . d. 12 o god. 7 min. 5 wiecz.
Nów . . . . . d. 19 o god. 5 min. 50 wiecz.
Piérwsza kwadra . d. 27 o god. 4 min. 29 wiecz.

Księżyc na Równiku . d. 9
„ najbliżéj ziemi d. 12 o god. 10 rano.
„ na Równiku . d. 22
„ najdal. od ziemi d. 26 o god 3 wieczór.

WRZESIEŃ.

Dni		Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Wtorek	Idziego Opata.	20 *Awh.* Samuila Pr.
2	Środa	Stefana Kr. Węg. i Justa Bis.	21 Faddeja Ap.
3	Czwartek	Serafii P. M.	22 Ahafonika M.
4	Piątek	Rozalii Panormitańskiéj P.	23 Łuppa M.
5	Sobota	Wawrzyńca Justyniana Bisk.	24 Ewticha S. M.
6	Niedziela	14 po Św. Zacharyasza Pr.	25 N. 13 po S. Warftol. Ap.
7	Poniedział.*	† Reginy Panny M.	26 Adriana i Natalii.
8	Wtorek	NARODZENIE N. M. P.	27 Pimena Prep.
9	Środa	Gorgoniusza M.	28 Mojseja Mur.
10	Czwartek	Mikołaja z Tol. i Pulcheryi P.	29 USIEK. HŁA. S. JOAN.
11	Piątek *	Prota Męcz. i Teodory Pokut.	30 Alexandra Newsk.
12	Sobota	Walery. i Salez. MM., Gwid. W.	31 Połoz. Pojasa P. Bohor.
13	Niedziela	15 po Św. *Im. Maryi.* Mauryl.	1 *Sent.* N. 14 po S. Simeon.
14	Poniedział.	Podwyższenie Ś. Krzyża.	2 Mamanta Muczen.
15	Wtorek	Nikodema Kapłana Męcz.	3 Anfima S. M.
16	Środa	† Cypryana B. i Eufemii P.	4 Wawiły S. M.
17	Czwartek	5 ran św. Franciszka.	5 Zacharyi Pr.
18	Piątek	† Józefa z Kop. i Tomasza.	6 Wosp. Cz. Arch. Michaiła.
19	Sobota	† Januaryusza Męcz.	7 Sozonta M.
20	Niedziela *	16 po Św. Eustachiusza M.	8 N. 15 po S. ROŻ. P. B.
21	Poniedział.	Mateusza Apost. i Ewang.	9 Joakima i Anny.
22	Wtorek	Maurycego Męczennika.	10 Minodory M.
23	Środa	Tekli Panny Męczenniczki.	11 Feodory P.
24	Czwartek	N. M. P. od wykup. niewoln.	12 Awtonoma S. M.
25	Piątek	Cypryana i Justyny MM.	13 Kornilia Sotnika.
26	Sobota	Józefata B. M.	14 WOZD. CZ. KREST.
27	Niedziela	17 po Św. Wład. z G., Kosmy.	15 N. 16 po S. Nikity.
28	Poniedział.	Wacława Króla Czeskiego M.	16 Ewfimii W. Mucz.
29	Wtorek	Michała Archanioła.	17 Sofii M.
30	Środa	Hieronima Doktora Kościoła.	18 Ewmenia Prep.

Święta Żydowskie.

D. 5 i 12 Szabasy.
D. 19 Szabas Roszhoszana czyli Rozchodesz Tiszri. Nowy rok 5618 od stworzenia świata.
D. 20 Drugi dzień Nowego Roku.
D. 21 Post Gedalia.
D. 26 Szabas.
D. 28 Jomkipur, Sądny dzień.

Święta Mahometańskie.

D. 15 Jeruzalem ogłoszone za Kaabę (do któréj w czasie modlitwy obracają się twarzami).
D. 21 Safar I.

Słońce wstęp. w znak **Wagi** ♎ *d. 23.*—**Porównanie dnia z nocą.—Początek jesieni.**

Dni		Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Wschód księżyca		Zachód księżyca		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Ubyło dnia godz. 3 min. 23.
		god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	
1	Wtorek	5	11	6	47	13	36	we dnie		0	52 r.	12	0	
2	Środa	5	13	6	45	13	32			2	17 r.	12	0	
3	Czwart.	5	15	6	43	13	28			3	44 r.	11	59	
4	Piątek	5	16	6	40	13	24			5	11 r.	11	59	
5	Sobota	5	18	6	38	13	20			6	38 r.	11	59	
6	Niedz.	5	20	6	36	13	16	7	16 w.	we dnie		11	58	godz. 3 min. 51.
7	Ponied.	5	21	6	34	13	13	7	30 w.			11	58	
8	Wtorek	5	23	6	31	13	8	7	47 w.			11	58	
9	Środa	5	25	6	29	13	4	8	11 w.			11	57	
10	Czwart.	5	26	6	27	13	1	8	48 w.			11	57	
11	Piątek	5	28	6	24	12	56	9	42 w.			11	57	
12	Sobota	5	30	6	22	12	52	10	55 w.			11	56	
13	Niedz.	5	31	6	19	12	48	* * *		we dnie		11	56	godz. 4 min. 19.
14	Ponied.	5	33	6	17	12	44	0	18 r.			11	56	
15	Wtorek	5	35	6	13	12	38	1	43 r.			11	55	
16	Środa	5	36	6	12	12	36	3	7 r.			11	55	
17	Czwart.	5	38	6	10	12	32	4	27 r.			11	55	
18	Piątek	5	40	6	8	12	28	5	41 r.			11	54	
19	Sobota	5	41	6	5	12	24	* * *		6	16 w.	11	54	
20	Niedz.	5	43	6	3	12	20	we dnie		6	25 w	11	54	godz. 4 min. 47.
21	Ponied.	5	44	6	1	12	17			6	30 w.	11	53	
22	Wtorek	5	46	5	58	12	12			6	50 w.	11	53	
23	Środa	5	48	5	56	12	8			7	10 w.	11	53	
24	Czwart.	5	49	5	54	12	5			7	38 w.	11	52	
25	Piątek	5	51	5	51	12	0			8	19 w.	11	52	
26	Sobota	5	53	5	49	11	56			9	16 w.	11	52	
27	Niedz.	5	55	5	47	11	52	we dnie		10	28 w.	11	51	g. 5 m. 3.
28	Ponied.	5	56	5	44	11	48			11	48 w.	11	51	
29	Wtorek	5	58	5	42	11	44			* * *		11	51	
30	Środa	6	0	5	40	11	40			1	14 r.	11	50	

Planety	Dnia 16 września wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	8 37 r.	6 54w.	1 43 w.
Wenus.	2 23 r.	5 32w.	9 59 r.
Mars	3 5 r.	5 56w.	10 32 r.
Jowisz.	8 16w.	11 20 r.	3 47 r.
Saturn.	0 40w.	4 43w.	8 43 r.
Uranus	8 43w.	0 32w.	4 40 r.

Odmiany księżyca.

Pełnia. . . . . d. 4 o god. 6 min. 31 rano.
Ostatnia kwadra . d. 11 o god. 0 min. 14 rano.
Nów . . . . . d. 18 o god. 6 min. 57 rano.
Piérwsza kwadra . d. 26 o god. 10 min. 23 rano.

Księżyc na Równiku. . d. 5 o god. 11 rano.
„ najbliżéj ziemi d. 7 o god. 2 wieczór.
„ na Równiku. . d. 18 o god. 2 wieczór.
„ najdal. od ziemi d. 23 o god. 10 rano.

PAŹDZIERNIK.

Dni		Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Czwartek	Remigiusza Biskupa.	19 *Sent.* Trofima M.
2	Piątek	Aniołów Stróżów.	20 Ewstafia W. M.
3	Sobota ☺	Kandyda Męcz.	21 Kodrata Ap. i Dimit.
4	Niedziela	18 po Św. *N.M.P.Róż.*Franc.	22 N. 17 po S. Foki M.
5	Poniedział.	Placyda i Flawiany Panny.	23 Zacz. S. Joanna Krest.
6	Wtorek	Brunona Wyznawcy.	24 Fekły M.
7	Środa	Justyny Panny Męczenniczki.	25 Ewfrosinii Prep.
8	Czwartek	Brygidy Wdowy.	26 JOANNA BOHOSŁ.
9	Piątek	Dyonizego Bisk.Męcz.	27 Kalistrata M.
10	Sobota ☾	Franciszka Borgiasza W.	28 Charitona Prep.
11	Niedziela	19 po Ś. Winc. K. Placydy P.	29 N. 18 po S. Kiriaka Prep.
12	Poniedział.	Maxymiliana Biskupa.	30 Hrihoria S. M.
13	Wtorek	Edwarda Króla Angielskiego.	1 *Oct.* POKR. P. BOH.
14	Środa	Kalixta Papiéża Męczen.	2 Kipriana S. M.
15	Czwartek	Jadwigi Wd. i Teressy Pan.	3 Dionisia S. M.
16	Piątek	Florentyna Biskupa.	4 Jerofeja S. M.
17	Sobota ●	Wiktora B.	5 Charitiny M. i 3 Świat.
18	Niedziela	20 po Św. Łukasza Ewang.	6 N. 19 po S. Ftomy Ap.
19	Poniedział.	Piotra z Alkantary Wyzn.	7 Serhia M.
20	Wtorek	Ireny P. i Przenies. Ś. Wojc.	8 Pelahii Prep.
21	Środa	Urszuli P. i towarzyszek MM.	9 Jakowa Alfeowa.
22	Czwartek	Korduli Panny M.	10 Ewłampia M.
23	Piątek	Jana Kapistrana Wyznawcy.	11 Filipa Ap.
24	Sobota	Rafała Archanioła.	12 Prowa M.
25	Niedziela	21 po Św. Jana Kant. Krysp.	13 N. 20 po S. Karpa M.
26	Poniedz. ☽	Ewarysta Papiéża Męczen.	14 Nazaria M.
27	Wtorek	Sabiny Męczenniczki.	15 Łukiana P. M.
28	Środa	Szymona i Judy Tadeu. Ap.	16 Łonhina M.
29	Czwartek	Narcyssa Biskupa.	17 Ossyi Pror.
30	Piątek	Zenobii M. i Zenobiusza B. M.	18 Łuki Ap.
31	Sobota	† Wolfganga Biskupa.	19 Joila Pror.

Święta Żydowskie.

D. 3 i 4 Sukos, święta uroczyste Kuczek.
D. 9 Hoszana Raba, święto Palmowe.
D. 10 i 11 Ostatnie święta uroczyste Kuczek.
D. 12 Dzień radosny.
D. 17 Szabas.
D. 18 Rozchodesz.
D. 19 Rozchodesz czyli I Marcheszwon.
D. 24 Szabas.

Święta Mahometańskie.

D. 19 Święto Trąb albo Święto Światów.
D. 20 Rebi-el-awwel I.
D. 27 Medyna ogłoszona stolicą.
D. 30 Noc święta.
D. 31 Narodzenie się Mahometa.

PAŹDZIERNIK ma dni XXXI.

Słońce wstępuje w znak **Niedźwiadka** ♏ *d. 23.*

Dni		Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Wschód księżyca		Zachód księżyca		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Ub. dnia g. 5 m. 15.
		god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	
1	Czwart.	6	1	5	37	11	36	we dnie		2	40 r.	11	50	
2	Piątek	6	3	5	35	11	32			4	6 r.	11	50	
3	Sobota	6	5	5	33	11	28			5	35 r.	11	49	
4	Niedz.	6	6	5	30	11	24	5	35 w.	we dnie		11	49	godz. 5 min. 44.
5	Ponied.	6	8	5	28	11	20	5	51 w.			11	49	
6	Wtorek	6	10	5	26	11	16	6	13 w.			11	48	
7	Środa	6	12	5	23	11	11	6	46 w.			11	48	
8	Czwart.	6	13	5	21	11	8	7	36 w.			11	48	
9	Piątek	6	15	5	19	11	4	8	44 w.			11	47	
10	Sobota	6	17	5	16	10	59	10	5 w.			11	47	
11	Niedz.	6	18	5	14	10	56	11	30 w.	we dnie		11	47	godz. 6 min. 11.
12	Ponied.	6	20	5	12	10	52	*	* *			11	47	
13	Wtorek	6	22	5	10	10	48	0	54 r.			11	46	
14	Środa	6	24	5	8	10	44	2	14 r.			11	46	
15	Czwart.	6	26	5	5	10	39	3	31 r.			11	46	
16	Piątek	6	27	5	3	10	36	4	45 r.			11	46	
17	Sobota	6	29	5	1	10	32	5	58 r.			11	46	
18	Niedz.	6	31	4	59	10	28	we dnie		4	44 w.	11	45	godz. 6 min. 39.
19	Ponied.	6	33	4	58	10	25			4	57 w.	11	45	
20	Wtorek	6	34	4	55	10	21			5	15 w.	11	45	
21	Środa	6	36	4	52	10	16			5	40 w.	11	45	
22	Czwart.	6	38	4	50	10	12			6	16 w.	11	45	
23	Piątek	6	40	4	48	10	8			7	6 w.	11	45	
24	Sobota	6	42	4	46	10	4			8	11 w.	11	44	
25	Niedz.	6	43	4	44	10	1	we dnie		9	26 w.	11	44	godz. 7 min. 5.
26	Ponied.	6	45	4	42	9	57			10	48 w.	11	44	
27	Wtorek	6	47	4	40	9	53			*	* *	11	44	
28	Środa	6	49	4	38	9	49			0	11 r.	11	44	
29	Czwart.	6	51	4	36	9	45			1	34 r.	11	44	
30	Piątek	6	53	4	34	9	41			3	0 r.	11	44	
31	Sobota	6	54	4	32	9	38			4	30 r.	11	44	

Planety	Dnia 16 października wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	5 10 r.	5 13w.	11 12 r.
Wenus. .	3 48 r.	4 48w.	10 19 r.
Mars . . .	2 56 r.	4 32w.	9 46 w.
Jowisz. .	6 14w.	9 2 r.	1 40 r.
Saturn . .	10 50w.	2 50w.	6 54 r.
Uranus .	6 42w.	10 35 r.	2 40 r.

Odmiany księżyca.

Pełnia. . . . . d. 3 o god. 4 min. 33 wiecz.
Ostatnia kwadra . d. 10 o god. 7 min. 17 rano.
Nów . . . . . d. 17 o god. 11 min. 2 wiecz.
Piérwsza kwadra . d. 26 o god. 3 min. 29 rano.

Księżyc na Równiku. . d. 2 o god. 10 wieczór.
„ najbliżéj ziemi d. 5 o god. 11 rano.
„ na Równiku. . d. 15 o god. 9 wieczór.
„ najdal. od ziemi d. 20 o god. 12 w nocy.
„ na Równiku d. 30.

LISTOPAD.

Dni		Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Niedziela	22 po Św. WSZYSTK. ŚŚ.	20 *Okt.* N. 21 po S. Artem.
2	Poniedz.	*Dzień Zaduszny.* Wiktoryna.	21 Ilariona W.
3	Wtorek	Huberta Biskupa.	22 KAZ.BOŻ.MAT. Awerk.
4	Środa	Karola Boromeusza.	23 Jakowa Apostoła.
5	Czwartek	Zacharyasza i Elżbiety.	24 Arefy M.
6	Piątek	Leonarda Wyznawcy.	25 Markiana M.
7	Sobota	Engelberta Biskupa.	26 Dimitria W. M.
8	Niedziela	23 po Św. Godefryda B.	27 N. 22 po S. Nestora M.
9	Poniedział.	Teodora Męczennika.	28 Terentia M.
10	Wtorek	Andrzeja z Awelinu.	29 Anastasii M.
11	Środa	Marcina Biskupa.	30 Zinowia i Zinowii M.
12	Czwartek	5 Braci Pol. MM. i Marc. Pap.	31 Stachia Ap.
13	Piątek	Dydaka Wyznawcy.	1 *Noj.* Kosmy i Dam.
14	Sobota	Serapiona Męczennika.	2 Akindina S. M.
15	Niedziela	24 po Św. Ś. Stanisł. Kostki.	3 N. 23 po S Akepsimy.
16	Poniedz.	Edmunda Biskupa.	4 Joannikia Prep.
17	Wtorek	Salomei Panny.	5 Hałaktiona M.
18	Środa	Maxyma B.	6 Pawła Arch. Kon.
19	Czwartek	Elżbiety Królowéj Węg. Wd.	7 33 Muczen. w Melit.
20	Piątek	Felixa Walezyusza Wyzn.	8 Sob. S. Michaiła.
21	Sobota	Ofiarowanie N. M. Panny.	9 Onisifora M.
22	Niedziela	25 po Św. Cecylii Panny M.	10 N. 24 po S. Erasta Ap.
23	Poniedział.	Klemensa Papieża.	11 Miny M.
24	Wtorek	Jana od Krzyża Wyznawcy.	12 Joanna Miłost.
25	Środa	Katarzyny Panny Męcz.	13 Joanna Złatousta.
26	Czwartek	Piotra Alexandryjsk. B. M.	14 Filippa Ap.
27	Piątek	Barlaama i Jozafata Pust.	15 *1 den Posta Fil.* Huria.
28	Sobota	Rufa Męcz. i Mansweta Bisk.	16 Mafteja Ap. i Ew.
29	Niedziela	1 Adw. Saturnina Męcz.	17 N. 25 po S. Hrihoria.
30	Poniedział.	Andrzeja Apostoła.	18 Płatona i Romana.

Święta Żydowskie.

D. 7 i 14 Szabasy.
D. 17 Rozchodesz.
D. 18 Rozchodesz czyli I Kislew.
D. 21 i 28 Szabasy.

Święta Mahometańskie.

D. 11 Śmierć Mahometa.
D. 19 Rebi-el-aszer I.
D. 26 Narodzenie się Alego.

LISTOPAD ma dni XXX.

Słońce wstępuje w znak **Strzelca** ♐ *d. 22.*

Dni		Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Wschód księżyca		Zachód księżyca		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		
		god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	
1	Niedz.	6	56	4	30	9	34	we dnie		6	2 r.	11	44	Ubyło dnia godz. 7 m. 30.
2	Ponied.	6	58	4	29	9	31			7	39 r.	11	44	
3	Wtorek	7	0	4	27	9	27	4	42 w.	we dnie		11	44	
4	Środa	7	2	4	25	9	23	5	25 w.			11	44	
5	Czwart.	7	4	4	23	9	19	6	28 w.			11	44	
6	Piątek	7	5	4	21	9	16	7	49 w.			11	44	
7	Sobota	7	7	4	20	9	13	9	16 w.			11	44	
8	Niedz.	7	9	4	18	9	9	10	42 w.	we dnie		11	44	godz. 7 min. 55.
9	Ponied.	7	11	4	16	9	5	* * *				11	44	
10	Wtorek	7	13	4	15	9	2	0	3 r.			11	44	
11	Środa	7	15	4	13	8	58	1	20 r.			11	44	
12	Czwart.	7	16	4	11	8	55	2	35 r.			11	44	
13	Piątek	7	18	4	10	8	52	3	48 r.			11	44	
14	Sobota	7	20	4	8	8	48	5	1 r.			11	45	
15	Niedz.	7	22	4	7	8	45	6	15 r.	we dnie		11	45	godz. 8 min. 16.
16	Ponied.	7	24	4	6	8	42	7	31 r.			11	45	
17	Wtorek	7	25	4	4	8	39	we dnie		3	44 w.	11	45	
18	Środa	7	27	4	3	8	36			4	16 w.	11	45	
19	Czwart.	7	29	4	2	8	33			5	2 w.	11	45	
20	Piątek	7	31	4	0	8	29			6	2 w.	11	46	
21	Sobota	7	32	3	59	8	27			7	13 w.	11	46	
22	Niedz.	7	34	3	58	8	24	we dnie		8	31 w.	11	46	godzin 8 minut 35.
23	Ponied.	7	36	3	57	8	21			9	52 w.	11	46	
24	Wtorek	7	37	3	56	8	19			11	12 w.	11	47	
25	Środa	7	39	3	55	8	16			* * *		11	47	
26	Czwart.	7	41	3	54	8	14			0	34 r.	11	47	
27	Piątek	7	42	3	53	8	11			1	58 r.	11	48	
28	Sobota	7	44	3	52	8	8			3	25 r.	11	48	
29	Niedz.	7	45	3	51	8	6	we dnie		4	58 r.	11	48	
30	Ponied.	7	47	3	50	8	3			6	35 r.	11	49	

Planety	Dnia 16 listopada		
	wschód	zachód	Przejście przez połud.
	g. m.	g. m.	g. m.
Merkury.	7 47 r.	4 30w.	0 5 w.
Wenus. .	5 25 r.	3 51w.	10 38 r.
Mars . . .	2 32 r.	3 0w.	8 32 w.
Jowisz. .	4 2w.	6 35 r.	11 17 w.
Saturn . .	8 49w.	0 50w.	4 55 r.
Uranus .	4 36w.	8 25 r.	0 28 w.

Odmiany księżyca.

Pełnia. . . . . d. 2 o god. 2 min. 21 rano.
Ostatnia kwadra . d. 8 o god. 5 min. 38 wiecz.
Nów . . . . . d. 16 o god. 5 min. 18 wiecz.
Piérwsza kwadra . d. 24 o god. 6 min. 56 wiecz.

Księżyc najbliżéj ziemi. d. 2 o god. 6 wieczór.
" na Równiku. . d. 12 o god. 2 rano.
" najdal. od ziemi d. 17 o god. 8 rano.
" na Równiku. . d. 26 o god. 6 rano.

GRUDZIEŃ.

Dni		Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Wtorek	Eligiusza Biskupa.	19 *Noj.* Awdia Pror.
2	Środa	Bibianny Panny M.	20 Hrihoria Dek.
3	Czwartek	Franciszka Xawerego Wyzn.	21 WCH. PR. BOHOR.
4	Piątek	Barbary Panny Męczen.	22 Filimona Ap.
5	Sobota	Sabby Opata, Piotra Chryzol.	23 Amfiłochia i Mitrofana.
6	Niedziela	2 Adw. Mikołaja Biskupa M.	24 N. 26 po S. Ekateriny.
7	Poniedział.	† Ambrożego Bisk. Dok. Koś.	25 Klimenta Papy R.
8	Wtorek	NIEPOKAL. POCZ. N.M.P.	26 Alipia Prep.
9	Środa	Leokadyi Panny.	27 Jakowa W. M.
10	Czwartek	N. M. P. Loretańskiéj.	28 Stefana P. M.
11	Piątek	Damazego Papieża Wyzn.	29 Paramona M.
12	Sobota	Synezyusza M. i Alexandra.	30 Andreja Ap. Perwozw.
13	Niedziela	3 Adw. Łucyi Panny Męcz.	1 *Dek.* N. 1 Adw. Nauma.
14	Poniedział.	Spirydyona Biskupa.	2 Awakuma Pr.
15	Wtorek	Ireneusza M.	3 Sofonia Pror.
16	Środa	† Euzebius.B.M. i Albiny P.M.	4 Warwary W. M.
17	Czwartek	Łazarza Biskupa.	5 Sawwy Ośw.
18	Piątek	† Gracyana Biskupa.	6 S. NIKOŁAJA CZUD.
19	Sobota	† Nemezyusza M. i Faust. Wd.	7 Amwrosia Ep.
20	Niedziela	4 Adw. Teofila Męczennika.	8 N. 2 Adw. Patapia P.
21	Poniedział.	Tomasza Apostoła.	9 Zacz. P. Bohor.
22	Wtorek	Zenona Żołn. M. i Flawiana M.	10 Miny i Ermohena.
23	Środa	Wiktoryi Panny M.	11 Daniiła Prep.
24	Czwart.	† *Wigilia.* Adama i Ewy.	12 Spiridona Czud.
25	Piątek	NARODZENIE CHRYST. P.	13 Jewstratia M.
26	Sobota	SZCZEPANA I MĘCZ.	14 Firsa M.
27	Niedziela	Po Nar. Chr. P. Jana Ewan.	15 N. 3 Adw. Elewferia.
28	Poniedział.	Młodzianków.	16 Ahheja Pr.
29	Wtorek	Tomasza Kantuaryjskiego.	17 Daniła Pr.
30	Środa	Eugeniusza B.	18 Sewastiana M.
31	Czwartek	Sylwestra Papieża.	19 Wonifatia M.

Święta Żydowskie.

D. 5 Szabas.
D. 12 Chanuka czyli pamiątka zwycięztwa Machabeuszów.
D. 17 Rozchodesz.
D. 18 Rozchodesz czyli I Tewas.
D. 19 i 26 Szabasy.
D. 27 Post oblężenia Jerozolimy.

Święta Mahometańskie.

D. 3 Śmierć Alego.
D. 8 Zdobycie Konstantynopola przez Mahometa II-go 1455 roku po Narodzeniu Chr.
D. 18 Dszemadi el-awwel I. Anioł Gabryel pokazuje się Mahometowi.
D. 26 Narodzenie się Ebubekera siódmego Imana.

Słońce wstęp. w znak **Koziorozca** ♑ *d. 21.*—**Przesilenie dnia z nocą.—Pocz. zimy.**

Dni		Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Wschód księżyca		Zachód księżyca		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Ubyło dnia godz. 8 min. 50.
		god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	
1	Wtorek	7	48	3	50	8	2	3	12 w.	we dnie		11	49	
2	Środa	7	50	3	49	7	59	4	6 w.			11	49	
3	Czwart.	7	51	3	48	7	57	5	22 w.			11	50	
4	Piątek	7	53	3	48	7	55	6	51 w.			11	50	
5	Sobota	7	54	3	47	7	53	8	21 w.			11	51	
6	Niedz.	7	55	3	47	7	52	9	47 w.	we dnie		11	51	godz. 9 min. 0.
7	Ponied.	7	56	3	46	7	50	11	7 w.			11	51	
8	Wtorek	7	58	3	46	7	48	* * *				11	52	
9	Środa	7	59	3	46	7	47	0	24 r.			11	52	
10	Czwart.	8	0	3	46	7	46	1	37 r.			11	53	
11	Piątek	8	1	3	45	7	44	2	50 r.			11	53	
12	Sobota	8	2	3	45	7	43	4	4 r.			11	54	
13	Niedz.	8	3	3	45	7	42	5	19 r.	we dnie		11	54	godz. 9 min. 5.
14	Ponied.	8	4	3	45	7	41	6	34 r.			11	55	
15	Wtorek	8	5	3	45	7	40	7	46 r.			11	55	
16	Środa	8	6	3	46	7	40	8	50 r.			11	56	
17	Czwart.	8	7	3	46	7	39	we dnie		3	55 w.	11	56	
18	Piątek	8	7	3	46	7	39			5	4 w.	11	57	
19	Sobota	8	8	3	46	7	38			6	21 w.	11	57	
20	Niedz.	8	9	3	47	7	38	we dnie		7	40 w.	11	58	Stanowisko.
21	Ponied.	8	9	3	47	7	38			9	0 w.	11	58	
22	Wtorek	8	10	3	48	7	38			10	19 w.	11	59	
23	Środa	8	10	3	48	7	38			11	39 w.	11	59	
24	Czwart.	8	11	3	49	7	38			* * *		12	0	
25	Piątek	8	11	3	49	7	38			1	2 r.	12	0	
26	Sobota	8	11	3	50	7	39			2	28 r.	12	1	
27	Niedz.	8	12	3	51	7	39	we dnie		3	59 r.	12	1	Przyb. min. 5.
28	Ponied.	8	12	3	52	7	40			5	35 r.	12	2	
29	Wtorek	8	12	3	53	7	41			7	6 r.	12	2	
30	Środa	8	12	3	54	7	42			8	23 r.	12	3	
31	Czwart.	8	12	3	55	7	43			* * *		12	3	

Planety	Dnia 16 grudnia					
	wschód		zachód		Przejście przez połud.	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.
Merkury	9	50 r.	5	3w.	1	31 w.
Wenus	7	1 r.	3	17w.	11	9 r.
Mars	2	24 r.	1	31w.	7	57 r.
Jowisz	1	58w.	4	22 r.	9	9 w.
Saturn	6	45w.	10	53 r.	2	50 r.
Uranus	2	33w.	6	16 r.	10	25 w.

Odmiany księżyca.

Pełnia . . . . . d. 1 o god. 0 min. 21 wiecz.
Ostatnia kwadra . d. 8 o god. 8 min. 2 rano.
Nów . . . . . d. 16 o god. 0 min. 25 wiecz.
Piérwsza kwadra. d. 24 o god. 8 min. 0 rano.
Pełnia. . . . . d. 30 o god. 10 min. 57 wiecz.
Księżyc najbliżéj ziemi. d. 1 o god. 7 rano.
„ na Równiku. . d. 9 o god. 7 rano.
„ najdal. od ziemi d. 14 o god. 8 rano.
„ na Równiku. . d. 24 o god. 11 wieczór.
„ najbliżéj ziemi. d. 29 o god. 6 wieczór.

EWANGELIE NA WSZYSTKIE ŚWIĘTA W ROKU 1857.

Na Nowy Rok. U Łukasza ś. w roz. 2: *o obrzezaniu Chrystusa Pana.*
— Niedzielę po Nowym Roku. U Mat. ś. w roz. 3: *o chrzcie Chrystusa w Jordanie.*
— Trzech Króli. U Mateusza ś. w roz. 2: *o ŚŚ. 3 Królach.*
— N. 1. po 3 Królach. U Łuk. ś. w r. 2: *o Chrystusie w 12 latach.*
— N. 2 po 3 Królach. U Jana ś. w r. 2: *o godach w Kanie Galilejskiej.*
— N. 3 po 3 Królach. U Mateusza ś. w r. 8: *o oczyszczeniu trędowatego.*
— N. 4 po 3 Królach. U Mateusza ś. w r. 8: *o uspokojeniu morza.*
— Oczyszczenie N. Maryi Panny. U Łukasza ś. w r. 2: *o przyniesieniu Chrystusa do kościoła Jerozolimskiego.*
— N. Starozapustną. U Mateusza ś. w r. 20; *o robotnikach w winnicy.*
— N. Mięsopustną. U Łukasza ś. w r. 8: *o nasieniu i roli.*
— N. Zapustną. U Łukasza ś. w r. 18: *Jezus przepowiada swą mękę.*
— Popielec. U Mateusza ś. w r. 6: *o poście.*
— N. Wstępną. U Mateusza ś. w r. 4: *o djable, który kusił Jezusa.*
— N. Suchą. U Mateusza ś. w r. 8: *o przemienieniu się Jezusowem.*
— N. Głuchą. U Łukasza ś. w r. 11: *o wyrzucaniu czartów.*
— N. Środopostną. U Jana ś. w r. 6: *o nakarmieniu 5,000 ludzi.*
— Zwiastowanie N. Maryi Panny. U Łukasza ś. w r. 1: *o posłaniu Anioła Gabryela do N. M. P.*
— N. Białą. U Jana ś. w r. 8: *o żydach chcących ukamienować Jezusa.*
— N. Kwietnią. U Mat. ś. w r. 21: *o wjeździe Chrystusa do Jerozolimy.*
— W. Czwartek. U Jana ś. w r. 13: *o wieczerzy Pańskiej.*
— Wielki Piątek. Passya według Jana ś. w r. 18 i 19.
— N. Wielkanocną. U Marka ś. w r. 16: *o zmartwychwstaniu Chrystusa P.*
— Poniedz. Wielkanocny. U Łuk. ś. w r. 24: *o podróży do Emmaus.*
— N. Przewodnią. U Jana ś. w r. 20: *o pokazaniu się Chrystusa uczniom.*
— N. 2 po Wielk. U Jana ś. w r. 10: *o Chrystusie dobrym Pasterzu.*
— N. 3 po Wielk. U Jana ś. w r. 16: *o odejściu Chrystusa Pana do Ojca.*
— Ś. Stanisława. U Łuk. ś. w r. 14: *podobieństwo o dobrym Pasterzu.*
— N. 4 po Wielk. U Jana ś. w r. 16: *o przyczynie odejścia Chrystusa.*
— N. 5 po Wielk. U Jana ś. w r. 16: *o skutkach prośby w Imię Jezusa.*
— Wniebowstąpienie Pańskie. U Marka ś. w r. 16: *o Wniebowstąpieniu Chrystusa.*
— N. 6 po Wielk. U Jana ś. w r. 15 i 16: *o przyjściu pociechy Ducha Ś-go.*
— Zesłanie Ducha Ś. U Jana ś. w r. 14: *o zesłaniu Ducha Ś-go.*
— Poniedziałek Świąteczny. U Jana ś. w roz. 3: *o rozmowie Chrystusa z Nikodemem.*
— Trójcę ŚŚ. U Mateusza ś. w r. 28: *o mocy danej Chrystusowi.*
— Boże Ciało. U Jana ś. w r. 6: *o ciele i krwi Chrystusa.*

Na N. 2 po Świąt. U Łuk. ś. w r. 14: *o wezwaniu na wielką wieczerzę.*
— N. 3 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 15: *o zgubionej owcy i groszu.*
— N. 4 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 5: *o obfitym Piotra połowie ryb.*
— ŚŚ. Piotra i Pawła. U Mat. ś. w r. 16: *o władzy danej ś. Piotrowi.*
— N. 5 po Świąt. U Mat. ś. w r. 5: *o sprawiedliwości i pojednaniu się z bratem.*
— N. 6 po Świąt. U Marka ś. w r. 8: *o nakarmieniu 4,000 ludzi.*
— N. 7 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 7: *o fałszywych prorokach.*
— N. 8 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 16: *o niesprawiedliwym szafarzu.*
— N. 9 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 19: *o zburzeniu Jerozolimy.*
— N. 10 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 18: *o faryzeuszu i celniku.*
— Wniebowzięcie N. M. P. U Łukasza ś. w r. 10: *mowa Chrystusa Pana do Marty.*
— N. 11 po Świąt. U Marka ś. w r. 7: *o głucho-niemym.*
— N. 12 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 10: *o zranionym i Samarytanie.*
— N. 13 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 17: *o uzdrowieniu 10 trędowatych.*
— N. 14 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 6: *o służeniu Bogu i mamonie.*
— Narodzenie N. M. P. U Mateusza ś. w r. 1: *Xięgi rodzaju Jez. Chr.*
— N. 15 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 7: *o wskrzeszeniu syna wdowy.*
— N. 16 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 14: *o uzdrowieniu opuchłego.*
— N. 17 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 22: *o miłości Boga i bliźniego.*
— N. 18 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 9: *o uzdrowieniu paralityka.*
— N. 19 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 22: *o wezwaniu na gody weselne.*
— N. 20 po Świąt. U Jana ś. w r. 4: *o chorym synu królewskim.*
— N. 21 po Świąt. U Mat. ś. w r. 18: *o dłużniku i złośliwym słudze.*
— N. 22 po Świąt. U Mat. ś. w r. 22: *o oddawaniu czynszowej monety.*
— Dzień Zaduszny. U Jana ś. w r. 5: *o wskrzeszeniu umarłych.*
— N. 23 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 9: *o wskrzeszeniu córki Księcia.*
— N. 24 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 13: *o ziarnie gorczyczném.*
— N. 25 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 24: *o sądzie ostatecznym.*
— N. 1 Adwentu. U Łukasza ś. w r. 21: *o znakach na niebie i ziemi.*
— N. 2 Adwentu. U Mateusza ś. w r. 11: *o poselstwie Jana do Chrystusa.*
— Niepok. Pocz. N. M. P. U Mat. ś. w r. 1: *Księgi rodzaju Jez. Chr.*
— N. 3 Adwentu. U Jana ś. w r. 1: *o poselstwie żydów do Jana.*
— N. 4 Adwentu. U Łuk. ś. w r. 3: *o Janie opowiadającym Chrzest.*
— Narodzenie Chrystusa Pana. U Łukasza ś. w roz. *2: o narodzeniu Chrystusa Pana.*
— Ś. Szczepana I Męcz. U Mat. ś. w r. *23: o posełaniu Proroków.*
— N. między okt. Bożego Narodz. U Łuk. ś. w r. *2: o proroctwie Symeona i Anny, stwierdzającem prawdziwe przyjście Messyasza.*
— Młodz. U Mateusza ś. w r. *2: o ucieczce do Egiptu.*

DNI GALOWE W CESARSTWIE ROSSYJSKIÉM I KRÓLESTWIE POLSKIÉM.

Które należy obchodzić przez nabożeństwo i uwolnienie uczniów od lekcyi.

STYCZEŃ.

Dnia 13 (1), NOWY ROK Ruski, oraz Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Heleny Pawłównej* i J. C. W. W. X. *Alexieja Alexandrowicza.*

MARZEC.

Dnia 3 (19 lutego), Pamiątka Wstąpienia na Tron Jego Ces. Król. Mości N. ALEXANDRA II. MIKOŁAJEWICZA.

KWIECIEŃ.

Dnia 29 (17), Rocznica Urodzin Jego Cesarsko-Królewskiej Mości N. ALEXANDRA II. MIKOŁAJEWICZA.

M A J.

Dnia 5 (23 kwietnia), Imieniny J. C. K. M. N. ALEXANDRY FEDOROWNEJ i J. C. W. W. X. *Alexandry Józefównej*, Małżonki Jego C. W. W. X. *Konstantego Mikołajewicza* i J. C. W. W. X. *Alexandry Petrównéj.*

LIPIEC.

Dnia 13 (1), Rocz. Urodz. J. C. K. M. N. ALEXANDRY FEDERÓWNEJ.

SIERPIEŃ.

Dnia 3 (22 lipca), Imieniny Jéj Cesarsko-Królewskiej Mości N. MARYI ALEXANDRÓWNÉJ i J. C. W.W. X. *Maryi Alexandrównéj* Córki Ich Ces. Królew. Mości, i J. C. W. W. X. *Maryi Mikołajewnéj*, Wdowy po J. C. W. W. X. *Maxymilianie* Leuchtenbergskim, i J. C. W. W. X. *Maryi Pawłównéj* Małżonki W. X. Sasko-Wejmarskiego.

Dnia 8 (27 lipca), Rocz. Urodzin Jéj Cesarsko-Królewskiej Mości N. MARYI ALEXANDRÓWNÉJ, tudzież Rocz. Urodzin i Imieniny J. C. W. W. X. *Mikołaja Mikołajewicza.*

WRZESIEŃ.

Dnia 7 (26 sierpnia) Rocznica Koronacyi Jego Cesarsko-Królewskiéj Mości N. ALEXANDRA II. MIKOŁAJEWICZA i Jéj Cesarsko-Królewskiéj Mości MARYI ALEXANDROWNÉJ.

Dnia 11 (30 sierpnia), Imieniny Jego Cesarsko-Królewskiéj Mości, N. ALEXANDRA II. MIKOŁAJEWICZA i J. C. W. W. X. *Alexandra Alexandrowicza*, oraz Rocz. Urodz. J. C. W. W. X. *Olgi Mikołajewnéj*, Małżonki J. K. W. W. X. Następcy Tronu Wirtembergskiego, i Święto Orderu Ś. Alexandra Newskiego.

Dnia 20 (8), Rocz. Ur. J. C. W. W. X. MIKOŁAJA ALEXANDROWICZA, Następcy Tronu.

GRUDZIEŃ.

Dnia 18 (6), Imieniny J. C. W. W. X. MIKOŁAJA ALEXANDROWICZA, Następcy Tronu, i J. C. W. W. X. *Mikołaja Konstantynowicza.*

Które należy obchodzić tylko przez nabożeństwo.

STYCZEŃ.

Dnia 19 (7), Rocznica Urodzin J. K. M. W. X *Anny Pawłównéj*, Wdowy po Królu Niderlandzkim.

LUTY.

Dnia 15 (3), Imieniny J. K. M. W. X. *Anny Pawłównéj* i Rocz. Urodz. J. C. W. W. X. *Mikołaja Konstantynowicza*, oraz Święto Orderu Świętej Anny.
Dnia 16 (4), Rocznica Urodz. J. C. W. W. X. *Maryi Pawłównéj*, Małżonki W. X. Sasko-Wejmarskiego, i Rocz. Urodz. J. C. W. W. X. *Wiary Konstantynównéj.*

MARZEC.

Dnia 9 (26 lutego), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Alexandra Alexandrowicza.*

KWIECIEŃ.

Dnia 22 (10), Rocz. Urodz. J. C. W. W. X. *Włodzimierza Alexandrowicza.*

CZERWIEC.

Dnia 1 (20 maja), Imieniny J. C. W. W. X. *Alexieja Alexandrowicza.*
Dnia 2 (21 maja), Imieniny J. C. W. W. X. *Konstantyna Mikołajewicza* i J. C. W. W. X. *Heleny Pawłownej* i Rocz. Urodz. J. C. W. X. *Alexandry Petrównéj.*

LIPIEC.

Dnia 8 (26 czerwca), Rocznica Urodz. J. C. W. W. X. *Alexandry Józefównéj*, Małżonki J. C. W. W. X. *Konstantego Mikołajewicza.*
Dnia 23 (11), Imieniny J. C. W. W. X. *Olgi Mikołajewnéj*, Małżonki J. K. W. X. Następcy Tronu Wirtembergskiego, i J. C. W. W. X. *Olgi Konstantynównéj.*
Dnia 27 (15), Imieniny J. C. W. W. X. *Włodzimierza Alexandrowicza.*

SIERPIEŃ.

Dnia 18 (6), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Maryi Mikołajewnéj*, Wdowy po J. C. W. W. X. *Maxymilianie* Leuchtenbergskim.
Dnia 28 (16), Rocznica Urodz. J. C. W. W. X. *Katarzyny Michałównéj.*

WRZESIEŃ.

Dnia 3 (22 sierpnia), Rocz. Urodz. J. C. W. W. X. *Olgi Konstantynównéj.*
Dnia 21 (9), Rocz. Urodz. J. C. W. W. X. *Konstantego Mikołajewicza.*
Dnia 29 (17), Imieniny J. C. W. W. X. *Wiary Konstantynównéj.*

PAŹDZIERNIK.

Dnia 4 (22 września), Święto Orderu Śgo Równo-Apostolskiego Xięcia Włodzimierza.
Dnia 17 (5), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Maryi Alexandrównéj*, Córki Jego Ces Królew. Mości.
Dnia 25 (13), Rocz. Ur. J. C. W. W. X. *Michała Mikołajewicza.*

LISTOPAD.

Dnia 20 (8), Imieniny J. C. W. W. X. *Michała Mikołajewicza*, tudzież Św. wszystkich Cesarsko-Rossyjskich Orderów.

GRUDZIEŃ.

Dnia 6 (24 listopada), Imieniny J. C. W. W. X. *Katarzyny Michałównéj*, i Święto Orderu Ś. Katarzyny Wielk. Męcz.
Dnia 8 (26 listopada), Śto Orderu Ś. Jerzego Wielkiego Męczennika.
Dnia 12 (30 listop.), Święto Orderu Ś. Andrzeja Apostoła.

WYKAZ ALFABETYCZNY

Świętych i Świąt na rok 1857, z wyrażeniem dnia i miesiąca.

ŚWIĘCI.

A.

Abdona Męczennika 30 lipca.
Adama 24 grudnia.
Adolfa Biskupa 17 czerwca.
Adryana Męczennika 9 września.
Agapita Męczennika 18 sierpnia.
Agatona Papieża 10 stycznia.
Albina Biskupa 1 marca.
Alexandra M. w Rzymie 26 lutego.
Alexandra Papieża 3 maja.
Alexandra Męcz. w Alex. 12 grudnia.
Alexego Wyznawcy 17 lipca.
Alfonsa 22 października.
Alfreda 3 lipca.
Aloizego Gonzagi 21 czerwca.
Ambrożego Biskupa 7 grudnia.
Anastazego Męczennika 22 stycznia.
Anastazego Papieża 27 kwietnia.
Anatoliusza Biskupa 3 lipca.
Andrzeja Apostoła 30 listopada.
Andrzeja z Awelinu 10 listopada.
Aniołów Stróżów 2 października.
Antoniego Opata 17 stycznia.
Antoniego Padewskiego 13 czerwca.
Antonina Arcybiskupa 10 maja.
Anzelma 21 kwietnia.
Apollinara Biskupa 23 lipca.
Apolloniusza Męcz. 18 kwietnia.
Atanazego Biskupa 2 maja.
Augusta Wyznawcy 3 sierpnia.
Augustyna Biskupa 28 sierpnia.

B.

Barlaama 27 listopada.
Barnaby Apostoła 11 czerwca.
Bartłomieja Apostoła 24 sierpnia.
Bazylego Biskupa 14 czerwca.
Bedy Kapłana 27 maja.
Benedykta Opata 21 marca.
Benona Biskupa 16 czerwca.
Bernarda Opata 20 sierpnia.
Bernarda Seneńskiego 20 maja.
Błażeja Biskupa 3 lutego.
Bogumiła 10 czerwca.
Bonawentury Kardynała 14 lipca.
Bonifacego Męczennika 14 maja.
Bonifacego Biskupa 5 czerwca.
Boże Ciało 11 czerwca.
Brunona Wyznawcy 6 października.

C.

Celestyna 6 kwietnia.
Celsa Męczennika 28 lipca.
Cezaryusza Biskupa 27 sierpnia.
Cypryana Biskupa 16 września.
Cypryana Męczennika 26 września.
Cyryaka Kapłana 16 marca.
Cyryaka Męczennika 8 sierpnia.
Cyrylla Męczennika 29 marca.
Cyrylla Biskupa 9 lipca.
Czesława Wyznawcy 20 lipca.
Cztérdziestu Męczennik. 10 marca.
Cztérech Koronatów 8 listopada.

D.

Damazego Papieża 11 grudnia.
Damiana Męczennika 27 września.
Daniela Męczennika 3 stycznia.
Daniela Proroka 21 lipca.
Dawida Króla 30 grudnia.
Dezyderyusza Biskupa 23 maja.
Dominika Wyznawcy 4 sierpnia.
Doroteusza Męczennika 28 marca.
Dydaka Wyznawcy 13 listopada.
Dyonizego Biskupa 8 kwietnia.
Dyonizego Męcz. 9 października.
Dzień Zaduszny 2 listopada.

E.

Edmunda Arcybiskupa 16 listopada.
Edwarda Króla 13 października.
Eliasza Proroka 20 lipca.
Eligiusza Biskupa 1 grudnia.
Emiliana Biskupa 11 września.
Engelberta 7 listopada.
Epifaniusza Biskupa 7 kwietnia.
Erazma Biskupa 2 czerwca.
Eucheryusza Biskupa 20 lutego.
Eugeniusza 18 listopada.
Eustachiusza Męczennika 20 wrześn.
Euzebiusza Męczennika 14 sierpnia.
Euzebiusza Biskupa 15 grudnia.
Ewarysta Papieża 26 października.
Ezechiela Proroka 10 kwietnia.

F.

Fabiana 20 stycznia.
Faustyna Męczennika 15 lutego.
Felicyana Biskupa 24 stycznia.
Felicyana Męczennika 9 czerwca.
Felixa Kapucyna 18 maja.
Felixa Papieża 30 maja.
Felixa Męczennika 30 sierpnia.
Felixa Walezyusza 20 listopada.
Ferdynanda Króla 30 maja.
Filipa Neryusza 26 maja.
Filipa Benicyusza 23 sierpnia.
Flawiana Męczennika 26 lutego.
Florentyna Biskupa 16 października.
Floryana Męczennika 4 maja.
Fortunata Męczennika 27 lutego.
Franciszka Borgiasza 10 październ.
Franciszka Salezego 29 stycznia.
Franciszka a Paulo 2 kwietnia.
Franciszka Serafickiego 4 paźd.
Franciszka Xaw. Wyz. 3 grudnia.
Fryderyka Opata 5 marca.
Fulgentego Biskupa 1 stycznia.

G.

Gabryela Archanioła 18 marca.
Gaudentego Biskupa 12 lutego.
Gawła Opata 16 października.
Gerarda Biskupa 24 września.
Germana Biskupa 28 maja.
Gerwazego 19 czerwca.
Gotfreda (Bogumira) 13 stycznia.
Gracyana Biskupa 18 grudnia.
Grobu Chrystusowego 26 kwietnia.
Grzegorza Biskupa 4 stycznia.
Grzegorza Papieża 12 marca.
Grzegorza Bisk. Nazyaneńsk. 9 maja.
Grzegorza Cudotworcy 18 listopada.
Gustawa 2 sierpnia.
Gwidona Wyznawcy 12 września.

H.

Heliodora 3 lipca.
Henryka Cesarza 15 lipca.
Henryka 19 stycznia.
Hermenegilda Męcz. 13 kwietnia.
Hermogenesa 19 kwietnia.
Hieronima Dok. Koś. 30 września.
Higina Papieża 11 stycznia.
Hilarego 14 stycznia.
Hippolita 13 sierpnia.
Huberta Biskupa 3 listopada.
Hugona 1 kwietnia.

I.

Idziego Opata 1 września.
Ignacego Biskupa 1 lutego.
Ignacego Lojoli Wyznawcy 31 lipca.
Ildefonsa 23 stycznia.
Imienia Jezus 18 stycznia.
Innocentego Papieża 28 lipca.
Ireneusza Smyrneńskiego 25 marca.
Ireneusza Męczennika 15 grudnia.
Iwona Wyznawcy 19 maja.
Izaiasza Proroka 6 lipca.
Izydora Biskupa 4 kwietnia.
Izydora Oracza 10 maja.

J.

Jacka Wyznawcy 18 sierpnia.
Jakóba Apostoła 1 maja.
Jakóba Apostoła 25 lipca.
Jana Jałmużnika 23 stycznia.
Jana Chryzostoma 27 stycznia.
Jana z Matty Wyznawcy 8 lutego.
Jana Bożego 8 marca.
Jana w Oleju 6 maja.
Jana Nepomucena 16 maja.
Jana Papieża 27 maja.
Jana Chrzciciela 24 czerwca.
Jana Męczennika 26 czerwca.

Jana Gwalberta 12 lipca.
Jana z Dukli 7 lipca.
Jana Kapistrana Wyzn. 23 paźdz.
Jana Kantego 25 października.
Jana od Krzyża 24 listopada.
Jana Ewangelisty 27 grudnia.
Januaryusza Bisk. Męcz. 19 wrześ.
Jerzego Męczennika 24 kwietnia.
Joachima Ojca N. M. P. 30 sierpnia.
Jordana Wyznawcy 13 lutego.
Jozafata 27 listopada.
Józefa Obl. N. M. P. 19 marca.
Józefa Kalasantego Wyzn. 4 lipca.
Józefa z Kopertynu 18 września.
Judy Tadeusza Apostoła 28 paźdz.
Juliana Męczennika 27 stycznia.
Juliana Męczennika 13 lutego.
Juliana Męczennika 28 lutego.
Juliusza Papiéża 12 kwietnia.
Justa Biskupa 2 września.
Justyna Męczennika 17 września.
Juwencyusza Męczennika 1 czerwca.

K.

Kaja Męczennika 22 kwietnia.
Kajetana Wyznawcy 7 sierpnia.
Kalixta Papiéża 14 października.
Kamilla Wyznawcy 18 lipca.
Kandyda Męczennika 3 października.
Kanuta Króla 19 stycznia.
Karola W. Cesarza 28 stycznia.
Karola Boromeusza 4 listopada.
Kassyana Męczennika 13 sierpnia-
Katedry ś. Piotra w Rzy. 18 stycz.
Kat. ś. Pawła w Antyochii 22 lutego.
Kazimiérza Królewicza 4 marca.
Kiliana Biskupa 8 lipca.
Klemensa Papiéża 23 listopada.
Kleta Papiéża 26 kwietnia.
Konrada Wyznawcy 19 lutego.
Konrada Biskupa 26 listopada.
Konstantyna Wyznawcy 11 marca.
Kosmy Męczennika 27 września.
Kryspina i Kryspiniana 25 paźdz.
Kwiryna Męczennika 30 marca.

L.

Lamberta 16 kwietnia.
Larga Męczennika 8 sierpnia.
Leona I Papiéża 11 kwietnia.
Leona II Papiéża 28 czerwca.
Leonarda Wyznawcy 6 listopada.
Leopolda Margrabiego 15 listopada.
Longina Męczennika 15 marca.
Lucyana Męczennika 7 stycznia.
Ludgera Biskupa 26 marca.
Ludomira 3 października.
Ludwika Króla 25 sierpnia.

Ł.

Ładysława 25 września.
Łazarza Biskupa 17 grudnia.
Łukasza Ewangelisty 18 paździer.

M.

Macieja Apostoła 25 lutego.
Makarego Opata 2 stycznia.
Mamerta Biskupa 11 maja.
Mansweta Biskupa 18 listopada.
Marcela Papiéża Męcz. 16 stycznia.
Marcelliana Papiéża 18 czerwca.
Marcellina Papiéża 26 kwietnia.
Marcina Biskupa 11 listopada.
Marcina Papiéża 12 listopada.
Marcyana Męczennika 17 kwietnia.
Marka Ewangelisty 25 kwietnia.
Marka Męczennika 24 marca.
Marka z Rzymu Męcz. 18 czerwca.
Mateusza Apostoła 21 września.
Maurycego 22 września.
Mauryliusza 13 września.
Maxymiliana Bisk. 12 października.
Maxymina Biskupa 8 czerwca.
Medarda Biskupa 8 czerwca.
Michała Archanioła 29 września.
Mikołaja z Tolentynu 10 września.
Mikołaja Biskupa 6 grudnia.
Mirona Męczennika 17 sierpnia.
Młodzianków 28 grudnia.
Modesta 15 czerwca.

N.

Narcysa Biskupa 29 października.
Narodz. Chryst. P. 25 grudnia.
Nawrócenie ś. Pawła 25 stycznia.
Nemezyusza Męczennika 19 grudnia.
Nicefora Biskupa 13 marca.
Nikodema Męczennika 15 września.
Norberta Biskupa 6 czerwca.

O.

Oktawiana Męczennika 22 marca.
Onufrego Pustelnika 12 czerwca.
Opieki ś. Józefa 28 kwietnia.

Optata Biskupa 4 czerwca.
Ottona Biskupa 2 lipca.

P.

Pafnucego Męczennika 19 kwietnia.
Pankracego 12 maja.
Paschalisa 17 maja.
Paschazego Biskupa 22 lutego.
Paulina Biskupa 22 czerwca.
Pawła Biskupa 22 marca.
Pawła Męczennika 26 czerwca.
Pawła 1 Pustelnika 15 stycznia.
Pawła Apostoła 29 czerwca.
Pięciu Braci Pol. M. 12 listopada.
Pięciu Ran Ś. Fran. 31 stycznia.
Piotra Nolaski 31 stycznia.
Piotra Męczennika 29 kwietnia.
Piotra Celestyna 19 maja.
Piotra Apostoła 29 czerwca.
Piotra w Okowach 1 sierpnia.
Piotra z Alkantary 19 października.
Piusa Papiéża 5 maja.
Placyda Męczennika 5 października.
Podwyższ. ś. Krzyża 14 września.
Polieukta Męczennika 21 maja.
Polikarpa Bisk. Męcz. 26 stycznia.
Popielec 25 lutego
Prokopa 5 lipca.
Prokula Męczennika 1 czerwca.
Prospera Biskupa 25 czerwca.
Prota Męczennika 11 września.
Protazego 19 czerwca.
Pryma Męczennika 9 czerwca.
Przemienienie Pańskie 6 sierpnia.
Przenies. Ś. Kazimiérza 7 sierpnia.
Przenies. Ś. Wojciecha 20 paźdz.

R.

Rafała Archanioła 24 października.
Rajmunda Kardynała 31 sierpnia.
Remigiusza Biskupa 1 października.
Roberta Opata 7 czerwca.
Rocha Wyznawcy 16 sierpnia.
Romana Opata 29 lutego.
Romana Męczennika 9 sierpnia.
Romualda Opata 7 lutego.
Rozesłanie Apostołów 15 lipca.
Rudolfa 17 kwietnia.
Rufa Męczennika 28 listopada.
Ruperta Biskupa 27 marca.
Ryszarda Biskupa 3 kwietnia.

S.

Sabby Opata 5 grudnia.
Sabina Wyznawcy 11 lipca.
Saturnina Męczennika 29 listopada.
Ścięcie Ś. Jana Chrzciciela 29 sier.
Sebastyana Męcz. 20 stycznia.
Sennena Męczennika 30 lipca.
Serapiona Wyzn. Męcz. 14 listopada.
Serca Pana Jezusa 12 czerwca.
Sergiusza Męczennika 24 lutego.
Serwacego Biskupa 13 maja.
Seweryna Opata 8 stycznia.
Siedmiu braci syn. Felicyty 10 lip.
Sotera Papiéża 22 kwietnia.
Spirydyona Biskupa 14 grudnia.
Stanisława Biskupa 8 maja.
Stanisława Kostki 15 listopada.
Stefana Kr. Węgiers. 2 września.
Sulpicyusza Męczennika 20 kwietnia.
Sylweryusza 20 czerwca.
Sylwestra Papiéża 31 grudnia.
Sylwina Biskupa 17 lutego.
Symforyana Męcz. 22 sierpnia.
Synezyusza Męcz. 12 grudnia.
Syxta Papiéża 28 marca.
Szczepana I Męcz. 26 grudnia.
Szymona z Lipnicy 18 lipca.
Szymona Apostoła 28 października.

T.

Tacyana Męczennika 16 marca.
Tadeusza Apostoła 28 października.
Telesfora Papiéża Męcz. 5 stycznia.
Teobalda Pustelnika 1 lipca.
Teodora Męczennika 9 listopada.
Teodora Zakonnika 7 stycznia.
Teodoryka 1 lipca.
Teodozyusza 11 stycznia.
Teofila Męczennika 6 lutego.
Teofila Biskupa 27 kwietnia.
Teofila Męczennika 20 grudnia.
Tomasza z Akwinu 7 marca.
Tomasza z Villanova 18 września.
Tomasza Apostoła 21 grudnia.
Tomasza Kantuaryjskiego 29 grud.
Trójcy SS. 7 czerwca.
Trzech Królów 6 stycznia.
Tyburcyusza 14 kwietnia.
Tymoteusza Biskupa 24 stycznia.
Tymoteusza Męczennika 24 marca.
Tytusa Męczennika 4 stycznia.

U.

Ubalda Biskupa 16 maja.
Urbana 25 maja.

W.

Wacława Króla 28 września.
Walentego Kapł. Męcz. 14 lutego.
Wawrzyńca Męcz. 10 sierpnia.
Wenantego Męczennika 18 maja.
Wielkanoc 12 kwietnia.
Wiktora 17 września.
Wiktoryna Męczennika 6 marca.
Wiktoryna Biskupa 5 września.
Wiktoryna Biskupa Męcz. 2 listop.
Wilhelma Arcybiskupa 10 stycznia.
Wilhelma Opata 6 kwietnia.
Wilhelma Księcia 28 maja.
Willibalda Biskupa 7 lipca.
Wincentego Ferreryusza Wyz. 5 kw.
Wincentego a Paulo 19 lipca.
Wincentego Kadłubka 11 paźdz.
Wita 15 czerwca.
Witalisa Męczennika 28 kwietnia.
Władysława Króla 27 czerwca.
Władysława z Gielniowa 27 wrześ.
Wniebowstąp. Pańs. 21 maja.
Wojciecha Bisk. Męcz. 23 kwietnia.
Wolfganga Biskupa 31 października.
Wszystkich Święt. 1 listop.

Z.

Zacharyasza Proroka 6 września.
Zacharyasza Papiéża 5 listopada.
Zefiryna Papiéża 26 sierpnia.
Zenona Żołniérza 22 grudnia.
Zesłanie S. Ducha 31 maja.
Znalezienie S. Krzyża 3 maja.
Zygmunta Króla 2 maja.

ŚWIĘTE.

A.

Adelaidy 16 grudnia.
Agaty Panny Męczenniczki 5 lutego.
Agnieszki Panny Męcz. 21 stycznia.
Agrypiny 23 czerwca.
Amalii Księżnéj 10 lipca.
Amelii Panny 2 marca.
Anastazyi Panny 25 grudnia.
Anatolii Męczenniczki 9 lipca.
Angeli 30 marca.
Anny matki N. M. P. 26 lipca.
Antoniny 16 grudnia.
Apollonii Panny Męcz. 9 lutego.
Aurelii Panny 25 września.

B.

Balbiny Panny 31 marca.
Barbary Panny 4 grudnia.
Benigny Panny 19 sierpnia.
Bibianny Panny 2 grudnia.
Bony Panny 24 kwietnia.
Bronisławy 19 sierpnia.
Brygidy Panny 1 lutego.
Brygidy Wdowy 8 października.

C.

Cecylii Panny Męcz. 22 listopada.

D.

Domitilli Panny 7 maja.
Dominiki Panny 6 lipca.
Doroty Panny 6 lutego.
Dygny 11 sierpnia.

E.

Eleonory Panny 21 lutego.
Elżbiéty Wdowy 8 lipca.
Elżbiéty Panny 5 listopada.
Elżbiéty Królowéj 19 listopada.
Emilianny 5 stycznia.
Emilii 30 czerwca.
Eufemii Panny 16 września.
Eufrozyny Męczenniczki 3 września.
Eufrozyny Panny 11 lutego.
Eulalii Panny 10 grudnia.
Ewy 24 grudnia.

F.

Flawii Panny 5 października.
Florentyny Męcz. 17 października.
Franciszki Wdowy 9 marca.

G.

Gaudencyi Panny 30 sierpnia.
Genowefy Panny 3 stycznia.
Gertrudy Panny 17 marca.

H.

Heleny Cesarzowéj 2 marca.
Heleny Królowej 21 maja.
Honoraty Panny 12 stycznia.

I.

Idy Panny 13 kwietnia.

Imienia Maryi 13 września.
Ireny Panny 20 października.
Izabelli Królowéj 3 września.

J.

Jadwigi Wdowy 15 października.
Joanny Wdowy 24 maja.
Joanny Fremiot 21 sierpnia.
Jowity Męczenniczki 15 lutego.
Julianny Panny 16 lutego.
Julii Panny Męczenniczki 22 maja.
Justyny Panny Męczenniczki 7 paźdz.

K.

Karoliny 5 lipca.
Kassyldy 15 kwietnia.
Katarzyny Szwedzkiéj 23 marca.
Katarzyny Seneńskiéj 30 kwietnia.
Katarzyny Panny Męcz. 25 listopada.
Klary Panny 12 sierpnia.
Klotyldy Królowéj 3 czerwca.
Kolety Panny 6 marca.
Konstancyi Panny Męcz. 18 lutego.
Korduli Panny 22 października.
Kornelii Męczen. 31 marca.
Krystyny Panny 24 lipca.
Kunegundy Cesarzowéj 3 marca.
Kunegundy Król. Polskiéj 28 lipca.

L.

Leokadyi Panny 9 grudnia.
Lucyny Panny 30 czerwca.
Lucyny Męcz. 17 października.
Ludwiki Panny 15 kwietnia.

Ł.

Łucyi Panny 13 grudnia.

M.

Magdaleny 25 maja i 22 lipca.
Małgorzaty Król. Węg. 13 lipca.
Małgorzaty Król. Szkoc. 10 czerwca.
Marcelli Wdowy 31 stycznia.
Marcyanny Panny Męcz. 9 stycznia.
Marty Panny 29 lipca.
Martyny Panny 30 stycznia.
Maryi Kleofy 9 kwietnia.
Maryi Magdaleny we Flor. 25 maja.
Maryi Magdaleny w Jeroz. 22 lipca.
Matyldy Królowéj 14 marca.
Moniki Wdowy 4 maja.

N.

Narodz. N. M. P. 8 września.
Natalii Panny 27 lipca.
Nawiédzenie N. M. P. 12 lipca.
N. M. P. Anielskiéj 2 sierpnia.
N. M. P. Bolesnéj 22 marca.
N. M. P. Loretańskiéj 10 grudnia.
N. M. P. Różańcowéj 6 października.
N. M. P. Snieżnéj 5 sierpnia.
N. M. P. Szkaplerznéj 6 lipca.
Niep. Pocz. N. M. P. 8 grudnia.

O.

Oczyszcz. N. M. P. 2 lutego.
Ofiarowanie N. M. P. 21 listopada.
Olimpii 26 marca.
Opieki N. M. P. 17 listopada.

P.

Patrycyi Męczenniczki 13 marca.
Pauliny Wdowy 26 stycznia.
Pelagii Panny 11 lipca.
Petroneli 31 maja.
Placydy Panny 11 października.
Praxedy Panny 21 lipca.
Pryski Panny 18 stycznia.
Pulcheryi Męczenniczki 7 lipca.
Pulcheryi Panny 10 września.

R.

Reginy Panny 7 września.
Romany Panny 23 lutego.
Rozalii Panny 4 września.
Róży Panny 26 sierpnia.
Rufiny Panny 31 sierpnia.

S.

Sabiny Męcz. 27 października.
Salomei Panny 17 listopada.
Scholastyki Panny 10 lutego.
Serafiny Panny 29 lipca.

T.

Tekli Panny 23 września.
Teodory Męczenniczki 1 kwietnia.
Teodozyi Panny Męcz. 20 maja.
Teresy Panny 15 października.

U.

Urszuli Panny 21 października.

W.

Waleryi Męczenniczki 5 czerwca.
Waleryi Panny 9 grudnia.
Weroniki Panny 13 stycznia.
Weroniki Panny 4 lutego.
Wiktoryi Panny 23 grudnia.
Wniebow. N. M. P. 15 sierpnia.

Z.

Zaślubienie N. M. P. 23 stycznia.
Zenobii Panny 30 października.
Zuzanny Panny Męcz. 11 sierpnia.
Zwiastow. N. M. P. 25 marca.

PRAWIDŁA
PRZENOSZENIA ŚWIĄT RUCHOMYCH
W KALENDARZU RZYMSKO-KATOLICKIM.

Na Koncylium Nicejskiém przyjęto, ażeby Wielkanoc obchodzoną była w piérwszą niedzielę, następującą po pełni księżyca po równonocy wiosennéj. Ponieważ ta niedziela nie co rok na ten sam dzień powraca, wynika ztąd, że święta, które w stałém oddaleniu od Wielkanocy przypadać powinny, muszą się razem z nią przenosić, i dlatego świętami ruchomemi się zowią.

Wielkanoc przypaść może najwcześniéj dnia 22 marca, jak to było w roku 1818. Najpóźniéj dnia 25 kwietnia, jak będzie w roku 1886, w którym na dzień świętego Marka przypadnie Wielkanoc, na dzień świętego Antoniego Zielone Świątki, a na dzień św. Jana Chrzciciela, Boże Ciało.

Czterdziestego dnia po Wielkanocy przypada Wniebowstąpienie Pańskie.

Dnia pięćdziesiątego Zielone Świątki.

W tydzień po nich, w niedzielę, obchodzi się uroczystość Trójcy Świętéj.

We czwartek po niéj, Boże Ciało.

Gdy na dzień 8 maja przypada Wniebowstąpienie Pańskie, jak to było w roku 1823, uroczystość św. Stanisława przenosi się nazajutrz.

Suchedni przypadają co kwartał we środy, piątki i soboty, cztery razy do roku.

Piérwsze, po niedzieli 3-éj Adwentu.

Drugie, po niedzieli 1-ej Wielkiego postu.

Trzecie, po niedzieli Zielonych Świątek.

Czwarte, po święcie Podwyższenia świętego Krzyża, które przypada dnia 14-go września.

Krzyżowe dni przypadają w poniedziałek, wtorek i środę, po 5-éj niedzieli od Wielkanocy, tojest w trzech dniach poprzedzających Wniebowstąpienie Pańskie.

Jeśli jakie święto, mające swoją wilią, przypada w poniedziałek, wilia do niego obchodzi się w poprzedzającą sobotę,

nie zaś w niedzielę. Np. Wilia do Bożego Narodzenia, przypadającego w poniedziałek, obchodzi się w sobotę, jak w r. 1854.

Boże Narodzenie zawsze jest dniem mięsnym, chociażby przypadło w dzień postny; inne zaś uroczystości gdyby przypadły w dzień postny, nie uwalniają od postu.

W roku zwyczajnym św. Maciej przypada na dzień 24 lutego, w roku przestępnym na dzień 25 lutego.

Jeśli dzień zaduszny przypadnie w niedzielę, jak to miało miejsce w roku 1851, wtedy Zaduszki przenoszą się nazajutrz, tojest na poniedziałek, czyli na dzień 3 listopada.

Jeśli Zwiastowanie N. Maryi Panny, zwykle dnia 25 marca przypadające, nie dochodząc Kwietniéj Niedzieli, zbiega się z jaką niedzielą Wielkiego Postu, jak to było w latach 1838 i 1849: wtedy z niedzieli przenosi się nazajutrz, tojest na poniedziałek. Jeśli zaś dzień 25 marca przypada w ciągu tygodnia, czyli w dzień powszedni Wielkiego postu, byle przed Kwietnią niedzielą: wtedy uroczystość Zwiastowania obchodzi się w swoim właściwym dniu, tojest 25 marca. Gdy zaś to święto zbiega się z niedzielą Kwietnią, lub gdy przypada w Wielkim Tygodniu, albo w tygodniu po Wielkanocy, wtedy przenosi się na poniedziałek po Przewodniéj niedzieli.

Święta Katarzyna (25 listopada) Adwent zaczyna.

Świętego Andrzeja (30 listopada) jeszcze mędrzéj.

Jakoż jeżeli dzień 30 listopada czyli św. Andrzeja przypada w niedzielę, ta niedziela jest piérwszą Adwentu. Jeżeli św. Andrzeja przypada w dzień powszedni, wtedy ta z dwóch niedziel uważa się za piérwszą Adwentową, która jest bliższą świętego Andrzeja, tojest niedziela idąca po dniu 26 listopada.

Rok kościelny zaczyna się z piérwszą niedzielą Adwentu.

Niedziel adwentowych jest cztery, chociaż Adwentu nie zawsze bywa cztery tygodnie.

Po Trzech Królach rachują się niedziele liczbami, w tym porządku, jak po sobie następują; niedziel tych bywa więcéj lub mniéj, podług tego jak Wielkanoc przypada późniéj lub wcześniéj.

Tymże porządkiem liczą się niedziele Wielkiego postu, niedziele po Wielkanocy i niedziele po Zielonych Świątkach aż do Adwentu.

Poczynając od sierpnia włącznie, aż do Adwentu, niedziele w miesiącach: sierpniu, wrześniu, październiku i listopadzie, oznaczają się liczbą porządkową.

Piérwszą niedzielę jakiego miesiąca nazywamy tę, która przypada na piérwszy dzień tego miesiąca, albo tę z dwóch, która jest bliższą dnia piérwszego, np. z dwóch niedziel w 1852 roku, z których jedna przypadła dnia 29 sierpnia, a druga d. 5 września, poprzedzająca była niedzielą piérwszą września, jako bliższa dnia piérwszego.

W drugą niedzielę maja, obchodzi się N. P. M. Łaskawéj.

W piérwszą niedzielę października, obchodzi się N. Panny Maryi Różańcowéj.

W drugą niedzielę października, przypada św. Wincentego Kadłubka.

W czwartą niedzielę października, św. Jana Kantego.

W drugą niedzielę listopada, obchodzi się Opieki N. M. P.

W drugą niedzielę po Trzech Królach, obchodzi się święto Imienia Jezus.

W drugą niedzielę po Wielkanocy, obchodzi się święto Grobu Chrystusowego.

W trzecią niedzielę po Wielkanocy, Opieki św. Józefa.

W piątek przed niedzielą Kwietnią, obchodzi się święto Siedmiu Boleści N. Maryi Panny.

Nazajutrz po Oktawie Bożego Ciała, obchodzi się święto Serca Jezusowego.

W niedzielę po dniu 23 lipca, obchodzi się św. Kunegundy.

W niedzielę po Oktawie św. Piotra i Pawła, przypada św. Jana z Dukli.

W niedzielę po Wniebowz. N. M. P., przypada św. Jacka.

W niedzielę drugą po Oktawie Wniebowzięcia N. Maryi Panny, bywa św. Joachima.

W niedzielę po Narodzeniu N. Maryi Panny, przypada święto Imienia N. Maryi Panny.

W niedzielę najbliższą po św. Mateuszu (tojest po dniu 21 września), bywa św. Ładysława z Gielniowa.

W niedzielę po dniu 12 listopada, obchodzi się święto św. Stanisława Kostki.

Dyecezya kujawsko-kaliska obchodzi uroczyście św. Józefa Oblubieńca, dnia 19 marca, a nie świętuje św. Stanisława dnia 8 maja.

Dyecezya podlaska świętuje w dzień Apostołów Szymona, i Judy Tadeusza, dnia 28 października.

Część litewska dyecezyi augustowskiéj, obchodzi uroczyście dzień św. Kazimierza dnia 4 marca.

WYKŁAD

UROCZYSTOŚCI BOSKICH I ICH OBRZĘDÓW (*).

PRZEZ

Ks. Pawła Rzewuskiego.

O UROCZYSTOŚCIACH W OGÓLE.

Uroczystości wszystkie można podzielić na trzy klassy: do piérwszéj należą Boskie; do drugiéj Najświętszej Panny; a do trzeciéj Świętych Pańskich. Boskich w całym kościele obchodzi się ośm, tojest: Boże Narodzenie, Tajemnica Obrzezania i Imienia Jezus, Zjawienie Pańskie albo Trzech Króli, Zmartwychwstanie, Wniebowstąpienie, Zesłanie Ducha Świętego, Świętéj Trójcy i Boże Ciało. Najświętszéj Panny pięć, tojest: Niepokalane Poczęcie, Narodzenie, Zwiastowanie, Oczyszczenie i Wniebowzięcie. Nareszcie Świętych Pańskich: Apostołów Piotra i Pawła, Wszystkich Świętych i patrona dyecezyi.

Uroczystości Boskie obchodzimy: dla zachowania w pamięci głównych tajemnic naszéj wiary; dla podziękowania Bogu za dobrodziejstwa w nich nam wyświadczone i dla pobudzenia się do naśladowania cnót Pana Jezusa. Najświętszéj Panny także dla przypomnienia sobie tajemnic wiary, dla podziękowania Bogu za łaski Maryi wyświadczone, dla polecenia się Jéj opiece i dla pobudzenia się do naśladowania Jéj przecudnych cnót. Dla trzech ostatnich przyczyn obchodzimy uroczystości świętych.

Uroczystości religijne, jeśli je obchodzimy w duchu wiary, dzielnie odrywają nas od znikomego świata i zwracają wszystkie nasze uczucia ku niebu. One są jednym z przedniej-

---

(*) Wykład niniejszy umieszczamy bynajmniej nie w myśli nauczania chrześcian katolików, którzy są dokładnie obeznanemi z zasadami uroczystości i ich obrzędami, lecz z widoku, iż Kalendarz może się znajdować w rękach młodzieży, dla których podobne wiadomości nietylko są użyteczne, ale potrzebne i konieczne.

szych środków, jakie nam kościół podaje do uświątobliwienia całego roku. One wśród nędz niniejszego życia są naszą najgruntowniejszą pociechą, bo nam przypominają, że po tém nędzném życiu nastąpi szczęśliwa wieczność, do któréj dusza nasza bez przestanku wzdycha.

NIEDZIELA.

Ponieważ każda chwila życia naszego jest nowym darem Boga, więc téż w każdéj powinnibyśmy Boga wielbić, kochać i jemu dziękować; ale że mamy inne jeszcze zatrudnienia, więc Bóg chce, żebyśmy przynajmniéj pewne czasy wyłącznie Jego czci poświęcali. W starym zakonie sam Bóg przeznaczył na to sobotę, a w nowym Apostołowie z natchnienia Ducha Świętego sobotę przemienili na niedzielę, dlatego, iż w tym dniu największe tajemnice naszej wiary spełniły się, tojest w tym dniu Pan Jezus zmartwychwstał, Duch Święty na Apostołów zstąpił i wedle niektórych także narodził się Pan Jezus; ale szczególniéj pamiątce zmartwychwstania ten dzień jest poświęcony, i dlatego w nim na znak tryumfu i radości kościół odprawia przed summą processyą, niektóre swe modły odmawia stojąc, i nie zachowuje postu, a przypadające w niedzielę wigilie uprzedza w sobotę.

ADWENT.

Kościół w swém nabożeństwie poczyna rok od piérwszéj niedzieli Adwentu. Adwent wyraz łaciński, po polsku znaczy przyjście. Oznacza tym wyrazem kościół czas czterotygodniowy, w którym przypominamy sobie poczwórne przyjście do nas Pana Jezusa, tojest: 1) przez tajemnicę wcielenia; 2) przez Świętą Kommunią; 3) w godzinę naszej śmierci, i 4) w dzień sądu ostatecznego. Dobrze adwent przepędzi ten, kto w każdym tygodniu jedno z nich weźmie za przedmiot swego rozmyślania.

Czas ten u nas w Polsce nazywają téż roratami, od Mszy Świętej o Najświętszéj Pannie, śpiewanéj w tym czasie rano, która się poczyna od słów: *Rorate coeli* »Niebiosa spuśćcie nam rosę, i wy obłoki spuśćcie nam nakształt deszczu sprawie-

dliwego; otwórz się ziemio i wydaj nam Zbawiciela.« Podczas téj mszy pali się na ołtarzu nie sześć, jak zwykle, ale siedm świéc, z których jedna górująca nad inne, przedstawia Najświętszą Pannę, która poprzedziła przyjście Chrystusa Pana tak, jak jutrzenka poprzedza słońce.

Kościół w tym czasie w swém nabożeństwie przenosi się w epokę patryarchów i proroków, i chce, żeby wszystkie jego dziatki przejmowały się ich uczuciami. Patryarchowie zaś przypominali sobie: 1) szczęśliwy stan niewinności i żałowali jego straty; 2) jęczeli pod gniecącym ciężarem nędzy synów Adama; 3) zachowywali religią prawdziwego Boga, którego czcili, i 4) wyglądali z największą niecierpliwością przyjścia Odkupiciela. Otóż i my z takąż żarliwością jak patryarchowie przyjścia Pana Jezusa na ziemię, powinniśmy pragnąć jego przyjścia do naszego serca, przyjścia Jego Królestwa na ten świat i Jego powrotu w chwale.

Kościół przejęty uczuciami patryarchów na znak smutku usuwa z swego nabożeństwa oznaki radości, jakoto, hymny: Ciebie Boga chwalimy i Chwała na wysokości Bogu; w swych ubiorach używa koloru fioletowego i organ milczy. Zachowuje ścisły post w środy i piątki. Dawniéj rozpoczynano go od świętego Marcina, i dzisiaj, w niektórych przynajmniéj zakonach, jeden za wszystkich pości. Najpodobniejszą rzeczą do prawdy, że zwyczaj jedzenia gęsiny na święty Marcin bierze początek od tego postu. Dzień świętego Marcina był wtedy dniem zapust, a że około tego czasu gęsi są tanie i w dobrym stanie, więc ich zwykle używano. Z czasem post wyszedł ze zwyczaju, a to, co zmysłowości schlebia, pozostało.

W tym czasie zabrania także kościół godów weselnych, i chce, żeby wierni myśleli o niepokalanym Baranku, który ma wkrótce zaślubić naszę naturę, a od czego nasze ziemskie gody biorą swą chwałę i godność. Słuszną jest rzeczą, aby cień znikał przed światłem i postać przed prawdą; powtóre, żeby wierni z większém skupieniem zajmowali się pobożnością i duchownemi ćwiczeniami.

Kościół zakończa i rozpoczyna swój rok ewangelią o sądzie: dla przypomnienia nam, że w piérwszym dniu świata byli sądzeni aniołowie, a wszyscy ludzie będą sądzeni w jego ostatnim dniu.

Kto chce z tego czasu łaski i błogosławieństwa korzystać, niech wchodzi w ducha wszystkich praktyk kościoła: słowo Boże jest w tym czasie obfitsze, modły pomnożone, nabożeństwo jego dłuższe, przyklękania częstsze, obrzędy pełne tajemnic, śpiew pobożniejszy i rzewniejszy.

SUCHE DNI KWARTALNE.

W Adwencie przypada post suchedniowy; post ten w ogóle jest postanowiony dla podziękowania Bogu za dobrodziejstwa w każdym kwartale odebrane; dla przebłagania Go za grzechy popełnione, a osobliwie za złe użycie czasu i dóbr doczesnych; dla uproszenia sobie łask potrzebnych do przepędzenia świątobliwie następnego kwartału; dla uproszenia dobrych kapłanów, którzy są w tym czasie wyświęcani; a w szczególe post suchedniowy w Adwencie, dla podziękowania Bogu za zebrane owoce ziemi i poświęcenia Mu ich pierwiastków przez post, wstrzemięźliwość i jałmużnę; dla uproszenia, żeby nam dopomógł dobrze ich użyć, co jest dobrodziejstwem nieporównanie większém, jak bogactwa, o które ludzie tak gorąco proszą; dla poruczenia Jego opiece ziarna do ziemi rzuconego, dla poświęcenia Mu pory zimowéj, którą prawdziwy chrześcianin pragnie przepędzić w bojaźni Bożéj.

WIGILIA BOŻEGO NARODZENIA.

Wigilia jest wyraz łaciński, i znaczy po polsku czuwanie. W dawniejszych bowiem czasach przed każdą większą uroczystością lud przybywał do kościoła i całą noc przepędzał na modlitwie i pobożnym śpiewie; ale późniéj dostrzegł kościół, że kiedy jedni w świątyni modlili się, to drudzy poza kościołem lub w przyległych szynkach dopuszczali się swywoli, i dlatego nocne nabożeństwo zniósł, a na pamiątkę zachował je w wigilią Bożego Narodzenia. Lud w tym dniu pości zazwy-

czaj aż do ukazania się na niebie gwiazdy; krewni, przyjaciele i znajomi łamią się opłatkiem na znak ścisłego zjednoczenia i życzliwości. Zwyczaj ten przypomina, że piérwsi chrześcianie na każdéj mszy kommunikowali, a tym, co nie mogli kommunikować, na znak zjednoczenia dawano przynajmniéj chleb poświęcony, który nazywano *eulogią*. Na wsiach zwykle zaścielają stół sianem, na pamiątkę, że Pan Jezus nowonarodzony, był złożony na sianie.

BOŻE NARODZENIE.

Dwudziestego piątego grudnia, obchodzi kościół corocznie pamiątkę Narodzenia swego Zbawcy.

Ponieważ ta uroczystość jest uroczystością wielkiéj radości, więc kościół, kiedy w piątek przypada, uwalnia od postu. Każdemu kapłanowi dozwala w niéj odprawiać trzy msze święte. W dawniejszych czasach kapłani odprawiali po kilka mszy na dzień: jedni z potrzeby, tojest kiedy nowy lud przybył do kościoła; drudzy z pobożności, niekiedy dla podniesienia uroczystości; ale jak tylko kościół spostrzegł, że się znaleźli i tacy, co po kilka mszy na dzień poczęli odprawiać z łakomstwa, natychmiast miewać na dzień po kilka mszy zakazał, i dozwolił tylko na jedno Boże Narodzenie: 1) dla uczczenia trzech osób Trójcy Przenajświętszéj; 2) dla uczczenia potrójnego narodzenia Chrystusa Pana, tojest: od wieków z Ojca bez Matki; w czasie z Matki bez Ojca, i duchownego w sercach naszych przez łaskę. Piérwsze, tojest odwieczne, całkiem dla ludzkiego umysłu niedostępne, przepaść, w któréj przyrodzone światło opuszcza go i gaśnie, jest przedstawione przez ciemności piérwszéj mszy, około północy odprawianéj: jako bowiem o północy nie masz ani jutrzenki, ani gwiazdy, coby dzień zapowiadała, tak też Słowo przedwieczne przed stworzeniem aniołów i widzialnego świata było w Bogu ukryte. Narodzenie doczesne, poczęści ciemne, a po części jasne, jest przedstawione przez drugą mszę, która się odprawia po uka-

zaniu się na niebie jutrzenki; a trzecie Narodzenie, przedstawia trzecia msza, która się odprawuje w dzień.

Nareszcie trzy msze odprawuje kapłan dla przypomnienia trzech gatunków osób, od których Pan Jezus po Narodzeniu odebrał cześć, tojest: od aniołów, od pasterzy i od trzech mędrców, i dlatego na mszy piérwszéj czyta kapłan Ewangelią o ukazaniu się aniołów, na drugiéj o pasterzach, a na trzeciéj w końcu o mędrcach wschodnich.

Duch téj uroczystości wymaga, żeby wiele się modlić, częściéj bywać i dłużéj się bawić w kościele, kłopoty doczesne usunąć, miéć tkliwą pobożność do Dzieciątka Jezus, znosić cierpliwie przykrości zimna, przyodziać i nakarmić jakiego ubogiego.

OBRZEZANIE I ŚWIĘTE IMIĘ JEZUS. (Nowy Rok.)

W ośm dni po Bożém Narodzeniu, obchodzi kościół tajemnicę obrzezania i imienia Jezus. Obrzęd obrzezania dał Bóg Abrahamowi: 1) dla odróżnienia Izraelitów od innych ludzi; 2) aby było pieczęcią przymierza z nimi zawartego; 3) służyło za znak poświęcenia się jego czci, i że do niego należą szczególniejszym sposobem; 4) dla pokazania, że źródło rodzaju ludzkiego było nieczyste; 5) dla zgładzenia grzechu pierworodnego i 6) dla nauczenia człowieka, że swoje pożądliwości powinien obrzezywać nożem umartwienia.

Jezus Chrystus temu prawu nie podlegał, jednak poddał się, aby nam dał przykład powolności i uszanowania dla prawa Bożego. Nadto, Pan Jezus zaraz po swém narodzeniu zaczął rozlewać krew, aby nam pokazał swą miłość i rozpoczął tę ofiarę, którą miał późniéj ukończyć na krzyżu.

Przy tym obrzędzie nadano mu imię Jezus, które anioł przyniósł z nieba i które Synowi Bożemu najlepiéj przystało. Jestto imię najświętsze, najwięcéj pociechy przynoszące; za jego wymówieniem, w każdém sercu obudza się ufność: grzesznik poczyna czuć powrót pokoju do swéj duszy; sprawiedliwy zostaje wzmocniony w probach; chory, zbliżający się do

śmierci czuje się na siłach pokrzepionym i spokojnie swą duszę oddaje w ręce Boga. W tym dniu poczyna się także rok cywilny. Chrześcianin powinien w nim zastanawiać się nad krótkością życia, nad szybkim upływem czasu, nad próżnością świata, nad przybliżaniem się śmierci i wieczności; prosić Boga o przebaczenie grzechów w ubiegłym roku popełnionych, podziękować za łaski otrzymane; zasmucić się z powodu nadużywań czasu; poświęcić Bogu rok następny, który może będzie ostatnim życia; postanowić prowadzić życie świątobliwsze; umartwiać swoje ciało; oderwać się od świata i używać dobrze czasu, bo go mamy mało. Życie bowiem nasze jest krótkie: Pismo Święte przyrównywa je do chmury, którą wiatr unosi; do okrętu, który po sobie śladu nie zostawuje, do podróżnego, do szybko bieżącego konia, do ptaka i strzały co porzą powietrze; do pary, co się prędko po powietrzu rozchodzi: nareszcie do snu, który prędko znika.

Czas, jest to rzecz droga, bo te dni, które są nam dane na czynienie pokuty i pozyskanie nieba, są kupione krwią Jezusa Chrystusa. Strata czasu jest rzecz nie naprawiona. Łaskę, cnotę, niewinność nawet można odzyskać, ale nigdy straconego czasu. Strata czasu często pociąga za sobą stratę duszy. Mądrze sobie postąpi, kto piérwszą i największą część czasu poświęci Bogu i swemu zbawieniu, tojest ćwiczeniom chrześciańskiéj pobożności; drugą bliźniemu, tojest powinnościom sprawiedliwości i miłości; a trzecią uzdolnieniu się do zatrudnień obranego sobie stanu.

UROCZYSTOŚĆ ZJAWIENIA PAŃSKIEGO. (Trzech Króli.)

Dnia szóstego po Nowym Roku, obchodzi kościół trzykrotne objawienie się Pana Jezusa, tojest: poganom w osobach wschodnich mędrców, ludowi żydowskiemu podczas chrztu w rzece Jordanie i uczniom na godach w Kanie Galilejskiéj. Obchodzi pamiątkę tych trzech objawień razem, dlatego, że jak niesie podanie miały mieć miejsce w tym samym dniu, ale w różnych latach. Kościół wschodni zwraca swoję pobożność

szczególniéj do chrztu Pana Jezusa, i dlatego w téj uroczystości poświęca w rzekach wody; a kościół zachodni albo łaciński, do powołania pogan do wiary. Dawid w duchu prorockim w psalmie 71, wiersz 10, powiedział: »*Królowie Tarsu i wyspy ofiarują dary; królowie Arabii i Saby przyniosą mu upominki. Wszyscy królowie ziemi pokłonią się jemu i wszystkie narody służyć mu będą.*» Te obietnice zostały spełnione. Widziano jak narody najodleglejsze i najpotężniejsi książęta oddawali pokłon Panu Jezusowi, upokorzonemu w żłobie, i u jego podnóża uniżali swoje wielkości. Niektórzy chrześciańscy monarchowie, chcąc w sposób widzialny spełniać wyroki Boże, przez wiele wieków z całą pompą ofiarowali przy ołtarzu na wzór wschodnich mędrców: złoto, kadzidło i mirrę.

Mędrcowie wschodni, wedle zdania ojców kościoła, przez wspomnione dary uczcili w Chrystusie Panu Króla, Boga i prawdziwego człowieka. Mówią także, że złoto było obrazem miłości Boga i bliźniego; kadzidło, modlitwy i innych religijnych praktyk, któremi wierni powinni czcić Boga, a mirra, pokuty i umartwienia, w których się ćwiczyć mają.

Kościół w téj uroczystości poświęca złoto, kadzidło i mirrę, na pamiątkę, że królowie wschodni oddając pokłon Panu Jezusowi, złożyli mu te dary. Odprawia uroczystą processyą, która wiernym przypomina podróż mędrców do Betleem, i podczas niej, chociaż się odbywa bez Najświętszego Sakramentu, kadzi się na pamiątkę, że mędrcy ofiarowali kadzidło.

Pobożny zwyczaj pisania krzyżów na drzwiach, przypomina wiernym, że wszystkim dzisiaj objawione zostało zawezwanie do wiary. Litery G. M. i B., które się piszą obok krzyżów, oznaczają mędrców Kacpra, Melchiora i Baltazara, którzy pierwsi z pogan zostali zawezwani do wiary.

O NIEDZIELACH SIEDMDZIESIĄTNICY, SZEŚĆDZIESIĄTNICY I PIĘĆDZIESIĄTNICY.

Tak się nazywają niedziele: siódma, szósta i piąta przed niedzielą męki Pańskiéj. Kościół czas zawarty pomiędzy nie-

dzielą siedmdziesiątnicą, a Środą Popielcową uważa już za przygotowanie do postu. Od niedzieli siedmdziesiątnicy poczyna on już rozważać upadek Adama i potrzebę pokuty. Na znak smutku usuwa z pacierzy kapłańskich hymn *Te Deum laudamus*: Ciebie Boga chwalimy, a ze mszy świętéj *Gloria*: Chwała na wysokości Bogu; i w swych ubiorach używa koloru fioletowego. W swém zaś nabożeństwie przedstawia prawdy religii najtkliwsze i najstraszniejsze: stworzenie świata, upadek człowieka, wydany nań wyrok śmierci i wypędzenie go z raju, przyodzianie włosiennicą i pokutę, na którą został skazany.

Wyraz sam siedmdziesiątnica przypomina chrześcianinowi: 1) siedmdziesiąt lat niewoli, przez które lud boży zostawał w Babilonie, a która jest figurą niewoli szatana i grzechu; 2) siedmdziesiąt tygodni Danielowych, przez które świat z niecierpliwością oczekiwał przyjścia Odkupiciela; 3) siedmdziesiąt lat wieku ludzkiego, które dzisiaj rzadko kto przekracza; 4) żarliwość ducha piérwszych chrześcian, z których jedni od Siedmdziesiętnicy, a drudzy od Sześćdziesiętnicy post wielki poczynali, co nawet dzisiaj ma miejsce w niektórych zakonach; 5) nareszcie, że od téj niedzieli poczynano publiczne nauki dla katechumenów, sposobiąc ich do chrztu, który udzielano w sobotę przed Wielkanocą. Wszystko to wlewa ducha pokuty i pobożności.

ŚRODA POPIELCOWA.

Kościół postanowił post wielki dla przygotowania nas do uroczystości Zmartwychwstania. Bardzo stosowną jest rzeczą, żeby chrześcianie przez post i modlitwę przysposabiali się do rozważania tajemnicy męki i śmierci swego Pana. Większa część uroczystości ma wigilią, ale dla uroczystości Bożego Narodzenia i Zmartwychwstania jeden dzień nie był dostateczny. Już widzieliśmy, że czas Adwentu w zamiarach kościoła jest jakby wigilią przedłużoną przez cztery tygodnie, dla przygotowania nas do uroczystości Narodzenia Zbawcy; ale

dzień Zmartwychwstania wymagał jeszcze znaczniejszego czasu, dlatego iż on jest nietylko dniem uroczystym, który obchodzić mamy z należytą pobożnością, ale także epoką wewnętrznego odnowienia i duchownego Zmartwychwstania.

Czas wielkiego postu poczyna się od posypania głów popiołem. Każdemu wiadomo, że we wszystkich czasach włożenie popiołu na głowę, uważano za znak pokuty i żałoby. W najdawniejszych księgach jest o tém wzmianka: i tak Job Bogiem się świadczy, że czynił pokutę pod popiołem i prochem. Niniwici przerażeni groźbami Jonasza proroka, upokarzają się, skazują na surowy post i posypują się popiołem.

W piérwszych wiekach chrześciaństwa ci, co się dopuścili cięższych i jawnych grzechów, na początku postu udawali się boso do kościoła katedralnego. Biskup zachęcał ich do pokuty za swoje przestępstwa, potém posypując każdego głowę popiołem, mówił: „Pomnij człowiecze, że jesteś prochem i że w proch się obrócisz. Czyń pokutę, abyś się mógł dostać do nieba.” W końcu pokutujących wypędzał z kościoła i odtąd niewolno im było do niego wchodzić przed upływem czasu pokuty. W dziesiątym i jedénastym wieku i inni wierni pragnąc wziąć udział w tych ćwiczeniach pokuty, przyjmowali popiół i powoli stał się ten zwyczaj powszechnym.

Obrzęd ten jest wprawdzie prosty, ale poważny i nawet przy swej największéj prostocie ma coś bardzo imponującego. Kapłan przyodziany w komżę i w stułę fioletową, kładąc na czole popiół w kształcie krzyża, mówi: „Pomnij człowiecze, że jesteś prochem i że się w proch obrócisz.“ Możeż być myśl zdolniejsza oderwać człowieka od nagannych przywiązań do rzeczy tego świata i obudzić uczucia skruchy, jakich święty czas postu wymaga.

WIELKI TYDZIEŃ.

Ostatni tydzień postu nosi różne nazwy. Dawniéj nazywano go świętym, dlatego: 1) że w nim wstrzymywano się od

zwykłych zatrudnień, zawieszano sądy i przepędzano go w kościele na słuchaniu nauk, na rozważaniu cierpień Zbawcy i na modlitwie; 2) Xerofagia, dlatego, że przez cały ten tydzień przestawano na pokarmach suchych; 3) dniami krzyża, dniami męki i dniami boleści; ale najczęściéj nazywano go Wielkim. Nazywamy te dni Wielkim Tygodniem, mówi święty Jan Złotousty, nie dlatego, żeby były dłuższe i w większéj liczbie jak innych tygodni, ale dla wielkich rzeczy, które Bóg w nim zdziałał: w tym bowiem tygodniu Jezus Chrystus położył koniec tyranii szatana, pokonał śmierć, skrępował mocarza, zgładził grzech i zniósł przekleństwo wydane na człowieka grzesznego. Podczas tego tygodnia niebo nam otwarto, zostaliśmy wcieleni do towarzystwa aniołów; mur odłączenia wzniesiony pomiędzy nami i Bogiem został obalony. Bóg pokoju z ziemią został pojednany.

NIEDZIELA KWIETNIA.

Wielki Tydzień rozpoczyna Niedziela Palmowa albo Wiérzbna. Nabożeństwo kościelne obejmuje dwie części oddzielne i napozór nie mające z sobą związku, to jest: processyą wierzbną przypominającą tryumfalny wjazd Pana Jezusa do Jeruzalem i śpiew passyi. Każdemu z wiernych wiadomo, że Pan Jezus wjechał do Jeruzalem na osiołku wśród okrzyków ludu, otoczony apostołami i znaczną liczbą dziatek. Jedni trzymali w rękach gałązki oliwne, palmy lub innego drzewa, na znak radości; drudzy na drodze, którą przejeżdżał Pan Jezus, rozscielali swoje szaty. A wszyscy z uniesieniem radości wołali: *Błogosławiony, który idzie w imię Pańskie, hozanna synowi Dawidowemu; hozanna na wysokości niebios.* Kościół postanowił podobny tryumf na niedzielę dzisiejszą dla Syna Bożego, i w tym celu błogosławi naprzód palmy, a potém duchowieństwo razem z ludem odprawuje processyą, podczas któréj niesie palmy w ręku i śpiewa antyfony ku chwale Syna Bożego. Kiedy processya przybędzie do drzwi kościoła, znajduje go zamkniętym. Kapłan uderza po trzy razy we drzwi

krzyżem, śpiewając: „Xiążęta, otwórzcie swoje drzwi, a wnijdzie król chwały.” Kościół przedstawia nam tutaj niebo, a książętami, do których kapłan przemawia, są aniołowie przed tronem Boga stojący. Potém drzwi się otwierają i processya wchodzi do kościoła przy śpiewie, przypominającym tryumf naszego Pana.

Lecz tryumf jaki Pan Jezus otrzymał na ulicach Jerozolimy jest tylko obrazem tego, jaki odniósł nad światem i nad mocarstwami piekła; ale to przez swą śmierć wysłużył Pan Jezus chwałę niebieską swemu człowieczeństwu i nadzieję wszystkim swym wybranym, że za nim pójdą. Owóż przyczyna dla któréj po processyi śpiewa passyą trzy osoby, z których piérwsza śpiewa słowa Pana Jezusa; druga słowa uczniów, żydów i urzędników; a trzecia przedstawia Ewangelistę albo opowiadacza. Ten sposób utrzymuje uwagę wiernych i nadaje rzeczom i słowom moc stosowną. Kiedy przyjdą do słów opowiadających śmierć Zbawcy, wszyscy upadają na ziemię, a w niektórych miejscach na znak smutku i żalu całują ją i przez parę chwil zostają w milczeniu. Wrażenie jakie ten śpiew sprawia na wiernych, przejmuje ich takiemi uczuciami, jakie kościół pragnie w nich widzieć przez cały ten tydzień.

ŚRODA WIELKIEGO TYGODNIA.

Poniedziałek i wtorek Wielkiego Tygodnia nie mają nic szczególnego, ale w środę, czwartek i piątek odprawia się jutrznia ciemną zwana *(oficium tenebrarum)*. Tak się ona nazywa, że ją dawniéj odprawiano w nocy, lecz oddawna już odprawia się nie w nocy, ale w przeddzień wieczorem.

Osobliwością godną uwagi w tém nabożeństwie jest, że w chórze na trójkątnym świeczniku zapala się piętnaście świéc woskowych żółtych, odpowiadających liczbie psalmów i przy końcu każdego psalmu, kleryk po jednéj gasi. Ostatnią najwyżéj podniesioną zdjąwszy kleryk ze świecznika, udaje się z nią poza ołtarz, i tam trzyma ją zakrytą przed oczami wier-

nych dotąd, dopóki kapłani odmawiają modły na kolanach; a po skończeniu onych wychodzi z za ołtarza kleryk i znowu pokazuje ją wiernym. Według wielu liturgistów, te świéce po sobie gaszone, przedstawiają apostołów i uczniów Pana Jezusa, nazwanych w ewangelii światłem świata, którzy podczas śmierci swego Zbawcy pouciekali. Ostatnia zaś świéca wyobraża Pana Jezusa, który przez swą śmierć zniknął, ale znowu przez swoje zmartwychwstanie pokazał się.

Drugą osobliwością tego nabożeństwa są lamentacye albo żale Jeremiasza proroka. Ten prorok był żywym obrazem prześladowań Chrystusa Pana, przez wszystkie swoje cierpienia, jakie ponosił ze strony żydów: a klęski jego ludu, uciśnionego przez królów assyryjskich i rozproszonego po świecie, przedstawiają dobitnie cierpienia, jakie naród żydowski miał ponosić, za zabójstwo Jezusa Chrystusa. Kościół święty dostrzegł w tych głosach boleści, jakie cierpienia wyrywały z ust proroka, wyrażenie głębokiego smutku, w jakim go pogrąża pamiątka śmierci Jezusa Chrystusa.

W końcu tego nabożeństwa robią duchowni łoskot, który przypomina wiernym zaburzenie w całéj naturze w czasie śmierci naszego Zbawcy: słońce bowiem zaćmiło się, skały pękały, zasłona kościoła rozdarła się i lud ogarnęła wielka trwoga.

WIELKI CZWARTEK.

Nabożeństwo wielko-czwartkowe zdaje się na chwilę odwracać uwagę wiernych od smutnych rozważań, przypomniem im ustanowienia Boskiéj eucharystyi i chrześciańskiego kapłaństwa, które miały miejsce w wigilią śmierci naszego Pana. Msza tego dnia jest bardzo uroczysta. Znowu widzieć się dają ubiory i obrzędy najpiękniejszych uroczystości rocznych i rozlega się hymn *Gloria in excelsis*, którego na mszach czasowych nie słyszano od początku postu. Ale wkrótce ta wystawność znika i myśl zwraca się do głównego przedmiotu tego tygodnia.

Głos dzwonu, który przez część mszy świętéj dał się słyszeć, już nie będzie słyszany aż do Soboty Wielkiéj. To milczenie dzwonu jest znakiem żałoby kościoła i rozproszenia apostołów, którzy zamiast użyć głosu na obronę swego Zbawcy, wkrótce po ostatniéj wieczerzy, kiedy się dostał w ręce swych nieprzyjaciół, poodbiegali go. Kapłan po kommunii przenosi Najświętszy Sakrament do ołtarza bogato ubranego, a potém przybytek ołtarza, na którym sprawował mszę świętą otwarza, ołtarz obnaża z całego przyboru i świeczniki wywraca na pamiątkę pojmania Pana Jezusa w ogrodzie Oliwnym, zostawania w więzieniu z czwartku na piątek, także obnażenia na krzyżu ze wszystkiego, zostawania w grobie aż do chwili zmartwychwstania, i na znak głębokiego smutku. Wierni téż licznie przychodzą do tak ogołoconéj świątyni, dla uczczenia swego Pana, bo On się im przedstawia najgodniejszym ich czci wtedy, kiedy go widzą w stanie tak wielkiego upokorzenia z miłości ku nim.

Jeszcze dwa inne obrzędy mają miejsce w Wielki Czwartek, tojest: poświęcenie olejów i obmycie nóg.

Poświęcenie olejów świętych jest czynnością biskupa i już od kilkunastu wieków odbywa się zawsze w Wielki Czwartek. Jeden z tych olejów nazywa się katechumenów i używa się go przy chrzcie, przy benedykcyi wody do chrztu i przy poświęcaniu kościołów; drugi nazywa się olejem chorych, i używa się go w Sakramencie ostatniego namaszczenia, a trzeci świętém chryzmem i używa się go przy chrzcie, przy bierzmowaniu, przy poświęceniu biskupów i w niektórych innych obrzędach. Oléj katechumenów i chorych różni się tylko modlitwami, których się używa przy ich poświęceniu, a materya jest taż sama. Chryzma zaś składa się z oliwy i balsamu, i wyobraża w Chrystusie Panu dwie natury. Kościół do poświęcania olejów w Wielki Czwartek ma podwójny powód. Dawniéj szczególniéj to w wigilią Wielkiéj Nocy, czyli w Wielką Sobotę udzielano chrzest święty. Oleje zatem święte, których miano użyć w sobotę przy poświęceniu wody i przy udzielaniu

chrztu, były potrzebne. Powtóre, nie można było naznaczyć dnia stosowniejszego do poświęcenia olejów, których ma kościół używać przy różnych poświęceniach nad ten, który nam przypomina postanowienie onéj ofiary, która nam wysłużyła łaski przywiązane do Świętych Sakramentów i wszystkich poświęceń. Biskup poświęcający oleje jest otoczony dwunastą kapłanami i siedmią dyakonami i subdyakonami. Modlitwy do tego ułożone są bardzo piękne.

Po mszy świętéj następuje obmycie nóg, dla uczczenia pokory Pana Jezusa, który w tym dniu przyklękał przed apostołami i obmywał im nogi, a po skończeniu obmycia i powstaniu, mówił do nich: »Wy mnie nazywacie swym mistrzem i słusznie to czynicie: jestem bowiem nim prawdziwie. Jeśli więc ja, który jestem waszym panem i mistrzem, obmywałem wam nogi, to i wy obmywajcie je jedni drugim: dałem wam bowiem przykład, abyście czynili to, co ja uczyniłem.»

Nasz Pan nie rozumiał przez te słowa, abyśmy koniecznie umywali nogi swym braciom, ale żebyśmy dla nich byli przejęci uczuciami pokory i poświęcenia, których obmycie było symbolem. Chęć jednak naśladowania Pana Jezusa skłaniała najwyższych pasterzy, do odbywania tego obrzędu. W Rzymie Papież, albo kardynał dziekan, obmywa nogi dwunastu sędziwym kapłanom, i potém służy im do stołu; toż samo czynią biskupi i przełożeni zakonów. Dawniéj naśladowali ich także monarchowie katoliccy. Obrzęd tak poważny nie powinien być dla wiernych przedmiotem ciekawości, ale nauką pokory i miłości ubogich, których Pan Jezus chciał wszystkim polecić.

WIELKI PIĄTEK.

Piątek Wielki jestto pamiątka onego dnia, w którym spełnioną została ofiara naszego Pana: zatém jestto dzień największego smutku i boleści. Wedle księdza Binterym, w dawnych czasach na znak tego smutku wszystkie kościoły były pozamykane w tym dniu, i wierni bez nagłéj potrzeby nie wy-

chodzili z domów; późniéj, kiedy kościoły otwarto, wierni w wielu miejscach na znak boleści i smutku, szli do nich boso; czego dzisiaj ślad mamy przy adoracyi krzyża w tym dniu.

W naszych czasach w tym dniu, ołtarze są także obnażone, przybytek otwarty, kapłan przyszedłszy do ołtarza przez kilka minut leży krzyżem, i zostaje w głębokiém milczeniu. Wszystko to pokazuje żałobę i boleść kościoła. Nabożeństwo poczyna się od czytania lekcyi z Pisma Świętego, przeplatanych antyfonami, zawierającemi przepowiednie odnoszące się do śmierci Messyasza i odkupienia Zbawcy. Potém trzech kapłanów w stułach czarnych, odśpiewują opis męki Pana Jezusa, wedle świętego Jana, który jeden z apostołów poszedł za Panem Jezusem aż na Kalwaryą. Po odśpiewaniu passyi, kapłan w imieniu wszystkich wiernych zasyła do Boga modły za papiéża, biskupów, kapłanów, niższych duchownych, za wyznawców wiary, za pany, za lud wierny, nawet za błędnowierców, za żydów, za niewiernych, naśladując Pana Jezusa, który w tym dniu modlił się nawet za swych oprawców: słowem tak za wszystkich ludzi, jak i za ludzi wszelkiego stanu. Każdą z tych modlitw poprzedza uwiadomienie ludu, o co ma prosić Boga dla szczęścia wszystkich.

Po skończeniu modłów, następuje adoracya krzyża. Kapłan powoli odkrywa osłoniony krepą krzyż i śpiewa po trzy razy: Oto drzewo krzyża, na którym zawieszone było Zbawienie świata; a chór odpowiada: »Pójdźcie, pokłońmy się.« Potém kapłan niesie krzyż na środek kościoła, i na miejscu przygotowaném położywszy, zdejmuje obuwie i po trzy razy przyklęka, zanim przystąpi do ucałowania wizerunku Pana Jezusa. Odsłonienie krzyża przypomina wiernym, że tajemnica krzyża była długo zakryta. Naprzód odsłaniają go z boku, dla pokazania, że ją naprzód opowiadano w stronie Judei; potém zdejmuje się zupełnie zasłona, dla dania znać, że z czasem tajemnica krzyża po całym świecie była ogłoszoną. To obnażenie przypomina także i obnażenie Pana Jezusa na krzyżu. Krzyż przedstawia nam Pana Jezusa, więc to je-

go adoruje katolik w jego wizerunku. Przybliżając wargi do krzyża, całujemy w duchu ręce i nogi Zbawcy, przebodzione gwoździami.

Po adoracyi krzyża, kapłan z duchowieństwem udaje się na to miejsce, gdzie wczoraj złożyli hostyą poświęconą, i przenoszą ją uroczyście do wielkiego ołtarza, na którym kapłan dokończa modłów i przyjmuje kommunią. Nie jestto wcale msza, bo nie masz w Wielki Piątek poświęcenia; hostya bowiem, którą kapłan przed swą kommunią jedną ręką podnosi, dnia poprzedniego została poświęconą, a wino bierze niepoświęcane.

WIELKA SOBOTA.

Sobotniego nabożeństwa podwójny jest przedmiot, tojest: uczczenie pamiątki pogrzebu pana Jezusa, i przygotowanie wiernych do uroczystości wielkanocnéj.

Najpiérwszym w tym dniu obrzędem jest poświęcenie ognia. W dawniejszych czasach kościół miał zwyczaj poświęcać wszystko, co tylko miało służyć ku służbie Bożej: poświęcał następnie każdego dnia i ogień, mający być użyty w kościele: zwyczaj ten z czasem wyszedł z użycia, ale zatrzymał go kościół w Sobotę Wielką i odbywa się dotąd z szczególną uroczystością, z powodu tajemnic tego dnia. Kapłan wydobywa ogień z kamienia, na pamiątkę, że Pan Jezus, ono światło, co przyszło świat cały oświecić, przez ostatnie trzy dni Wielkiego Tygodnia było jakby zgasłe, ale znowu wydobywa się z kamienia, tojest wychodzi z grobu, zapala się przez zmartwychwstanie, aby całemu światu przyświecało jeszcze z większym blaskiem. Ten więc ogień pobłogosławiony, którym w tym dniu zapalają wszystkie lampy i świece, jest obrazem Pana Jezusa, którego światło oświeca świat cały.

Po przyjściu do ołtarza, dyakon przystępuje do poświęcenia dużéj świecy woskowéj, zwanéj paschałem, która jest godłem Chrystusa Pana zmartwychwstałego. Stawiają ją na

miejscu podniesioném, aby światło rozrzucała po całym kościele podczas nabożeństw, które się odbywają w czasie wielkanocnym, a gasi się ją i chowa w dzień Wniebowstąpienia, po odczytaniu słów ewangelii: »Wstąpił do nieba.« Mało jest w kościele tak pięknych i majestatycznych modłów, jak *Exultet*, które dyakon śpiewa przed zapaleniem paschału. Tak wspaniałość wyrażeń, jak i ton, którym je śpiewa pokazują, że kościół głosi tryumf swego boskiego założyciela. Jestto zawezwanie kościoła tak wojującego jak i tryumfującego do uwielbienia Boga za zwycięztwo, jakie Pan Jezus odniósł nad śmiercią i do dziękowania za nieocenione dobra, jakie światu przez swą mękę wysłużył. Dyakon po wyrażeniu radości kościoła wsadza w świecę pięć ziarn kadzidła w kształcie krzyża, dla przypomnienia onych wonności, któremi ciało Pana Jezusa było nabalsamowane, zanim je do grobu złożono. Pięć otworów, w które wkłada się kadzidło, przedstawiają także pięć ran Jezusa Chrystusa. Po skończeniu tych obrzędów, dyakon zapala paschał.

Potém odczytuje się dwanaście wyjątków zwanych proroctwami, bo są wzięte po większéj części z proroków: zawierają one nauki dla mających przyjąć chrzest. Po skończeniu ich, przystępuje kapłan do poświęcenia wody do chrztu. Ta benedykcya jest prawdziwie godną uwagi wiernych. Skutki chrztu są przecudnie opisane w modlitwach, które kapłan odmawia. Rozdziela wodę w kształcie krzyża, dla pokazania, że łaska została nam daną przez zasługi Jezusa Chrystusa do krzyża przybitego. Robi trzy krzyże nad wodą, na znak, że ją poświęca w imię Trójcy Przenajświętszéj. Rzuca wodę ku czterym punktom głównym, na znak, że do chrztu są zawezwani ludzie ze wszystkich części świata. Tchnie na wodę w kształcie krzyża, na znak, że Jezus Chrystus przez zasługi swego krzyża udziela Ducha Świętego nowo ochrzczonym tak samo, jak go udzielił przez tchnienie ust swym uczniom po zmartwychwstaniu. Po skończeniu téj benedykcyi, odmawia się litania o Wszystkich Świętych, tojest: kościół wojujący

wzywa świętych, aby z nim razem wysławiali Zmartwychwstanie Zbawcy świata. Podczas śpiewu litanii, kapłani assystujący leżą na ziemi u podnoża ołtarza. Potém powstawszy przywdziewają szaty białego koloru na znak radości z tajemnicy zmartwychwstania Jezusa Chrystusa, i rozpoczyna się msza, podczas której na *Gloria in excelsis*, wszystkie dzwony słyszeć się dają dla wyrażenia powszechnéj radości, i odtąd znowu poczyna się spiewać: Alleluja.

UROCZYSTOŚĆ ZMARTWYCHWSTANIA.

Dzień wielkanocny jest pamiątką zmartwychwstania Jezusa Chrystusa, jest dniem z pomiędzy wszystkich w roku największym i najświętszym: dniem Pańskim w całém znaczeniu wyrazu. We wszystkich częściach nabożeństwa téj niedzieli w kościołach naszych, dają się słyszeć te słowa: »Ten jest dzień, który Pan uczynił: radujmy i cieszmy się w nim, alleluja." Wszystkie modły kościoła wyrażają podwojone uczucia miłości, wdzięczności i nadziei.

W rzeczy saméj nie masz większego powodu do radości dla synów bożych nad tajemnicę zmartwychwstania: przez nią bowiem Chrystus Pan dał światu najjaśniejszy dowód bóstwa swego i położył niewzruszony fundament naszéj wiary i nadziei.

U nas w Polsce, w téj uroczystości processya trzy razy obchodzi naokoło kościoła, na znak, że uroczystość zmartwychwstania jest w całém znaczeniu uroczystością tryumfu i radości chrześcian: w obrzędach bowiem kościoła, taż sama rzecz powtórzona trzykrotnie znaczy emfazę albo wielkie jéj podniesienie.

W wigilią lub w sam dzień Wielkanocy, poświęcają się także: jaja, mięsiwa, chléb, sól, i t. d. tojest: kapłan w imieniu kościoła prosi Boga, aby pokarmy, od których się wierni wstrzymywali podczas wielkiego postu, mogły posłużyć teraz ku dobru ich ciała i duszy.

Krewni, przyjaciele, znajomi, winszując sobie w tym dniu obfitéj łaski i radości ze Zmartwychwstania Pańskiego, obdzielają się jajem święconém. Zkąd pochodzi zwyczaj poczynania święconego od jaja, uczeni nie zgadzają się z sobą: Galiccioli utrzymuje, że ten zwyczaj przeszedł od pogan do żydów, a od żydów do chrześcian. U pogan, wedle świadectwa Plutarcha i Wossyusza, jaje było symbolem początku świata i wszechrzeczy. Poganie więc jedząc na początku jaje, przypominali sobie, że świat nie był wieczny, ale miał początek. To pokazuje nawet znaczenie rzymskiego przysłowia: *Ab ovo usque ad poma.* A chrześcianie przejmując ten zwyczaj i zachowując go osobliwie na Wielkanoc, przypominają sobie, że świat przez grzech Adama zepsuty, został odrodzony i naprawiony przez zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa.

NIEDZIELA PRZEWODNIA I CZAS WIELKANOCNY.

Niedziela piérwsza po Wielkanocy nazywa się także Przewodnią i Białą, dlatego, że dawniéj ci, co w Wielką Sobotę zostali ochrzczeni, przez cały tydzień, co dzień w białych szatach, na znak czystości duszy, przychodzili do kościoła i przyjmowali kommunią świętą, a w tę niedzielę szaty zdejmowali i zachowywano je jakby relikwie.

Czas Wielkanocny rozciąga się aż do uroczystości Świętéj Trójcy, i można go uważać za ciągłą pamiątkę Zmartwychwstania Pańskiego: dlatego w piérwszych wiekach chrześciaństwa uwalniał kościół w tym czasie od postu, i modlił się stojący: dzisiaj jeszcze w tym czasie niektóre modły odmawia kościół stojący, jak np. antyfonę: Królowa nieba raduj się, lub Anioł Pański.

DNI KRZYŻOWE.

Trzy dni poprzedzające uroczystość Wniebowstąpienia, biorą nazwę krzyżowych od processyj, które w tych dniach po wsiach odprawują do krzyżów, a po miastach większych do przyległych kościołów. Początek temu nabożeństwu dał

w IV wieku święty Mamertus, biskup wieneński we Francyi. Za jego czasów, Bóg obrażony ludzkiemi grzechami, dopuścił, że znagła powstawały pożary i wioski obracały w perzynę; zwierzęta dzikie wpadały do wsi i ludzi rozszarpywały; powstał głód i niedługo przyłączyła się zaraza, która codzień mnóstwo osób zabierała. Święty Mamert, dla przebłagania rozgniewanego Boga, naznaczył post i publiczne modły przez trzy dni, po których odprawieniu klęska ustała. Takie samo nabożeństwo i w podobnym celu, poczęto co rok odprawiać naprzód we Francyi, a późniéj rozszerzyło się po wszystkich kościołach zachodnich, i nareszcie rozciągnięte zostało do całego świata.

Chrześcianin wchodząc w ducha tego nabożeństwa, przypomina sobie, odprawując processyą, one podróże, jakie odprawiali uczniowie Pana Jezusa w Galilei, aby mogli zobaczyć swego Zbawcę po Jego Zmartwychwstaniu. 2) Że jego życie po téj ziemi jest ciągłą pielgrzymką do wieczności. 3) Prosi Boga o zachowanie w całości zbóż na polu i o szczęśliwe ich zebranie. 4) O poświęcenie letniéj pory. 5) O zachowanie go przy zdrowiu. 6) O odwrócenie wojen i o obdarzenie ludzi pokojem, i w tym celu z modlitwą połącza on umartwienie i miłosierdzie, i wzywa pomocy świętych, odśpiewując do nich z pobożnością litanią.

WNIEBOWSTĄPIENIE.

Dnia czterdziestego po Zmartwychwstaniu, obchodzi kościół pamiątkę tryumfalnego wstąpienia do nieba. Jezus Chrystus już był zakończył swoje prace przez swe cierpienia i śmierć; już wyszedł był żyw z grobu do którego złożone było Jego ciało; przez czterdzieści dni już upewnił był swych uczniów o prawdzie Swego Zmartwychwstania i już dlań nic więcéj nie pozostawało, tylko powrócić tam, zkąd przyszedł był: i w rzeczy saméj zabiera swych uczniów, prowadzi ich z sobą na górę Oliwną, na to samo miejsce, gdzie się przed 43-ma dniami lękał i krwawym potem pocił, i po daniu im

ostatniego błogosławieństwa wstępuje do nieba, aby spoczął i odebrał nagrodę za swoje prace, aby dla swych wybranych otworzył niebo i przygotował im miejsce; aby na swoje miejsce zesłał Ducha Świętego i ubogacił kościół jego darami; aby naszę naturę podniósł nad naturę aniołów, uszlachetnił ją i ugodnił wszystkich ludzi; aby był naszym obrońcą przed Swym Ojcem i rozbrajał Jego sprawiedliwość, pokazując mu swoje rany.

Pan Jezus nie zniknął od razu, ale powoli podnosił się: uczniowie mieli ciągle oczy nań zwrócone i nie mogli oderwać ich od przedmiotu tak im drogiego, aż póki Go nie zakryły obłoki z przed ich oczu.

Za Jezusem Chrystusem postępowali patryarchowie, prorocy i wszyscy święci Starego Zakonu, którzy po oczyszczeniu się w otchłaniach, oczekiwali godziny wyzwolenia. Podług nauczań ksiąg świętych, nie mogli wnijść oni do chwały przed Jedynym Synem Bożym, naczelnikiem przeznaczonych: bo On jeden mógł niebo otworzyć wszystkim ludziom.

Kościół oddaje się w tym dniu radości: wszystkie jego modły wyrażają szczęście, jakiego doznaje z tryumfu swego oblubieńca. Wzywa wszystkie ludy do dzielenia swojéj radości i do wychwalania Pana, wstępującego do nieba: »Królestwa ziemskie« mówi »śpiewajcie Bogu, wysławiajcie Pana, co wstępuje do nieba!»

Przed mszą wielką odprawia uroczystą a nie pokutną processyą, jak w trzech dniach poprzedzających, która przypomina pochód Jego tryumfalny, zapał aniołów, archaniołów, cherubinów, serafinów i t. d., którzy wyszli naprzeciw Chrystusowi Panu i sprawiedliwych Starego Zakonu, którzy już potargali więzy, jakie ich w otchłaniach zatrzymywały.

Ta processya została postanowioną na pamiątkę pochodu apostołów z Jeruzalem na górę Oliwną i powrotu do wieczernika, gdzie na modlitwie mieli oczekiwać spełnienia jego obietnicy i przyjścia Ducha Świętego.

ZIELONE ŚWIĄTKI.

Uroczystość Zesłania Ducha Świętego w języku ludu nazywa się Zielonemi Świątkami, dlatego, iż około tego czasu wszystko już jest zielone i drzewa zupełnie porozwijane.

Ma ona solenną wigilią ze ścisłym postem, i dzisiaj poświęca się w niéj woda do chrztu, podobnie jak w Wielką Sobotę, na pamiątkę, że dawniéj w tym dniu udzielano chrzest, aby nowoochrzczeni na wzór apostołów odebrali dary Ducha Przenajświętszego. W sam dzień Zielonych Świątek obchodzi kościół pamiątkę ogłoszenia Ewangelii, założenia kościoła, a osobliwie Zstąpienia Ducha Świętego na apostołów.

Żydzi, pięćdziesiątego dnia po Wielkanocy, obchodzili pamiątkę dania im prawa na górze Synai, napisanego na dwóch tablicach kamiennych. Nie bez szczególnego więc zamiaru, Duch Święty chciał zstąpić na apostołów 50-go dnia po Zmartwychwstaniu Zbawcy, dla wyrycia nowego prawa nie na tablicach marmurowych, ale na sercach i dla otworzenia ust apostołów do opowiadania ewangelii. Znakiem dopełnienia obietnicy Jezusa Chrystusa i zstąpienia Ducha Świętego był silny wiatr, który wstrząsnął domem, i języki ogniste, które się ukazały nad głową każdego z apostołów. Wiatr silny był symbolem nadprzyrodzonéj mocy, która miała przenieść apostołów na wszystkie punkta świata, dla ogłoszenia ewangelii, a ogień był symbolem Boskiéj miłości, początku téj mocy; bo kiedy miłość czysta i wyższa nad wszystkie interesa ludzkie ożywia duszę, to je zarazem przeistacza i udziela im odwagi i heroicznéj potęgi, któréj świat nie może się oprzéć; ogień ukazał się pod postacią języków: to było także znakiem daru języków, tłumaczenia pism świętych, łaski przekonania i oczyszczenia, przywiązanéj do słów apostołów.

W rzeczy saméj, cudem dotąd niewidzianym, ludzie prości, rybacy z professyi, którzy nie znali innego języka prócz swego kraju, w dzień Zielonych Świątek dają się słyszéć we wszystkich językach obcych ludów, którzy podówczas przybyli do

Jeruzalem, a temi byli: Rzymianie, Grecy, Parci, Persowie i Arabi.

Tak tamta zmiana, która powstała w apostołach, jak i ta, którą mocą swych słów zdziałali w ludziach, zarówno jest wielkim cudem.

Podobne cuda nie ponawiają się dzisiaj w kościele, albo przynajmniéj bardzo rzadko; ale w sposób niewidzialny i dzisiaj nie przestaje się Duch Święty udzielać duszom wiernym, i dlatego po processyi w tym dniu, na środku kościoła, kapłan i lud zjednoczeni, mówią z pobożnością i zapałem: »Przyjdź Duchu, Stwórco, napełnij Swą łaską serca, któreś urobił. Boski pocieszycielu i t. d.«

W średnich wiekach był zwyczaj w téj uroczystości rozrzucać w kościele kwiaty na znak radości, i ztąd podobno wziął późniéj w Polsce początek zwyczaj majenia na Zielone Świątki.

ŚWIĘTÉJ TRÓJCY.

Niepojęta tajemnica jednego Boga w trzech osobach, Ojca, Syna i Ducha Świętego, mówiąc ściśle jest fundamentem i podstawą wszystkich innych tajemnic naszéj świętéj religii. Jest ona w tém życiu wielkim przedmiotem naszéj wiary i czci, a w przyszłém ma być naszą wieczną szczęśliwościa; dlatego to tak często przywodzi ją nam kościół na pamięć. Wszystkie nasze obrzędy do niéj się odnoszą. Chrzest i wszystkie inne Sakramenta są udzielane w imię Trójcy Przenajświętszéj; wszystkie modły kościoła i wszystkie części jego nabożeństwa poczynają się od wezwania Trójcy Świętéj i tak samo się kończą. Znak krzyża, który tak często powtarza się w obrzędach naszéj religii i w szczególnych sprawach wszystkich wiernych, robi się w Imię Boga Ojca i Syna i Ducha Świętego; nareszcie wszystkie niedziele i wszystkie uroczystości roku, a nawet wszystkie jego chwile, można nazwać uroczystościami téj tajemnicy, bo chrześcianin w każdéj chwili obo-

wiązany jest czcić, chwalić i wielbić jednego Boga w trzech osobach i odnosić je ku chwale Jego Świętego imienia.

Z tego więc powodu szczególna uroczystość ku czci Trójcy Przenajświętszéj, zdawała się być niepotrzebną, i dlatego ustanowienie jéj długo było odkładane. Alexander II Papież, w XI wieku, zapytany względem praktyki niektórych kościołów obchodzących to święto, odpowiedział, że kościół rzymski nie przyjmuje tego szczególnego święta, bo każdego dnia mówi: Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu, i inne modły odmawia na cześć trzech osób Boskich. Nabożeństwo jednak niektórych kościołów coraz więcéj rozpowszechniało się i nareszcie w XIV wieku Jan XXII rozciągnął je do całego kościoła i przeznaczył dla niego piérwszą niedzielę po Zielonych Świątkach.

Celem téj uroczystości jest ożywić naszę wiarę w tajemnicę Trójcy Świętéj i pomnożyć w nas ku niéj pobożność.

UROCZYSTOŚĆ BOŻEGO CIAŁA.

Można powiedziéć, że kościół zawsze obchodził święto Bożego Ciała, bo zawsze obchodził doroczną pamiątkę ustanowienia Eucharystyi w Wielki Czwartek; dla uczczeniato tego Sakramentu, wiele kościołów nie pościło w tym dniu i wierni przystępowali do kommunii świętéj. Ale że tajemnice Wielkiego Tygodnia nie pozwalają oddać się radości i obchodzić z odpowiednią wystawnością, wypadało więc obrać inny czas dla oddania publicznéj czci Bogu, pod postaciami chleba utajonemu.

Szczególna jednak uroczystość, na cześć Najświętszego Sakramentu, jaką dzisiaj kościół obchodzi, jest z uroczystości Boskich najpóźniejszą. Najprzód Robert, biskup leodyjski, w roku 1246 zaprowadził ją w swojéj dyecezyi, będąc do tego nakłonionym objawieniem, jakie miała święta Julianna, przeoryssa klasztoru Montis Cornillon, niedaleko Leodium, a jeszcze bardziéj gorącém pragnieniem wielbienia Boga co-

raz więcéj w Sakramencie miłości i obudzenia wiary w wiernych.

Urban IV, który był wprzód archidyakonem w Leodyum i widział zbawienne skutki téj uroczystości w dyecezyi leodyjskiéj, wydał bullę roku 1264, rozciągając ją do całego świata, w któréj tak się wyraża: »Chociaż odnawiamy codzień pamiątkę ustanowienia Najświętszego Sakramentu, jednak uznajemy za rzecz przyzwoitą, obchodzić ją uroczyściéj przynajmniéj raz do roku, dla zawstydzenia błędnowierców: bo w Wielki Czwartek kościół jest zajęty pojednaniem pokutujących, poświęceniem Świętego Chryzma i wielą innemi obrzędami, nie dozwalającemi oddać się zupełnie czci téj wielkiéj tajemnicy. Nadto poznaliśmy, gdyśmy jeszcze niższe miejsce zajmowali, że Bóg objawił niektórym pobożnym wiernym, iż ta uroczystość powinna być obchodzoną w całym kościele. Dlatego postanawiamy, aby w piérwszy czwartek po oktawie Zielonych Świątek, wierni pobożnie zbierali się do kościoła, dla obchodzenia z duchowieństwem uroczystości Najświętszego Sakramentu, przez hymny i religijne śpiewy». Papież ten udzielił odpusty dla znajdujących się z pobożnością na nabożeństwie kościelném; następcy jego nadali jeszcze obszerniejsze, dla obudzenia większéj żarliwości i pobożności w wiernych, i ta uroczystość stała się jedną z najpiękniejszych, najtkliwszych i największe uszanowanie nakazujących.

Processya i oktawa przydane przez Jana XXII-go, nadają wiele świetności téj uroczystości. Ciało Pańskie jest obnoszone po ulicach i po publicznych placach. Kapłan, obraz odwiecznego kapłana, który niesie Najświętszą Ofiarę, aby zlała swoje błogosławieństwo na wszystkie miejsca, przez które przechodzi: kapłan mówię, cóż to za rozrzewniający widok przedstawia! Naokoło niego mnóstwo duchowieństwa poubieranego w najpiękniejsze i najkosztowniejsze szaty, z gorejącemi świecami w ręku, na znak żywéj wiary. Przed nim, znaczna liczba młodych lewitów, w najczystszych komżach, pali kadzidło i rozrzuca kwiaty. Kapłani i dyakoni śpiewają

chwałę Jezusa Chrystusa. Processyą rozpoczynają różne bractwa z chorągwiami Najświętszéj Panny i innych świętych.

Nieraz ta processya, ludzi z ciekawości przybyłych, rozrzewniła aż do łez. Wtedyto najlepiéj pokazuje się wartość obrzędów religijnych i ich szczęśliwe działanie na serce chrześcianina.

Urban IV naznaczył dla téj uroczystości czwartek, dlatego, że w Wielki Czwartek był postanowiony Najświętszy Sakrament; a po oktawie Zielonych Świątek, aby wierni, oświecani przez Ducha Świętego, z większą łatwością w te tajemnice wierzyli.

Przez całą oktawę téj uroczystości, stoją na ołtarzu trzy kielichy wzniesione, na znak, iż to jest w całém znaczeniu uroczystość Ciała Pana Jezusa.

Processya i czytanie ewangelii przypominają wiernym chodzenie Pana Jezusa po wsiach i miasteczkach i opowiadanie ewangelii, oraz, że o tajemnicy Ciała Pańskiego piszą wszyscy czterej Ewangeliści.

UROCZYSTOŚĆ SERCA PANA JEZUSA.

W piątek po oktawie uroczystości Bożego Ciała, obchodzi kościół uroczystość Serca Pana Jezusa. Nabożeństwo do Serca Pana Jezusa, chociaż na piérwszy rzut oka zdaje się być nowém, jednak w gruncie rzeczy jest ono tak dawne, jak sam chrześcianizm i ściśle jest połączone z jego głównemi zasadami.

Wiara nas uczy, że w Chrystusie Panu są dwie natury odróżnione: boska i ludzka, zjednoczone w jednéj osobie Słowa Przedwiecznego. W skutku tego zjednoczenia własności jednéj natury mogą być przypisane drugiéj, i dwie natury ze swemi własnościami mogą być przyznane osobie Słowa Przedwiecznego. Także na mocy tego zjednoczenia, bóstwo Jezusa Chrystusa i jego człowieczeństwo są godne téj saméj czci boskiéj, z tą jednak różnicą, że bóstwu należy się ta cześć dla jego saméj natury, a człowieczeństwu, ponieważ jest rzeczą stworzoną tylko dla jego zjednoczenia z osobą Sło-

wa. Dla téj saméj przyczyny należy się cześć boska nietylko całemu człowieczeństwu Pana Jezusa, ale téż wszystkim częściom jego człowieczeństwa, o ile te są zjednoczone ze Słowem. Następnie dusza Jezusa Chrystusa, Jego ciało, Jego krew, i wszystkie części Jego ciała są godne téj saméj czci, co całe człowieczeństwo. Słuszność tego nabożeństwa zasadza się na tém, że czcząc człowieczeństwo Jezusa Chrystusa lub Jego jakąś część, uważamy je wtedy zjednoczone z osobą Słowa. Tak rozumieli to nabożeństwo wszyscy światli i pobożni ludzie.

W XVII wieku nabożeństwo do serca Pana Jezusa wzięło wielki wzrost w skutku gorliwości ojca Eudesa, a osobliwie wielebnéj matki Małgorzaty Maryi Alacoque i jéj spowiednika księdza Colombiere.

Nabożeństwo do serca Pana Jezusa pomimo oporu różnych osób, rozszerzyło się, i nareszcie w roku 1765 na prośby biskupów polskich, przez Klemensa XIII zostało zatwierdzone.

PRZEMIENIENIE PAŃSKIE.

Dnia 6 sierpnia obchodzi kościół pamiątkę przemienienia się Chrystusa Pana na górze Tabor w obecności apostołów Piotra, Jakóba i Jana, oraz Mojżesza i Eliasza proroka, o którém wspominają ewangeliści Mateusz, Marek i Łukasz. Cel tego święta pięknie jest wyrażony w modlitwie kościoła wschodniego: »Chryste nasz Boże, któryś się na górze Tabor przemienił i swym uczniom chwałę swego bóstwa pokazał, opromieńże nas światłem swego poznania, i prowadź nas drogą swych przykazań jako nasze jedyne dobro i nasz najlepszy przyjaciel.« W kościele wschodnim należy ona do dwunastu wielkich uroczystości w roku; w kościele zachodnim wspomina o niéj już w V wieku święty Leon papiéż, lecz dopiéro w roku 1457 na rozkaz Kalixta III papiéża, poczęto ją w całym kościele zachodnim obchodzić, do czego powód dało zwycięztwo przed rokiem przez chrześcian pod Belgradem, odniesione nad Turkami. Od roku 1775 należy ono na Zachodzie do świąt zniesionych.

WYMIARY ŚWIATA SŁONECZNEGO.

PLANETY	ŚREDNICA		Wielkość w porównaniu z ziemią	Massa, biorąc massę ziemi za jedność	Powierzchnia w milionach mil kwadr.
	Biorąc średnicę ziemi za jedność	W milach geograficznych			
Słońce. . ☉	112.06	192631	1407124	359551	116573
Merkury ☿	0.391	672	0.060	1 : 13.53	1.4
Wenus. . ♀	0.985	1693	0.957	1 : 1.08	8.8
Ziemia. . ♁	1	1719	1	1	9.3
Mars . . . ♂	0.519	892	1.4	1 : 7.45	2.5
Jowisz. . ♃	11.225	19251	1414.2	343.12	1181.6
Saturn. . ♄	9.022	15509	734.8	102.68	755.6
Uranus. . ♅	4.344	7873	82.0	14.44	176.1
Neptun. . ♆	5.28	9076	147.3	24.81	264.5
Księżyc. ☾	0.264	454	0.02	1 : 81.24	0.7

PLANETY	ŚREDNIA ODLEGŁOŚĆ OD SŁOŃCA		Czas obrotu około swéj osi			Czas obiegu naokoło słońca		Pochyłość drogi względem ekliptyki		
	Biorąc odległ. ziemi za jedność	W milionach mil geogr.	dni	god.	min.	lat	dni			
Słońce. . ☉	—	—	25	12			—		—	
Merkury. ☿	0.38709	8	1	0	5		88	7°	0′	6″
Wenus. . ♀	0.72333	15		23	21		225	3	23	28
Ziemia. . ♁	1	20⅔		23	56		365.25637		—	
Mars . . . ♂	1.52369	31½	1	0	37	1	322	1	51	6
Jowisz. . ♃	5.20277	107½		9	55	11	315	1	18	52
Saturn. . ♄	9.53885	197		10	29	29	167	2	29	36
Uranus. . ♅	19.18239	396½		—		84	6	0	46	28
Neptun. . ♆	30.03628	621		—		164	225	1	46	59

ASTEROIDY czyli MAŁE PLANETY TELESKOPOWE

ODKRYTE W TERAŹNIEJSZYM WIEKU.

Nr.	PLANETA	EPOKA ODKRYCIA		MIEJSCE	Przez ASTRONOMA
		Dzień i miesiąc	Rok		
1	Ceres.....	1 stycznia....	1801	Palermo	Piazzi.
2	Pallas	28 marca	1802	Bremen.....	Olbers.
3	Juno	1 września...	1804	Lilienthal	Harding.
4	Westa	29 marca	1807	Bremen.....	Olbers.
5	Astrea.....	8 grudnia....	1845	Driesen	Hencke.
6	Hebe.....	1 lipca.....	1847	Driesen	Hencke.
7	Iris.....	13 sierpnia ...	1847	Londyn	Hind.
8	Flora.....	18 października	1847	Londyn	Hind.
9	Metis.....	26 kwietnia ...	1848	Markre-Castle	Graham.
10	Higea	12 kwietnia ...	1849	Neapol	Gasparis.
11	Parthenope...	11 maja	1850	Neapol	Gasparis.
12	Wiktorya.....	13 września...	1850	Londyn	Hind.
13	Egeria	2 listopada...	1850	Neapol	Gasparis.
14	Irene.....	19 maja.....	1851	Londyn	Hind.
15	Eunomia	29 lipca.....	1851	Neapol.	Gasparis.
16	Psyche	17 marca	1852	Neapol.	Gasparis.
17	Thetis.....	17 kwietnia ...	1852	Bilk.....	Luther.
18	Melpomena...	24 czerwca ...	1852	Londyn	Hind.
19	Fortuna	22 sierpnia....	1852	Londyn	Hind.
20	Massilia	19 września...	1852	Marsylia	Chacornac.
21	Luthetia.....	15 listopada...	1852	Paryż	Goldsmith.
22	Kalliope	16 listopada...	1852	Londyn	Hind.
23	Thalia	15 grudnia....	1852	Londyn	Hind.
24	Themis.....	5 kwietnia ...	1853	Neapol.	Gasparis.
25	Phocea	6 kwietnia ...	1853	Marsylia	Chacornac.
26	Proserpina ...	5 maja.....	1853	Bilk.....	Luther.
27	Euterpe	8 listopada ...	1853	Londyn	Hind.
28	Bellona.....	1 marca	1854	Bilk.....	Luther.
29	Amphitrite ...	1 marca	1854	Londyn	Marth.
30	Urania	22 lipca.....	1854	Londyn	Hind.
31	Euphrosina...	1 października	1854	Waszyngton..	Ferguson.
32	Pomona	27 października	1854	Paryż	Goldsmith.
33	Polymnia.....	28 października	1854	Paryż	Chacornac.
34	Circe.....	6 kwietnia ...	1855	Paryż	Chacornac.
35	Leukothea....	19 kwietnia ...	1855	Bilk.....	Luther.
36	Atalantha.....	5 października	1855	Paryż	Goldsmith.
37	Fides.....	6 października	1855	Bilk.....	Luther.
38	Leda	12 stycznia....	1856	Paryż	Chacornac.
39	Letitia.....	8 lutego	1856	Paryż	Chacornac.
40	Harmonia.....	31 marca	1856	Paryż	Goldsmith.
41	Daphne.....	22 maja.....	1856	Paryż	Goldsmith.
42	Isis.....	28 maja.....	1856	Oxford	Pogson.

Wszystkie te planety, gołém okiem niewidzialne, krążą naokoło słońca między Marsem i Jowiszem, w peryodach od 3 do $5^1/_2$ lat, i w odległościach od $45^1/_2$ do 66 milionów mil geograficznych.

Pochyłość drogi do ekliptyki najmniejszą ma Flora... 0° 41′

" " " największą.....Pallas .. 34° 45′

O REGULOWANIU ZEGARÓW PODŁUG KOMPASU.

Zegary zwyczajne regulować można przybliżonym sposobem za pomocą tabelli wschodu i zachodu słońca, umieszczonéj każdego miesiąca niniejszego kalendarza w kolumnie trzeciéj i czwartéj po prawéj stronie, i ta służy dla Warszawy, tojest dla równoleżnika 52 stopni szerokości północnéj. Dokładniéj regulują się zegary za pomocą kompasów stałych lub przenośnych, za pomocą tabelki umieszczonéj w przedostatniéj kolumnie każdego miesiąca po prawéj stronie. Liczby téj kolumny pokazują czas średni w południe prawdziwe, tojest czas, jaki zegar dobrze idący wskazywać powinien w chwili, gdy na kompasie jest godzina 12.

Południe jest wtenczas, kiedy słońce w ciągu dnia jest najwyżéj, a tém samém kiedy cień jest najkrótszy.

Czas od jednego południa do następnego stanowi jeden *dzień*, albo lepiéj jednę *dobę:* gdyż właściwiéj *dzień* oznacza czas od świtu do zmierzchu; *nocą* zaś nazywamy przeciąg czasu od zmierzchu do świtu.

Wiadomo, że dobę dzielimy na 24 części, *godzinami* nazwanych. Ale zwyczaj u nas upoważnił, że nie liczymy ciągle od godziny 1 do 24, lecz od godziny 1 do 12, i znowu drugi raz od 1 do 12. Jest także przyjętém i to: że każdy dzień czyli doba zaczyna się nie od godziny 12 południowéj, ale od godziny 12 w nocy przypadającéj, czyli północnéj. Zbyteczném prawie jest przypomnienie: że godzina dzieli się na 60 mniejszych części, *minutami* zwanych, i że minuta dzieli się znowu na 60 części, nazwanych *sekundami*.

Do mierzenia czasu używamy zegarów i zegarków, które najczęściéj co doba naciągać lub nakręcać potrzeba. Prócz tego używamy także kompasów słonecznych, których wprawdzie ani naciągać, ani nakręcać niepotrzeba, ale za to wskazują nam czas te narzędzia tylko we dnie i to na słońcu.

Kompas słoneczny, raz dobrze zrobiony i ustalony, niełatwo zepsuciu ulega, gdy przeciwnie wszystkie zegary i zegarki, jako w ciągłym ruchu będące i często z miejsca na miejsce przenoszone, najłatwiéj się psują i nieregularnemi się stają. Prosto więc ztąd myśl powstaje regulowania zegarów podług kompasu.

Ruch zegara dobrego jest jednostajny: jedna godzina jest zupełnie równa drugiéj, i każda doba przez zegar wskazana

zupełnie jest równa dobie poprzedniéj i następnéj. W kompasie zaś pokazującym czas za pomocą cienia słonecznego, nie tak się rzeczy mają.

Tylko cztery razy do roku, a mianowicie około 10 lutego, 15 maja, 25 lipca i 2 listopada, doba, czyli czas upłyniony od południa do południa, jest równa zupełnie dobie poprzedniéj i następnéj; w innych zaś czasach każda doba jest albo większa albo mniejsza od poprzedniéj, tak dalece, że około 20 grudnia (kiedy różnica między dobami jest największa), każda doba jest od poprzedniéj o pół minuty dłuższa, i to trwa blizko przez tydzień; potém różnica między dobami staje się coraz mniejsza, aż do 10 lutego, odkąd znowu przeciwnie każda doba jest mniejsza od poprzedniéj, i t. d. Ztąd pochodzi, że ustawiony zegarek np. 1 stycznia według kompasu, jeśli dobrze idzie, w kilka zaraz dni o parę minut opóźni się, tak, iż do 10 lutego opóźnienie 10 minut wyniesie; ale nie regulując go wcale, znowu około 2 kwietnia z kompasem się zgodzi. Widoczną przeto jest rzeczą, że ci, co kiedykolwiek zegarek swój podług kompasu nastawiwszy, żądają, aby się potém ciągle z nim zgadzał, wymagają rzeczy niepodobnéj, a zegarek koniecznie do kompasu stosując, samowolnie go nadwerężają i psują.

Zegary nasze cztery razy tylko do roku wskazują prawdziwe południe, mianowicie: 10 kwietnia, 15 czerwca, 1 września i 25 grudnia: wtedy więc tylko zegarki z kompasem zupełnie zgadzać się powinny. W innych zaś czasach, kiedy kompas pokazuje południe, zegarek wskazywać winien albo więcéj niż dwunastą godzinę, albo téż mniéj. I tak: 1 stycznia, kiedy na kompasie jest południe, zegarek wskazywać ma godzinę 12 minut 4; jeśli więc tyle nie pokazuje, trzeba go stosownie do tego nastawić: i to jest prawdziwe zregulowanie zegarka według kompasu.

W tym kalendarzu tabelka umieszczona przy każdym miesiącu, służy do regulowania zegaru któregokolwiek dnia w roku, nie czekając na jeden z wyżéj wymienionych czterech dni, w którym zegarek z kompasem zupełnie się zgadzać powinien. I tak np. 20 lutego, kiedy na kompasie jest południe, na zegarze powinna być godzina 12 i minut 14; kiedy 24 października kompas pokazuje południe, zegarek wskazywać powinien godzinę 11 i minut 44.

POŁOŻENIA GEOGRAFICZNE.

Położenie miejsca na powierzchni ziemi jest oznaczone, gdy wiadoma jest jego szerokość i długość geograficzna.

Szerokość jest oddalenie miejsca od równika, rachowane na południku i wyrażone w stopniach. Szerokość jest równa wyniesieniu bieguna nad poziom miejsca, a dopełnienie téj szerokości do ćwiartki okręgu koła, czyli do 90 stopni, jest odległością miejsca od bieguna, równą wyniesieniu równika nad poziom, które jest miarą położenia sfery.

Miejsca położone na tym samym równoleżniku mają tęż samę szerokość i w tych miejscach wysokość słońca; długość cienia rzuconego od przedmiotów w południe, oraz długość dnia są też same. Uważając ziemię jako doskonałą kulę, obwód południka 360 stopni zawierający, wynosi 5,400 mil geograficznych, licząc 15 mil na jeden stopień. Ztąd łatwo wyrazić szerokość geograficzną w milach. Naprzykład: szerokość Warszawy jest 52^0 13′ czyli blisko $52\frac{1}{4}$ stopni: mnożąc tę liczbę przez 15, otrzymamy 784 mil na odległość od równika. Odjąwszy 52^0 13′ od 90^0 wypadnie 37^0 47′ czyli $37\frac{3}{4}$ stopni, które pomnożone przez 15 dają 566 mil na odległość Warszawy od bieguna.

Długość geograficzna jest łuk równika ziemskiego zawarty między południkiem piérwszym, a południkiem przez dane miejsce przechodzącym. Dawni geografowie za piérwszy południk wzięli ten, który przechodzi przez Ferro, jednę z wysp Kanaryjskich. Niektórzy biorą południk paryzki za piérwszy, inni zaś ten, który przez obserwatoryum w Greenwich w Anglii przechodzi. Długość rachowana na wschód od piérwszego południka od 0^0 do 180 jest *wschodnia*; rachowana zaś na zachód od 0 do 180 jest *zachodnia*: byłoby prościéj i dogodniéj rachować wciąż długość przez cały równik od zachodu na wschód od 0 do 360. Długość można wyrazić w łuku lub w czasie, na mocy stosunku: iż 360 stopni równika odpowiadają 24 godzinom, a 15 stopni jednéj godzinie.

Miejsca położone pod tym samym południkiem mają południe o jednym czasie, ale wysokość słońca w południe i długość cieni od przedmiotów na poziomie różną. Długość geograficzna daje poznać, o ile jedno miejsce względem drugiego jest daléj na wschód lub zachód położone, i o ile godzin w jedném miejscu przypada wcześniéj południe niż w drugiém. W tabelli poniżéj zamieszczonéj w kolumnie czwar-

téj jest długość wyrażona w łuku i odniesiona do południka Ferro; w kolumnie zaś piątéj jest taż długość wyrażona w czasie i odniesiona do południka paryzkiego; znak — oznacza, iż miejsce położone jest na wschód względem Paryża, a ze znakiem + są miejsca leżące na zachód względem tegoż południka. Ponieważ na kartach geograficznych lub globach ziemskich zdarza się często widzieć położenia miejsc odniesione do różnych południków, wziętych za piérwszy: przeto żeby jednostajność w tym względzie zachować i długość jednego południka sprowadzić do innego, podajemy tu ich różnice wyrażone w łuku lub czasie.

Paryż leży na wschód względem południka Ferro o 20°

Paryż na wschód względem Greenwich	2° 20′ 24″
Greenwich względem Ferro na wschód o . . .	17° 39′ 36″

albo w czasie

	g.	m.	s.
Paryż względem Ferro na wschód o	1	20	
Paryż względem Greenwich na wschód o . . .		9	22
Greenwich względem Ferro na wschód o . . .	1	10	38

Mając wiadomą długość odniesioną do jednego z powyższych południków, łatwo można za pomocą powyższych liczb znaleźć długość względem innego południka.

Naprzykład Warszawa względem południka Ferro leży na

wschód o	38° 41′ 26″
względem Paryża o	18 41 26
względem Greenwich o	21 1 50

albo w czasie

	g.	m.	s.
Warszawa względem Ferro leży na wschód o . .	2	34	46
względem Paryża	1	14	46
względem Greenwich	1	24	8

Mając wiadomą długość dwóch miejsc wyrażoną w czasie, łatwo jest wskazać, o ile w jedném miejscu przypada wcześniéj południe niż w drugiém. Naprzykład: gdy w Warszawie jest południe czyli 12 godzina, w Paryżu jest dopiéro 10 godzina 45 minut 14 sekund rano, a w Moskwie 1 godzina 6 minut 9 sekund po południu; i nawzajem, gdy w Paryżu jest godzina 12, w Warszawie jest godzina 1 minut 14 sekund 26; w Moskwie godzina 2 minut 20 sekund 55 po południu. Ostatnia kolumna zawiera najkrótszą odległość miast od Warszawy, wyrażoną w milach geograficznych i częściach dziesiętnych mili, uważając ziemię jako doskonałą kulę, któréj promień równy jest 860 mil geograficznych.

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE OBSERWATORYÓW.

Miejsce	Kraj	Szerokość geograficzna	Długość geograficzna w łuku na wschód względem Ferro	Długość geograficzna w czasie względem Paryża — wschodnia + zachodnia	Najkrótsza odległość od Warszawy w milach geograficznych
				g. m. s.	m.
Abo.....	Rossya.....	60°26′ 56,″8	39°56′ 49,″5	—1 19 47,3	124,2
Altona.....	Dania.....	53 32 45,3	27 36 16,5	—0 30 25,1	102,3
Aberdeen...	Anglia.....	57 8 57,8	15 33 55,8	+0 17 44,3	212,6
Armagh.....	Anglia.....	54 21 12,7	11 0 45	+0 35 57,0	248,7
Berlin.....	Prusy.....	52 30 16,68	31 3 30	—0 44 14,0	70,0
Bonn.....	Niemcy.....	50 44 9,1	24 46 22,5	—0 19 5,5	131,9
Brema.....	Niemcy.....	53 4 36,0	26 28 34,5	—0 25 54,3	111,8
Bruxella....	Belgia.....	50 51 10,8	22 1 45	—0 8 7,0	156,5
Bedford.....	Anglia.....	52 8 27,6	17 11 38	+0 11 13,5	197,4
Buda.....	Węgry.....	47 29 12,2	36 42 48	—1 6 51,2	73 2
Brest.....	Francya....	48 23 32	13 10 11	+0 27 19	249,8
Blenheim...	Anglia.....	51 50 28	16 18 20	+0 14 47	205,9
Bushy-Heath	Anglia.....	51 37 44,3	17 19 24	+0 10 42,4	197,1
Bern.....	Szwajcarya .	46 57 6	25 6 17	—0 20 25	153,6
Bononia....	Włochy.....	44 29 54	29 0 36	—0 36 2	150,5
Benares....	Indye.....	25 18 33	100 35 28	—5 22 22	514,2
Chrystyania.	Norwegia...	59 54 42,4	28 23 6	—0 33 32,4	143,7
Cambridge..	Anglia.....	52 12 51,8	17 45 30	+0 8 58,0	191,7
Dorpat.....	Rossya.....	58 22 47,1	44 23 25,5	—1 37 33,5	104,6
Dublin.....	Irlandya....	53 23 13,0	11 19 7,5	+0 34 43,5	247,4
Edynburg...	Szkocya.....	55 57 23,2	14 28 43,5	+0 22 5,1	219,0
Florencya...	Toskania....	43 46 40,8	28 55 30	—0 35 42	153,3
St. Fernando	Hiszpania...	36 27 45,6	11 27 21	+0 34 10,6	372,0
Gdańsk.....	Prusy.....	54 21 4,0	36 19 21	—1 5 17,4	38,7
Gotha.....	Niemcy.....	50 56 5,2	28 23 43,5	—0 33 34,9	97,7
Getynga....	Niemcy.....	51 31 47,9	27 36 15,0	—0 30 25,0	103,3
Greenwich..	Anglia.....	51 28 39,0	17 39 37,5	+0 9 21.5	194,6
Genewa....	Szwajcarya..	46 11 59,4	23 48 30	—0 15 14,0	171,2
Hamburg...	Niemcy.....	53 33 6,0	27 38 9	—0 33 32,6	101,9
Helsingfors .	Rossya.....	60 9 42,3	42 37 30	—1 30 30	123,6
Kopenhaga..	Dania.....	55 40 53	30 14 34,5	—0 40 58,3	90,6
Kraków.....	Austrya.....	50 3 50	37 37 24	—1 10 29,6	34,0
Królewiec...	Prusy.....	54 42 50,4	38 9 45,0	—1 12 39	38,0
Kremsmünst	Niemcy.....	48 3 24,0	31 47 46,5	—0 47 11,1	90,9
Kensington .	Anglia.....	51 30 12,7	17 27 55,8	+0 10 8,3	196,2
Kew.....	Anglia.....	51 28 37,0	17 23 52,5	+0 10 24,5	196,9
Kazań.....	Rossya.....	55 47 30	66 46 10	—3 7 5	251,4
Kijów.....	Rossya.....	50 27 0	48 7 30	—1 52 30	92,3
Kadyx.....	Hiszpania...	36 32 0	11 22 23	+0 34 30	372,5
Lejda.....	Hollandya...	52 9 24,2	22 9 0	—0 8 46	151,5
Lizbona.....	Portugalia ..	38 42 24,0	8 31 15	—0 45 55	372,5
Lipsk.....	Saxonia.....	51 20 20,″	30 2 25	—0 40 10	81,4

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE OBSERWATORYÓW.

Miejsce	Kraj	Szerokość geograficzna	Długość geograficzna w łuku na wschód względem Ferro	Długość geograficzna w czasie względem Paryża — wschodnia + zachodnia	Najkrótsza odległość od Warszawy w milach geograficznych
				g. m. s.	m.
Medyolan...	Włochy.....	45°28′ 0,7″	26°51′ 12,″0	—0 27 24,8	154,4
Manhejm ...	Niemcy.....	49 29 13,7	26 7 28,5	—0 24 29,9	125,7
Marsylia....	Francya.....	43 17 49,0	23 2 0,0	—0 12 8,0	206,2
Modena.....	Włochy.....	44 38 52,8	28 35 36,0	—0 34 22,4	151,4
Monachium.	Bawarya....	48 8 45	29 16 15,0	—0 37 5,0	109,1
Makerstoun.	Anglia.....	55 34 45	15 8 37,5	+0 19 25,5	213,0
Moskwa.....	Rossya	55 45 21,2	55 13 44,4	—2 20 55	154,7
Mikołajew ..	Rossya	46 58 20,6	49 38 24	—1 58 33,6	132,2
Madras	Indye.....	13 4 9,2	97 55 34,0	—5 11 42,3	915,8
Neapol.....	Włochy.....	40 51 46,6	31 54 42	—0 47 38,8	184,9
Oxford.....	Anglia.....	51 45 40,0	16 24 15	+0 14 23	205,1
Ormskirk...	Anglia.....	53 34 18,0	14 45 37,5	+0 20 57.5	216,5
Padwa.....	Włochy.....	45 24 2,5	29 32 4,5	—0 38 8,3	136,2
Palermo	Sycylia	38 6 25,5	31 1 1,5	—0 44 4,1	226,4
Paramata...	Nowa Hollan.	33 48 49,8	168 41 12	—9 54 44,8	1447,3
Paryż.....	Francya.....	48 50 13	20 0 0	0 0 0	184,9
Peter.Pulkow	Rossya.....	59 46 18,7	48 0 48	—1 52 3,2	138,2
Praga.....	Czechy.....	50 5 18,5	32 5 39	—0 48 22,6	70,0
Przyląd. D.N.	Afryka.....	33 56 3,0	36 8 22,5	—1 4 33,5	1292,8
Portsmouth.	Anglia.....	50 48 3	16 33 39	+0 13 45,4	207,0
Piza	Włochy.....	43 43 12	28 3 34	—0 32 14	166,2
Pekin.....	Chiny.....	30 54 13	134 8 30	—7 36 34	1316,4
Rzym.....	Włochy.....	41 53 54,0	30 8 18	—0 40 33,2	177,5
Regent'sPark	Anglia.....	51 31 30	17 30 21	+0 9 58,6	195,9
Richmond ..	Anglia.....	51 28 8	17 20 53	+0 10 36	197,6
Sztokholm ..	Szwecya....	59 20 31	35 43 19,5	—1 2 53,3	109,7
Spejer	Niemcy	49 18 55,2	26 6 15,0	—0 24 25,0	126,9
Slough.....	Anglia.....	51 30 20	17 3 37,5	+0 11 45,5	200,0
South-Kilwo.	Anglia.....	52 25 51	16 33 7,5	+0 13 47,5	202,5
Sztrazburg..	Francya.....	48 34 40	25 24 49,5	—0 21 39.3	138,0
Turyn	Piemont....	45 4 6,0	25 21 43,5	—0 21 26,9	169,8
Tuluza.....	Francya.....	43 35 40	19 6 13	+0 3 35	233,5
Tulon.....	Francya.....	43 7 28	23 35 37	—0 14 22	203,9
Upsal.....	Szwecya	59 51 50	35 18 19,5	—1 1 13,3	118,0
Utrecht.....	Hollandya...	52 5 11,0	22 47 3	—0 11 8,0	146,1
Warszawa ..	Polska.....	52 13 5	38 41 26	—1 14 46	
Wiedeń.....	Austrya.....	48 12 35,5	34 2 36	—0 56 10,4	74,9
Wenecya ...	Włochy.....	45 25 49,5	30 0 58,5	—0 40 3,9	133,7
Wrocław ...	Prusy.....	51 6 30,0	34 42 7,5	—0 58 48,5	40,0
Werona	Włochy.....	45 26 0	28 39 39	—0 34 38,6	141,9
Viviers	Francya.....	44 29 11	22 20 49,5	—0 9 23.3	199,2
Wilno	Rossya.....	54 41 0	42 57 36	—1 31 50,4	53,4

PORÓWNANIE PODZIAŁEK TERMOMETRÓW.

Fahrenhejta	Reaumura	Fahrenhe.	Reaumura	Fahrenhejta	Reaumura	Celsiusz.	Reaumura
— 40°	— 32°.0	+ 10°	— 9°.8	+ 60°	+ 12°.4	0°	0°.0
— 39	— 31.6	+ 11	— 9.3	+ 61	+ 12.9	1	0.8
— 38	— 31.1	+ 12	— 8.9	+ 62	+ 13.3	2	1.6
— 37	— 30.7	+ 13	— 8.4	+ 63	+ 13.8	3	2.4
— 36	— 30.2	+ 14	— 8.0	+ 64	+ 14.2	4	3.2
— 35	— 29.8	+ 15	— 7.6	+ 65	+ 14.7	5	4.0
— 34	— 29.3	+ 16	— 7.1	+ 66	+ 15.1	6	4.8
— 33	— 28.9	+ 17	— 6.7	+ 67	+ 15.6	7	5.6
— 32	— 28.4	+ 18	— 6.2	+ 68	+ 16.0	8	6.4
— 31	— 28.0	+ 19	— 5.8	+ 69	+ 16.4	9	7.2
— 30	— 27.6	+ 20	— 5.3	+ 70	+ 16.9	10	8.0
— 29	— 27.1	+ 21	— 4.9	+ 71	+ 17.3	11	8.8
— 28	— 26.7	+ 22	— 4.4	+ 72	+ 17.8	12	9.6
— 27	— 26.2	+ 23	— 4.0	+ 73	+ 18.2	13	10.4
— 26	— 25.8	+ 24	— 3.6	+ 74	+ 18.7	14	11.2
— 25	— 25.3	+ 25	— 3.1	+ 75	+ 19.1	15	12.0
— 24	— 24.9	+ 26	— 2.7	+ 76	+ 19.6	16	12.8
— 23	— 24.4	+ 27	— 2.2	+ 77	+ 20.0	17	13.6
— 22	— 24.0	+ 28	— 1.8	+ 78	+ 20.4	18	14.4
— 21	— 23.6	+ 29	— 1.3	+ 79	+ 20.9	19	15.2
— 20	— 23.1	+ 30	— 0.9	+ 80	+ 21.3	20	16.0
— 19	— 22.7	+ 31	— 0.4	+ 81	+ 21.8	21	16.8
— 18	— 22.2	+ 32	+ 0.0	+ 82	+ 22.2	22	17.6
— 17	— 21.8	+ 33	+ 0.4	+ 83	+ 22.7	23	18.4
— 16	— 21.3	+ 34	+ 0.9	+ 84	+ 23.1	24	19.2
— 15	— 20.9	+ 35	+ 1.3	+ 85	+ 23.6	25	20.0
— 14	— 20.4	+ 36	+ 1.8	+ 86	+ 24.0	26	20.8
— 13	— 20.0	+ 37	+ 2.2	+ 87	+ 24.4	27	21.6
— 12	— 19.6	+ 38	+ 2.7	+ 88	+ 24.9	28	22.4
— 11	— 19.1	+ 39	+ 3.1	+ 89	+ 25.3	29	23.2
— 10	— 18.7	+ 40	+ 3.6	+ 90	+ 25.8	30	24.0
— 9	— 18.2	+ 41	+ 4.0	+ 91	+ 26.2	31	24.8
— 8	— 17.8	+ 42	+ 4.4	+ 92	+ 26.7	32	25.6
— 7	— 17.3	+ 43	+ 4.9	+ 93	+ 27.1	33	26.4
— 6	— 16.9	+ 44	+ 5.3	+ 94	+ 27.6	34	27.2
— 5	— 16.4	+ 45	+ 5.8	+ 95	+ 28.0	35	28.0
— 4	— 16.0	+ 46	+ 6.2	+ 100	+ 30.2	36	28.8
— 3	— 15.6	+ 47	+ 6.7	+ 110	+ 34.7	37	29.6
— 2	— 15.1	+ 48	+ 7.1	+ 120	+ 39.1	38	30.4
— 1	— 14.7	+ 49	+ 7.6	+ 130	+ 43.6	39	31.2
— 0	— 14.2	+ 50	+ 8.0	+ 140	+ 48.0	40	32.0
+ 1	— 13.8	+ 51	+ 8.4	+ 150	+ 52.4	50	40.0
+ 2	— 13.3	+ 52	+ 8.9	+ 160	+ 56.9	60	48.0
+ 3	— 12.9	+ 53	+ 9.3	+ 170	+ 61.3	70	56.0
+ 4	— 12.4	+ 54	+ 9.8	+ 180	+ 65.8	80	64.0
+ 5	— 12.0	+ 55	+ 10.2	+ 190	+ 70.2	90	72.0
+ 6	— 11.6	+ 56	+ 10.7	+ 200	+ 74.7	100	80.0
+ 7	— 11.1	+ 57	+ 11.1	+ 210	+ 79.1	150	120.0
+ 8	— 10.7	+ 58	+ 11.6	+ 212	+ 80.0	200	160.0
+ 9	— 10.2	+ 59	+ 12.0				

UWAGA.

Stopnie przed któremi stoi znak —, oznaczają temperaturę niższą od 0; stopnie zaś ze znakiem +, oznaczają temperaturę wyższą od 0°.

W ostatnich dwóch rubrykach przy stopniach Celsiusza i Reaumura nie położono znaku + i — dlatego, że znaki te w obu termometrach równocześnie sobie odpowiadają.

Liczby po prawéj stronie kropki położone, wyrażają części dziesiętne stopnia.

Przedział między punktem lodu topniejącego a punktem wody wrzącéj zawiera na termometrze:

Reaumura stopni 80
Celsiusza „ 100
Fahrenhejta „ 180.

Punkt lodu topniejącego na podziałce Fahrenhej. odpowiada + 32 stop., a przedział pomiędzy punktem zero za pomocą zimna sztucznego oznaczonym, a punktem wody wrzącéj na tym termom., zawiera stop. 212. Stopnie więc Reaumura, Celsiusza i Fahrenh. są do siebie w stosunku liczb 80 : 100 : 180 czyli 4 : 5 : 9. 4 stop. R. = 5 stop. Celsius.

Aby stopnie Fahrenhejta zamienić na stop. Reaum. lub Cel., potrzeba najprzód od danéj liczby stop. odjąć liczbę 32, mając wzgląd na znak, a potem resztę zamienić na stop. R. lub C. za pomocą stosunku 9 : 4 lub 9:5.

Aby zaś stop. Rea. lub C. zamienić na Fahr., potrzeba do wypadku otrzymanego za pomocą stosunku 4:9 lub 5 : 9 dodać liczbę 32, mając wzgląd na znak.

PORÓWNANIE PODZIAŁEK BAROMETRU.

Milimetry	Paryzkie cale	Paryzkie linie	Angiels. cale	Angiels. linie	Milimetry	Paryzkie cale	Paryzkie linie	Angiels. cale	Angiels. linie
681	25	1.885	26.	8115	731.	27	0.049	28.	7800
682		2.328		8509	732		0.493		8194
683		2.771		8902	733		0.936		8588
684		3.214		9296	734		1.379		8982
685		3.658		9690	735		1.823		9375
686		4.101	27.	0084	736		2.266		9769
687		4.544		0477	737		2.709	29.	0163
688		4.988		0871	738		3.152		0556
689		5.431		1265	739		3.596		0950
690		5.874		1658	740		4.039		1344
691		6.318		2052	741		4.482		1738
692		6.761		2446	742		4.926		2131
693		7.204		2840	743		5.369		2525
694		7.647		3233	744		5.812		2919
695		8.091		3627	745		6.256		3312
696		8.534		4021	746		6.699		3706
697		8.977		4414	747		7.142		4100
698		9.421		4808	748		7.585		4494
699		9.864		5202	749		8.029		4887
700		10.307		5596	750		8.472		5281
701		10.750		5989	751		8.915		5675
702		11.194		6383	752		9.359		6068
703		11.637		6777	753		9.802		6462
704	26	0.080		7170	754		10.245		6856
705		0.524		7564	755		10.688		7249
706		0.967		7958	756		11.132		7643
707		1.410		8351	757		11.575		8037
708		1.854		8745	758	28	0.018		8431
709		2.297		9139	759		0.462		8824
710		2.740		9533	760		0.905		9218
711		3.183		9926	761		1.348		9612
712		3.627	28.	0320	762		1.792	30.	0005
713		4.070		0714	763		2.235		0399
714		4.513		1107	764		2.678		0793
715		4.957		1501	765		3.121		1187
716		5.400		1895	766		3.565		1580
717		5.843		2289	767		4.008		1974
718		6.287		2682	768		4.451		2368
719		6.730		3076	769		4.895		2761
720		7.173		3470	770		5.338		3155
721		7.616		3863	771		5.781		3549
722		8.060		4257	772		6.225		3942
723		8.503		4651	773		6.668		4336
724		8.946		5045	774		7.111		4730
725		9.390		5438	775		7.554		5124
726		9.833		5832	776		7.998		5517
727		10.276		6226	777		8.441		5911
728		10.719		6619	778		8.884		6305
729		11.163		7013	779		9.328		6698
730	26.	11.606	28.	7407	780	28.	9.771	30.	7092

	Paryz. cale	Paryz. linie	Angiels. cale	Angiels. linie
	0.1	0.044	0.0039	
	0.2	0.089	0.0079	
	0.3	0.133	0.0118	
	0.4	0.177	0.0157	
	0.5	0.222	0.0197	
	0.6	0.266	0.0236	
	0.7	0.310	0.0276	
	0.8	0.355	0.0315	
	0.9	0.399	0.0354	
	0.01	0.004	0.0004	
	0.02	0.009	0.0008	
	0.03	0.013	0.0012	
	0.04	0.018	0.0016	
	0.05	0.022	0.0020	
	0.06	0.027	0.0024	
	0.07	0.031	0.0028	
	0.08	0.035	0.0031	
	0.09	0.040	0.0035	

1 metr = 39,37079 cali ang.
1 metr = 443,296 lin. par.
1 milim. = 0.4433 lin. par.
1 cal par. = 27,069948 milim.
„ „ = 1,065765 c. ang.
1 lin. par. = 2,255829 milim.
= 0,88814 lin. ang.
1 cal ang. = 25,397001 milim.
= 0,93829 c. par.
1 lin. ang. = 2,5397 milim.
= 1,125952 lin. par.

Metr jest jedną dziesięciomilionową częścią ćwierci południka; dzieli się na 10 decimetrów.

1 decimetr = 10 centimetrom.
1 centimetr = 10 milimetrom.

Długość wahadła sekundowego.

w Paryżu (48°50′14″)
= 0,990787 metr.
w Londy. (51°30′49″)
= 0,994094 metr.
w Warsza. (52°13′5″)
= 0,994159 metr.

STAN NORMALNY POWIETRZA

Z TRZYDZIESTO-LETNICH DOSTRZEŻEŃ OD ROKU 1826—1856

w Obserwatoryum Astronomiczném Warszawskiém robionych.

Miesiące	Barometr w milimetr.	Termometr stu-stopniowy	Wilgotność na 100	Ilość wody w milimetr z		UWAGA
				dészczu	śniegu	
Styczeń....	751.348	— 5°.44	94.5	11.3	20.9	
Luty.....	749.832	— 3.33	92.6	12.3	18.8	Najwyżéj barometr dochodził d. 6 grudnia 1829 r. 775.35 mil.= 27c. 71l. 709.
Marzec....	749.017	+ 0.45	87.6	19.8	22.5	
Kwiecień..	749.224	+ 7.20	74.2	30.4	8.0	Najniżéj d. 2 stycznia 1855 r. 718.80= 26c. 61l. 642.
Maj.....	749.153	+13.54	68.6	58.4	0.2	
Czerwiec...	748 530	+17.63	70.1	67.4		
Lipiec.....	748.839	+18.76	71.2	93.0		Największe ciepło dochodziło dnia 2 sierpnia 1834 roku +35°.6 C.=—28°.48 R.
Sierpień...	749.554	+18.07	72.6	74.5		
Wrzesień..	751.035	+13.58	79.2	47.1		
Październik	750.527	+ 8.29	85.6	55.4	1.4	Największe zimno d. 11 lutego 1855 r. --33°.12C.=—26°.5R.
Listopad...	750.239	+ 1.42	91.8	32.0	14.2	
Grudzień..	751.556	— 2.50	94.6	17.8	15.6	
Średn. rocz.	749.904	+ 7°.31	81.9	519.4	101.6	

Średnia wysokość roczna barometru jest 749.904 mil., czyli 27c. 81l. 420.
Średnia temperatura roczna dla Warszawy + 7°.31 C.= + 5°.85 R.
Średnia wilgotność powietrza roczna jest 81,9 na 100.
Ilość wody spadłéj z dészczu i śniegu w roku wynosi co do wysokości 621.0 mil. czyli 22 cale 11.29 lin. par.

Miesiące	STAN NIEBA										
	Dni pogodnych	Dni napół pogodn.	Dni pochmurnych	Dni dészczu	Dni śniegu	Dni gradu	Dni mgły	Dni grzmot.	Dni błysk. bez grzm.	Wichr. i wiatrów mocn.	Wiatr panujący
Styczeń...	4.0	6.7	20.3	4.5	9.5	0.6	4.2	—	—	5.0	Z.
Luty.....	3.9	6.7	17.6	4.2	8.4	0.7	4.1	0.0	0.1	5.4	Z.
Marzec....	4.3	8.7	18.0	6.7	8.9	0.7	2.9	0.1	0.3	6.2	Z.
Kwiecień..	5.5	11.7	12.8	9.6	2.9	1.2	1.6	1.0	0.7	5.8	Z. PdW.
Maj.....	5.6	13.8	11.6	12.9	0.3	0.8	1.0	2.9	1.4	4.5	Z.Pn.PdW.
Czerwiec..	5.3	14.7	10.0	13.6	—	0.6	0.6	4.2	2.2	4.1	Z.
Lipiec.....	5.6	13.3	12.1	15.0	—	0.5	0.6	4.2	1.8	4.8	Z.
Sierpień...	7.1	13.0	10.9	12.6	—	0.2	1.8	3.5	2.3	4.2	Z.
Wrzesień..	7.1	10.6	12.3	10.5	0.0	0.6	3.5	1.3	1.3	4.2	Z.
Październik	5.1	8.9	17.0	11.8	0.7	0.5	5.4	0.4	0.7	5.1	Z. PdW.
Listopad ..	2.9	6.1	21.0	8.1	5.6	0.5	6.3	0.1	0.5	4.9	Z.
Grudzień. .	3.4	5.0	22.6	6.2	8.2	0.5	5.0	0.0	0.1	5.7	Z.
Sum. śre. rocz.	59.8	119.2	186.2	115.7	44.5	7.4	37.0	17.7	11.4	59.9	Z.

Jeżeli rok uważać będziemy jako całość podzieloną na 100 równych części, wypada w średniém przecięciu z 30 lat (1826—1856) stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jak 16.4 : 32.7 : 50.9.

WISŁY ZAMARZANIE I PUSZCZANIE NA NIÉJ LODÓW.

Epoki średnie zamarzania rzek w zimie i puszczania lodów z wiosny, tudzież trwanie lodów na rzekach, zależące od położenia geograficznego i temperatury pory zimowéj, są cechą właściwą klimatowi każdego kraju lub okolicy. Podajemy tu czas pokrywania się lodami i puszczania tychże na Wiśle pod Warszawą, oraz długość trwania lodów.

Epoki, w których Wisła pod Warszawą lodem się pokryła, i w których lody puściły.

Rok	Wisła stanęła	Wisła puściła	Rok	Wisła stanęła	Wisła puściła
1760	.....	24 marca	1816	.....	15 marca
1761	20 stycznia	20 lutego	1818	14 grudnia	.....
1762	.....	20 lutego	1819	.....	4 marca
1779	7 stycznia	19 lutego	—	4 grudnia	.....
1780	6 stycznia	11 marca	1820	22 grudnia	.....
—	19 grudnia	.....	1821	.....	16 stycznia
1781	.....	11 marca	—	22 lutego	18 marca
—	18 grudnia	29 grudn. }	1822	14 listopad.	16 listopad.
1782	13 lutego	6 marca }	—	18 grudnia	.....
—	18 grudnia	.....	1823	.....	7 marca
1783	.....	12 stycznia	—	20 grudnia	.. ....
—	25 grudnia	.....	1824	.....	22 lutego
1784	.....	12 marca	1825	27 stycznia	26 marca
1785	25 stycznia	15 kwietnia	1826	2 stycznia	14 marca
—	21 grudnia	.....	1827	19 stycznia	7 marca
1786	.....	31 stycznia	—	26 listopad.	9 grudn. }
—	15 listopad.	25 listop. }	1828	2 stycznia	16 marca }
1787	23 stycznia	3 marca }	1829	13 stycznia	3 kwietn.
1788	31 stycznia	29 lutego	—	18 listopad.	.....
—	6 grudnia	.....	1830	.....	22 marca
1789	.....	6 kwietnia	1831	12 stycznia	12 marca
1790	28 stycznia	8 lutego	—	28 grudnia	.....
1791	Wisła nie	zamarzła	1832	26 listopad.	.....
1792	9 stycznia	5 lutego	1833	.....	15 lutego
1793	18 stycznia	1 marca	1834	8 stycznia	8 lutego
—	9 grudnia	18 grudnia	—	19 listopad.	.....
1794	8 stycznia	22 lutego	1835	.....	22 lutego
1795	.....	7 marca	—	10 listopad.	.....
1796	Wisła nie	zamarzła	1836	.....	5 marca
1797	.....	4 lutego	—	24 grudnia	.....
1809	.....	7 lutego	1837	.....	3 marca
1810	.....	6 marca	—	22 grudnia	.....
1811	.....	7 marca	1838	.....	6 marca
1814	11 stycznia	26 marca	—	23 listopad.	8 grudnia
1815	3 stycznia	4 marca	—	19 grudnia	.....

Rok	Wisła stanęła	Wisła puściła	Rok	Wisła stanęła	Wisła puściła
1839	. . . . .	27 marca	1847	. . . . .	24 marca
—	10 grudnia	29 grudn.	—	19 grudnia	. . . . .
1840	7 stycznia	22 styczn.	1848	. . . . .	28 lutego
—	20 lutego	4 kwietn.	1849	4 stycznia	26 stycznia
1841	14 stycznia	22 marca	—	27 listopad.	. . . . .
1842	4 stycznia	8 marca	1850	. . . . .	27 lutego
1843	Wisła nie	zamarzła	1851	13 stycznia	25 lutego
1844	10 stycznia	31 marca	1852	Wisła nie	zamarzła
—	1 grudnia	. . . . .	1853	7 stycznia	7 marca
1845	. . . . .	1 kwietnia	1854	3 stycznia	6 lutego
1846	3 stycznia	3 marca	1855	18 stycznia	23 marca
—	16 grudnia	. . . . .	—	3 grudnia	. . . . .
			1856	. . . . .	13 lutego

Średnia epoka, w któréj u nas Wisła marznąć poczyna, przypada na dzień 28 grudnia, a lody zaczynają puszczać około 5 marca.

Wisła dwa razy zamarzała podczas zimy w latach: 1782, 1787, 1794, 1821, 1823, 1828, 1839; trzy razy zamarzała w zimie r. 1840.

Wisła nie zamarzła r. 1791, 1796, 1843, 1852.

TRWANIE LODÓW NA WIŚLE POD WARSZAWĄ.

Podczas zimy	Liczba dni	Podczas zimy	Liczba dni	Podczas zimy	Liczba dni
w roku 1762	32	w roku 1815	60	w roku 1838	75
— 1780	110	— 1819	81	— 1839	115
— 1781	83	— 1821	51	— 1840	79
— 1782	34	— 1823	83	— 1841	68
— 1783	62	— 1824	65	— 1842	64
— 1784	78	— 1825	59	— 1844	82
— 1785	81	— 1826	72	— 1845	121
— 1786	42	— 1827	48	— 1846	58
— 1787	51	— 1828	88	— 1847	97
— 1788	30	— 1829	81	— 1848	70
— 1789	112	— 1830	125	— 1849	22
— 1790	12	— 1831	60	— 1850	91
— 1792	28	— 1833	82	— 1851	42
— 1793	43	— 1834	32	— 1853	58
— 1794	56	— 1835	96	— 1854	33
— 1795	82	— 1836	117	— 1855	64
— 1814	65	— 1837	70	— 1856	71

W średnim stanie zimy, Wisła pokryta jest pod Warszawą lodem przez 68 i pół dni, czyli blizko przez 10 tygodni.

Lód najdłużéj pokrywał Wisłę przez 125 dni, w zimie 1830 r.—Najkrócéj przez 12 dni podczas zimy 1790 roku.

WYPADKI ŚREDNIE DOSTRZEŻEŃ METEOROLOGICZNYCH,

W OBSERWATORYUM ASTRONOMICZNÉM WARSZAWSKIÉM W ROKU 1855 ROBIONYCH.

Miejsce dostrzeżeń wzniesione jest 367.6 stóp paryzkich nad poziom morza; jego szerokość geograficzna 52° 13′ 5″, długość w czasie 1g 14m 45s 7, czyli w łuku 18° 41′ 25″.5 na wschód względem południka paryzkiego.

ROK 1855	BAROMETR W MILIMETRACH SPROWADZONY DO TEMPERATURY 0°				
Miesiące	Średni miesięcz.	Najwyższy	Dnia	Najniższy	Dnia
Styczeń	750.752	763.43	d. 7	718.80	d. 2
Luty.....	746.709	760.23	20	727.23	15
Marzec.....	744.008	764.95	31	724.69	23
Kwiecień.....	749.617	767.58	1	724.72	10
Maj.....	747.162	753.12	25	738.74	15
Czerwiec	751.069	757.24	11	740.96	16
Lipiec.....	748.456	755.90	14	740.16	18
Sierpień.....	751.461	758.55	30	744.08	15
Wrzesień	753.464	764.56	26	739.31	5
Październik....	746.208	759.44	23	731.06	11
Listopad.....	754.614	767.40	11	734.52	27
Grudzień	751.297	773.75	19	733.67	6
Średni roczny	749.568 czyli 27c 8l. 281	773.75 czyli 28c 7l.000	d. 19 Grudnia	718.80 czyli 26c 6l.642	d. 2 Stycznia

1 milimetr = 0.5 lin. pol. no. mia.
= 0.4433 lin. paryz.
= 0.039 cal. angiel.

ROK 1855	TERMOMETR STUSTOPNIOWY				
Miesiące	Średni miesięcz.	Najwyższy	Dnia	Najniższy	Dnia
Styczeń.....	— 6°.70	+ 4°.12	d. 8	— 25°.75	d. 31
Luty.....	— 11.43	+ 2.75	26 i 27	— 33.12	11
Marzec.....	+ 0.27	+ 11.63	25	— 16.87	1
Kwiecień.....	+ 5.57	+ 18.12	15	— 2.38	10
Maj	+ 12.80	+ 25.88	31	+ 1.62	8
Czerwiec	+ 19.10	+ 33.37	3	+ 7.75	26
Lipiec.....	+ 19.26	+ 31.38	26	+ 10.50	1
Sierpień.....	+ 17.89	+ 31.38	3	+ 8.00	18
Wrzesień	+ 11.94	+ 25.38	4	+ 0.12	27
Październik....	+ 10.38	+ 21.50	7	+ 1.87	18
Listopad.....	+ 0.50	+ 14.62	2	— 12.12	26
Grudzień	— 9.37	+ 2.50	24	— 25.50	4
Średni roczny	+ 5°.85 C. czyli + 4°.68 R	+ 33°.37 C czyli + 26°.7 R	d. 3 Czerwca	— 33°.12 C czyli — 26°.5 R	d. 11 Lutego

5 stopni stustop: = 4 stopni R.

WILGOTNOŚĆ, ILOŚĆ WODY Z DÉSZCZU I ŚNIEGU I STAN NIEBA W ROKU 1855.

ROK 1855	Wilgotność średnia miesięczna na 100	Ilość wody w milimetrach		STAN NIEBA									Wichrów i wiatrów mocnych
Miesiące		z dészczu	z śniegu	Dni pogodnych	Napół pogodnych	Pochmurnych	Dészczu	Śniegu	Gradu	Mgły	Grzmotów	Błyskawic bez grzmotów	
Styczeń ..	93.4	15.6	54.9	5	3	23	4	16	2	1	—	—	17
Luty	—	—	35.2	6	5	17	1	12	—	2	—	—	1
Marzec...	90.7	45.4	54.1	1	3	27	14	14	1	4	—	—	5
Kwiecień.	75.3	28.5	7.6	4	9	17	12	6	4	2	—	—	15
Maj.....	73.1	60.9	—	3	14	14	18	—	1	2	2	3	14
Czerwiec.	69.5	101.4	—	5	16	9	15	—	1	1	5	5	8
Lipiec....	74.1	144.5	—	5	8	18	22	—	—	1	4	2	7
Sierpień..	74.0	78.9	—	10	10	11	10	—	—	1	3	7	—
Wrzesień.	78.1	32.2	—	11	8	11	10	—	—	3	—	—	1
Paździer:.	87.0	114.9	—	6	7	18	16	—	—	6	—	1	8
Listopad .	89.8	18.4	6.2	6	1	23	5	4	—	2	—	—	8
Grudzień.	—	—	35.2	6	6	19	1	13	—	6	—	—	11
Summa roczna..	80.5	640.7	193.2	68	90	207	128	65	9	31	14	18	95

W całym roku wody z dészczu i śniegu spadło wysoko 833.9 milimetrów czyli 369.66 lin. par. (30 cali 9.66 lin. par.)

LICZBA WIATRÓW W ROKU 1855.

ROK 1855	KIERUNEK WIATRU								
Miesiące	Północny	Północno-Wschodni	Wschodni	Południowo-Wschodni	Południowy	Południowo-Zachodni	Zachodni	Północno-Zachodni	WIATR PANUJĄCY
Styczeń	12	7	7	19	2	6	28	32	PnZ, Z.
Luty.....	19	18	9	11	8	4	22	11	Z, Pn, PnW.
Marzec	17	19	9	23	14	7	23	8	PdW, Z, PnW.
Kwiecień.....	21	8	2	22	6	11	22	21	Z, PdW, Pn, PnZ.
Maj	15	11	5	14	14	20	16	11	PdZ, Z.
Czerwiec.....	21	16	3	16	7	6	14	17	Pn, PnZ.
Lipiec	6	3	4	13	15	14	22	30	PnZ, Z.
Sierpień.....	7	10	6	18	6	5	29	24	Z, PnZ.
Wrzesień.....	10	3	—	25	7	6	31	20	Z, PdW, Pn.
Październik.....	—	3	—	33	23	11	45	2	Z, PdW.
Listopad.....	4	9	8	55	13	12	13	4	PdW.
Grudzień.....	13	4	2	41	22	14	20	7	PdW.
Summa roczna..	145	111	55	290	137	116	285	187	PdW. Z.

OGÓLNY STAN ROKU 1855.

(Pod względem meteorologicznym).

Średnia wysokość barometru całoroczna, do temperatury lodu topniejącego sprowadzona, wynosi 749,568 mil. czyli 27 cali 8,28 lin. par., i ta jest mniejsza o 0,349 mil. czyli 0,15 lin. par. od stanu normalnego.

Najwyżéj barometr dochodził dnia 19 grudnia 773,75 mil. czyli 28 cali 7,00 lin. par.; najniżéj dnia 2 stycznia 718,80 mil. czyli 26 cali 6,64 lin. par. Zmiana roczna barometru wynosi 54,97 mil., czyli 2 cale 0,36 lin. par.

Średnia temperatura całego roku wynosi $+5^0,85$ C., czyli $+4^0,68$ R., i ta jest niższa o $1^0,49$ C., czyli o $1^0,19$ R. od stanu normalnego z 29 lat poprzedzających.

Największe ciepło dochodziło d. 3 czerwca po południu $+33^0,37$ C., czyli $+26^0,7$ R.; największe zimno $-33^0,12$ C., czyli $-26^0,5$ R., d. 11 lutego z rana. Największa zmiana temperatury $66^0,49$ C., czyli $53^0,2$ R.

Uważając miesiąc grudzień r. z., styczeń i luty r. b., za miesiące zimowe; marzec, kwiecień, maj, za wiosenne; czerwiec, lipiec, sierpień, za letnie; wrzesień, październik, listopad, za jesienne; wypada: temperatura zimy $-6^0,09$ C., czyli $-4^0,82$ R., i ta jest niższa o $2^0,52$ C., czyli $2^0,01$ R.; temperatura wiosny $6^0,21$ C., czyli $+4^0,97$ R. niższa o 0,70 R.; temperatura lata $+18^0,75$ C., czyli $+15^0,00$ R.; wyższa o 0,88 C., czyli 0,52 R.; temperatura jesieni $+7^0,61$ C., czyli $+6^0,09$ R.; niższa o 0,15 C., czyli 0,12 R. od stanu normalnego tychże pór.

Miesiące: czerwiec, lipiec, październik, były cieplejsze; przeciwnie: styczeń, luty, marzec, kwiecień, maj, sierpień, wrzesień, listopad, grudzień, zimniejsze niż w stanie normalnym. W ogóle rok 1855, należy do lat chłodnych. Dotąd w żadnym roku nie było tak nizkiéj średniéj temperatury jak w lutym.

Wilgotność średnia całoroczna powietrza wynosi 80,5, biorąc 100 za zupełne nasycenie atmosfery parą wodną, albo co do ciężaru 6,15 grammów na jednym metrze sześciennym powietrza; wilgotność ta jest o jednę setną mniejsza od normalnéj. Miesiące: styczeń, czerwiec, wrzesień, listopad, były suchsze; przeciwnie: marzec, kwiecień, maj, lipiec, październik, wilgotniejsze niż w stanie normalnym.

Wody z dészczu spadło wysoko 640,7 mil., czyli 23 cali 8,02 lin. par.; ze śniegu 193,2 mil. czyli 7 cali 1,64 lin. par.; razem wody z dészczu i śniegu wysoko na 833,9 mil. czyli 30 cali 9,66 lin. par., tojest o 221,7 mil. czyli 8 cali 2,28 lin. par. więcéj od ilości wody (22 cale 7,38 lin. par.) jaka u nas zwykle w roku spada. Najwięcéj wody spadło

w lipcu, najmniéj w lutym, listopadzie i grudniu. Dotąd ani razu w styczniu nie spadło tak wiele śniegu, jak w r. b.

W r. 1855 było dni pogodnych 68, napół pogodnych 90, pochmurnych 207, dni dészczu 128, śniegu 65, gradów 9, mgły 31, grzmotów 16, błyskawic bez grzmotów 18, wichrów i wiatrów mocnych 95; wiatr panujący południowo-wschodni i zachodni.

Pod względem stanu nieba, rok 1855 należy do lat mokrych, niepogodnych, chłodnych, w dészcz i śniég obfitych.

Uważając rok cały jako całość podzieloną na 100 równych części, wypada w średniém przecięciu z 29 lat poprzednich (1826—1855), stosunek dni pogodnych, napół pogodnych i pochmurnych jak 16,3: 32,9: 50,8. W r. 1855, stosunek tychże dni jest 18,6: 24,7: 56,7: co pokazuje, że liczba dni niepogodnych była większą niż zwykle. Miesiące pogodne były: luty i wrzesień; niepogodne: marzec i kwiecień.

Z i m a.

Piérwsza połowa téj pory była wilgotna, słotna, w dészcz obfita, dość ciepła; w drugiéj połowie pogodna, w śniég obfita, niezwykle mroźna; szczególnie wielkiemi mrozami odznaczał się miesiąc luty; średnia bowiem jego temperatura była o 8°,45 C., czyli 6,76 stop. R. niższa od normalnéj; o 15,05 C., czyli 12,04 stop. R. od najcieplejszego lutego w r. 1843. W ogóle pora ta była o 2°,52 C., czyli 2,02 stop. R. zimniejsza niż zwykle. Największy mróz w téj porze był 33°,12 C., czyli —26,5 stop. R. d. 11 lutego, i przewyższał wszystkie mrozy jakie były w téj porze w teraźniejszém stuleciu; podobny jednak był jak w r. 1799.

W i o s n a.

Cała ta pora wyjąwszy przy końcu, była niepogodna, wilgotna, słotna, w dészcz i śniég obfita, chłodna, o 0,88 C., czyli 0,70 stop. R. chłodniejsza niż zwykle. Z przyczyny mrozów długo trwających, roślinność znacznie się opóźniła.

L a t o.

Początek téj pory przy wysokim stanie barometru był pogodny, suchy, bardzo gorący; środek niepogodny, wilgotny, słotny, w dészcz obfity, dosyć ciepły; koniec pogodny, chłodny, osobliwie nocy i ranki były chłodne. W ogóle pora ta była o 0,65 C., czyli 0,52 stop. R. cieplejsza niż zwykle.

J e s i e ń.

Z początku pogodna, sucha lecz chłodna, szczególnie ranki były chłodne; środek téj pory był niepogodny, słotny, w dészcz obfity, lecz

ciepły; koniec pogodny lecz mroźny; w ogóle o 0,15 C, czyli 0,12 stop. R. zimniejsza niż zwykle.

Ostatni mróz z wiosny —1,5 stop. R. wynoszący, był dnia 25 kwietnia, a piérwszy w jesieni —0,2 stop. R. dnia 11 listopada.

Ostatni śnieg z wiosny pruszył dnia 28 kwietnia, a piérwszy w jesieni dnia 20 listopada.

Plamy na słońcu pokazywały się dnia 11, 13, 17, 18 stycznia; dnia 10, 11, 17 lutego; dnia 1 marca; dnia 7, 16 maja; dnia 3 grudnia.

Koło białe otaczało słońce d. 8 września.

Dwa boczne słońca pokazały się dnia 18 grudnia.

Koła białe otaczały księżyc d. 28 stycznia; d. 29 maja.

Zorza północna świéciła d. 12 kwietnia.

Około środka miesiąca czerwca pojawiła się w Warszawie epidemia *cholery*.

Wisła pod Warszawą stanęła powyżéj mostu na początku zimy d. 3 grudnia; powtórnie stanęła d. 18 stycznia.

Lody na Wiśle puściły d. 23 marca.

STAN KAŻDEGO MIESIĄCA I WAŻNIEJSZE ZDARZENIA METEOROLOGICZNE W TYCHŻE.

STYCZEŃ.

Mniéj pogodny niż zwykle, wietrzny, w śniég obfity; w pierwszéj połowie dość ciepły i łagodny; w drugiéj mroźny, w ogóle przeszło o jeden stopień R. zimniejszy niż zwykle. Dni najcieplejsze były: d. 1, 5, 6, 7, 8, 9; najzimniejsze: d. 17, 18, 19, 24, 28, 30, 31; zmiany temperatury były znaczne; największa zmiana dzienna dochodziła 14,0 C., czyli 11,2 stop. R. d. 20—21. W drugiéj połowie stycznia zaczęła się u nas właściwa zima, i w skutku mrozów znacznych i ciągle w téj drugiéj połowie trwających, średnia temperatura całego miesiąca jest przeszło o jeden stop. R. mniejsza od normalnéj. Śniegu w tym miesiącu wielka massa spadła, i więcéj niż w latach poprzednich. Ilość wody ze śniegu wynosi co do wysokości 54,9 mil. czyli 24,34 lin. par., tojest cztery razy więcéj niż z dészczu.

Dnia 11 o godzinie 11½ z wieczora, most na Wiśle przy Cytadelli został przez lody zerwanym, w skutku czego 9 tafli i 4 izbice zostały uniesione.

Dnia 18 w skutku kilkodniowych mrozów, Wisła pod Warszawą stanęła.

Z gubernii *Jarosławskiéj* donoszą: „Po zeszlorocznéj łagodnéj jesieni, nastało tak nagłe powietrze zimowe, że prawie nie pamiętano jeszcze takiego przykładu. Jesień skończyła się dnia 19 listopada, gdyż tego

dnia spadł piérwszy śniég, a d. 21 mieliśmy już doskonałą sannę. Termometr d. 21 stał jeszcze na 0, ale d. 22 spadł nagle na —5⁰ R., o godzinie 10 przed południem —7⁰ R., o godz. 2 po południu pokazywał —8⁰ R., o godz. 3 —10 R., a wieczór —12⁰ R. zimna. Na rzece *Wołdze* pokazała się tego dnia cienka powłoka lodu; nazajutrz przy —19 stop. R. zimna, można już było przejść ją w każdém miejscu bez niebezpieczeństwa, a od d. 24 jeżdżą już po niéj ładowne sanie. Na uwagę zasługuje także nadzwyczaj długie lato w roku zeszłym; na *Wołdze* bowiem stopniały lody zupełnie już d. 23 kwietnia, i rzeka ta była spławna w tym roku przez 7 miesięcy".

Dnia 10 w *Kairze* w Egipcie śniég padał, co było zjawiskiem zupełnie nowém dla tamecznych mieszkańców.

W miesiącu styczniu w *Marsylii* było gwałtowne trzęsienie ziemi; 32 wstrząśnień dostrzeżono, lecz bez znacznéj szkody.

Dnia 24 z kantonu *Bazylei* w Szwajcaryi donoszą o niesłychaném zjawisku. Dnia 24 i 25 stycznia, upadł tam czarniawy śnieg, między *Laufen* i *Mohlen*, i ogarnął dość znaczną przestrzeń. Na powierzchni tego śniegu ruszały się *biazgi* niezliczone, koloru czarnego i nie większe od gnidy. Przez szkło powiększające, można było u tych żyjątek rozpoznać dokładnie główkę okrągławą z różkami nitkowemi i pyszczkiem; korpus podobny jak u muszki, sześć nóżek i dwa malutkie kosmyki ogonkowe: skrzydełek nie dostrzeżono. Po upływie 24 godzin, nie było ich już i śladu na śniegu ani pod nim.

Dnia 23, kula ognista widziana w *Budyszynie*, i na innych miejscach ziemi *Łużyckiéj* postrzeżoną była. Kula ta początkowo ukazała się jedna tylko, ale w nadzwyczajnéj wielkości, potém rozpadła się na trzy gorejące kule, które po niejakim czasie znikły, wydając tak wielki łoskot, iż mieszkańcy, którzy nie widzieli tego zjawiska, powybiegali z domów, przerażeni będąc nadzwyczajnym hukiem.

Dnia 24, w *Konstantynopolu* o godz. 4 min. 50 z rana, kilka wstrząśnień ziemi czuć się dało od wschodu na zachód; przytém dał się słyszéć huk podobny do tego, jaki sprawia wóz ciężko naładowany i po bruku jadący.

Dnia 25 o godzinie 6 wieczorem w *Magland* w Sabaudyi, zapadł się wierzchołek góry między miasteczkami *Magland* i *La Perriere* z najokropniejszym hukiem, co sprawiło takie wstrząśnienie w całéj okolicy, że z początku myślano o trzęsieniu ziemi. Przeszło 8 minut trwał zasyp kamieni i kurzu, które zapełniły całą dolinę, a zapadanie się reszty góry trwało aż do rana nazajutrz. Wszystkie domy po drugiéj stronie *Arwy* wstrząsły się w swych posadach. Niżéj położone lasy zostały zniszczone, i po części zasypane rumowiskiem. Sądząc po domyślném obliczeniu, oberwała się góra na 500 metrów prawie.

LUTY.

Był pogodny, w śnieg obfity, nadzwyczaj mroźny, o $6\frac{1}{2}$ stop. R. zimniejszy niż zwykle, o 4,76 C., czyli 3,81 stop. R. zimniejszy od stycznia r. b., a o 15,05 C., czyli 12,04 stop. R. od stanu średniego najcieplejszego tego miesiąca w r. 1843. Pod względem temperatury najwięcéj zbliżał się do stanu lutego w r. 1799, wszakże i od tego miesiąca był o 0,07 stop. R. zimniejszy. W żadnym roku, tak w teraźniejszym jak i w przeszłym wieku, miesiąc ten nie był tak mroźny jak w r. b. Dnia 11 w Obserwatoryum Warszawskiém, w miejscu zwykłych postrzeżeń, mróz dochodził 31^0,25 C., czyli 25 stop. R.; tamże o kilka stóp nad ziemią 33,12 C., czyli 26,5 stop. R.; za miastem w Marymoncie 33,75 C., czyli 27 stop. R.: jestto największy stopień mrozu jaki dotąd w Warszawie postrzegano. W r. 1799, dnia 8 lutego, mróz dochodził 26,5 stop. R., a zatém takiż sam, jaki w Obserwatoryum w r. b. uważano. Wyjąwszy dwa dni 25 i 26, cały miesiąc był mroźny; najzimniejsze dni były: d. 1, 2, 9, 10, 11, 20. Zmiany temperatury były znaczne, największa zmiana dzienna dochodziła 18,9 C., czyli 15,12 stop. R., dnia 11—12 z rana. Pod względem stanu nieba, luty r. b. był nieco pogodniejszy niż zwykle. Elektryczność atmosferyczna przy znacznych mrozach była nader silna.

W skutku wielkiego mrozu d. 11 dochodzącego —33^0,12 C., czyli —26,5 stop. R., następnego dnia z rana znaleziono pod krzakami, które liści na zimę nie tracą w tutejszym ogrodzie Botanicznym, wiele ptaków różnego gatunku pomarzniętych. Były między niemi wróble, trznadle, gile, czyże; wszystkie miały główki pochowane pod skrzydełka. W okolicach *Willanowa* w lasach, znajdowano zające pomarznięte, i te wieśniacy przynosili do Willanowa; kuropatwy przylatywały na obory wiejskie.

W ciągu teraźniejszéj zimy, dla zbadania stanu powietrza w jednéj i téj saméj chwili, ale w odległych od siebie miejscach, znoszono się wzajemnie za pomocą telegrafów elektrycznych. Pokazało się więc, że dnia 23 lutego w jednym czasie, w Petersburgu było zimna 30 stop. R., w Królewcu 17 stop. R., w Londynie 2 stop. R., w Warszawie dnia tego z rana było 17 stop. R. mrozu.

Czynione nad tegoroczną zimą postrzeżenia przekonały, że w Europie najsilniejsze mrozy panowały w Norwegii. I tak: od d. 6—20 lutego, mróz dochodził od 30—35 stop. R.; a d. 19 lutego dochodził $39\frac{1}{2}$ stop., a zatém blizko 40 stop. R.

Dnia 3 donoszą z *Strazburga*, iż tam od r. 1850 nie pamiętają takich mrozów; w poniedziałek (29 stycznia) termometr pokazywał 22 stop. C. niżéj zera.

Gazety zagraniczne donoszą, iż w lutym *Ren* zamarzł.

W okolicach *Neapolu*, wszystkie wody stojące i małe strumyki pozamarzały, a w samém mieście spadło tak wiele śniegu, że mieszkańcom zdaje się, jakoby z południa przeniesieni byli nagle na północ.

Z *Calais* donoszą: że port tameczny zamarzł w części, i że przypływ morza sprowadza na brzegi prawdziwe góry lodowate.

Dnia 5 z *Londynu* piszą: „Wczoraj, tojest d. 4 mieliśmy tu największą mgłę w tym roku. Również i dzisiaj w południe tak ciemno, że tylko przy świetle można pracować. Dla kry na *Tamizie*, mniejsze parostatki musiały wstrzymać swą jazdę."

Trzęsienia ziemi dały się uczuć po obu brzegach *Bosforu* aż do *Adryanopolu*. W *Konstantynopolu* były mniéj gwałtowne. W *Brussie* z 160 minaretów ani jeden się nie ostał. *Trebizonda* została zniszczoną pożarem, który przyspieszonym był wybuchem baryłek prochowych. Stratę oceniają na 4,000,000 piastrów. Głód, choroby, pola odłogiem leżące, lud do nędzy ostatecznéj przyprowadzony, smutny przedstawiają widok.

Dnia 18 w *Samos*, o godzinie 5 z rana, czuć się dało trzęsienie ziemi nie tak gwałtowne, jak długo i jednostajnie trwające.

Dnia 21 w *Baghla Agatch*, we wsi o 8 godzin odległéj od *Macri* (części południowo-zachodniéj *Anatolii*), miało miejsce w dzień trzęsienie ziemi; mieszkańcy przestraszeni zostali hukiem podziemnym, dość mocnym, po którym nastąpiło poruszenie pionowe lecz niezbyt silne i krótko trwające.

Dnia 22 w *Macri*, na brzegu południowo-zachodnim *Anatolii*, naprzeciwko wyspy *Rhodus*, o godz. 5 wieczorem, czuć się dały dwa mocne wstrząśnienia ziemi, lecz bez żadnego przypadku.

Dnia 28 o godzinie 3 wieczór, gwałtowne trzęsienie czuć się dało na wielkiéj przestrzeni zajmującéj *Smyrnę* i *Adryanopol*, czyli więcéj jak na 3 stopnie szerokości. Według doniesień, najsilniejsze trzęsienie nastąpiło w *Smyrnie* o godz. 2 min. 50; w *Brussie* o godz. 2 min. 57, gdzie trwanie jego oceniają od 50—60 sekund; w *Galliopoli* o godz. 2 min. 35; w *Konstantynopolu* o godz. 3; trwanie jego oceniają od 40—50 sekund, lecz rzeczywiście nie trwało dłużéj nad 13—17 sekund. W *Lule-Burgas* o godz. 3 i kilka minut, trwanie jego oceniono na 30 sekund. W *Adryanopolu* o godz. 2 min. 46. Wszyscy zgadzają się, że kierunek poruszeń był od strony południowo-zachodniéj ku północo-wschodniéj. *Brussa* zdaje się być punktem środkowym tego gwałtownego wstrząśnienia. To miasto i jego okolice najwięcéj ucierpiały. W chwili, w któréj wstrząśnienia nie było, słyszano huk podziemny i w powietrzu dał się czuć zapach podobny do siarki albo żelaza spalonego. Trzęsienie ziemi zaczęło się od ruchu kołyszącego od wschodu na zachód, po którym następowało zaraz 30—40 gwałtownych uderzeń, i skończyły się nowém poru-

szeniem silniejszém od piérwszego. Uderzenia pionowe były tak silne, iż osoby rzucone zostały w powietrze i powalone. Meczety i wiele domów runęły z łoskotem; prawie wszystkie źródła ciepłe i nie ciepłe wyschły, i dopiéro po sześciu lub ośmiu dniach się pokazały. Ziemia była popękana w wielu miejscach. Przez 24 godzin kołysała się ziemia jakby pokład okrętu, a huk podziemny dawał się słyszéć co kwadrans. W *Smyrnie* trzęsienie zdawało się dość długo trwać od północy na południe, lecz nie zrządziło żadnego uszkodzenia. W *Dardanelach* skład garnków i fabryka tychże zostały potłuczone. W *Galliopoli* wstrząśnienie było daleko silniejsze, gdyż trzy minarety w części zawaliły się, i prawie wszystkie domy doznały uszkodzeń. W *Konstantynopolu* najsilniejsze uderzenie było pionowe. Przed trzęsieniem słyszano szum podziemny, jednak nie nastąpił żaden smutny wypadek. We wszystkich tych miejscach dały się czuć inne wstrząśnienia w ciągu dnia następnego.

Trzęsienie ziemi dnia 28 lutego, sprawiło w *Brussie* (w Małéj Azyi, u podnóża Olimpu Missyjskiego) bardzo wielkie spustoszenia. Wielki most kamienny na rzece *Nilufur* zapadł się; wszystkie kamienne budynki ucierpiały mniéj więcéj. Niektóre place targowe znikły ze wszystkiemi sklepami, naokoło miasta porobiły się szerokie i głębokie rozpadliny, tak, że kommunikacya była zupełnie przerwana. Sławne od wieków źródła siarczane poznikały, dwie kąpiele zapadły się; z wysokości Olimpu stoczyły się olbrzymie bryły kamieni, i pogruchotały bardzo wiele domów; przędzalnia jedwabiu została pochłonięta i t. p. Pewien podróżny wracający z *Brussy* utrzymuje, że zginęło przeszło 1,000 ludzi. Spustoszenia te rozciągają się na dwanaście mil w okręgu, i dwie wsie poblizkie (każda o 20—40 domów) znikły zupełnie. Należący do Halifa Baszy, ministra marynarki, młyn parowy, budowany z kamienia, który kosztował 6,000,000 piastrów, jest zupełnie zniszczony. Z tych doniesień pokazuje się, że trzęsienie ziemi w Konstantynopolu było tylko dalszym ciągiem uderzeń doznanych w okolicach Brussy. W kilku miejscach wydobyły się z ziemi płomienie i sprawiły pożar, który trwał prawie 6 godzin.

W *Konstantynopolu* od d. 28 lutego do 1 marca, czuć się dało kilkakrotne trzęsienie ziemi, ale wypadku żadnego nie było.

Dnia 15 w Wielkiém Ks. *Toskańskiém*, wylały rzeki *Arno* i *Tyber* i sprawiły wielkie zniszczenie. Najbardziéj ucierpiały od powodzi w dolinie *Tyberyjskiéj* małe miasteczko *Pieve Santo-Stephano* i okolice przyległe. Z rana dnia 15 lutego, spostrzeżono w tém miejscu u wzgórzy stykających się z *Tybrem*, oznaki usuwania się i zapadania góry. Spiesznie wynieśli się téż ztamtąd mieszkańcy, zabierając z sobą bydło i inne swe mienie, a następnéj już nocy, zapadła się w oczach postawionych opodal na straży żandarmów i polowych, część góry pochylonéj, tak, że

zasypała wiodący tamtędy gościniec z zatamowaniem wszelkiéj komunikacyi między *Borgo* i *San-Stephano*. Podczas, gdy pracowano nad wywiezieniem ziemi, żwiru i łomów skalistych z gościńca, zapadła się inna większa jeszcze od tamtéj części góry, i zasypała w tém miejscu koryto *Tybru* zupełnie. Rzeka wezbrała tak nagle, że robotnicy powracający nazajutrz z tego miejsca do *Pieve*, zastali już powódź sięgającą do drugich piąter domów miejskich. Pozostałe niektóre osoby, ratowały się z najdroższém swém mieniem na czółnach. Doliny leżące nad brzegami rzeki stały 80 stóp pod wodą. Koryto Tybru zasypane było pod urwiskiem, wzdłuż przeszło pół mili włoskiéj żwirem i łomem skalistym, na 50—60 stóp wysoko i tylko z wielkim trudem i kosztami będzie można koryto znów oczyścić i rozprzestrzenić. Wielu mieszkańców dolin szukało schronienia na wzgórzach przyległych, lecz i tam nie są jeszcze bezpieczni, gdyż wszystka ziemia rozmiękła od powodzi, i wzgórza te mogłyby się łatwo osunąć. Znaczna część wypłoszonéj ludności schroniła się także do miasta *Borgo* i *San-Sepolen*, i znalazła wszelką pomoc i wsparcie.

Dnia 23 w *Japonii*, trzęsienie ziemi nawiedziło wyspę *Nifon*, i zniszczyło miasta *Ohozaka* i *Simoda;* stolica *Jeddo* także wiele ucierpiała.

Dnia 16 w *Neapolu*, a nawet w odleglejszych za Neapolem stronach, spadł dészcz słony. Zdaje się, że cząstki wyparowanéj wody morskiéj są tego zjawiska powodem.

Z *Liworno* i *Genui* donoszą, że miasto *Catanea* w *Sycylii*, prawie całkiem zniszczone zostało, nie wiadomo czy trzęsieniem ziemi czy wybuchem Etny.

W *Toskanii* z powodu wezbrania wód, kommunikacye w wielu miejscach przecięte zostały.

Dnia 5 piszą z *Paderborn:* „Od dwóch dni w załomku *Westfalskiéj* doliny na kolei pod *Benhauzen*, stoją dwa pociągi zakopane w śniegu, i pomimo usilnéj pomocy 500 ludzi, niepodobna było wydobyć ich do wczorajszego wieczora. Kommunikacyą z poblizkiemi stacyami utrzymywano tymczasowo za pomocą sani.”

Tegoż dnia wystąpiła z koryta rzeka *Bachiglione*, i zalała niższą część miasta *Wincenza* na 3 stopy wysoko.

Wody rzeki *Brenty* i kanału *Mirano* wystąpiły z brzegów, z przyczyny gwałtownego dészczu; niezmierne massy śniegu stopniały i zalały kilka wsi w okolicy. Woda sięgała aż do piérwszych piąter domów, a mieszkańcy zdołali tylko przy gorliwéj wzajemnéj pomocy ujść niebezpieczeństwa w małych łodziach.

Dnia 8 o godz. 12 min. 8 w południe, w *Fiume* dało się czuć silne trzęsienie ziemi, trwające kilka sekund, połączone z przytłumionym hukiem. Dnia 9 o godzinie 3 min. 38 z rana, nastąpiło nowe wstrząśnienie,

trwające również 2—3 sekund, ale silniejsze niż piérwsze, tak, że w kilku domach popękały szyby u okien. W *Tryeście* zaś nastąpiło wstrząśnienie dnia 9 o godz. 3 min. 55 z rana.

MARZEC.

Był niepogodny, słotny, wilgotny, w dészcz i śnieg nadzwyczaj obfity, w piérwszéj połowie chłodny, w drugiéj ciepły, w ogóle o 0,15 stop. R. zimniejszy niż zwykle. Najcieplejsze dni były d. 4, 23, 24, 25, 26; nazimniejsze d. 1, 2, 11, 12, 13. Prócz ostatniego dnia miesiąca który był pogodny, w innych dniach prawie codzień dészcz albo śnieg padał, w skutku tego, ilość wody spadłéj z dészczu i śniegu (99,5 mil. czyli 44,11 lin. par.) jest przeszło dwa razy większa niż w stanie średnim. W normalnym stanie, stosunek dni pogodnych do na pół pogodnych i pochmurnych jest jak 4,5: 8,9: 17,6; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 1: 3: 27, co pokazuje, że marzec r. b. był nader niepogodny, i zbliżał się do stanu tegoż miesiąca w r. 1828.

Dnia 15 o godz. 1 po południu, lody na *Wiśle* pod *Warszawą* z dołu dawnéj linii mostu, i powyżéj izbic o kilkanaście sążni (przy wysokości wody stóp 15 cali 8) w całéj szerokości spłynęły. Powyżéj jednak przed dawnym mostem ku *Saskiéj Kępie* i *Solcowi*, stoją. Na luce oczyszczonéj od lodów, już od rana dziś odbywa się przewóz.

Dnia 16, wysokość wody na Wiśle pod Warszawą dochodziła stóp 16 cali 1. Grubość lodu w niektórych miejscach dochodziła do dwóch arszynów.

Dnia 19, lody na Wiśle w górze wprost Saskiéj Kępy i Solca, oraz poniżéj mostu, tojest w kierunku pod Bielanami stały niewzruszone, a pomiędzy niemi na luce oczyszczonéj, przesuwały się łodzie pomiędzy Warszawą a Pragą. Pod Nową Alexandryą (Puławami), dnia 19 o godzinie 3 z rana, lody zupełnie się połamały i całém korytem rzeki płynąć zaczęły, a to przy wysokości wody stóp 9 cali 8 nad zero.

Dnia 20 pod Zawichostem, woda wezbrawszy do stóp 13 cali 8 nad zero, uniosła utworzone z lodów zatory, które ruszyły całą szerokością rzeki i nader gęsto płynęły. Pod Warszawą, dnia 20 lody górne stały. Dnia 21 wysokość wody na Wiśle stóp 12 cali 8.

Dnia 23 o godz. 4 z południa, górne lody na Wiśle pod Warszawą przy wysokości wody stóp 15 cali 1 ruszyły. Dnia 24 z rana wysokość wody stóp 15 cali 6. Dnia 25 stóp 17 cali 2. Wisła wystąpiła z swego łożyska i niektóre nadbrzeżne ulice zalała. Dnia 27 rano, stóp 17 cali 6.

Dnia 22 o godz. 6 rano, woda na Wiśle pod Zawichostem dosięgła nadzwyczajnéj wysokości, bo stóp 20 cali 8.

Podług wielolicznych postrzeżeń, woda z Zawichostu do Nowéj Alexandryi, przechodzi w czasie około godzin 30; z Nowéj Alexandryi

do Warszawy godzin 41; zatém tak woda jak i lody z pod Zawichostu powinny do Warszawy przypłynąć w ciągu 71 godzin czyli w trzy doby bez jednéj godziny. Na jedną godzinę upływa przybór wody na Wiśle wiorst $2\frac{3}{4}$, zatém średnia prędkość przybywania wody wynosi na jedną sekundę stóp $3\frac{1}{3}$. Właściwa zaś prędkość płynienia wody średnio jest stóp 6. Obliczenia te stosują się jedynie do wody, przy wysokości stóp 9 nad zero; w miarę zaś powiększającéj się wysokości, i prędkość onéj się zwiększa. Z Warszawy do Płocka woda przebiega w ciągu godzin około 36, zaś z samego Zawichostu do Płocka w godzinach 107 czyli w $4\frac{1}{2}$ dobach.

Dnia 19 donoszą z *Tczewa* (Dirschau), że woda na Wiśle podniosłszy się do wysokości stóp 18 cali 8, drogę bitą z *Kaempen* zalała, i komunikacya przerwaną została; przez *Nogat* pod Malborgiem jeszcze wozy się przeprawiają.

Dnia 20 z Tczewa donoszą: Dziś w nocy zamieć śnieżna i burza wielka. Pociąg pospieszny z Berlina zarył się w śniegu pod Wartubiem. Stan wody na Wiśle stóp 19 cali 2.

Tegoż dnia z Bydgoszczy donoszą: „Pociąg osobowy z Gdańska zarył się w śniegu pod Praust; a z powodu zamieci śnieżnéj, pociąg nie nadszedł z Tczewa do Pelplina.”

Dnia 19 w sam dzień św. Józefa, w Częstochowie piorun uderzył i przeciął drut od młota bijącego kwadranse w zegarze na wieży klasztornéj.

Dnia 2 w południe znikło źródło mineralne w cieplicach Neuheimskich (w Księztwie Heskiém), znane z swych pomocnych zdrowiu kąpieli. Źródło to po kilkodniowym wypoczynku wytrysło na nowo, i lubo z początku słabo, potém z zadziwiającą mocą bić zaczęło.

Dnia 6 między godz. 10 a 12 z rana, uważano w Berlinie zjawisko słońc bocznych. Na południowym poziomie, śród blado-żółtych obłoków, utworzyło się wyraźne, wielkie, jasne koło, na którém widać było słońce i sześć łun słonecznych; dwie z nich znajdujące się najbliżéj słońca, połyskiwały najświetniejszemi barwami tęczy, inne zaś przedstawiały się tylko jako białe, błyszczące płatki, i podobne były do samego słońca zasłoniętego obłokami. Zjawisko to trwało prawie dwie godziny.

Dnia 24, w okolicach Lublina, widziano wieczorem w stronie południowéj pierwszą w tym roku dość silną i długo trwającą błyskawicę.

Dnia 16 donoszą z Augustowskiego: iż tam sanna jeszcze trwa i śniegi po lasach na 5 stóp wysoko leżą. Przy nadzwyczajnych śnieżnych zadymkach, komunikacya była zatamowaną, a w czasie mocnych mrozów w lutym, ludzi, a nawet konie z saniami znajdowano śniegami zasypanych i pomarzniętych. Zima tegoroczna była nadzwyczaj śnieżna i mroźna, wiele nawet cieląt i źrebiąt w stajniach dobrze opatrzonych pomarzło.

W Lourdes w Pireneach, ze 40 domów zawaliło się pod ciężarem śniegu. W Tarbes i w okolicach, lawina mnóstwo domów zniszczyła. Od r. 1802 nie pamiętają takich szkód.

Dnia 1 o godz. 1 rano, w Konstantynopolu czuć się dało trzęsienie ziemi słabe, o godz. 4 rano silniejsze, o godz. 8 rano słabe; o godz. 11 min. 45 rano, wstrząśnienie słabe; o godz. 4 min. 55 wieczór, wstrząśnienie mocniejsze, od 3—4 sekund trwające; o godzinie 7 minucie 15 wieczór, wstrząśnienie bardzo słabe. W ciągu tego dnia i poprzednich, dało się uczuć wiele wstrząśnień w Dardanelach, w Galliopoli; w Brussie były mocne i częste. Dnia 2, 17, 24, 26, 27, 28, wstrząśnienia słabe; jedno z nich d. 31 marca silniejsze. Dnia 17 w Galliopoli wstrząśnienie mierne. W Brussie każdego dnia (od d. 28 lutego do 31 marca) powtarzały się od 5—6 uderzeń, mniéj więcéj silnych, po większéj części pionowych; inne były poziome w kierunku południowo-zachodnim, ku północno-wschodniemu.

Dnia 11 z Brussy donoszą: że nowe trzęsienia ziemi i pożar całkiem zniszczyły to miasto: żaden murowany budynek się nie ostał; trzy mosty łączące dwie połowy miasta, bazary, i wszystkie pyszne meczety leżą w gruzach; liczba zabitych do 400 wynosi. Dzielnica Europejczyków najmniéj ucierpiała.

Dnia 18 z Bilaku (Villach), donoszą w gazecie Lubliańskiéj: Dziś rano o godz. 7 min. 12, przestraszyło nas gwałtowne trzęsienie ziemi. Dawało się czuć w kilkakrotnych uderzeniach, i trwało jak niektórzy utrzymują 9—10 sekund.

W Brussie trzęsienia ziemi nie ustawały; tameczne źródła siarczane wyschły. Olymp dymi się jak wulkan.

Dnia 2 około godz. 8 rano, widziano w Petersburgu jasną obręcz około księżyca, która go blizko otaczała.

Dnia 5 o godzinie 3 z rana, w Piatygorsku, w gub. Stawropolskiéj, czuć się dały kilkakrotne wstrząśnienia ziemi, które jednak żadnéj szkody w mieście nie zrządziły.

KWIECIEŃ.

Był niepogodny, chłodny, wietrzny, blizko o półtora stopnia R. zimniejszy niż zwykle. Piérwsze dziewięć dni między pełnią a ostatnią kwadrą księżyca, przy wysokim stanie barometru były pogodne, suche lecz chłodne; następne dni niepogodne, wilgotne, słotne, w dészcz i śniég obfite. Najcieplejsze dni były: d. 15, 16, 17, 20, 30; najchłodniejsze: d. 1, 9, 10, 11, 22, 23, 24, 28. Dzień 24 odznaczał się szczególnym stanem powietrza; od godziny bowiem 2—11 rano śniég obficie pruszył; na 3 cale pokrył powierzchnię ziemi, w kilka jednak godzin stopniał. Wiatry północne i północno-zachodnie często wiejące, znacznie

oziębiały powietrze. Ostatni mróz w kwietniu —1°,81 C., czyli 1,5 stop. R. wynoszący, był d. 25. Ostatni śnieg z wiosny pruszył d. 28.

Dnia 11 i 12, w górach położonych w okolicach Wiednia, spadły śniegi obfite.

Dnia 6 o godz. 1 z rana, na wyspie *Rodus*, dało się czuć piérwsze uderzenie dosyć silne, trwające blizko 6 sekund; potém drugie silniejsze, oba w kierunku od wschodu na zachód.

Dnia 3, w Philippopoli dało się czuć kilka wstrząśnień dość silnych.

Dnia 5 w Brussie trzęsienie dość silne, lecz bez przypadku; tamże d. 6, 7, 8, 9, 10, trzęsienia słabe. Dnia 11 o godz. 7 min. 40 wieczór, dało się czuć gwałtowne trzęsienie, które się rozciągało po całém pobrzeżu Archipelagu i w tych samych miejscach, w których dnia 28 lutego było trzęsienie. W Brussie, uderzenie było pionowe, i jak mówią, trwało 25 sekund, poprzedzone hukiem podziemnym. Niektóre osoby oceniają, iż było trzy razy silniejsze niż dnia 28 lutego; z téj przyczyny domy drewniane, które przy piérwszém trzęsieniu pozostały całe, przy drugiém zostały w części zwalone. Ani jeden meczet, minaret lub dom murowany nie zostały w całości. Uderzenia następowały po sobie tak szybko, iż w przeciągu 15 godzin, naliczono ich około 150, z tych niektóre były dość silne. Źródła zasilające miasto, przez kilka dni wyschły (jak przy piérwszém trzęsieniu); przeciwnie, źródła ciepłe tak siarczane jako i żelazne powiększyły swe wody. Nowe źródła powstały obok dawnych, i trwały aż do końca miesiąca.

W Smyrnie trzęsienie ziemi trwało długo, poprzedzone hukiem podziemnym w kierunku od wschodu na zachód.

W Nasildi (prowincyi Aidin) uważano 6—7 uderzeń w przeciągu kilku godzin.

W Metelinie po uderzeniu powstał wicher od południa. W Adryanopolu uderzenie było bardzo silne, po którém nastąpił również wicher. W Konstantynopolu uderzenie było gwałtowne, mniéj jednak silne jak d. 28 lutego, trwało ono 8 sekund. Po tém silném uderzeniu, nastąpiły inne słabsze tegoż wieczora, tojest o godz. 7 min. 50, o godz. 8 min. 30, i o godz. 10 wieczór.

Dnia 12 o godz. 1 rano, w Konstantynopolu trzęsienie ziemi słabe. Dnia 13 tamże o godz. 8 min. 20 wieczór, dwa uderzenia. Dnia 10, 19, 22, 23, o godz. 10 wieczór, uderzenie słabe.

Dnia 17 w Brussie, mocne uderzenie pionowe, po którém nastąpiły inne, co godzina powtarzające się. Dnia 18 dwa uderzenia poziome; dnia 19 mocne uderzenie poziome; d. 20 w nocy, silne uderzenie poziome; d. 22 dwa słabe uderzenia; d. 26 silne uderzenie; d. 28 bardzo rano, słabe kołysanie ziemi: o godz. 8 min. 20 rano, psy zaczęły szczekać, poczém zaraz usłyszano huk podziemny, po którym nastąpiło uderzenie

poziome, trwające blizko 20 sekund, i było tak silne, iż poobalało mury: d. 29 silne uderzenie. Od tego dnia aż do 13 maja, każdego dnia dało się czuć wiele trzęsień z hukiem podziemnym.

W Brussie uważano, że trzęsienia następowały częściéj w nocy aniżeli we dnie, i często przy wietrze południowym. Po silném uderzeniu, ziemia przez pewny czas kołysała się podobnie jak pokład statku parowego. Prawie wszystkie uderzenia były poprzedzone, a nawet razem następowały z hukiem podziemnym; często także, chociaż ziemia nie doznawała żadnego wstrząśnienia, słyszano, osobliwie od strony góry Olimpu: ryk, szum i głuchy huk podobny do huku dział odległéj artyleryi. Co do szkód materyalnych, sprawionych tyloma silnemi uderzeniami, te są ogromne; w saméj Brussie, nie licząc wszystkich meczetów i ich 160 minaretów, które runęły, nie licząc wielu domów obalonych, dwa razy pożar nastąpił: piérwszy raz po trzęsieniu dnia 28 lutego; drugi raz po trzęsieniu d. 11 kwietnia, i ten ostatni zniszczył blizko 150 domów. Z ludności wynoszącéj 70,000, blizko 1,300 znalazło śmierć pod gruzami swych domów. Te straszne skutki trzęsienia, czuć się dały prawie wyłącznie w okręgach blizkich Olympu. Wiele wiosek zostało z gruntu zniszczonych, osobliwie te, które się znajdowały na kierunku od południowo-zachodniéj ku północo-wschodniéj stronie. Gwałtowne trzęsienie ziemi d. 28 lutego, najwięcéj zrobiło szkód w przestrzeni między Brussą a Muchalicz. Trzęsienie d. 11 kwietnia dało się mocniéj uczuć w okolicy północnéj Brussy. Rzecz osobliwa, iż niektóre wioski wyłącznie ucierpiały, gdy tymczasem inne bardzo blizkie nie doznały żadnego uszkodzenia: zdaje się, jakby uderzenia podziemne miały miejsce tylko w ogniskach zakreślonych, i nie łączyły się z sobą, tylko kanałami bardzo wązkiemi. I tak, wieś Tepcidiik, położona w odległości 7,800 metrów w północno-północno-wschodniéj stronie Brussy, została całkiem zniszczona, gdy tymczasem wieś *Demir-tach* o 1,300 metrów na północo-północo-zachodzie od poprzedniéj odległa, równie i wieś Kelecer, na 2,600 metrów na północno-wschodniéj stronie, żadnéj nie doznały szkody.

Dnia 23 w Brussie, ciągle dają się czuć trzęsienia ziemi. Z Konstantynopola donoszą, że tam trzęsienia ziemi co dzień się zdarzają. Wszyscy Europejczycy opuścili Brussę.

Dnia 16 o godzinie 2 z południa, w *Neuheim* wytrysło nowe wielkie źródło mineralne, co dało powód do obchodu przez mieszkańców tego dobroczynnego zjawiska.

Gazeta Temeszwarska donosi, iż w węgierskiéj włości *Despot Szt. Ivann*, otworzyło się nagle podziemne źródło, którego woda pozalewała niżéj położone pola, i utworzyła jakby szerokie jezioro. Powódź ta przerwała wszelką kommunikacyą z Neusatzem, dokąd teraz dalekiemi drogami objeżdżać potrzeba.

Z Pireneów donoszą o niesłychanych lawinach śniegowych, które wielkich szkód stały się powodem. W Barége 8 domów się zawaliło i 12 osób utraciło życie.

Dnia 21, niezmierne massy śniegów spadły z Pireneów na dolinę Aran, i zasypały 3 wielkie wioski, liczące każda po 500—700 mieszkańców.

Dnia 5 w okolicy wsi hiszpańskiéj Carrejan w Pireneach, począł śnieg padać; mieszkancy wsi poblizkich obawiając się spadku lawin, opuścili domy i szukali schronienia w Carrejan. Tymczasem domy ich zostały nietknięte, a ich samych dosięgła śmierć w Carrejan. Wydobyto 55 osób z pod śniegu już nie żywych, a 12 dających jeszcze znaki życia niebawem umarło; 14 domów i 44 stodół zgruchotały lawiny, przytém zginęła wielka liczba bydła.

Dnia 30 o godz. 7 wieczór, nastąpił wybuch Wezuwiusza. Najpiérw buchały czarne słupy dymu i rozpalone kamienie z wyższego krateru, którym chwilami towarzyszyły obfite strumienie lawy, potém otworzył się z okropnym hukiem drugi krater; wybuchająca lawa płynęła w kierunku ku oddalonéj o trzy mile włości S. Sebastiano. Najstarsi ludzie nie pamiętają, by widziano kiedy tak gwałtowne strumienie lawy, i rozlewające się z tak nadzwyczajną szybkością. W przeciągu 24 godzin przebyły już przestrzeń dwóch migli, a wszelkie przeszkody natrafiane w drodze, zdawały się jeszcze bardziéj powiększać ich szybkość. Wspaniały też to był widok, jak obadwa strumienie połączywszy się w biegu, spadały ze znacznéj wysokości w dolinę zasadzoną dębami i palmami. Przez cały czas wybuchu Neapol i zatoka, mimo ciemnéj nocy, były oświecone jakby we dnie: na górze tłoczyły się niezliczone tłumy widzów. Jego Królewiczowska Mość Książę Luigi, brat J. M. C. Króla, stanął w towarzystwie jednego tylko przewodnika, najpierwszy w pobliżu krateru. Dnia 30 w poniedziałek, około godz. $5\frac{1}{2}$ po południu, Wezuwiusz z krateru zaczął wyrzucać w powietrze kamienie rozpalone, poczém lawa zaczęła płynąć z krateru. Nazajutrz, tojest dnia 1 maja, nowe wybuchy zaczęły wyrzucać lawę szybko i z siłą nadzwyczajną. Potok lawy na szczęście wziął kierunek taki sam jak w r. 1839; spuścił się powoli do doliny Vitrana-Vaste, położonéj u stóp Wezuwiusza, zapalając całą dolinę zasadzoną dębami i kasztanami. Był to widok okropny ale wspaniały; w 28 godzinach ta ogromna massa, wysoka od 4—5 metrów, a szeroka w niektórych miejscach na 200 metrów, przebiegła blizko jednę milę francuzką i zagrażała wiosce położonéj na końcu doliny. W pobliżu wulkanu ziemia trzęsła się nieustannie pod nogami, słyszano uderzenia wewnętrzne i podziemne, silniejsze niż 30 dział artyleryi razem wystrzelonych.

Dnia 21 w Kairze w Egipcie, przed południem, gorąco dochodziło do 30 stop. Celsiusza; lecz w południe termometr opadł na kilka stopni, a późniéj było bardzo zimno; około godz. 1 po południu śnieg pruszył; potém grad padał, spadł zaś w takiéj ilości, iż pokrył powierzchnię ziemi warstwą na 30 centymetrów wysoką; zebrano go wielką ilość do lodowni. Wieczorem miasto nawiedzone zostało nadzwyczajną ulewą, która 300 domów zniosła. Mieszkańcy drżeli od zimna, mniemali, że już koniec świata się zbliża, i głośnemi krzykami wzywali Allaha.

Dnia 27 o godz. 8 min. 30 wieczór, w Brussie nastąpiło powtórne gwałtowne wstrząśnienie. Wszyscy powypadali z trwogą z namiotów i chat, i modląc rzucali się na kolana. Bałwany kurzu wznosiły się nad miastem, a gdy opadły, przekonano się, że zapadła się już reszta zwalisk, które jeszcze stały dotychczas.

W kwietniu, w Fecomp we Francyi, spadł w tych dniach dészcz czarny. Woda z niego koloru ciemno-kasztanowatego, zupełnie była niezdatną do użytku. Uważana w mikroskopie, przedstawiała niezliczone mnóstwo żyjątek.

Dnia 4 rzeka Niemen pod Kownem, przy ujściu Wilii, skutkiem zatamowania się lodów wystąpiła z koryta i zalała miasto; mieszkańcy nadbrzeżni ponieśli wielkie szkody. Najstarsi ludzie nie pamiętają tak wysokiego stanu wody, który podług ich podania był większy od wylewu w r. 1811 i 1829 o pół sążnia.

Dnia 5 około godziny 9 wieczór, ponad miastem Samara w Rossyi, przeleciał meteor w kształcie świetnéj kuli, wyrównywającéj czwartéj części księżyca; kula ta zaraz potém przybrała kształt strzały i przebiegła z południa na północ; po przebieżeniu trzeciéj części widnokręgu znikła podobnie jak gwiazda spadająca nie wyrzucając iskier. Niebo było pogodne: termometr pokazywał —3^0 R. zimna.

Dnia 12 i 13, rzeka Dźwina pod miastem Rygą wezbrała; najprzód woda podniosła się do wysokości bulwarów, potém wieczorem nadpłynął lód, który skutkiem wiatru zatrzymany przy ujściu rzeki, o 5 wiorst poniżéj miasta, utworzył wielką tamę, przez co woda nagle zaczęła przybierać i zalała drogi i wał Katarzyny i domy poblizkie. Następnéj nocy woda doszła do wysokości 14 stóp nad stan swój zwyczajny. Wszystkie domy przyległe rzece zatopione zostały aż pod dachy, przez co mieszkańcy znaczne szkody ponieśli.

Dnia 15 i 17, rzeka Wołga pod Twerem wezbrała, woda wzniosła się do niezwykłéj wysokości 16 arszynów i zalała okolice.

MAJ.

W piérwszéj połowie był niepogodny, wilgotny, wietrzny, w dészcz obfity i dość chłodny; w drugiéj połowie a osobliwie przy końcu ciepły,

pogodny, w ogóle przeszło o pół stopnia R. chłodniejszy niż zwykle. Najcieplejsze dni były: d. 5, 22, 23, 28, 29, 30, 31; najchłodniejsze: d. 1, 2, 3, 7, 9, 10. Pod względem stanu nieba, miesiąc ten był niepogodny; w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 5,8: 13,8: 11,5; w r. b. stosunek tychże dni jest 3: 14: 14. W skutek zimnego stanu powietrza, osobliwie w początku miesiąca, wegetacya znacznie spóźnioną była. Dzień 5 odznaczył się wielkiém gorącem dochodzącém po południu do 25,0 C., czyli 20 stop. R.; wieczór o godz. 8½ dały się widzieć błyskawice, a o godz. 10 wieczór grzmoty częste i powtarzane przy wichrze południowym, poczém dészcz padał. Dzień ten tym większą przedstawiał różnicę, iż dni poprzednie były znacznie chłodne.

Dnia 9 w *New-Castle* w Anglii, śnieg pokrył okolice.

W dniach ostatnich miesiąca w Tyrolu, spadły tak ogromne massy śniegu, że podróżni, którzy dnia 25 z rana opuścili Weronę, zmuszeni byli wrócić nazajutrz.

Wybuch Wezuwiusza zagraża wioskom: *St. Sebastien* i *Madonna del Arco*. Król Neapolitański z całą rodziną udał się na wulkan dla widzenia wybuchu, który ma być niesłychanie wspaniały.

Dnia 16 o godz. 8 min. 15 z rana, w Brussie czuć się dało trzęsienie ziemi dość mocne, bez przypadku. Dnia 28 i 29 znowu tamże było trzęsienie. Przez zniszczenia zrządzone trzesięniami, do 80,000 ludzi pozostało bez schronienia.

CZERWIEC.

W piérwszych szesnastu dniach był pogodny, suchy i bardzo gorący; w następnych ośmiu ciepły lecz niepogodny, wilgotny i w dészcz obfity; w ostatnich sześciu chłodny i niepogodny; w ogóle przeszło o jeden stopień R. cieplejszy niż zwykle. Największe ciepło rzadko w tym miesiącu zdarzające się, dochodziło 26,7 stop. R. d. 3 po południu. Najcieplejsze dni były: d. 2, 3, 4, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 16; najchłodniejsze: d. 19, 25, 26, 27, 28, 29, 30. Pod względem pogody, miesiąc ten zbliżał się do stanu normalnego; stosunek bowiem dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych w r. b. był jak 5: 16:9; w stanie normalnym stosunek tychże dni jest jak 5,3: 14,6: 10,1. Dzień 1 odznaczał się nadzwyczajnym uraganem wśród grzmotów, błyskawic, dészczu i gradu, i ten nietylko w Warszawie, ale i w okolicach wiele szkód zrządził. Dnia 21 nadzwyczaj obfity dészcz padał, w ciągu bowiem jednéj godziny od 4—5 spadło wody z dészczu wysoko na 16,1 lin. par. Około środka tego miesiąca pojawiła się w Warszawie cholera.

Dnia 1 donoszą z Pepłowa z pod Płocka: Grad niezwyczajnéj wielkości około godz. 4 z południa spadł w okolicach Płocka, po którym na-

stąpiła ulewa tak silna, iż w wielu miejscach na trakcie z Płocka do Wyszogrodu poznosiła mosty.

W dniach 22, 23 i 24 czerwca, widziano szczególne zjawisko w Rossyi, podobne do tumanu albo mgły suchéj, zupełnie jak po jakim wielkim pożarze. Dymy te były na powierzchni ziemi tak gęste, iż na przestrzeni wiorsty nie można było odróżnić przedmiotów. Gazety wydawane w Moskwie wspomniały, że takaż mgła w tych dniach nawiedziła i Moskwę. Autor owego artykułu utrzymywał, że zjawisko to jest znaném w fizyce, pod nazwiskiem tumanu suchego, i pochodzi od palenia się lasów lub błot torfowych.

Dnia 13 w Salonice, czuć się dało trzęsienie ziemi poziome od wschodu na zachód.

Z Prowancyi i Pireneów donoszą o niezwykle chłodném powietrzu. W Pertuis nad Durancyą śnieg padał.

Wezuwiusz ciągle bucha ogniem i lawę płynną wyrzuca. W *Massa*, lawa spaliła 9 domów, zagraża ona teraz Portici. Dnia 25 trwał jeszcze wybuch Wezuwiusza, wkrótce jednak lawa zastygła, i żadnych daléj szkód nie zrządziła.

W drugiéj połowie czerwca, widziano w Turynie zjawisko tak zwane fata-morgana. Wspaniała bazylika Soperga, którą widać opodal w rozległéj dolinie nad Padem, odbijała się w przecudownych liniach na niebie, i przedstawiała widok nie do opisania. W kilka dni potém widziano trąbę napowietrzną, która na tle chmur grubych i ciemnych w stronie południowo-zachodniéj przedstawiała się w kształcie słupa białawego. Pomimo odległości téj trąby, mieszkańcy Turynu mogli z dokładnością podziwiać zjawisko, które trwało 15 minut i wywołało na ulice miasta niesłychaną liczbę widzów. Po upływie kwadransa, słup zaczął się obniżać i suwać ku ziemi, a spuściwszy się ponad brzegi Padu, rozproszył się nad rzeką i zniknął.

LIPIEC.

Był niepogodny, wilgotny i bardzo słotny. W piérwszych jedenastu dniach dość chłodny, w następnych ciepły, w ogóle o pół stopnia R. cieplejszy niż zwykle. Dni najcieplejsze były: d. 4, 14, 15, 16, 17, 24, 25, 26; najchłodniejsze: d. 1, 2, 8, 12, 13, 18, 19, 21, 31. Pod względem stanu nieba, miesiąc ten należy do niepogodnych i słotnych; począwszy bowiem od dnia 4—31, dészcz prawie codzień padał; dlatego ilość wody spadłéj z dészczu jest o 2 cale co do wysokości większa niż zwykle. W stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 5,6: 13,5: 11,9; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 5:8:18. Grzmoty i błyskawice były dość rzad-

kie i krótko-trwające, wyjąwszy w dniu 16, w którym grzmoty przeciągnęły się do późnéj nocy.

Dnia 4 po południu, w Krakowie, była straszna burza i dészcz z niesłychanym wichrem, coś w rodzaju trąby powietrznéj, która nawywracała mnóstwo drzew i nawyrywała ich z korzeniami; pozrywała miejscami dachy z domów, postrącała kominy i niemało tym podobnych szkód zrządziła, co trwało blizko godzinę.

Dnia 16 około godz. 5 po południu, w czasie ulewnego dészczu uderzył piorun w kościół katedralny w mieście Płocku. Uszkodzenia były małe, lecz przebieg iskry był niezwyczajny. O ile bowiem wnosić można ze śladów, piorun wpadł przez dach i sufit poza wielki ołtarz do katedry miejscowéj, przebił wyraźnie ścianę ołtarza, pozrzucał doniczki z kwiatami i ścianę w kilku miejscach porysował; poczém przeszedł przez drzwi zamknięte między kościołem a kruchtą i przez frontowe, w obu poodrywał kilka sztuk zwierzchnich desek filigranowych i wyłamał znaczną część dębowego uszaka. Na suficie kruchty zrobił dwie rysy prostopadłe ode drzwi, oprócz oderwanéj główki od jednego z dużych gwoździ, któremi drzwi frontowe są wzmocnione, żadnego śladu na metalach nie było, a całe uszkodzenie tylko w tynku i drzewie. Uderzenie było pojedyncze, zdaje się więc, że ta sama iskra przebiegła cały kościół wzdłuż, pozostawiwszy ślady zniszczenia na obu końcach. Pod frontowe drzwi ukrył się był przed ulewą kilkunasto-letni chłopak, a chociaż prawie nad jego głową tak silny prąd przeszedł, doznał tylko wstrząśnienia i przestrachu: przez kilka minut ani upamiętać się, ani ustać na nogach nie mógł, lecz wkrótce po danym mu ratunku przyszedł dosiebie.

Dnia 3 o godz. 6 rano w *Salonice* czuć się dało trzęsienie ziemi od wschodu na zachód.

Dnia 18 w *Brussie* o godz. 11 z rana i godz. 2 po południu czuć się dało wiele wstrząśnień poziomych niezbyt silnych; o godz. 4 min. 30 wieczór wiele uderzeń pionowych.

Dnia 22 w ostatnich dniach lipca, srożyły się w kilku okręgach *Siedmiogrodu* okropne burze. Najstraszniejsza zerwała się dnia 22 t. m. w okręgu Reussmark, Mediasz i Schassburg. W czterdziestu włościach zburzyła budynki gospodarskie i pomieszkania, zniszczyła po polach kukurydzę, a na górach winograd. Trwający półgodzinny głuchy szum i huk w powietrzu, poprzedził burzę; chmury miały szaro-czerwoną barwę i tak przyćmiły światło dzienne, że o trzeciéj godzinie trudno już było czytać. Codzień nadchodzą nowe doniesienia o niesłychanych szkodach, jakie zrządziła nadzwyczajna gwałtowność burzy.

Dnia 22 w *Lyonie* czuć się dało dość mocne trzęsienie ziemi; mury się porysowały w kilku miejscach, dzwony bić zaczęły, meble się poru-

szały. Trzęsienie to czuć się dało także w Strasburgu i w Mulhouse i w innych punktach.

Trzęsienie ziemi d. 25 lipca nieznane dotąd w Szwajcaryi, zrządziło w wielu miejscach niemałe szkody. Trwoga wielka opanowała mieszkańców, gdy ujrzeli kołysające się lub podnoszące góry i podwyższone wody jezior, przy strasznym huku podziemnym. Dolina Zermatt najwięcéj ucierpiała, a lodowiska ją otaczające całkiem kształt swój zmieniły.

Pod dniem 30 donoszą z Paryża: Listy z Szwajcaryi dziś otrzymane, dają smutny obraz szkód zrządzonych tam trzęsieniem ziemi. Dolina Zermatt jest dziś nie do poznania; góry ją otaczające zmieniły kształty; wiele domów się zapadło. Niepodobna dać wyobrażenia przestrachu jaki opanował mieszkańców, gdy posłyszeli huk głuchy, podziemny, gdy ujrzeli chwiejące się lub podnoszące w niektórych miejscach góry. Czterech podróżnych, którzy wyruszyli ze Stalden, o mało nie zaginęli w drodze: jednemu z nich kamień z góry się toczący zabił konia. Wioska Graechen została w części zniszczoną. W Vieges strach był wielki, bo nic się nie mogło oprzéć wstrząśnieniom, powtarzającym się przez dwie godziny. Wieża gotycka starego zamku Courten runęła, ze wszech stron sypały się z góry lawiny kamieni. Wody jeziora Brienz podniosły się. Osoby niektóre podróżujące po Szwajcaryi tak zostały przerażone, że się wyrzekły dalszych wycieczek.

Dnia 10 we Francyi, we wsi Fuans, trąba powietrzna połączona z gradem, wielkie spustoszenia poczyniła.

Dnia 25 nadzwyczajnie gruba mgła, która d. 15 na Londyn spadła, stała się przyczyną licznych nieszczęść i przypadków. I tak, wiele osób rozjechano, nie widząc jak ominąć przejeżdżające powozy; wiele osób utonęło w nurtach Tamizy. Omnibusy i paropływy musiały stać dzień cały, i tylko rzezimieszki wyszli na tém wyśmienicie. Wśród samego południa skradziono, między innemi pewnemu jubilerowi całą połowę kosztowności wystawy, i mnóstwo innych sprytnych popełniono kradzieży.

Dnia 16, nadzwyczajne zjawisko powietrzne pojawiło się pod Helfingen w Luxemburgskiém. Był to meteor ognisto-wodny w formie ostrosłupa ku ziemi zakończonego. Z szumem i trzaskiem przeleciał on, wyrywając najstarsze drzewa, porwał w siebie 25 stogów siana i spalił je, a potém pognawszy ponad lasem, gdzie nie jeden dąb uszkodził, zniknął, rozbiwszy się zapewne między skałami.

Dnia 25 w Belfort we Francyi, trzęsienie ziemi było tak silne przez 6 sekund, że widać było chwianie się domów, z których kilka się porysowało.

W Brussie tegoż dnia, nowe trzęsienie ziemi czuć się dało.

Skutki trzęsienia ziemi d. 25 lipca były najokropniejsze w dolinie Zermatt w kantonie Walis: z uderzeniem godz. 1 z południa, nastąpiło piérwsze gwałtowne wstrząśnienie, któremu towarzyszył przytłumiony huk podobny do grzmotu. Kominy domów w Wisp zapadły się; bryły skaliste staczały się z gór, kamienne lawiny zagrzebały chaty i łąki; cały świat górski był w ruchu, i tysiące kamieni zasypało doliny. W Stelden ucierpiały prawie wszystkie domy. Wieś Wiege przedstawia pożałowania godny widok: sklepienie kościoła wewnątrz zapadło się, dzwony popękały, wieża drugiego kościoła zawaliła się. Wszystkie domy w Wisp są na jakiś czas nie do użytku; mieszkańcy obozowali w nocy z dnia 25 na 26 pod gołém niebem. Nowa oberża w St. Nicolaus została zupełnie zburzona. Podróżni mogli tylko z niebezpieczeństwem życia dostać się do podnóża Monta Rosa de Wiep. Ze wszystkich gór staczały się bryły skaliste. W dniu 26 nastąpiło znowu kilka wstrząśnień. W całéj dolinie Zermatt porobiły się głębokie rozpadliny w ziemi; wiele skał popękało, nawet w Simplonie widać było ślady wstrząśnienia. Gorące źródło Leuk było po tym wypadku o 7 stopni gorętsze i płynęło trzykrotnie obficiéj, ale bardzo mętno. Także w wysokich Alpach w kantonie Berneńskim były gwałtowne wstrząśnienia i wiele lawin stoczyło się w doliny.

SIERPIEŃ.

Był pogodny i dość suchy, w pierwszych trzynastu dniach (wyjąwszy trzy dni 6, 7, 8), był nader gorący; w następnych ośmnastu, chłodny, osobliwie w nocy i z rana; w ogóle o 0,2 stop. R. chłodniejszy niż zwykle. Najcieplejsze dni były: d. 2, 3, 4, 10, 11, 12, 13; najchłodniejsze: d. 6, 7, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 28, 29, 30, 31. Pod względem stanu nieba, wilgotności powietrza i ilości wody spadléj z dészczu, miesiąc ten zbliżał się do stanu średniego; albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 7,0: 13,1: 10,9; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 10:10:11, co pokazuje, że stan nieba w sierpniu zbliżał się do stanu normalnego.

Od czasu pojawienia się cholery w Warszawie w r. b. tojest od dnia 19 maja do dnia 24 sierpnia r. b., zachorowało według szczegółowego obliczenia 3,547 osób, z tych wyzdrowiało 1817, a umarło 1,555, pozostało w kuracyi 175.

Z Francyi donoszą: iż w Hawrze dało się uczuć trzęsienie ziemi.

Na wyspach Sandwich, wulkan Kilonea wybuchnął w roku zeszłym o tym samym czasie, kiedy i Wezuwiusz był w płomieniach, a trzęsienia ziemi objawiały się w Turcyi, Szwajcaryi i Francyi.

W sierpniu na Ukrainie pojawiła się szarańcza, i wielkie szkody zrządziła.

Dnia 20 w Brussie po wielu dniach spokojnych, o godz. 2 min. 30 wieczór, czuć się dało trzęsienie ziemi. Uważano trzy uderzenia poziome od strony południowo-zachodniéj ku północo-wschodniéj, i te poobalały mury. Dnia 21 i 27 dwa trzęsienia, z których drugie dość silne.

Dnia 28, w Salonice trzęsienie ziemi poziome dość silne, bez wypadku. Dnia 29 trzęsienie dość słabe.

Dnia 30, na wyspie Rodus dwa uderzenia w kierunku północnym i południowym.

WRZESIEŃ.

W ogóle był pogodny, suchy, lecz o półtora stopnia chłodniejszy niż zwykle. Piérwsze pięć dni były pogodne, suche i ciepłe; następne pięć pogodne lecz chłodne; dziesięć dni od 10—20, tojest od nowiu do piérwszéj kwadry księżyca, były słotne i chłodne; ostatnie dziesięć dni pogodne lecz znacznie chłodne. Średnia temperatura całego miesiąca wynosi tylko 9,55 stop. R., gdy w stanie normalnym taż temperatura wynosi 10,9 stop. R. Najcieplejsze dni były: d. 2, 3, 4, 5, 20, 21, 23; najchłodniejsze: d. 8, 17, 19, 25, 26, 27, 28, 29. W skutku znacznego oziębienia się powietrza osobliwie w nocy, rośliny wiele ucierpiały. W ciągu 29 lat upłynionych, wrzesień dwa razy tylko był tak chłodny jak w r. b. tojest w r. 1832 i 1830. Barometr utrzymywał się wysoko, osobliwie w dziesięciu dniach ostatnich. Pod względem stanu nieba, miesiąc ten pogodniejszy był niż zwykle. W stanie bowiem normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 6,9: 10,7: 12,4; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 11 : 8 : 11, co pokazuje, że liczba dni pogodnych w r. b. jest większa niż zwykle.

Dnia 17 nad ranem był mróz siwy.

Dnia 13 w Cilii, o godz. 2 min. 54 z rana, doznano bardzo gwałtownego trzęsienia ziemi, któremu towarzyszył huk do grzmotu podobny; rozciągało się ono od strony południowo-wschodniéj i trwało 10 sekund.

Jezioro lodowate Valsorej w Szwajcaryi, skutkiem trzęsienia ziemi spłynęło podziemnemi kanałami do rzeki Dranac.

Dnia 9 w Metelinie, czuć się dały dwa trzęsienia ziemi dosyć mocne, bez sprawienia szkód.

Dnia 21 w Salonice rano, trzęsienie ziemi dość silne.

Po trzęsieniu ziemi w Szwajcaryi, nastąpiło inne szczególne zjawisko natury. W Bazylei podczas panowania cholery, powiędły nagle wszystkie drzewa lipowe, tak samo i w Zürich. W kantonie Waadt nikły muchy masami, a w okolicy miasta Clarens pokazały się niezmierne roje mrówek skrzydlatych.

Dnia 25 w okolicach Stawropola w Rossyi, spadł aerolit mający średnicy około półtrzecia arszyna. Spadł on w Rybne jezioro, znane pod

nazwiskiem Sengilewskiego, a położone o 18 wiorst od Stawropola. Polujący w téj chwili około jeziora myśliwi, widzieli to nadzwyczajne zjawisko. Z początku ujrzeli oni w powietrzu ogromną kulę ognistą, która oświetliła dokoła całą przestrzeń, po niejakiém zaś czasie, kula ta rozprysła się nad wodą z niepojętym świstem. Niektórzy z mieszkańców miasta, w czasie tego zdarzenia, widzieli w stronie owego jeziora jasność któréj nie mogli sobie wytłumaczyć, aż po objaśnieniach udzielonych przez myśliwców jako naocznych świadków.

PAŹDZIERNIK.

W piérwszych dziesięciu dniach był ciepły, w następnych dziesięciu chłodny, niepogodny i słotny, przy końcu dość ciepły i pogodny, w ogóle pod względem pogody zbliżał się do stanu normalnego, był jednak wilgotny, bardzo w dészcz obfity i o pół stopnia R. cieplejszy niż zwykle. Najcieplejsze dni były: d. 1, 2, 3, 7, 8, 9, z pomiędzy tych d. 5, 6, 7, 8, 9, były tak ciepłe i łagodne, jak się rzadko u nas zdarza. Dzień 8 odznaczał się szczególnym stanem powietrza, był bowiem niezwykle ciepły a nawet gorący, termometr w cieniu po południu pokazywał 17,1 stop. R. ciepła, przytém powietrze było parne; w wieczór między godz. 7 a 10, dały się widzieć błyskawice bez grzmotów, poczém nastąpił dészcz ulewny połączony z wichrem. Pod względem ciśnienia atmosfery, miesiąc ten znacznie się różnił od lat innych; średnia bowiem wysokość barometru miesięczna jest blizko o 2 linie par. mniejsza od normalnéj, co w ciągu 29 lat upłynionych dwa razy tylko miało miejsce, tojest w r. 1845 i 1830. W stanie średnim stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 5,1 : 9 : 16,9; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 6 : 7 : 18, co pokazuje, że październik r. b. pod względem stanu nieba, zbliżał się do stanu normalnego. Ilość wody spadłéj z dészczu wynosi co do wysokości 2 cale 2,93 lin. par., o 26,82 lin. par. więcéj niż zwykle.

Dnia 9 o godz. 2 rano w Brussie, czuć się dało mocne trzęsienie ziemi. Uważano tam od czasu do czasu osobliwie przy wietrze południowym wstrząśnienia mniéj lub więcéj silne, i słyszano huk podziemny. Mieszkańcy obawiają się jeszcze powrócić do swych domów; mieszkają oni pod namiotami albo po wsiach.

Dnia 18, w Smyrnie uważano dwa mocne uderzenia poziome od południa ku północy z hukiem podziemnym. Dnia 19 tamże dwa uderzenia słabe.

W Dossard w Sabaudyi, postrzeżono podczas burzy w trzecim tygodniu października, rzadkie zjawisko tęczy księżycowéj. Dnia 19 między godz. 7 a 8 wieczór, śród srożącéj się burzy, po uderzeniu piorunu, nastąpiła nagła cisza; z za ciemnych obłoków wystąpił księżyc bardzo bla-

dy, a na przeciwnéj stronie odbijała się w świetnych kolorach najpiękniejsza tęcza.

LISTOPAD.

Zwykle u nas bywa niepogodny, wilgotny i słotny, w tym roku przeciwnie, osobliwie w piérwszéj połowie był pogodny i suchy, lecz o pół stopnia przeszło zimniejszy niż zwykle. Piérwsze czternaście dni były łagodne, przyjemne i suche; w drugiéj połowie miesiąc ten był niepogodny i mroźny. Od dnia 5—20, ani razu dészcz i śniég nie padał; najcieplejsze dni były: d. 1, 2, 3, 4, 5, 7; najzimniejsze: d. 18; 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26; dni 2, 3, 10, 12, były osobliwie łagodne i przyjemne. Barometr utrzymywał się bardzo wysoko; zmiany barometru były znaczne. Wiatr południowo-wschodni panujący, był przyczyną łagodnego stanu powietrza. W stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 2,8: 6,3: 20,9; w r. b. stosunek tychże dni jest 6 : 1 : 23; co pokazuje, że dni zupełnie pogodnych było więcéj niż zwykle. Wody z dészczu i śniégu spadło wysoko na 10,9 lin. par., tojest o połowę mniéj niż w stanie normalnym. Piérwszy mróz téj jesieni był dnia 11 wieczorem; piérwszy śniég pruszył dnia 20.

Gdy w Warszawie d. 11 było 3 stop. R. ciepła, w Paryżu było 14 stop. R., a pogoda wywołała całą ludność na ulice.

Dnia 22 mróz z rana w Warszawie dochodził 7,6 stop. R. Wisła już pokrywa się lodem, zwłaszcza téż od brzegów lód na dobre się ustalił.

Pod dniem 24 Kuryer Warszawski pisze: „Wilgotność, którą pomimo mrozu powietrze było przesycone przez dni parę, osiadła na ziemi i domach w postaci szronu. Drzewa i krzewy w ogrodach wyglądały wczoraj jakby ulukrowane cukrem. Starzy ludzie widzą w tém urodzaj na owoce drzew w przyszłym roku.“

Professor Jarocki pod d. 28 podał do Kuryera Warszawskiego następującą wiadomość: „Obfity wczorajszy śniég pokrywszy ziemię zmarzłą piętnastodniowym gołym mrozem, zamknął dla ptastwa polnego wszelką możność wyżywienia się, bo się pod nim ptak niczego nie dogrzebie. Ta okoliczność daje powód przypomnienia szanownym posiadaczom dóbr ziemskich, żeby przez wzgląd na własne i bliźnich dobro, o żywieniu kuropatw wcześnie pomyśléć i łowienia zgłodniałych bronić raczyli.“

Dnia 3 w Dreznie śniég padał.

Dnia 3 w niedzielę w Paryżu spadł śniég, który wkrótce stopniał; panuje tam teraz takie zimno, jakiego prawie nigdy w jesieni nie bywało.

W departamencie Puy de Dome, śniég spadł tak wielki, że pociąg kolei żelaznéj opóźnił się o trzy godziny. Wiele także śniegu spadło na całym łańcuchu gór Pirenejskich.

Dnia 6 z Nargen z Prus donoszą, iż tam spadł obfity śnieg.

Dnia 9 rano w Rzymie panowało takie zimno, iż woda marzła, a wkrótce potém skutkiem wiatru sirocco, temperatura podniosła się do 16 stopni ciepła. Zmiana tak nagła powiększyła choroby i śmiertelność w mieście.

Dnia 27 w Warszawie, spadł śnieg na kilka cali wysoko i sanki na ulicach zaraz się pokazały.

Dnia 26, w Londynie panowała tak wielka mgła, iż parostatki kursować przestały, a pod Wimbleton zetknęły się dwa pociągi kolei żelaznéj, lecz na szczęście bez szkody. W dokach kilka osób zbłądziwszy wpadło do wody i utraciło życie, a złodzieje kieszonkowi dopuścili się licznych kradzieży.

Dnia 11, doniesienia z San-Francisco zawierają szczegóły o trzęsieniu ziemi w Jeddo w Japonii. Miało ono miejsce o godz. 10 wieczorem, i zniszczyło 100,000 domów, 54 świątyń, przyczém 30,000 ludzi utraciło życie. Jednocześnie pożar wybuchnął w trzydziestu punktach miasta, a ziemia rozwarłszy się, pochłonęła tysiące domów wraz z mieszkańcami. W Simoda również dało się uczuć trzęsienie ziemi; w mieście tém jednak, chociaż tylko o 60 mil od Jeddo odległém, do 10 grudnia nie wiedziano o klęsce, jaka spotkała stolicę Japonii.

Dnia 13, wielka burza dnia 13 listopada o któréj donoszono z Messyny, wprawdzie w mieście samém nie wielką wyrządziła szkodę, ale okolica wiele ucierpiała. Oberwana chmura zniszczyła wszystkie do Messyny wiodące gościńce tak dalece, że mieszkańcy byli przez cztery lub pięć dni odcięci od przyległéj okolicy i mocno zagrożeni niedostatkiem żywności, zwłaszcza, że orkan zniszczył także kilka magazynów zbożowych. W nocy z dnia 18 na 19 powtórzyła się burza. Według listów z Bastii z d. 21 listopada, kilkodniowa ulewa spustoszyła we wszystkich kierunkach także i wyspę Korsykę. Przerwane są wszystkie komunikacye a nawet telegrafów elektrycznych. Powódź po większéj części popsuła gościńce, a około Bastii wszystkie dwadzieścia mostów wyniosła. Jak wygląda wszystko w głębi wyspy, tego nikt nie wié: z niespokojnością i trwogą oczekiwane są wiadomości. Burza zmiotła w morze całe stada owiec i kóz wraz z pasterzami, i porozwalała dworki i wiele domów. Nikt nie może jeszcze obliczyć wielkości nieszczęścia.

Dnia 24 z Bergen w Norwegii donoszą: Przeszłéj nocy między piérwszą godziną a w pół do drugiéj, dały się czuć dwa niebardzo silne wstrząśnienia ziemi w kierunku poziomym od wschodu na zachód. Wiszące na ścianach przedmioty zaczęły brzęczéć, a wstrząśnieniom towarzyszył ponury łoskot jakby jadącego szybko po dalekim moście powozu.

GRUDZIEŃ.

Był pogodny, bardzo mroźny, w śnieg dość obfity, blizko o 6 stop. R. zimniejszy niż zwykle; wyjąwszy dwa dni 16 i 17, w których termometr wzniósł się nieco nad zero, wszystkie inne dni były mroźne, osobliwie piérwsze dwadzieścia jeden dni odznaczały się silnemi mrozami, ostatnie dziesięć dni były mniéj mroźne. Lubo grudzień r. b. był bardzo mroźny, wszelako były lata, w których miesiąc ten miał temperaturę średnią nierównie niższą. I tak w r. 1788 był o 4,28 stop. R., w r. 1812 o 1 stopień, w r. 1829 o 2,24 stop. R. zimniejszy niż w r. b. Najcieplejsze dni były: d. 16 i 17; najzimniejsze: d. 2, 3, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 19, 20, 21. Po wielkich mrozach w dniach 16 i 17 nastąpiła nagła zmiana temperatury i odwilż. Dnia 17 o godz. 4 wieczór, termometr pokazywał 0,24 stop. R. ciepła; d. 18 o godz. 6 rano 11,6 stop. R. zimna; w nocy mróz dochodził do 19,6 stop. R., tak, iż zmiana dzienna temperatury dochodziła 19,8 stop. R. Barometr niektórych dni, mianowicie d. 19, 20, 29, 30, 31, utrzymywał się bardzo wysoko; d. 19 z rana wzniósł się na 28 cali 7,0 lin. par., tylko o 0,71 lin. par. mniéj od najwyższego stanu (28 cali 7,71 lin. par.), jaki przypadł w r. 1829 dnia 6 grudnia. Pod względem stanu nieba, miesiąc ten pogodniejszy był niż zwykle. W stanie bowiem normalnym, stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 3,3 : 5,0 : 22,7; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 6 : 6 : 10; co pokazuje, że liczba dni pogodnych i napół pogodnych jest większa niż zwykle. Elektryczność atmosferyczna przy pogodnym i spokojnym stanie powietrza w dniach 10, 11, 12, a osobliwie d. 15 była silna. Dnia 3 Wisła pod Warszawą stanęła.

Pod dniem 5 Kuryer Warszawski pisze: „Gubernia Lubelska była szczęśliwszą w tych czasach pod względem śniegu, dnia bowiem 1 grudnia, tak wielki śnieg padał w Lublinie i okolicach, że przy mrozach które następnie pojawiły się, a które i tam zapewne dosięgły, spodziewać się należy, że już ustaliła się sanna.

Dnia 3 w Maryampolu, w Augustowskiém, mróz dochodził do 23 stopni R.

Pod dniem 12 Kuryer Warszawski pisze: „Już donieśliśmy, że Wisła d. 3 stanęła, a panujące mrozy ustalają jéj grzbiet lodowaty, jakim swe koryto pokryła. Stanęła ona jednak tylko powyżéj mostu, gdzie już po jéj powierzchni urządzoną została kommunikacya pomiędzy Warszawą a Pragą. Poniżéj zaś tego mostu czyli wprost Nowego Zjazdu, toczy jeszcze środkiem swego koryta nurty, które jednak dobrze ich lód ścisnął z obu stron od brzegów.

Dnia 5 wieczorem, dało się uczuć w Bordeaux we Francyi trzęsienie ziemi, także w Auch, Tuluzie, Bagneres, Tarbes, Periquenz, Lavaux

i innych miejscach. Trzęsienie dało się także czuć w niektórych punktach w Algieryi.

Dnia 14 o godz. 9 min. 30 wieczór, w Brussie dało się czuć trzęsienie ziemi krótko trwające, dosyć silne, lecz bez przypadków. Tegoż dnia w Konstantynopolu uważano dwa uderzenia od południa na północ bardzo krótkie, i dnia następnego, tojest 15, powtórzyło się tamże wstrząśnienie.

Dnia 8 w Krymie panował straszliwy wicher: w obozie sprzymierzonych zniszczył mnóstwo namiotów i chat.

Dnia 20 wieczorem, w Paryżu widziano piękną zorzę północną.

W Krymie panują silne mrozy; w nocy z d. 18 mróz dochodził do 18 stop. R., a skutkiem burz na morzu Czarném, kilka okrętów zatonęło.

W nocy z dnia 17 na 18, dało się uczuć w Smyrnie silne trzęsienie ziemi.

Dnia 20 z Rzymu donoszą, iż tam panowały mocne mrozy, a dachy domów śniegiem były pokryte.

Dnia 18 w porcie Tunetańskim, trąba morska zrządziła wielką klęskę; o godzinie w pół do 7 wieczór, przesunęła się ona przez port; w jednéj chwili zatonęło pięć okrętów, a szósty utracił wszystkie maszty. Przed tym wypadkiem widziano na poziomie chmurę kształtu szczególnego, która za zbliżeniem się, wyglądała jakby dąb ogromny wiszący w powietrzu i wciągała w siebie wody morskie.

Dnia 16 o godz. 11 min. 47 rano, w Carteret na brzegach ciaśniny Manche we Francyi, spadł grad wielkości niezwykłéj; ziarna tego gradu ważyły po 60 grammów, były one kształtu owalnego, których średnica wielka miała 33 milimetry, a średnica mała 21 milimetrów.

Dnia 15 i 16 w Brussie czuć się dało trzęsienie ziemi.

Dnia 20 z Honolulu donoszą, że lawa wyrzucona podczas ostatniego wybuchu wulkanu, zbliża się coraz bardziéj ku miastu Hilo i zagraża zupełném zniszczeniem.

Trzęsienia ziemi w r. 1855, które od d. 24 stycznia do d. 16 grudnia uważano w 15 miejscach między Phippopoli i Rodus są:

W Konstantynopolu 30 trzęsień, w Brussie 25, w Smyrnie 4, w Salonice 6, na wyspie Rodus 2, w Galiopoli 2, w Adryanopolu 2, w Macri 1, w Baghla-agatch 1; w Samos 1, w Metelius 1, w Nasildi 1, w Dardanelach 1, w Lule-burgas 1, w Philippopoli 1. Na 58 trzęsień, których czas pojawu uważano, przypadło 22 podczas dnia, tojest od godziny 6 rano do południa; 10 trzęsień od południa do godz. 6 wieczór; w nocy przypadło 36 trzęsień, mianowicie od godz. 6 wieczór do północy 19 trzęsień; od północy do godz. 6 rano, 17 trzęsień.

GŁÓWNIEJSZE WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE O KRÓLESTWIE POLSKIÉM

ZA ROK 1856,

ZE SPRAWOZDAŃ URZĘDOWYCH ZEBRANE.

SKŁAD KRÓLESTWA.

Królestwo Polskie dzieli się na 5 gubernij, 39 powiatów, 77 okręgów; mieści w sobie miast 453, z tych 224 rządowych, 229 prywatnych; 4891 gmin, które obejmują:

Wsi prywatnych	17,837
„ rządowych	3,446
„ donacyjnych	837
„ duchownych	288
„ instytutowych	122
„ miejskich	83
Razem wsi	22,613.

ROZLEGŁOŚĆ.

Królestwo Polskie ma rozległości 2,320 mil kwadratowych geograficznych, czyli 111,858 wiorst kwadr., a mianowicie:

	Mil kwadr.
Gubernia Warszawska	672
„ Radomska	439
„ Lubelska	564
„ Płocka	303
„ Augustowska	342.

KOMMUNIKACYE LĄDOWE I WODNE.

Rzeki spławne: Główna w Królestwie rzeka *Wisła* jest spławną na przestrzeni 565 wiorst.

Inne rzeki spławne: *Nida* na przestrzeni wiorst 90, *San* 18, *Pilica* 250, *Wieprz* 175, *Narew* 285, *Biebrza* 68, *Bug*

583, *Niemen* 380, *Warta* 266; w ogóle więc rzeki te są spławne na przestrzeni 2,680 wiorst.

Oprócz tego do spławu posługuje także *kanał Augustowski*, długi na 98⅓ wiorst.

Drogi bite:

a) Ogólna długość dróg bitych I^go^ rzędu wynosi 2,159 wiorst.

b) Długość dróg bitych II^go^ rzędu, tojest wyrobionych miejscowemi środkami, wynosi . . . 640 „

Razem. . 2,799 wiorst.

Koléj żelazna Warszawsko-Wiedeńska ma długości 308 wiorst.

LUDNOŚĆ.

Ogólna liczba mieszkańców w roku 1855 wynosiła . . . . . głów 4,673,869

W roku 1854 była. . . . . „ 4,797,845

Zatém w roku 1855 zmniejszyła się o dusz 123,976.

W latach poprzednich ludność Królestwa wynosiła:

W roku 1846 . . . . . dusz 4,867,129
„ 1829 . . . . . „ 4,137,634
„ 1816 . . . . . „ 2,717,287.

Rozdział obecnéj ludności:

a) Podług płci:

Płci męzkiéj dusz 2,239,577 | Płci żeńskiéj dusz 2,434,292.

b) Podług pochodzenia rodowego:

Słowian.	3,647,179	Neofitów.	2,489
Litwinów.	210,527	Francuzów	1,049
Niemców	245,317	Włochów	91
Holendrów.	393	Greków	323
Anglików.	111	Tatarów.	344
Starozakonnych. .	565,877	Cyganów	169

c) Podług wyznań:

Rzymsko-Katolików 3,607,313
Prawosławnych 4,318

Do przeniesienia 3,611,631

Z przeniesienia	3,611,631
Greko-Unitów	217,823
Jednowierców	470
Starowierców	3,341
Ewangelicko-Augsburgs	265,108
Ewangelicko-Reformowanych	6,488
Menonistów	1,432
Braci Morawczyków	1,205
Razem chrześcian	4,107,498.
Mahometan	325
Starozakonnych	565,877
Cyganów	169
Razem niechrześcian	566,371.

d) Podług miejsca zamieszkania:

W guberniach:	Warszawskiéj	1,511,760
„	Radomskiéj	904,358
„	Lubelskiéj	961,282
„	Płockiéj	532,976
„	Augustowskiéj	606,931
W mieście Warszawie		156,562

Po miastach i wsiach:

	Chrześcian	Niechrześcian	Razem
po miastach	631,590	485,178	1,116,768
po wsiach	3,475,908	81,193	3,557,101
	4,107,498	566,371	4,673,869

e) Podług stanów:

Szlachty	46,708
Duchowieństwa wszystkich wyznań obojéj płci	6,239
Stanu gminnego, w miastach i wsiach	4,620,922

Stosunkowo do rozległości, przypada w Królestwie 2,014 mieszkańców na milę kwadratową, a mianowicie:

W gubernii Warszawskiéj	głów	2,250
„ Radomskiéj	„	2,060

W gubernii Augustowskiéj . . . . głów 1,774
„ Płockiéj . . . . . „ 1,759
„ Lubelskiéj. . . . . „ 1,704

W 1855 roku w Królestwie urodziło się:		umarło:	
Płci męzkiéj.	83,512	Płci męzkiéj. . . .	143,945
„ żeńskiéj.	87,934	„ żeńskiéj. . . .	132,769
Razem	171,446	Razem	276,714

LICZBA KOŚCIOŁÓW, KLASZTORÓW I DUCHOWIEŃSTWA.

PRAWOSŁAWNYCH:

Kościołów wyznania tego było 34, a mianowicie:

Sobór katedralny	1	Kościołów parafialnych. .	22
Kaplic w gmachu arcy-biskupim.	2	Kościół filialny	1
W instytucie szlacheckim.	1	Kościołów cmentarzowych	3
Kościół pałacowy w Łazienkach.	1	„ Przy klasztorze męzkim w Jabłecznéj .	1
		„ Przy szpitalach . . .	2

Oprócz tego: dwie kaplice wojskowe w Warszawie, tojest: w b. zamku królewskim i w szpitalu ujazdowskim, tudzież kaplica pałacowa w Skierniewicach.

Duchowieństwo.

Zakonne:		Świeckie:	
Arcybiskup	1	Protojerejów.	9
Archimandrytów	2	Kapłanów	20
Jeromonachów	6	Protodyakonów, dyakonów i poddyakonów . .	8
Jerodyakonów	3	Sług kościelnych	47
Zakonników i nowicyuszów	11		
Razem	23	Razem	84

razem duchowieństwa tak zakonnego jak i świeckiego osób 107.

Szkół duchownych 3, w nich uczących się 66.

W roku 1855 przyjęło wyznanie prawosławne:

Z innych wyznań chrześciańskich.	43
Jednowierców.	3
Starozakonnych.	4
Razem	50.

WYZNANIA RZYMSKO-KATOLICKIEGO:

Kościołów parafialnych	1,639	Kaplic	382
„ filialnych	106	Klasztorów męzkich	152
„ oddzielnych	27	„ żeńskich	33

Liczba duchowieństwa:

Świeckiego 2,137
Zakonników 1,627
W klasztorach żeńskich. 413

W akademii duchownéj warszawskiéj było uczących się 48.

W 11stu seminaryach dyecezalnych w ciągu roku 1855 znajdowało się alumnów 286.

W instytucie księży Demerytów na Łyséj Górze było 20.

W ciągu roku 1855 przyjęło wiarę rzymsko-katolicką:

Ewangielików. 39
Starozakonnych. 59
Razem 98

WYZNANIA GREKO-UNICKIEGO:

Klasztorów męzkich . . . . 5 | Kościołów . . . . . 395.

Duchowieństwa:

Świeckiego 214
Zakonników. 13
W seminaryum alumnów. 39
W szkole śpiewaków. . . . . 27.

WYZNANIA EWANGIELICKIEGO:

	Augsburgskiego.	Reformowanego.
Kościołów.	70	9
Domów modlitwy	241	—
Duchowieństwa	64	8
Stypendystów, kształcących się na pastorów . . . . . , ...	23	7

Menoniści zamieszkują w gubernii Warszawskiéj i Płockiéj, a we wsi Kazuniu w powiecie Warszawskim mają dom modli-

twy. Obrządki religijne wykonywa jeden z wybranych do tego współwyznawców. Zamieszkali odległéj od Kazunia, na nabożeństwa udają się do poblizkich kościołów ewangelicko-augsburgskich. Zmarłych chowają na cmantarzach tegoż wyznania ewangelicko-augsburgskiego.

Bracia Morawczycy zamieszkują w gubernii Warszawskiéj. Dom modlitwy mają w Nowosolnie. Nabożeństwo w nim odprawia jeden z ich współwyznawców, przeznaczony na starszego.

Wyznanie starozakonne:

Bóżnic 345
Domów modlitwy 454
Osób duchownych, tojest: rabinów, podrabinów i innych 1,616.

Wyznanie mahometańskie:

Mahometanie mieszkają w guberniach Lubelskiéj i Augustowskiéj; mają dwa meczety i dwóch imanów.

SZKOŁY.

I. *Pod zarządem Okręgu Naukowego Warszawskiego.*

	Zakładów	Uczących się
a) Ogólnych:		
Instytut szlachecki w Warszawie	1	239
Gimnazyj filologicznych	6	1,504
Szkół powiatowych filologicznych	17	2,649
„ elementarnych.	1,185	52,256
„ rzemieślniczo-niedzielnych	92	5,530
„ elementarnych starozakonnych	5	470
	1,306	62,648
b) Specyalnych:		
Instytut gospodarstwa wiejskiego i leśnictwa, wraz ze szkołą wiejską w Marymoncie . .	1	198
Gimnazyum realne w Warszawie	1	508
Szkoła sztuk pięknych w Warszawie	1	106
Instytut nauczycieli elementarnych w Radzyminie.	1	32
Szkół wyższych realnych.	2	567
Do przeniesienia	6	1,411

	Zakładów	Uczących się
Z przeniesienia	6	1,411
Szkół powiatowych realnych	9	1,209
Szkoła rabinów w Warszawie	1	174
„ niedzielno-handlowa w Warszawie. .	1	236
	17	3,030
c) Prywatnych:		
Zakładów naukowych prywatnych	193	6,077
Razem. .	1,516	71,755

d) Podług płci:

W téj liczbie dzieci płci męzkiéj . . 46,358
„ „ „ „ żeńskiéj . . 25,397.

e) Podług wyznań:

Rzymsko-katolickiego	54,378	Ewangielickiego . . .	13,217
Prawosławnego . . .	387	Mojżeszowego	2,664
Greko-unickiego . . .	1,096	Mahometańskiego. . .	13

f) Podług stanów:

Szlacheckiego	4,776	Właścicieli znacznych nieruchomości . . .	10
Urzędników cywilnych	3,670	Kupców	593
Dzieci wojskowych. .	276	Mieszczan	39,219
Duchownych.	143	Włościan	23,068

II. *Pod zarządem oddzielnych władz:*

Instytut Alexandryjski wychowania panien w Nowéj Alexandryi obejmował w roku 1855:

Pensyonarek na koszcie	Najjaśniejszego Pana	9
„ „	Najjaśniejszéj Pani .	3
„ „	JO. Księcia Namiestnika	4
„ „	Rządu	54
„ „	Miasta Warszawy . . .	12
„ „	Własnym	117
„ „	Przychodzących. . . .	2
	Razem. .	201.

Akademia rzymsko-katolicka w Warszawie miała alumnów 48
W seminaryach alumnów. 286
W 3ch szkołach prawosławnych uczących się . . 66
W szkole farmaceutycznéj 74
„ felczerów 56
„ akuszerek 92
„ weterynaryi . . . . . 17.

Stosunek ogólnéj liczby uczących się do ogólnéj liczby ludności w guberniach był następujący:

W gubernii Warszawskiéj. . . jak 1 : 81
„ Radomskiéj. . . . jak 1 : 89
„ Lubelskiéj . . . . jak 1 : 146
„ Płockiéj . . . . . jak 1 : 83
„ Augustowskiéj . . jak 1 : 184.

W całém zaś Królestwie liczba uczących się we wszystkich zakładach naukowych, do ludności ogólnéj była w stosunku jak 1 : 68.

III. *Zakłady oddzielne do pomocy naukowéj.*

a) Przy Okręgu Naukowym w Warszawie:

W bibliotece głównéj Okręgu Naukowego Warszawskiego znajduje się 91,167 tomów dzieł w różnych przedmiotach i językach, medali i monet 4,558; w gabinecie fizycznym apparatów i narzędzi sztuk 684; w gabinecie wzorów gipsowych 750 sztuk; zbiór techniczno-architektonicznych modeli przy szkole sztuk pięknych składa się z 553 sztuk; gabinet mineralogiczny zawiera sztuk 20,802, a zoologiczny 35,007 exemplarzy. Gabinet botaniczno-plastyczny, składający się z suszonych roślin i wyrobowych z wosku, zawiera 2,004 artykułów. W zbiorze obrazów przy szkole sztuk pięknych znajduje się obrazów olejnych 40, tamże rysunków i wzorów rysunkowych poszytów 464. Zbiór osobliwości starożytnych składa się z 269 przedmiotów. Obserwatoryum astronomiczne posiada 87 narzędzi astronomicznych i bibliotekę z 1,039 tomów złożoną.

W ogrodzie botanicznym liczą roślin oranżeryjnych 2,631, rodzajów roślin gruntowych i krzewów 2,753.

b) Pod zarządem oddzielnych władz:

Gabinet anatomiczny zawiera preparatów 1,928; farmaceutyczny zawiera surowych materyałów i przetworów 1,175, roślin suszonych 5,670, minerałów 1,578; gabinet chirurgiczny mieści w sobie narzędzi i przyrządów 1,472.

ŚRODKI WYŻYWIENIA.

Urodzaj w roku 1855 był następujący:

Zebrano: zboża ozimego	4,012,493	czetwerti
„ jarego	5,232,584	„
Razem	9,245,077	czetwerti
Kartofli	6,727,534	„

W porównaniu z ogólną ludnością kraju, wypada w przecięciu na osobę:

Zboża . . . . . 2 czetwerti,
Kartofli . . . . $1\frac{4}{10}$ „

CHÓW BYDŁA.

W Królestwie znajduje się:

Koni	553,166	Owiec poprawnych	2,247,265
Bydła rogatego	1,622,001	Trzody chlewnéj	823,074
Owiec pospolitych	1,217,631		

SZPITALE I INNE ZAKŁADY DOBROCZYNNE.

Zarząd zakładów dobroczynnych w Królestwie wykonywany jest przez Radę Główną Opiekuńczą i Rady Szczegółowe. Takowych Rad Szczegółowych opiekuńczych znajduje się w Królestwie 79, tojest:

Zarządzających instytutami:	w Warszawie	15
„ „	na prowincyi	25
„ „	Rad powiatowych	39.

Prócz tego istnieją dwa Towarzystwa Dobroczynności: w Warszawie i Lublinie.

Stan zakładów dobroczynnych jest następujący:

Szpitale:

Szpitali w ogóle 57
W roku 1855 znajdowało się w nich na kuracyi 64,287
Z téj liczby: wyzdrowiało 48,358
„ umarło. 10,947
Ubyło przed ukończeniem kuracyi. 574
Zostało się na rok 1856. 4,408

Wody mineralne krajowe.

W Ciechocinku leczyło się osób 592
W Busku „ „ 353
W Solcu „ „ 442

We dwóch zakładach *wód mineralnych sztucznych* w Warszawie, używało kuracyi osób 1,681.

W zakładzie *hydropatycznym* w Wierzbnie odbywało kuracyą osób 65.

Aptek w całym kraju. 205
z tych w Warszawie. 29
Składów materyałów aptecznych. 10.

Zakłady przytułkowe:

W 10ciu zakładach przytułkowych i 15stu szpitalach, utrzymujących biédnych i starców obojéj płci, znajdowało się 10,527 głów. Sieroty utrzymywane są:

W zakładach Towarzystw Dobroczynności: Warszawskiego i Lubelskiego;

nadto w Warszawie:

w szpitalu PP. Marcinkanek i w domu przytułku starozakonnych;

a po prowincyi:

w szpitalach: w Mieni, Koninie, Piotrkowie, Sandomierzu, Lublinie, Biały, Szczebrzeszynie, Płocku i Pułtusku. We wszystkich tych zakładach znajdowało się dzieci 501.

Oprócz tego istnieją jeszcze sale ochrony, gdzie dzieci ubogich rodziców pozostawiane bywają na cały dzień pod dozór.

Sal takowych jest 9, tojest:

w Warszawie. 7
w Kaliszu. 1
w Lublinie . . . . . 1.

W samym domu podrzutków przy szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie było dzieci 2,191; nadto po wsiach u mamek 3,419 dzieci.

W instytucie głuchoniemych i ociemniałych znajdowało się 145.

Dochody wszystkich dobroczynnych zakładów w roku 1855 wynosiły . . . . . rs. 760,570 k. 84
Wydatki. . . . . „ 748,551 „ 49

Remanent. . . . rs. 12,019 k. 35

WIĘZIENIA I ARESZTA.

Znajduje się w Królestwie:

Więzień głównych 20
Rota aresztancka w twierdzy Zamościu. 1
Aresztów detencyjnych dla ludzi zostających pod piérwszém badaniem i skazanych na kary mniejsze do dni 8 74
Aresztów dla defraudantów 3
Areszt dla dłużników w Warszawie. 1

Liczba aresztantów:

	W domach badań	W więzieniach karnych i w twierdzy Zamościu
Z końcem roku 1854 pozostawało . .	1,718	2,745
W roku 1855 przybyło	6,434	3,749
Wszystkich było . .	8,152	6,494
Z tych ubyło.	6,721	3,676
Zostało się więc na rok 1856.	1,431	2,818
	Razem 4,249.	

W téj liczbie znajduje się:

a) Podług płci:

Płci męzkiéj . . . . . 3,573 | Płci żeńskiéj 676

b) Podług wyznań:

Prawosławnych	27	Ewangielików	157
Rzymsko-katolików . .	3,359	Mahometanin.	1
Greko-unitów	155	Starozakonnych	519
Starowierców.	18	Cyganów	13

c) Podług stanów:

Szlachty. 52
Mieszczan. 897
Włościan . . . . . 3,300.

d) Podług ukształcenia:

Wyżéj ukształconych 52
Umiejących tylko czytać i pisać 547
Wcale nieukształconych. . . . . 3,650.

Na utrzymanie wszystkich więzień i aresztów w roku 1855, wydano summę rubli sr. 282,625 kop. 56¾.

WYKAZ STATYSTYCZNY MIAST KRÓLESTWA POLSKIEGO ZA ROK 1856.

Z AKT URZĘDOWYCH.

Uwaga. — Gwiazdka * przy nazwiskach miast znajdująca się oznacza posiadłość rządową, gdzie zaś żadnego znaku nie ma, znaczy, iż jest własność prywatna. Głoska *p.* znaczy miasto powiatowe, zaś gubernialne czarniejszém pismem są drukowane. W drugiéj rubryce, początkowe głoski oznaczają nazwiska gubernij, i tak: głoska *A.* Augustowską, *L.* Lubelską, *P.* Płocką, *R.* Radomską, *W.* Warszawską.

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Adamów	L.	Łukowski	. . . . .	602	184
Alexandrów . .	W.	Łęczycki	. . . . .	2,524	971
Andrzejów * . .	P.	Ostrołęcki	Małybrok	631	223
Annopol v. Rachów.	L.	Zamojski	Wisła	173	574
Augustów *p.* * .	A.	Augustowski	Netta	4,329	3,669
Babiak	W.	Włocławski	. . . . .	278	241
Bakałarzew. . .	A.	Augustowski	. . . . .	190	728
Balwierzyszki .	A	Maryampols.	Niemen	641	1,172
Baranów	L.	Lubelski	Wieprz	844	952
Będków.	W.	Rawski	Wolborka	349	245
Bełchatów . . .	W.	Piotrkowski	. . . . .	387	1,083
Bełżyce.	L.	Lubelski	. . . . .	969	833

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Bendzin ⁂. . . .	R.	Olkuski	Przemsza	1,718	2,440
Biała	W.	Rawski	Białka	393	1,023
Biała *p*.	L.	Bialski	Krzna	1,333	2,561
Białaczów . . .	R.	Opoczyński	. . . . .	791	—
Białobrzegi. . .	R.	Radomski	Pilica	420	451
Bielawy.	W.	Łowicki	Bzura	435	173
Bielsk ⁂.	P.	Płocki	. . . . .	575	184
Bieżuń	P.	Mławski	Działdówka	1,275	790
Biłgoraj.	L.	Zamojski	Łada	3,364	1,708
Biskupice. . . .	L.	Lubelski	Giełczew	552	266
Błaszki.	W.	Kaliski	. . . . .	1,198	1,667
Błonie ⁂	W.	Warszawski	. . . . .	1,014	9
Bobrowniki ⁂ .	P.	Lipnowski	Wisla	807	62
Bobrowniki . .	L.	Lubelski	Wieprz	738	517
Bodzanów ⁂ . .	P.	Płocki	. . . . .	487	328
Bodzentyn ⁂ . .	R.	Opoczyński	Psarka	1,027	173
Bogorya	R.	Sandomierski	. . . . .	392	161
Bolesławiec ⁂ .	W.	Wieluński	Prosna	693	298
Bolimów ⁂ . . .	W.	Łowicki	Rawka	823	339
Brdów ⁂	W.	Włocławski	. . . . .	725	77
Brok ⁂	P.	Ostrołęcki	Bug	1,003	703
Brudzew	W.	Koniński	. . . . .	701	61
Brześć ⁂	W.	Włocławski	Zgłowiączka	1,117	610
Brzesko ⁂ . . .	R.	Miechowski	Wisła	965	—
Brzeziny ⁂ . . .	W.	Rawski	Moszczyca	2,540	2,347
Brzeźnica ⁂. . .	W.	Piotrkowski	. . . . .	1,034	331
Burzenin	W.	Sieradzki	Warta	489	237
Busk ⁂	R.	Stopnicki	. . . . .	864	—
Bychawa	L.	Lubelski	. . . . .	340	638
Cegłów ⁂. . . .	W.	Stanisławow.	. . . . .	257	34
Chęciny ⁂. . . .	R.	Kielecki	. . . . .	989	2,860
Chełm ⁂.	L.	Krasnostaws.	Ucherka	1,091	2,370
Chmielnik. . . .	R.	Stopnicki	. . . . .	701	2,277
Chocz.	W.	Kaliski	Prosna	1,099	14
Chodecz	W.	Włocławski	. . . . .	487	451
Chodel ⁂	L.	Lubelski	. . . . .	458	138
Chorzelle ⁂. . .	P.	Przasznyski	Orzyc	921	950
Ciechanów ⁂. .	P.	Przasznyski	. . . . .	1,111	2,226

Nazwisko Miasta	Guberuia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Ciechanowiec. .	A.	Łomżyński	Nurzec	440	760
Ciepielów. . . .	R.	Opatowski	Iłżanka	413	248
Cmielów	R.	Opatowski	Kamienna	1,048	247
Czeladź *. . . .	R.	Olkuski	Brynica	1,583	—
Czemierniki . .	L.	Lubelski	Tyśmienica	1,158	321
Czersk *. . . .	W.	Warszawski	Wisła	337	17
Czerwińsk *. . .	P.	Płocki	Wisła	617	206
Częstochowa *.	W.	Wieluński	Warta	5,661	2,976
Czyżew.	P.	Ostrołęcki	Broczysko	34	1,457
Dąbie *.	W.	Łęczycki	Ner	2,269	701
Dąbrowice *. . .	W.	Gostyński	. . . . .	1,332	164
Daleszyce *. . .	R.	Kielecki	. . . . .	1,359	106
Denków.	R.	Opatowski	Kamienna	615	30
Dobra.	W.	Kaliski	. . . . .	1,107	1,300
Dobrzyń nad Drwęcą . . .	P.	Lipnowski	Drwęca	828	1,599
Dobrzyń nad Wisłą *. . . .	P.	Lipnowski	Wisła	1,031	831
Drobin	P.	Płocki	. . . . .	519	826
Drohiczyn *. . .	L.	Siedlecki	Bug	284	44
Drzewica. . . .	R.	Opoczyński	Drzewiczka	329	317
Dubienka *. . .	L.	Hrubieszows.	Bug	1,607	1,401
Działoszyce . .	R.	Miechowski	Jakubówka	493	2,514
Działoszyn. . .	W.	Wieluński	Warta	985	2,107
Filipów *. . . .	A.	Augustowski	Rowspuda	1,585	852
Firlej *.	L.	Lubelski	. . . . .	744	75
Frampol	L.	Zamojski	. . . . .	831	652
Garwolin *. . .	L.	Łukowski	Wilga	1,173	546
Gielniów	R.	Opoczyński	. . . . .	519	124
Gliniany	R.	Sandomierski	. . . . .	340	—
Głowaczów. . .	R.	Radomski	Radomka	570	355
Główno.	W.	Rawski	Brzuśna	374	1,228
Głusk.	L.	Lubelski	. . . . .	354	388
Gniewoszów i Granica.	R.	Radomski	Wisła	432	1,191
Golina	W.	Koniński	. . . . .	650	629
Gombin *. . . .	W.	Gostyński	Nida	2,033	1,897
Góra *.	W.	Warszawski	Wisła	524	1,298

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Goraj	L.	Zamojski	Łada	1,352	483
Gorzków	L.	Krasnostaws.	Żółkiewka	176	227
Gostynin * . . .	W.	Gostyński	Skrwa	2,445	634
Goszczyn * . . .	W.	Warszawski	. . . . .	674	117
Gowarczów . .	R.	Opoczyński	. . . . .	619	641
Grabów.	W.	Łęczycki	. . . . .	404	514
Grabowiec Bank P.	R.	Opatowski	. . . . .	407	18
Grabowiec . . .	L.	Hrubieszows.	. . . . .	1,039	941
Grajewo.	A.	Augustowski	. . . . .	457	1,457
Grocholice * . .	W.	Piotrkowski	. . . . .	1,247	157
Grodzisk	W.	Warszawski	. . . . .	200	790
Grójec *	W.	Warszawski	. . . . .	784	1,719
Grzegorzew * . .	W.	Łęczycki	Rgiłówka	921	156
Horodło	L.	Hrubieszows.	Bug	1,150	366
Horodyszcze . .	L.	Radzyński	Zielawa	666	40
Hrubieszów *p*. .	L.	Hrubieszows.	Huczwa	2,626	3,276
Jadów	W.	Stanisławow.	Osownica	433	331
Janów *	P.	Przasnyski	Orzyc	940	637
Janów	R.	Olkuski	. . . . .	498	409
Janów *.	L.	Bialski	Bug	1,049	875
Janów *p*. . . .	L.	Zamojski	Biała	1,826	1,451
Janowiec. . . .	R.	Radomski	Wisła	560	361
Jarczów	L.	Hrubieszows.	. . . . .	37	161
Jastrząb * . . .	R.	Radomski	. . . . .	471	35
Jedlińsk	R.	Radomski	Radomka	621	267
Jędrzejów * . .	R.	Kielecki	Brzeźnica	1,938	—
Jeżów *	W.	Rawski	Jeżówka	858	304
Iłów. . . . Najj. P.	W.	Łowicki	. . . . .	107	258
Iłża *	R.	Opatowski	Iłżanka	1,498	531
Inowłodz * . . .	W.	Rawski	Pilica	642	273
Józefów.	L.	Zamojski	. . . . .	300	692
Józefów.	L.	Lubelski	Wisła	328	1,581
Iwaniska	R.	Sandomierski	Koprzywianka	716	594
Iwanowice . . .	W.	Kaliski	. . . . .	681	119
Izbica.	W.	Włocławski	. . . . .	1,161	971
Izbica, z Tarnogórą *	L.	Krasnostaws.	Wieprz	944	1,549
Kalisz *p*. * . . .	W.	Kaliski	Prosna	7,713	4,353

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Kalwarya *p.* * . .	A.	Kalwaryjski	Szeszupa	1,580	6,508
Kałuszyn	W.	Stanisławow.	Witówka	568	3,667
Kamieńczyk * .	W.	Stanisławow.	Bug	755	82
Kamieńsk . . .	W.	Piotrkowski	. . . . .	609	563
Kamionka . . .	L.	Lubelski	. . . . .	1,280	224
Karczew	W.	Stanisławow.	Wisła	858	855
Kazanów	R.	Radomski	Iłżanka	531	490
Kazimierz * . .	W.	Łęczycki	. . . . .	372	6
Kazimierz * . .	L.	Lubelski	Wisła	1,170	1,555
Kazimierz. . . .	W.	Koniński	. . . . .	1,085	53
Kielce *p.* * . . .	R.	Kielecki	Silnica	3,639	101
Kiernozia. . . .	W.	Gostyński	Nida	187	160
Kikoł.	P.	Lipnowski	. . . . .	104	402
Kleczew	W.	Koniński	. . . . .	800	960
Klimontów . . .	R.	Sandomierski	. . . . .	607	1,096
Klwów	R.	Opoczyński	Sławno	670	418
Kłobucko * . . .	W.	Wieluński	Oksa	1,555	444
Kłodawa * . . .	W.	Łęczycki	. . . . .	1,831	585
Kock	L.	Radzyński	Wieprz	1,270	1,612
Kodeń.	L.	Bialski	Bug	1,527	792
Kolno *	A.	Łomżyński	. . . . .	1,266	2,084
Kołbiel	W.	Stanisławow.	Świder	119	485
Koło *	W.	Koniński	. . . . .	2,292	2,318
Komarów. . . .	L.	Hrubieszows.	Jarocha	682	943
Koniecpol . . .	W.	Piotrkowski	Pilica	1,029	726
Konin *p.* * . . .	W.	Koniński	. . . . .	3,141	2,006
Końskie.	R.	Opoczyński	. . . . .	1,396	2,175
Końska Wola *	L.	Lubelski	. . . . .	929	1,670
Konstantynów .	W.	Łęczycki	. . . . .	2,324	613
Konstantynów .	L.	Bialski	. . . . .	197	651
Koprzywnica *	R.	Sandomierski	Koprzywianka	814	230
Korczyn Nowe-Miasto * . . .	R.	Stopnicki	Nida	998	2,332
Kossów.	L.	Siedlecki	. . . . .	26	745
Koszyce *	R.	Miechowski	Szreniawa	548	32
Kowal *	W.	Włocławski	. . . . .	1,600	1,212
Koziegłowy * . .	R.	Olkuski	. . . . .	1,802	—
Kozienice * . . .	R.	Radomski	Wisła	924	1,961

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Koźminek. . . .	W.	Kaliski	. . . . .	1,019	211
Kraśnik.	L.	Zamojski	. . . . .	1,509	1,800
Krasnobród . .	L.	Zamojski	Wieprz	552	753
Krasnosielc. . .	P.	Przasnyski	Orzyc	373	602
Krasnystaw *p.* *	L.	Krasnostaws.	Wieprz	3,392	151
Kromołów . . .	R.	Olkuski	Warta	933	480
Krośniewice . .	W.	Gostyński	. . . . .	490	716
Kryłów	L.	Hrubieszows.	Bug	665	537
Krzepice * . . .	W.	Wieluński	Liczwarta	1,109	1,057
Krzeszów. . . .	L.	Zamojski	San	533	647
Książ Wielki. .	R.	Miechowski	. . . . .	460	487
Kuczbork. . . .	P.	Mławski	Przylepnia	205	324
Kunów *	R.	Opatowski	Kamienna	860	211
Kurozwęki . . .	R.	Stopnicki	Czarna	554	205
Kurów	L.	Lubelski	. . . . .	1,100	1,564
Kurzelów * . . .	R.	Kielecki	. . . . .	960	62
Kutno *p.*	W.	Gostyński	Ochnia	2,009	3,859
Lądek *	W.	Koniński	. . . . .	620	22
Lassocin	R.	Sandomierski	Wisła	660	8
Latowicz * . . .	W.	Stanisławow.	Świder	1,004	138
Lelów *	R.	Olkuski	. . . . .	328	428
Lipno *p.* * . . .	P.	Lipnowski	Mień	2,315	1,558
Lipsk *	A.	Augustowski	Biebrza	1,382	365
Lipsk	R.	Opatowski	Kamienna	664	758
Liw *	L.	Siedlecki	Liwiec	1,054	176
Lubartów * . . .	L.	Lubelski	Wieprz	1,444	1,823
Lubień	W.	Włocławski	. . . . .	567	415
Lublin *	L.	Lubelski	Bystrzyca	6,901	8,588
Lubraniec . . .	W.	Włocławski	Zgłowiączka	732	494
Ludwinów * . . .	A.	Kalwaryjski	Szeszupa	473	1,055
Lutomiersk. . .	W.	Sieradzki	Ner	1,110	992
Lututów	W.	Wieluński	. . . . .	305	135
Łagów *	R.	Opatowski	. . . . .	1,186	145
Łask	W.	Sieradzki	. . . . .	1,102	2,526
Łaskarzew . . .	L.	Łukowski	. . . . .	936	100
Łaszczów. . . .	L.	Hrubieszows.	. . . . .	68	918
Łęczna	L.	Lubelski	Wieprz	934	1,679
Łęczyca *p.* * . .	W.	Łęczycki	Bzura	2,903	2,496

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Łódź *	W.	Łęczycki	Łódka	21,785	2,775
Łomazy *. . . .	L.	Bialski	Zielawa	1,319	1,002
Łomża *p.* . . .	A.	Łomżyński	Narew	3,188	2,574
Łosice *	L.	Bialski	Toczna	891	915
Łowicz *p.* *. . .	W.	Łowicki	Bzura	4,182	1,059
Łozdzieje *. . .	A.	Sejneński	. . . . .	1,027	1,546
Łuków *p.* *. . .	L.	Łukowski	Krzna	1,008	2,114
Łysobyki. . . .	L.	Radzyński	. . . . .	702	1,150
Maciejowice . .	L.	Łukowski	. . . . .	590	484
Magnuszew. . .	R.	Radomski	Wisła	577	450
Maków *	P.	Pułtuski	. . . . .	970	4,189
Małogoszcz *. .	R.	Kielecki	. . . . .	1,091	—
Markuszew. . .	L.	Lubelski	. . . . .	514	368
Maryampol *p.* *	A.	Maryampols.	Szeszupa	609	2,853
Michów.	L.	Lubelski	. . . . .	861	648
Miechów *p.* *. .	R.	Miechowski	Miechówka	1,347	—
Miedzna	L.	Siedlecki	. . . . .	710	70
Międzyrzec. . .	L.	Radzyński	Krzna	1,771	6,234
Mińsk *p.*	W.	Stanisławow.	. . . . .	584	620
Mława *p.* *. . .	P.	Mławski	. . . . .	1,596	1,984
Modliborzyce .	L.	Zamojski	Wieprz	364	576
Modrzejów. . .	R.	Olkuski	Przemsza	73	336
Mogielnica. . .	W.	Warszawski	Mogielówka	1,003	1,202
Mokobody . . .	L.	Siedlecki	. . . . .	781	358
Mordy	L.	Siedlecki	. . . . .	685	1,246
Mrzygłód. . . .	R.	Olkuski	Warta	968	224
Mstów *	W.	Wieluński	Warta	868	303
Mszczonów *. .	W.	Warszawski	Okrzesza	1,787	1,693
Myszyniec *. .	P.	Ostrołęcki	Rożoga	931	727
Nadarzyn. . . .	W.	Warszawski	. . . . .	427	519
Nasielsk.	P.	Pułtuski	. . . . .	641	2,409
Nieszawa *. . .	W.	Włocławski	Wisła	1,593	283
Nowe-Miasto. .	W.	Rawski	Pilica	1,121	1,750
Nowe-Miasto *	P.	Pułtuski	Sona	528	914
Nowe-Miasto Korczyn, *zob.* Korczyn.					
Nowogród *. .	A.	Łomżyński	Narew	1,185	986

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Nowydwór * . .	W.	Warszawski	Wisła i Narew	1,403	1,403
Nur *	P.	Ostrołęcki	Bug	517	297
Odrzywół. . . .	R.	Opoczyński	. . . . .	531	85
Ogrodzieniec. .	R.	Olkuski	. . . . .	885	143
Okuniew	W.	Stanisławow.	Długa	427	105
Oleśnica	R.	Stopnicki	Wschodnia	767	130
Olita *	A.	Kalwaryjski	Niemen	334	285
Olkusz *p.* * . . .	R.	Olkuski	. . . . .	906	746
Olsztyn *	R.	Olkuski	. . . . .	518	82
Opatów *p.* . . .	R.	Opatowski	Opatówka	1,328	2,517
Opatówek. . . .	W.	Kaliski	Pokrzywnica	1,656	—
Opatowiec . . .	R.	Miechowski	Wisła	376	35
Opoczno *p.* * . .	R.	Opoczyński	Drzewiczka	1,091	1,469
Opole	L.	Lubelski	. . . . .	980	1,799
Orchówek z Włodawą	L.	Radzyński	Bug	1,654	4,370
Osięciny	W.	Włocławski	. . . . .	252	256
Osieck	L.	Łukowski	. . . . .	965	254
Osiek *	R.	Sandomierski	Wisła	194	151
Osmolin *	W.	Gostyński	. . . . .	476	37
Ostrołęka *p.* * . .	P.	Ostrołęcki	Narew	2,242	1,129
Ostrów *	L.	Radzyński	Tyśmienica	1,728	851
Ostrów *	P.	Ostrołęcki	. . . . .	1,560	2,410
Ostrowiec. Bank P.	R.	Opatowski	Kamienna	706	2,736
Ożarów	R.	Sandomierski	. . . . .	437	1,252
Ozorków	W.	Łęczycki	Bzura	3,497	3,095
Pabianice * . . .	W.	Sieradzki	Dobrzynka	3,487	745
Pacanów	R.	Stopnicki	. . . . .	588	917
Pajęczno * . . .	W.	Piotrkowski	. . . . .	1,284	518
Parczew * . . .	L.	Radzyński	. . . . .	1,689	1,887
Parysów	L.	Łukowski	. . . . .	671	556
Parzęczew . . .	W.	Łęczycki	. . . . .	637	524
Pawłów *	L.	Krasnostaws.	. . . . .	595	13
Piaseczno * . . .	W.	Warszawski	Jeziorna	698	504
Piaski.	L.	Lubelski	Giełczew	520	1,833
Piątek *	W.	Łęczycki	Moszczenica	807	805
Pierzchnica * . .	R.	Stopnicki	. . . . .	567	118
Pilica	R.	Olkuski	Pilica	1,191	2,447

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Pilwiszki * . . .	A.	Maryampols.	Szeszupa	592	976
Pińczów.	R.	Stopnicki	Nida	1,223	2,877
Piotrków	W.	Włocławski	. . . . .	39	680
Piotrków *p.* * .	W.	Piotrkowski	. . . . .	5,720	4,151
Piszczac	L.	Bialski	. . . . .	807	520
Pławno	W.	Piotrkowski	Warta	492	779
Płock *.	P.	Płocki	Wisła	7,152	5,251
Płońsk *	P.	Płocki	Płonka	1,358	2,814
Poddębice . . .	W.	Łęczycki	Ner	1,013	832
Połaniec * . . .	R.	Sandomierski	Wisła	1,047	752
Poniemoń. . . .	A.	Maryampols.	Niemen	148	1,141
Praszka.	W.	Wieluński	Prosna	903	907
Preny *.	A.	Maryampols.	Niemen	825	1,479
Proszowice *. .	R.	Miechowski	Szreniawa	1,371	—
Przasnysz *p.* *.	P.	Przasnyski	Węgierka	1,936	1,830
Przedborz * . .	R.	Opoczyński	Pilica	1,067	3,181
Przedecz * . . .	W.	Włocławski	. . . . .	1,317	593
Przerośl * . . .	A.	Augustowski	Jezioro kośc.	1,217	672
Przybyszew * .	W.	Warszawski	Pilica	965	41
Przyrów * . . .	W.	Wieluński	Wiercica	1,252	954
Przysucha . . .	R.	Opoczyński	. . . . .	587	2,020
Przytyk.	R.	Radomski	Radomka	151	1,181
Puchaczów. . .	L.	Krasnostaws.	. . . . .	699	87
Pułtusk *p.* * . .	P.	Pułtuski	Narew	2,415	1,856
Pyzdry *	W.	Koniński	. . . . .	2,218	835
Rachów, *zob.* Annopol.					
Raciąż *	P.	Mławski	. . . . .	979	989
Raciążek * . . .	W.	Włocławski	. . . . .	860	—
Raczki *	A.	Augustowski	Rowspuda	339	1,739
Radom *	R.	Radomski	Mleczna.	6,546	1,495
Radomsk * . . .	W.	Piotrkowski	Radomka	1,794	1,162
Radoszyce * . .	R.	Opoczyński	Roziec	1,116	745
Radzanów . . .	P.	Mławski	Działdówka	461	612
Radziejewo *. .	W.	Włocławski	. . . . .	1,305	225
Radziłów * . . .	A.	Augustowski	Biebrza, Wissa	836	627
Radzymin. . . .	W.	Stanisławow.	. . . . .	550	1,278
Radzyń *p.* . . .	L.	Radzyński	Białka	1,171	1,301

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Rajgród ✻. . . .	A.	Augustowski	Jegrzna	843	1,052
Raków	R.	Sandomierski	Czarna	666	962
Rawa *p.* ✻. . . .	W.	Rawski	Rawka	2,998	1,535
Rejowiec	L.	Krasnostaws.	. . . . .	311	824
Rossosz.	L.	Bialski	Zielawa	1,375	281
Rożan ✻.	P.	Pułtuski	Narew	533	773
Rozprza.	W.	Piotrkowski	. . . . .	166	247
Rychwał	W.	Koniński	. . . . .	504	124
Ryczywół ✻. . .	R.	Radomski	Wisła	528	512
Rypin ✻.	P.	Lipnowski	. . . . .	1,218	1,054
Rzgów ✻	W.	Piotrkowski	Ner	964	120
Sandomierz *p.* ✻	R.	Sandomierski	Wisła	2,230	905
Sapieżyszki ✻ .	A.	Maryampols.	Niemen	72	414
Sarnaki.	L.	Bialski	. . . . .	206	551
Sawin ✻.	L.	Krasnostaws.	. . . . .	664	128
Secemin.	R.	Kielecki	. . . . .	747	92
Sejny *p.* ✻. . . .	A.	Sejneński	Marycha	932	2,378
Sereje ✻.	A.	Sejneński	. . . . .	646	1,492
Serock ✻	P.	Pułtuski	Bug	701	901
Serokomla . . .	L.	Radzyński	Czarna	515	25
Sieciechów ✻. .	R.	Radomski	. . . . .	671	15
Siedlce *p.* ✻. . .	L.	Siedlecki	. . . . .	2,459	4,804
Siennica	W.	Stanisławow.	Sienniczka	118	236
Sienno	R.	Opatowski	. . . . .	561	506
Sieradz *p.* ✻ . .	W.	Sieradzki	Warta	3,162	1,750
Sierpc ✻.	P.	Mławski	Sierpienica	2,041	2,604
Siewierz ✻ . . .	R.	Olkuski	. . . . .	1,556	—
Simno ✻.	A.	Kalwaryjski	Sperna	754	738
Skalbmierz ✻. .	R.	Miechowski	Nidzica	921	—
Skała ✻.	R.	Olkuski	. . . . .	1,004	—
Skaryszew ✻ . .	R.	Radomski	Kobylanka	840	149
Skempe.	P.	Lipnowski	. . . . .	915	176
Skierniewice ✻.	W.	Rawski	Łupna	1,875	761
Skrzynno. . . .	R.	Opoczyński	. . . . .	311	100
Skulsk	W.	Koniński	. . . . .	270	171
Slesin.	W.	Koniński	. . . . .	769	266
Sławatycze. . .	L.	Radzyński	Bug	878	996
Sławków ✻. . .	R.	Olkuski	Przemsza	2,471	—

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Słomniki *	R.	Miechowski	Szreniawa	1,824	34
Słupca *	W.	Koniński	. . . . .	1,745	—
Słupia nowa * . .	R.	Opatowski	. . . . .	550	160
Służewo	W.	Włocławski	. . . . .	664	570
Śniadów	A.	Łomżyński	. . . . .	122	1,081
Sobków.	R.	Stopnicki	Nida	317	537
Sobota	W.	Łowicki	Bzura	416	279
Sochaczew * . .	W.	Łowicki	Bzura	732	3,294
Sochocin * . . .	P.	Płocki	Wkra	687	407
Sokołów	L.	Siedlecki	. . . . .	1,461	2,189
Sokoły	A.	Łomżyński	. . . . .	132	1,377
Solec *	R.	Opatowski	Krępianka	1,825	273
Sompolno * . . .	W.	Włocławski	. . . . .	1,182	425
Sopockinie . . .	A.	Augustowski	. . . . .	354	1,243
Stanisławów * . .	W.	Stanisławow.	. . . . .	776	198
Staszów.	R.	Sandomierski	Czarna	1,803	3,206
Staw	W.	Kaliski	Strzecha	586	12
Stawiski	A.	Łomżyński	. . . . .	336	2,234
Stawiszyn. . . .	W.	Kaliski	. . . . .	1,057	329
Sterdyń.	L.	Siedlecki	. . . . .	81	156
Stężyca *	L.	Łukowski	Wisła	869	7
Stoczek *	L.	Łukowski	Świder	379	228
Stopnica *p.* * . .	R.	Stopnicki	. . . . .	726	1,461
Stryków	W.	Rawski	Moszczenica	841	1,702
Sudargi *	A.	Maryampols.	Niemen	62	627
Sulejów *	W.	Piotrkowski	Pilica	901	325
Suwałki *	A.	Augustowski	Hańcza	3,775	6,407
Szadek *	W.	Sieradzki	. . . . .	1,408	334
Szaki	A.	Maryampols.	Cessarka	291	1,973
Szczebrzeszyn .	L.	Zamojski	. . . . .	2,627	1,622
Szczekociny . .	R.	Olkuski	Pilica	725	1,268
Szczerców * . .	W.	Sieradzki	Widawka	1,221	365
Szczuczyn . . .	A.	Augustowski	Wissa	734	2,257
Szreńsk.	P.	Mławski	Mławka	875	903
Szydłów[1] * . . .	R.	Stopnicki	. . . . .	1,256	742
Szydłowiec * . .	R.	Opoczyński	. . . . .	1,015	2,877
Tarczyn * . . .	W.	Warszawski	Tarczanka	352	633
Tarłów	R.	Sandomierski	. . . . .	566	663

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Tarnogród . .	L.	Zamojski	. . . . .	1,709	1,709
Terespol ✲. . .	L.	Bialski	Bug	242	2,343
Tomaszów ✲ .	W.	Rawski	Wolborka	3,223	1,863
Tomaszów. . .	L.	Zamojski	. . . . .	1,486	2,082
Tuliszków. . .	W.	Koniński	. . . . .	1,016	83
Turek ✲	W.	Kaliski	. . . . .	4,120	653
Turobin	L.	Krasnostaw.	Pór	1,408	951
Tuszyn ✲. . . .	W.	Piotrkowski	. . . . .	1,045	589
Tykocin. . . .	A.	Łomżyński	Narew	1,491	3,456
Tyszowce. . .	L.	Hrubieszow.	Huczwa	1,669	940
Uchanie	L.	Hrubieszow.	. . . . .	556	786
Ujazd ✲	W.	Rawski	. . . . .	507	538
Uniejów ✲. . .	W.	Kaliski	Warta	1,137	650
Urzędów ✲ . .	L.	Zamojski	. . . . .	1,892	7
Wąchock ✲ . .	R.	Opatowski	Kamienna	867	139
Warka ✲. . . .	W.	Warszawski	Pilica	1,181	1,527
Warszawa ✲. . .	W.	Warszawski	Wisła	115,500	41,062
Warta ✲. . . .	W.	Kaliski	Warta	1,389	1,705
Waśniów ✲ . .	R.	Opatowski	. . . . .	244	72
Wąsosz ✲ . . .	A.	Augustowski	Wissa	934	446
Wąwolnica . .	L.	Lubelski	. . . . .	1,038	401
Węgrów. . . .	L.	Siedlecki	Liwiec	1,555	2,350
Widawa	W.	Sieradzki	Nieciecz	768	959
Wieluń *p.* ✲. .	W.	Wieluński	. . . . .	3,192	624
Wieniawa ✲. .	L.	Lubelski	. . . . .	104	1,000
Wieruszów . .	W.	Wieluński	Prosna	1,195	844
Wierzbica ✲. .	R.	Radomski	. . . . .	1,112	176
Wierzbnik ✲. .	R.	Opatowski	Kamienna	409	137
Wierzbołów ✲.	A.	Kalwaryjski	Szyrwinta	1,262	1,253
Wilczyn	W.	Koniński	. . . . .	252	205
Wilkowyszki ✲	A.	Kalwaryjski	Szejmena	834	4,417
Wiskitki ✲. . .	W.	Łowicki	. . . . .	1,090	540
Wiślica ✲ . . .	R.	Stopnicki	Nida	614	1,383
Wisznice . . .	L.	Radzyński	Zielawa	740	726
Wisztyniec ✲ .	A.	Kalwaryjski	. . . . .	1,358	2,037
Wiżajny ✲. . .	A.	Sejneński	. . . . .	827	1,130
Wizna ✲. . . .	A.	Łomżyński	Narew	1,406	507
Władysławów ✲	A.	Maryampols.	Szeszupa	1,103	4,368

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Nad jaką leży rzeką	Ludność	
				Chrześcian	Niechrześcian
Władysławów .	W.	Koniński	. . . . .	512	246
Włocławek *p.* *	W.	Włocławski	Wisła	5,014	1,163
Włodawa z Orchówkiem . .	L.	Radzyński	Bug	1,654	4,370
Włodowice. . .	R.	Olkuski	. . . . .	783	113
Włoszczowa . .	R.	Kielecki	. . . . .	808	1,350
Wodzisław. . .	R.	Kielecki	. . . . .	585	1,558
Wohyń.	L.	Radzyński	Piwonia	1,088	791
Wojsławice. . .	L.	Krasnostaws.	. . . . .	732	821
Wolanów. . . .	R.	Radomski	. . . . .	141	271
Wolborz * . . .	W.	Piotrkowski	Wolborka	1,155	270
Wolbrom *. . .	R.	Olkuski	. . . . .	1,026	1,707
Wyśmierzyce. .	R.	Radomski	Pilica	1,051	61
Wysokie Mazowieckie. . . .	A.	Łomżyński	Brok	771	1,053
Wyszków *. . .	P.	Pułtuski	Bug	512	1,023
Wyszogród *. .	P.	Płocki	Wisła	990	2,956
Zagorów	W.	Koniński	. . . . .	1,407	321
Zaklików	L.	Zamojski	. . . . .	898	558
Zakroczym * . .	P.	Płocki	Wisła	1,204	1,802
Zambrów * . . .	A.	Łomżyński	Jabłoń	588	1,025
Zamość *p.* * . .	L.	Zamojski	Topornica	1,531	2,475
Żarki	R.	Olkuski	. . . . .	1,196	1,519
Żarnów *. . . .	R.	Opoczyński	. . . . .	509	392
Żarnowiec * . .	R.	Olkuski	Pilica	623	900
Zawichost * . .	R.	Sandomierski	Wisła	1,365	1,591
Zduńsko-Wola.	W.	Sieradzki	. . . . .	4,529	1,671
Żelechów. . . .	L.	Łukowski	. . . . .	1,095	2,317
Zgierz *. . . .	W.	Łęczycki	Bzura	6,690	1,637
Złoczew.	W.	Sieradzki	. . . . .	596	922
Żółkiewka . . .	L.	Krasnostaws.	. . . . .	336	568
Żuromin	P.	Mławski	. . . . .	840	645
Zwoleń *	R.	Radomski	. . . . .	1,402	1,320
Żychlin.	W.	Gostyński	. . . . .	539	1,062

WIADOMOSCI STATYSTYCZNE

O PRZEMYŚLE FABRYCZNYM, RZEMIOSŁACH I HANDLU.

1. ZAKŁADY TKACKIE.

Pomiędzy zakładami fabrycznemi Królestwa najważniejsze miejsce zajmują zakłady tkackie: one bowiem zatrudniają największą liczbę robotników, i produkują przedmioty ogólnéj potrzeby.

Z pomiędzy nich najgłówniejszemi są fabryki sukienne, a to tak ze względu na staranną produkcyą wyrobów, jak i na umiarkowane ich ceny. Zakłady te nietylko w zupełności zaspakajają miejscowe potrzeby, lecz także wysyłają swe wyroby do Cesarstwa.

Zakłady bawełniane wprawdzie więcéj dostarczają produkcyi niżeli fabryki sukienne, wszakże dalekiemi są jeszcze od téj doskonałości, któraby je mogła ochraniać od konkurencyi zagranicznéj. Przyczyną takiego stanu jest, że muszą się zaopatrywać materyałem z zagranicy sprowadzanym, co znacznie podwyższa koszta fabryczne, a zatém i ceny wyrobów. Pomimo to jednak daje się zauważać stopniowe ulepszanie takowych, i liczba przędzalń zwiększa się.

Fabrykacya wyrobów lnianych, mianowicie co do płócien cienkich i takiéjże bielizny stołowéj, jest mało rozwinięta; jednak płótno ordynaryjne i bielizna stołowa zwyczajna, wyrabiane są w znacznych ilościach.

Fabrykacya wyrobów jedwabnych i mieszanych z jedwabiem stoi na nizkiéj jeszcze stopie; spodziewać się atoli należy, że zaprowadzenie w roku 1855 spółki jedwabniczéj do rozprzestrzeniania plantacyi drzew morwowych, wychowu jedwabników i rozwijalni oprzędów, miéć będzie korzystny wpływ na rozszerzenie tego rodzaju produkcyi.

Fabryki wyrobów wełnianych i bawełnianych szczególniéj rozwinięte są w gubernii Warszawskiéj, a w niejakiéj części w gubernii Radomskiéj; lnianych, w guberniach Warszawskiéj, Augustowskiéj, Lubelskiéj i Płockiéj; jedwabnych zaś i mieszanych z jedwabiem, w mieście Warszawie.

Stan tych zakładów i ich produkcya były następujące w dwóch latach 1854 i 1855:

	W ROKU	
	1854	1855
a) *Zakłady do wyrobów wełnianych:*		
Ludność przy fabrykach sukna i wyrobów wełnianych zatrudniona, wynosiła głów	7,781	8,012
Warsztatów czynnych było	2,340	2,189
Zakładów znaczniejszych	26	41
Pomniejszych rękodzielni i pojedynczych sukienników	1,107	2,015
Przędzalń wełny	69	54
Wyrobiono:		
Sukna i innych tkanin podłużnych arszynów	2,739,190	2,167,566
Kobierców, szalów, chustek i t. p. sztuk	112,045	119,506
Wartość tych wszystkich wyrobów wynosiła rubli srebrem	2,044,992	2,455,451
b) *Zakłady do wyrobów bawełnianych:*		
Zatrudniały ludzi	10,400	11,400
Warsztatów czynnych było	6,944	6,632
Zakładów znaczniejszych	107	136
Pomniejszych tkaczy	2,192	2,086
Przędzalń bawełny	8	9
Wyrobiono:		
Tkanin różnych, podłużnych arszyn.	11,274,487	12,812,273
Innych tkanin, sztuk	1,077,211	1,592,025
Wartość całéj produkcyi wynosiła rs.	2,729,604	3,346,510
c) *Zakłady do wyrobów płóciennych:*		
Zatrudniały ludzi	7,231	7,928
Fabryk znaczniejszych było	2	2

	W ROKU	
	1854	1855
Fabryk pomniejszych, tudzież pojedynczych płócienników.	4,136	3,874
Warsztatów czynnych było.	3,383	3,115
Krosien włościańskich.	146,787	177,436
Wyrobiono:		
Przędzy, pudów	29,741	37,391
Płótna różnego gatunku, bielizny stołowéj, drelichu i innych tkanin, arszynów	3,083,216	3,854,956
Płótna włościańskiego, arszynów. . .	9,846,560	9,174,339
Wartość ogólna całéj powyższéj produkcyi, rubli srebrem	723,469	856,957
d) *Zakłady do wyrobów jedwabnych i mieszanych z jedwabiem:*		
Zatrudniały ludzi.	89	103
Zakładów było	14	16
Warsztatów.	38	80
Wyrobiono:		
Różnych tkanin, arszynów	21,200	15,280
Burtów, plecionek, frendzli i t. p., arsz.	24,390	33,925
Na te wyroby użyto:		
Przędzy jedwabnéj, pudów	50½	34
„ innéj.	233	295
Ogólna wartość wyrobów rubli sr. .	46,335	44,185

2. FABRYKI PRZERABIAJĄCE PŁODY ROŚLINNE.

Z liczby fabryk przerabiających płody roślinne, główne zajmują miejsce zakłady cukrownicze, które najbardziéj są rozwinięte w guberniach: Warszawskiéj, Radomskiéj i Lubelskiéj. W piérwszéj z nich jest zakładów 35, w drugiéj 10, a w trzeciéj 7; w guberniach zaś Augustowskiéj i Płockiéj znajduje się tylko 3.

Po zakładach cukrowniczych najwięcéj są rozszerzone papiernie, z których znaczniejsze istnieją: rządowa, w Jeziornéj, i prywatne: w Soczewce gubernii Warszawskiéj, oraz w Pilicy w gubernii Radomskiéj.

Inne fabryki, przerabiające płody roślinne produkują: porter, piwa zbytkowe, wino sztuczne szampańskie, arak, likiery, wódki słodkie, oléj, ocet, cykoryą, mąkę, powozy, fortepiany, instrumenta muzyczne z drzewa, obicia, plecionki łyczkowe, kapelusze słomkowe, kwiaty sztuczne, krochmal, lak, terpentynę, i t. p.

Stan zakładów i ich produkcya w roku 1855 były następujące:

	Ilość		Wartość ogólna produkcyi Rubli sr.
	Zakładów	Zatrudnionych robotnik.	
Cukrowni i rafineryj cukru	55	4,067	1,984,464
Fabryk porteru i piwa zbytkowego	30	214	238,540
„ wina szampańskiego. . . .	1	18	60,000
„ araku i likierów	33	158	295,594
„ oleju.	48	919	255,331
„ octu.	26	92	47,903
„ cykoryi.	25	190	79,106
„ powozów i bryczek	40	222	105,100
„ fortepianów	19	89	46,750
„ papiéru	35	1,065	346,596
„ obić papierowych	3	57	107,300
„ plecionek łyczkowych, kapeluszy słomkowych i kwiatów sztucznych . .	12	144	48,316
„ instrumentów muzycznych z drzewa, tudzież krochmalu, laku, terpentyny, i t. p.	35	103	19,516

3. FABRYKI PRZERABIAJĄCE PŁODY ZWIERZĘCE.

Najznaczniejsze z fabryk tego rodzaju są garbarnie i białoskórnie; po nich następują fabryki świec stearynowych i woskowych, oraz włosiennic i wyrobów sitarskich.

Garbarnie utrzymują się głównie w guberniach Warszawskiéj i Lubelskiéj; zakłady zaś świec stearynowych i woskowych, w gubernii Warszawskiéj.

Stan tych zakładów i ich produkcya w roku 1855 były następujące:

	Ilość		Wartość ogólna produkcyi
	Zakładów	Zatrudnionych robotnik.	Rubli sr.
Garbarni i białoskórni	1,032	2,362	823,313
Fabryk świec stearynowych i woskowych	39	324	604,222
„ wyrobów sitarskich i włosiennic	512	1,854	34,252
„ kleju, strun muzycz. i t. p.	12	28	5,284

4. FABRYKI PRZERABIAJĄCE PŁODY KRUSZCOWE I ZIEMNE.

Z liczby zakładów tego rodzaju, kopalnie rud i piece przeznaczone do przerabiania żelaza, głównie koncentrują się w gubernii Radomskiéj i graniczących z południową jéj stroną okolicach gubernii Warszawskiéj; huty cynkowe w gubernii Radomskiéj; fabryki machin i narzędzi rolniczych w m. Warszawie, tudzież w guberniach: Augustowskiéj, Lubelskiéj i Warszawskiéj; wyrobów kunsztowych metalowych w mieście Warszawie; kopalnie węgla kamiennego w gubernii Radomskiéj; kopalnie wapna, tudzież zakłady fajansowe, gliniane, cegły i inne, znajdują się w różnych okolicach kraju; fabryki przetworów chemicznych, tudzież paropływów i gabar, prowadzone są w m. Warszawie.

Stan tych zakładów i ich produkcya w roku 1855 były następujące:

	Ilość		Wartość ogólna produkcyi
	Zakładów	Zatrudnionych robotnik.	Rubli sr.
Zakładów prywatnych do wydobywania rudy i przerabiania żelaza	464	4,523	1,532,009
Fabryk miedzi.	25	674	107,256
Zakładów galmanu i cynku	5	331	118,502
„ do wyrabiania statków parowych i gabar. . .	1	94	110,000

	ILOŚĆ		Wartość ogólna produkcyi
	Zakładów	Zatrudnionych robotnik.	Rubli sr.
Zakładów odlewów i machin. . . .	26	570	304,800
„ przetworów chemicznych.	4	58	60,006
Fabryk szkła	28		
„ fajansu i naczyń kamiennych	22		
„ broni palnéj i siecznéj	1		
„ wyrobów blaszanych, lamp i bronzów	78		
„ wyrobów z drutu, igieł, gremipli i t. p.	7		
„ wyrobów platerowanych i z nowotnego srebra	5		
„ narzędzi chirurgicznych, ortopedycznych, mechanicznych, matematycznych i fizycznych	7	8,198	1,168,637
„ instrumentów muzycznych metalowych, ołówków, podlewania luster, złota i srebra malarskiego i t. p. . .	10		
Wapniarni.	207		
Cegielni	627		

5. RZEMIOSŁA.

Liczba rzemieślników była w roku 1855 prawie takaż sama jak w roku 1854, wartość wszakże surowych materyałów i wyrobionych z nich przedmiotów znacznie większa: co przypisać należy podwyższeniu się cen wszelkich przedmiotów piérwszéj potrzeby.

Rezultaty te bliżéj objaśniają następujące cyfry:

	W ROKU	
	1854	1855
Robotników było.	85,997	85,853
Na kupno surowych materyałów wydano rubli sr.	6,901,365	8,622,833
Dostarczono wyrobów wartości rs. .	15,591,771	17,498,377

Najliczniejszą klassę rzemieślników stanowili:

Szewcy.	głów 16,214	Piekarze.	głów 5,937
Krawcy.	„ 10,286	Rzeźnicy	„ 4,390.
Kowale	„ 8,409		

Najwięcéj wydali na surowe materyały:

Rzeźnicy . . . . . rub. sr. 2,518,895
Młynarze. . . . . „ 1,969,733
Piekarze . . . . . „ 1,867,986.

Odjąwszy koszta kupna surowych materyałów od ogólnéj wartości wyrobów, cały zarobek klassy rzemieślniczéj wynosi rubli sr. 8,875,544.

Rozdzieliwszy summę tę na ogólną liczbę rzemieślników, wypadnie zysk na osobę po rs. 103 kop. 37 rocznie.

A że zarobek takowy w roku 1854 wynosił rs. 101 k. 5½, przeto w r. 1855 zwiększył się średnim wyrazem o rs. 2 k. 3½.

6. OGÓLNE UWAGI O STANIE FABRYK I RZEMIOSŁ.

Z przywiedzionych wyżéj rezultatów, co do każdéj gałęzi przemysłu, dają się wyprowadzić następujące główne wypadki:

We wszystkich zakładach fabrycznych zatrudniano osób. 53,969
Rzemiosłami zajmowało się głów 85,853
Razem 139,822.

W stosunku zatém do ogólnéj ludności kraju, wynoszącéj głów 4,673,869, liczba robotników fabrycznych stanowiła część $^1/_{87}$, liczba rzemieślników, część. . . . . $^1/_{55}$.

Ogólna liczba przemysłowców jednych i drugich wynosiła:

W mieście Warszawie. 11,694
W gubernii Warszawskiéj . . . 61,691
„ Radomskiéj. 24,064
„ Lubelskiéj. 24,185
„ Płockiéj. 9,410
„ Augustowskiéj . . . 8,778.

A zatém w porównaniu do ogólnéj ludności pomienionego miasta i gubernij, stanowiła:

W Warszawie. . . . . 1/13 część
W gubernii Warszawskiéj . . 1/24 „
„ Radomskiéj . . . 1/38 „
„ Lubelskiéj . . . . 1/39 „
„ Płockiéj . . . . . 1/56 „
„ Augustowskiéj . 1/69 „

7. HANDEL.

Handel wewnętrzny:

Główném miejscem sprzedaży surowych produktów ziemi i przedmiotów gospodarstwa rolnego, są istniejące po miastach targi tygodniowe, i ustanowione prawie w każdém z nich jarmarki terminowe, na które, prócz produktów rolniczych, dostawiane bywają także wyroby rękodzielnicze i rzemieślnicze.

Za główniejsze jarmarki uważają się: w Łowiczu w gubernii Warszawskiéj na wszelkie w ogóle przedmioty, i w Łęcznéj w gubernii Lubelskiéj, szczególnie na bydło i konie.

Obrót handlu na jarmarkach był następujący:

	W ROKU	
	1854	1855
Przywieziono różnych przedmiotów za rubli sr.	4,994,342	5,500,245
Sprzedano za rubli sr.	2,796,143	3,322,437

Targi na wełnę:

Oprócz wyż wspomnionych jarmarków odbywają się jeszcze dwa oddzielne targi do zbytu li saméj tylko wełny: jeden w m. Warszawie, w początkach drugiéj połowy czerwca, drugi w Kaliszu, w końcu maja i piérwszych dniach czerwca.

Na powyższe targi przywieziono w roku 1855 wełny:
na warszawski. . . . . pudów 16,612 funt. 3
na kaliski. . . . . „ 405 „ 38.

W porównaniu z r. 1854:
na piérwszy więcéj o . . . pudów 1,512 funt. 3
na drugi mniéj o . . . . . „ 1,870 „ 13.

Przyczyną zmniejszenia się dowozu wełny na targ kaliski była opóźniona strzyża owiec z powodu zimnego czasu.

Upadek owiec w ostatnich latach również miał wpływ na zmniejszenie przywozu wełny w latach 1854 i 1855 na targ warszawski, prawie o połowę w stosunku do lat poprzednich.

Ceny wełny w ogólności w roku 1855 były wyższe jak w roku 1854.

W myciu, sortowaniu i pakowaniu wełny okazały się ulepszenia.

Handel zewnętrzny:

Handel zewnętrzny, tak przywozowy, jako i wywozowy, w roku 1855 znacznie się zwiększył.

Obrót onego wynosił . . . . . rub. sr. 30,931,109
więcéj jak w roku 1854 o . . . „ 10,912,792.

Handel ten czynił:

	W ROKU	
	1854	1855
z Prusami:		
w przywozie, rub. sr. . . .	5,592,298	14,425,378
w wywozie, „ . . .	7,399,599	8,914,253
z Austryą:		
w przywozie, rub. sr. . . .	4,717,886	3,707,784
w wywozie, „ . . .	2,308,532	3,883,694

Główniejszemi artykułami przywozu były:

Z Prus: bawełna, przędza bawełniana, wyroby metalowe, ryby, farby, wyrobki jedwabne i towary kolonialne;

Z Austryi: sól, wina, jedwab' tak surowy jak i przędzony, oliwa, oleje, owoce, maszyny i t. d.

Wywóz stanowiły:

Do Prus: drzewo, zboże, bydło, łój, sadło, len, konopie, nasiona olejne, wełna i t. d.

Do Austryi: zboże, łój, sadło, wełna.

INSTYTUCYE PRZEMYSŁOWE.

I. BANK POLSKI.

Działania jego względem rozszerzenia przemysłu krajowego, kredytu i handlu.

Z końcem roku 1855 znajdowało się w Banku:

a) Depozytów opieczętow. i nieopiecz. na rs. 26,182,372 k. 87¾
b) Summ depozytowych. . . . . „ 6,063,416 „ 84¾
Mass sądowych 4,914, na summę . . . „ 3,235,971 „ 79¾
c) Kapitałów instytutowych. . . . . „ 4,992,685 „ 14¾
d) Kapitałów prywatnych . . . . . „ 2,408,987 „ 54
e) Summ przekazowych . . . . . „ 16,078,369 „ 43¾
f) Funduszu na umorzenie obligacyj cząst. „ 380,644 „ 50
zaś spłacono zgłaszającym się właścicielom:
certyfikatów lit. A z kupon. rs. 219,753
certyfikatów lit. B . . . . . „ 84,318 k. 43.
g) Funduszu na spłacenie certyfikatów Banku na listy zastawne Towarzystwa Kredyt. Ziems. rs. 2,919 „ 96.

Bilety obiegowe. W roku 1855 było w obiegu biletów Bankowych i kassowych za rs. 10,000,000. Wymiana ich na srebro w przecięciu dochodziła dziennie do 4,500 rs. Wymieniono biletów zużytych za summę rs. 1,836,894.

Obroty. Stopa procentowa przy zwyczajnych obrotach funduszów Banku, była 6%. Obroty te, dążące do wsparcia handlu i przemysłu krajowego, były:

a) Skupowanie wexli i papierów rządowych wylosowanych:
Skupiono ich w r. 1855 za. . . . . rs. 4,745,597 k. 68¾
a że z roku poprzedniego było. . „ 828,665 „ 53
razem więc było za summę. . . . rs. 5,574,263 k. 21¾
Zwroty wynosiły. . . . . „ 4,796,348 „ —
więc z końcem r. 1855 pozostało rs. 777,915 k. 21¾
b) Nabywanie i zbywanie wexli krajowych i zagranicznych:
W r. 1855 było w wexlach takowych rs. 2,597,033 k. 96
zwroty wynosiły . . . . . „ 2,511,473 „ 33¾
pozostało więc z końcem r. 1855 rs. 85,560 k. 62¾

c) Nabywanie i zbywanie papierów rządowych polskich, rossyjskich i zagranicznych:

Papierów tych w r. 1855 było za rs. 10,732,591 k. 57
ubyło ich w ciągu roku . . . . . „ 2,092,248 „ 56

pozostało więc na r. 1856 . . . rs. 8,640,343 k. 1.

d) Pożyczki i zaliczenia:

1. Na zakłady przemysłowe pozostało się z końcem r. 1855 zaliczeń na . . . . . rs. 1,213,354 k. 38¼

Pięciu właścicieli zakładów przemysłowych, mianowicie fabryk: papieru, dywanów, wyrobów jedwabnych, żelaznych i metalowych, otrzymało w r. 1855 z Banku pożyczki na rozszerzenie tychże zakładów, a wynoszące . . . . . rs. 29,500.

2. Pożyczki na zastawy w r. 1855, łącznie z pozostałością r. 1854 wynosiły. . . . . rs. 890,109 k. 23¾
a że zwrócono . . . . . „ 446,233 „ 38¾

więc na r. 1856 pozostało pożyczek rs. 443,875 k. 85.

3. Pożyczki dla m. Warszawy wynoszą rs. 1,835,857 k 41.

4. Pożyczki na dobra ziemskie: z końcem r. 1855 na 219stu dobrach ziemskich wynosiły w kapitale i procencie. . . . rs. 1,617,234 k. 25¼.

5. Zaliczeń z końcem 1855 pozostało się rs. 12,184,809 k. 51¾.

e) Przedsięwzięcia handlowe i przemysłowe:

1. Papiernia w Jeziornéj wyrobiła papieru za. . . . . rs. 117,456 k. 42¾,
sprzedano go za. . . . . „ 107,467 „ 21¾.

2. Magazyny:

aa) w magazynie we Włocławku prywatni zsypali zboża czetwerti 606, na które zaliczono rs. 956 k. 67¾.

bb) w składach warszawskich ruch cukru, wełny i innych towarów był następujący:

	Cukru		Wełny		Innych towar.	
	Pudy i funty					
Z końcem r. 1854 pozostało . .	2,981	10	6,983	—	1,014	11
Przybyło w r. 1855.	4,993	39	36,349	4	4,401	37
Razem było	7,975	9	43,332	4	5,416	8
Wydano w r. 1855	7,975	9	25,156	10	2,654	15
Pozostało z końcem roku	—	—	18,175	34	2,761	33

Zaliczenia na te zastawy udzielone były:

na cukier.	rs.	23,382 k. 52¾
na wełnę	„	267,130 „ 26
na inne towary.	„	25,675 „ 78
Razem. .	rs.	316,089 k. 56¾.

3. Kanał Augustowski: na zwrot zaliczeń poczynionych przez Bank Polski na dokończenie tego kanału, otrzymał Bank w ciągu r. 1855, wraz z prowizyą, rs. 119,018 k. 67¾.
4. Tartak parowy i lasy: sprzedaż pozostałych jeszcze w małéj ilości remanentów drzewnych w lasach płockich i augustowskich, tudzież ściąganie zaliczeń na tartak parowy i lasy, postępuje.
5. Warzelnia soli w Ciechocinku w r. 1855 uprodukowała soli pudów 320,000.
6. Fabryka wyrobów lnianych w Żyrardowie w r. 1855 uprodukowała: przędzy motów 30,747. Utkano: płótna kóp 2,004, innych wyrobów odstaw 401, wartości rs. 21,872 kop. 29. Wyblichowano: płótna kóp 9,460, innych wyrobów odstaw 555. Wyappretowano: płótna kóp 8,524, innych wyrobów odstaw 1,967, wartości rs. 109,094 k. 71.
7. Fabryka machin na Solcu: zakład ten w r. 1854 przeszedł pod administracyą, a w dniu 1 lutego 1855 r. na własność Górnictwa.
8. Fabryka żelaza w Ostrowcu w ciągu r. 1855 uprodukowała żelaza surowego pudów 61,397 funt. 20, walcowanego i kutego pudów 59,459 funt. 6.
9. Zakłady młyna parowego: od czasu puszczenia w obieg młyna parowego po jego odbudowie i nowém urządzeniu, tojest: od dnia 14 kwietnia 1855 r. młyn parowy uprodukował mąki pszennéj i żytniéj pudów 214,525 funt. 19, tudzież mąki razówki pudów 15,063 funt. 5; olejarnia wyrobiła oleju i makuch za rs. 75,650 kop. 34; tartak z fornierną wytarł drzewa i fornierów za rs. 23,240 kop. 10¾
10. Zaliczenia dla górnictwa: pozostałość zaliczeń dla Górnictwa i na przedsięwzięcia będące z niém w związku, wynosi rs. 1,998,965 kop. 65.

Ruch monet w kassie:

Pozostałość z końcem r. 1854 w monetach i biletach obiegowych wynosiła . . . . . rs. 3,113,650 k. 91¾
W ciągu r. 1855 przybyło . . . . . „ 24,038,781 „ 16¾
Razem było rs. 27,152,432 k. 8¼
Wydano w r. 1855 . . . . . „ 24,596,686 „ 28
Pozostało na r. 1856 rs. 2,555,745 k. 80¼

Zarobki i ubytki:

Zyski z obrotu funduszów w r. 1855 osiągnięte, stanowiące własność Skarbu, wynoszą rs. 480,519 k. 11¾.

II. TOWARZYSTWO KREDYTOWE ZIEMSKIE.

A. CZĘŚĆ RACHUNKOWA.

Wierzytelność hypoteczna Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, z powodu udzielonych pożyczek, wynosiła z dniem 20 stycznia 1856 r. jak następuje:

Wierzytelność odnosząca się do okresu 2go, kończącego się w r. 1866 . . . . . rs. 14,565,285
Wierzytelność 3go okresu, kończącego się w r. 1881. . . . . „ 37,777,965
Ogólna wierzytelność rs. 52,343,250

i takowa zahypotekowana jest:

Wierzytelność 2go okresu na dobrach rządow. 249, pryw. 1,390
„ 3go okresu „ „ 54, „ 4,269
Razem zahypotekowana jest „ 303, „ 5,659

Listy zastawne niewylosowane:

Listów zastawnych 2go okresu znajduje się w obiegu za . . . . . rs. 9,915,854 k. 92½
Listów zastawnych 3go okresu. . . . . „ 33,294,113 „ 39
Ogólna wartość listów zastawnych rs. 43,209,968 k. 31½

Losowanie listów zastawnych:

W drugiém półroczu 1855 r. wylosowano listów zastawnych:

2go okresu za summę. . . . . rs. 461,790
3go okresu „ . . . . . „ 507,120

Razem wylosowano listów zastawnych 2go i 3go okresu za summę . . . . . rs. 968,910.

Pobór należności od stowarzyszonych:

	Należało		Wpłynęło		Zalega	
	Rubli srebrem i kopiejek					
Z tytułu rat półrocznych....	2,197,223	37	1,530,772	36	666,451	1
„ procentu amortyzacyjnego.....	323,585	56	145,982	94	177,602	62
Dopłat końcowych.....	4,637	10½	2,854	2	1,783	8½
Ogólny stan poborowy od stowarzyszonych z końcem drugiego półrocza 1855 r. ..	2,525,446	3½	1,679,609	32	845,836	71½

Wypłata za listy zastawne wylosowane i kupony półroczne:

	Należało		Wypłacono		Pozostaje do wypłaty	
	Rubli srebrem i kopiejek					
Z okresu 2-go.....	1,255,927	99	738,467	81½	517,460	17½
Z okresu 3-go.....	1,649,719	38	1,090,149	61	559,569	77
Ogół...	2,905,647	37	1,828,617	42½	1,077,029	94½

Fundusz i wydatki na administracyą Towarzystwa:

W ciągu drugiego półrocza 1855 r. ogólny przychód wynosił . . . . . rs. 58,281 k. 27
W tym przeciągu czasu wydano na koszta administracyi. . . . . „ 63,303 „ 68½
Przeto wydano więcéj rs. 5,022 k. 41½

którato przewyżka wydatków nad dochody pokrytą została oszczędnością funduszów administracyjnych z lat poprzednich.

Fundusz własności Towarzystwa, będący pod zarządzeniem komitetu Towarzystwa:

Z dniem 20 stycznia 1856 r. pozostało tego funduszu. . . . . rs. 2,889,676 k. 69

Kassy Towarzystwa:

Fundusze pod zarządem Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego z końcem drugiego półrocza 1855 r. wynosiły:

a) w Dyrekcyi Głównéj.	rs.	6,907,413 k. 85½
b) w Banku Polskim	„	2,221,934 „ 14
c) w Dyrekcyach Szczegółowych.	„	4,016,156 „ 82
Ogół funduszów	rs.	13,145,504 k. 81½
W summie téj mieszczą się depozyta, będące w zachowaniu lub pod zawiadywaniem władz Towarzystwa, a wynoszące	„	12,422,694 „ 24½
Reszta więc	rs.	722,810 k. 57

jest funduszem w kassach Towarzystwa na wypłaty dla niezgłaszających się po koniec drugiego półrocza 1855 r. po odbiór należytości za listy zastawne wylosowane i kupony półroczne drugiego i trzeciego okresu, oraz częścią ogólnéj własności Towarzystwa.

W depozytach tych mieści się należność dla niezgłaszających się po odbiór za listy zastawne wylosowane i kupony płatne 1go okresu, a która wynosi rs. 15,019 kop. 20.

Dołączanie kuponów:

Z d. 20 stycznia 1856 r. pozostało do dołączenia kuponów:

a) Od listów zastawnych 1go okresu, kuponów.	arkuszy 129,	do list. zast. wart. rs. 10,110
b) Od listów zast. 2go okresu:		
aa) zmiany 1éj na lata $18^{47}/_{54}$. .	93	10,605
bb) zmiany 2éj na lata $18^{54}/_{61}$.	668	135,540
Razem pozostało do dołączenia kuponów.	890	156,255

Zebranie ogólne rachunkowe funduszów Towarzystwa Kredytowego za drugie półrocze 1855 roku.

1. Stan czynny:

a) Fundusz w przyszłych ratach pobrać się mający: z wierzytelności Towarzystwa 2go i 3go okresu na dobrach ziemskich w summie rs. 52,343,250 zahipotekowanéj, nieumo-

rzony dług od włącznie raty czerwcowéj 1856 r. spłacalny, wynosi . . . . rs. 43,209,970 k. 91½

b) Zaległość rat półrocznych procentu amortyzacyjnego i dopłat końcowych, na dobrach obecnie ciążąca . . . . . „ 845,836 „ 71½

c) Fundusze składające część własności Towarzystwa:

W listach zastawnych po cenie nominalnéj liczonych, nabytych na własność Tow. . . . . rs. 1,941,240 k. —

Wartość domów dla władz Towarzystwa nabytych . . . . . „ 250,328 „ 78

Zaległość kosztów wygotowania list. zast. „ 5,236 „ 40

Zaległość kar. . . . . „ 19,624 „ 78

Zaliczenia do zwrotu . „ 181,629 „ 39

Razem . . . . . „ 2,398,059 „ 35

d) Znajdowało się w kassach z dniem zamknięcia rachunków . . . . . „ 13,145,504 „ 81½

Ogół stanu czynnego rs. 59,599,371 k. 79½

2. Stan bierny:

a) Należność do zaspokojenia w ratach następnych:

Listy zastawne 2go i 3go okresu w obiegu będące wynoszą . . . . . rs. 43,209,968 k. 31½

Reszta dopłaty dostarczonéj do losowania . . . . . „ 2 „ 60

b) Należność bieżąca do zapłaty, tojest należność przypadająca do zapłacenia niezgłaszającym się po odbiór należytości za listy zastawne wylosowane i kupony półroczne 2go i 3go okresu . . „ 1,077,029 „ 94½

c) Depozyta w kassach Towarzystwa i Banku Polskim . . . . . „ 12,422,694 „ 24½

Ogół stanu biernego rs. 56,709,695 k. 10½

A zatém w ogólnym rezultacie:

Ogół stanu czynnego wynosi. . . . rs. 59,599,371 k. 79½
Ogół stanu biernego „ . . . . „ 56,709,695 „ 10½

Na własność więc Towarzystwa pozostaje rs. 2,889,676 „ 69

B. CZĘŚĆ ADMINISTRACYJNA.

Rachunki z poborów i wydatków administracyjnych po koniec r. 1852, zaś z wszelkich innych funduszów przez Towarzystwo Kredytowe zawiadywanych, po koniec r. 1854, są już przez komitet pokwitowane; wszystkie inne z następujących epok są temuż komitetowi złożone.

Ściąganie należności. Za zaległość Towarzystwa z należności rat półrocznych, na rok 1856 pozostało dóbr:

wystawionych na sprzedaż piérwszą 10
„ „ drugą 2
w rocznéj administracyi po niedojściu do skutku sprzedaży piérwszéj. 15
Razem dóbr. . 27

zaś w ciągu drugiego półrocza r. 1855 sprzedano na zaspokojenie zaległości Towarzystwa dóbr 15.

Kurs listów zastawnych. W drugiém półroczu 1855 roku wartość obiegowa listów zastawnych 2go okresu wynosiła w przecięciu rs. 15 k. 25 za rs. 15; zaś w poprzedniém półroczu wartość takowa wynosiła rs. 15 k. 19¾.

Kurs listów zastawnych 3go okresu wynosił rs. 15 k. 17⅔,
a w poprzedniém półroczu . . . . . „ 15 „ 15⅓.

III. KOLEJ ŻELAZNA WARSZAWSKO-WIEDEŃSKA.

(Ze sprawozdania za r. 1854).

Długość drogi . . . . . wiorst 308.

Tabor drogowy w r. 1854 obejmował:

parochodów. 38
powozów osobowych 4-kołowych 34. . . 6-kołowych 70,
wagonów . . . . . „ 215. . . „ 250.

Lecz tych rzeczywiście w ciągu roku było w użyciu:

parochodów	28
powozów i wagonów	379
pod któremi kół par	999

Przebieg pociągów, parochodów, powozów i wagonów w ciągu roku 1854.

Liczba kursów pociągów:

Pasażerskich	1,942	Ubiegły mil:	
Towarowo-pasażerskich	1,460	Pociągi	88,914
Towarowych	147	Parochody	90,517
Nadzwyczajnych	600	Powozy	325,619
Razem	4,139	Wagony	721,444

Ruch osób:

W powozach kl. I osób	4,115	czyli 1,20%
„ „ II „	66,843	„ 19,80%
„ „ III „	140,952	„ 42%
„ „ IV „	124,555	„ 37%
Razem osób	336,466	„ 100.

Ruch towarów:

Klassy I pud.	23,734	czyli 0,47%
„ II „	381,197	„ 7,31%
„ III „	1,446,542	„ 29,21%
„ IV „	3,100,685	„ 63,01%
	4,952,158	„ 100.

Kierunek ruchu:

	Osób:	Towarów pudów:
Od Warszawy do Granicy	165,905	1,185,278
Od Granicy do Warszawy	170,561	3,766,880
Razem	336,466	4,952,158.

Ogólny dochód.

Od osób: W powozach klassy I	rs.	12,479	k. 29
„ „ II	„	100,131	„ 2
„ „ III	„	126,580	„ 53½
„ „ IV	„	55,658	„ 91½
Za przewóz wojska	„	16,357	„ 94
Za pociągi nadzwyczajne rządowe	„	859	„ 32
	rs.	312,067	k. 2
Od powozów	„	4,226	„ 15
Od tłumoków	„	24,221	„ 42½
Do przeniesienia	rs.	340,514	k. 59½

		Z przeniesienia rs.	340,514 k. 59½
Od towarów: klassy I. .	rs. 10,227 k. 70		
„ II. .	„ 47,464 „ 59½		
„ III. .	„ 121,582 „ 19		
„ IV. .	„ 73,893 „ 44		
		„	253,167 „ 92½
Od zwierząt: konie. . . .	rs. 1,989 k. 10½		
bydło . . .	„ 100 „ 99½		
zwierzęta mniejsze i drób'.	„ 691 „ 79½		
		„	2,781 „ 89½
Składowe i użycie wagonów za granicę . .		„	3,375 „ 40
		Ogólny dochód rs.	599,839 k. 81½
		Wydatki zaś wynosiły . . . . . „	614,770 „ 2½

IV. ŻEGLUGA PAROWA.

Rząd Królestwa uważając żeglugę parową za ważny środek do ułatwienia i rozwinięcia przemysłu i handlu, oddawna czynnie zajmował się zaprowadzeniem jéj w kraju i nie szczędził potrzebnych na to wydatków. Jakoż w r. 1829 popierał usiłowania K. Wolickiego w sprowadzeniu z zagranicy na Wisłę statków parowych; następnie, za pośrednictwem pana Steinkeller, Bank Polski zakupił w Anglii dwa statki parowe i sprowadził je do kraju. Jednak jedne jak i drugie, z powodu zbytniego zanurzania się w wodzie i nieodpowiedniéj konstrukcyi, nie mogły być z korzyścią na rzekach naszych użyte. Dopiéro gdy pp. Gâche i Guibert wybudowali we Francyi do 40stu statków i wyprawili je na Saonę, Loarę, Sekwanę, Rodan, tudzież na inne rzeki zagraniczne, nawet mniéj głębokie, i kiedy ci przedsiębiercy zgłosili się do Rządu Królestwa Polskiego z usługami swojemi: wtedy zaprowadzenie w Królestwie żeglugi przyszło do skutku. Po uznaniu bowiem praktyczności statków pomysłu p. Guibert'a, udzielony mu został pod d. 4 września 1846 r. przywilej wyłączności na lat 10 na

zaprowadzenie i utrzymywanie żeglugi parowéj na rzece Wiśle i wpadających w nią: Narwi, Bugu, Wieprza i Pilicy, a to tak do przewozu pasażerów, jako i do holowania statków. Na zasadzie tego p. Guibert w roku następnym 1847 sprowadził na Wisłę dwa statki parowe: holownik „Książę Warszawski" i pasażerski „Wisła," jako téż jednę żelazną gabarę: i to było zawiązkiem rozwiniętéj obecnie żeglugi parowéj.

Gdy jednak p. Guibert nie mógł o własnych siłach poprowadzić tego przedsięwzięcia, pod dniem więc 27 kwietnia 1848 roku zawartą została w tym celu spółka handlowa pod firmą: „*Andrzej hr. Zamoyski et Comp.*" Według warunku téj spółki, zarząd techniczny tego przedsięwzięcia oddany został p. Guibert'owi, a zaś administratorem całego przedsięwzięcia wybrany został rzeczony Andrzej hr. Zamoyski.

Przedsięwzięcie to odtąd szybko rozwijało się, i dziś stoi na téj stopie, że posiada 12 statków parowych i 22 gabary.

Statki parowe są:

Nr. 1.	Książę Warszawski	o sile	koni	60
„ 2.	Wisła	„	„	32
„ 3.	Kopernik	„	„	60
„ 4.	Kraków	„	„	32
„ 5.	Praga	„	„	100
„ 6.	Sandomierz	„	„	32
„ 7.	Kazimierz	„	„	14
„ 8.	Płock	„	„	40
„ 9.	Włocławek	„	„	40
„ 10.	Pilica	„	„	40
„ 11.	Narew	„	„	40
„ 12.	Andrzéj	„	„	60.

Gabary mają objemu 20,000 korcy.

Paropływy Nr. 1 i 2 zbudowane zostały we Francyi i tu już gotowe sprowadzone; wszystkie inne paropływy tu zostały zbudowane, a mianowicie: statki parowe N^ra^ 3, 4, 5, 6, 7 budowano w fabryce Bankowéj na Solcu z blachy żelaznéj krajowéj, zaś paropływy N^ra^ 8, 9, 10, 11 i 12 wybudowano w war-

sztatach żeglugi parowéj, czynnych już od początku 1852 r., a które obecnie wykończają także budowę dwóch nowych paropływów.

Ogólna wartość całego tego przedsięwzięcia wynosi około 850,000 rubli sr., tojest:

a) Kapitał zakładowy Spółki w paropływach, gabarach, cylach, emberkaderach, w warsztatach i ich zapasach, w wartości przywileju wyłączności żeglugi, tudzież w funduszu na zamierzoną budowę nowych paropływów, ustanowić się daje na summę rs. 564,000.

b) Nadto Spółka po odnowieniu się swojém, które nastąpiło w dniu $^{6}/_{18}$ lutego 1854 r., wypuściła w obieg 376 sztuk obligów 5-procentowych po rs. 750, których zatém ogólna wartość wynosi 282,000, i równa się kapitałowi wniesionemu przez wspólników.

Dotąd Spółka żeglugi parowéj działania swe głównie skierowała do spławu na rzece Wiśle; wszakże naocznie widzieliśmy, że zamiarem jéj jest odbywać spław i po innych rzekach, bo już odbyto spław na Bugu i Niemnie, a nawet robione były proby spławu na Sanie i Dunajcu.

Statki: Książę Warszawski, Kopernik i Kraków wraz z 16 gabarami, w kwietniu roku zeszłego kursowały po rzece Bugu i uskuteczniały transporta od Brześcia Litewskiego do miasta Warszawy. W sierpniu tegoż samego roku zeszłego, paropływy: Książę Warszawski i Sandomierz kursowały wraz z 10 gabarami po rzece Niemnie, w przestrzeni mil 46, tojest między Królewcem a Kownem, uskuteczniając rozliczne transporta.

Rząd Królestwa oceniając zasługi i pożytki, jakie żegluga ta dla kraju przynosi, wydany jéj poprzednio przywiléj wyłączności na lat 10, przedłużył jeszcze na takowyż przeciąg czasu, licząc od dnia 4 września 1856 roku, co tém bardziéj zapewni istnienie i dalszy rozwój tego przedsięwzięcia.

KRÓTKA WIADOMOŚĆ

O ZAKŁADACH NAUKOWYCH

OKRĘGU NAUKOWEGO WARSZAWSKIEGO,

WEWNĘTRZNÉM ICH URZĄDZENIU I FORMALNOŚCIACH WYMAGANYCH PRZY ZAMIESZCZANIU W NICH MŁODZIEŻY.

ZAKŁADY NAUKOWE REALNE.

Skierowanie działalności umysłowéj do poddźwignięcia przemysłu i polepszenia materyalnego bytu ludzkości, dało początek *szkołom realnym*. Z niesłychaną szybkością wzrosły one w liczbę w Niemczech, i stawszy się nader popularnemi, wkrótce przekonały Europę o swéj niezaprzeczonéj użyteczności, jako sposobiące młodzież do praktycznego życia, rozwijające władze umysłowe, uczące porządnego myślenia, i przyczyniające się przez dostarczanie ludzi obeznanych z naukami mającemi związek z przemysłem, do zapewnienia ogółowi dobrego bytu.

Przy organizacyi szkół u nas w ostatnich czasach, zgodnie z potrzebami krajowemi, zwrócona została szczególniejsza uwaga na danie możności młodzieży naszéj wszystkich stanów korzystania z systematu realnego wychowania, i w tym celu otworzone zostały w różnych miejscach Królestwa, mniejszego lub większego zakresu szkoły realne, jakoto: *Szkoły Powiatowe* o 4 klassach, *Szkoły wyższe realne* o 6 klassach i *Gimnazyum Realne* w Warszawie o 7 klassach.

Szkoły Powiatowe Realne.

Z kursem czteroletnim, rozdzielonym na klass 4 i z dążnościami: *agronomiczną*, *technologiczną* lub *handlową*, stosownie do miejscowości. Wykładają się w nich: *nauka religii*, *język polski*, *język rossyjski*, *język niemiecki*, *arytmetyka*, *geometrya*, *historya naturalna*, sposobem ile być może najdostępniejszym wyłożona, najważniejsze i najpraktyczniejsze wiadomości z *fizyki*, w krótkości *higiena*, mianowicie przepisy o rozwijaniu i kształceniu sił fizycznych, tudzież o utrzymaniu i ulepszeniu zdrowia; sposoby ratowania zdrowia w mniéj niebezpiecznych przypadkach, jakoto: w razie skaleczenia, stłuczenia, oparzenia, ukąszenia od psa wściekłego lub gadu jadowitego, utonięcia i t. d.; *geografia* z zastosowaniem do szkół realnych, opisująca ziemię we względach: rolniczym, fabrycznym, handlowym i górniczym; *rysunki i kalligrafia*.

Oprócz tych przedmiotów w szkołach realnych z dążnością *agronomiczną* w klassach 3 i 4 wykłada się: *Nauka gospodarstwa wiejskiego*, ze względem szczególnym na najważniejsze części téj nauki, a mianowicie: o gruncie, częściach jego składowych, robotach koło uprawy gruntu, o lasach, karczowaniu lasu, ustalaniu wydm, uprzątaniu kamieni, o nawozach i najkorzystniejszém ich użyciu; ogrodnictwo; nauka uprawy roślin, o hodowli bydląt domowych, ich utrzymaniu i chorobach jakim podlegają, tudzież środkach zapobiegających zarazie; o drobiu i użytkach z niego, o roślinach pastewnych, o łąkach i t. d. Wszystko to nietylko teoretycznie, ale ile możność dozwala i praktycznie wykłada się.

W szkołach Powiatowych Realnych z dążnością *technologiczną*, wykłada się z *technologii:* o zwęglaniu drzewa, robocie sadzy i smoły, bieleniu płótna, otrzymywaniu potażu, o wapnie, solach, farbierstwie, polewaniu czyli emaliowaniu przedmiotów glinianych, szklanych i metalowych, o robieniu szkła; o wyrobach żelaznych, mosiężnych, pozłacaniu i platerowaniu, o wyrobach z łoju; krótkie opisy garbarstwa, piwowarstwa, gorzelnictwa, farbierstwa, młynarstwa, papiernictwa, drukarstwa i innych kunsztów i rzemiosł.

W szkołach Powiatowych Realnych z dążnością *handlową*, wykładają się *wiadomości ogólne z nauk handlowych*, jakoto: porównanie miar, wag i monet ważniejszych krajów Europy, o probach mennicznych, o wexlach i przepisach wexlowych, o papierach publicznych, o ważniejszych zakładach kredytowych, z krótkiemi opisami, w naszym kraju znajdujących się; zasady buchhalteryi i korrespondencyi kupieckiéj.

Szkoły Powiatowe Realne z dążnością *agronomiczną* znajdują się przy gimnazyach w *Płocku* i *Radomiu;* z dążnością *technologiczną:* dwie w *Warszawie*, na Lesznie i przy ulicy Królewskiéj, w *Piotrkowie* i przy gimnazyum w *Lublinie;* z dążnością *handlową:* w *Warszawie* przy ulicy Freta (w gmachu XX. Dominikanów) i we *Włocławku*. Nadto Szkoła Powiatowa w Łodzi nosząca nazwę *Niemiecko-Ruskiéj*, ma także dążność realną, jako znajdująca się w mieście zamieszkałém przez fabrykantów i przemysłowców.

Szkoły powiatowe realne mają kurs nauk *zupełny*, tojest wszystkie przedmioty planem objęte wykładają się całkowicie, w obszerności odpowiedniéj stopniowi zakładu.

Zapis uczniów odbywa się raz do roku od 20 lipca (1 sierpnia), do 29 lipca (10 sierpnia), i opłata wnosi się w ilości

Rs. 5. W ciągu roku uczniowie przyjmują się tylko z powodu ważnych przyczyn, za decyzyą Kuratora Okręgu.

Życzący zapisać ucznia do jednéj ze szkół realnych, winien złożyć przy zapisie: *metrykę urodzenia*, przekonywającą, że młodzieniec ma już 9 lat skończonych; *świadectwo* z odbytéj szczepionéj lub naturalnéj ospy, i *książkę legitymacyjną*, albo jeżeli kandydat nie ma lat 14 skończonych, świadectwo władzy policyjnéj o zapisaniu do ksiąg ludności Królestwa.

Z pobieżnego tego zarysu okazuje się, że przedmioty naukowe wykładają się w szkołach powiatowych realnych w odpowiednim zakresie i całości, w dostatecznym na wykład czasie i z kierunkiem praktycznym, zastosowanym do miejscowych warunków. Nizka opłata, początkowość wykładanych przedmiotów, czyni je przystępnemi dla wszystkich klass i dla pomiernych zdolności i usposobień. Żeby jednak pobyt w tych szkołach przyniósł pożądaną korzyść uczniom, koniecznemi są trzy rzeczy: 1) gruntowna znajomość początków nauki religii, czytania i pisania po polsku, oraz czterech początkowych działań arytmetycznych; 2) baczny dozór domowy nad moralnością uczniów, i nad tém, żeby zadane przez nauczycieli lekcye odrabiali z należytą dokładnością; i 3) cierpliwość ze strony rodziców, niezbyt pospieszne odbieranie dzieci ze szkół i zostawienie ich na rok drugi w téjże saméj klassie, co przez władzę jest dozwoloném, jeżeli dzieci z powodu zbytecznéj młodości i wynikającego ztąd nierozwinięcia władz umysłowych, nie czynią należytego postępu w naukach. Jeźli te warunki zachowane będą, cel rzeczonych szkół, którym jest przygotowanie uczniów na uzdolnionych rzemieślników, lub podanie im możności pobierania wyższych nauk technicznych, w zupełności będzie spełnionym. Mówiliśmy o nadzwyczajnéj nizkości opłaty szkolnéj, wymaganéj od uczniów wstępujących do szkół powiatowych realnych; dobrodziejstwo Rządu, otwierające tak obszerne pole do korzystania wszystkim z nauk, widoczniéj się jeszcze pokaże, gdy dodamy, że za uczniów biednych a odznaczających się dobremi postępami w naukach i wzorowém sprawowaniem, z funduszów na ten cel przeznaczonych, wnoszoną bywa opłata szkolna. Dla większego zaś ułatwienia niezamożnéj klassie uczęszczania do szkół, uczniowie szkół powiatowych realnych uwolnieni są od noszenia przepisanych dla innych zakładów naukowych uniformów.

Musimy tu jeszcze zwrócić uwagę rodziców na jednę okoliczność:

Pomimo ogłoszeń publicznych o dniu rozpoczęcia nauk, przypominań zwierzchności szkolnéj i wynikających z opóźnienia nieprzyjemności dla rodziców i niedogodności dla uczniów; wiele jest rodziców, którzy w właściwym czasie synów swych nie przywożą do szkół. Okoliczność ta gorsze, jak możnaby się spodziewać, sprowadza za sobą skutki nietylko w ciągu pobieranych nauk, ale i w przyszłości wychowańców. Wiadomo, ile zależy od dobrego zrozumienia początków każdéj nauki, od wciągnięcia się zaraz na wstępie w kolej porządnego słuchania wykładu każdego przedmiotu; opóźniający się przeto uczniowie, robią w swych wiadomościach naukowych szczerbę, którą nie tak łatwo naprawić można; przytém nienauczywszy się za młodu regularności i porządku, nie nabędą tych przymiotów późniéj: przymiotów, które stanowią konieczną zaletę każdego porządnego człowieka. Z tych przeto względów najmocniéj się zaleca rodzicom i w ogóle wszystkim tym, od których zależą uczniowie, aby ich w właściwym czasie, czy to z wakacyi, czy to ze świąt dorocznych do szkół przywozili.

Szkoły Wyższe Realne.

Z kursem *zupełnym* na 6 klass podzielonym, są w *Kielcach* i w *Kaliszu*. W szkołach tych wykładają się: *nauka religii;* języki: *polski*, *rossyjski*, *niemiecki*, *rysunki* i *kalligrafia*, ze szczególnym względem na dążność realną zakładu. Wykład innych nauk w czterech piérwszych klassach szkół wyższych realnych odbywa się w zakresie przepisanym dla szkół powiatowych realnych. W klassach zaś 5 i 6 wykładają się: *buchhalterya pojedyncza i podwójna*, *algebra*, *trygonometrya*, *geometrya analityczna* do sekcyi konicznych włącznie, *geometrya opisująca*, *mechanika ogólna*, *zoologia*, *botanika*, *mineralogia*, *fizyka*, *chemia ogólna*, *geografia powszechna i matematyczna z wiadomościami statystycznemi* i *historya powszechna*. Nadto w szkole kieleckiéj, która ma dążność *górniczą*, wykładają się w odpowiednim zakładowi zakresie *nauki górnicze;* a w szkole kaliskiéj z dążnością *technologiczną*, *nauki technologiczne*.

Zapis odbywa się w tymże czasie i z takiemiż formalnościami jak w szkołach powiatowych realnych; opłata zaś jest w czterech niższych klassach rs. 8, a w dwóch wyższych klassach rs. 15 na rok.

Szkoły wyższe realne dają sposobność młodzieży naszéj otrzymywania wyższego technicznego ukształcenia. Wykład w nich nauk jest już nierównie dłuższy, obszerniejszy, zupeł-

niejszy. Żeby z korzyścią ukończyć te szkoły, wymaga się większa już zdolność i pilność. Takim sposobem dobryczynny Rząd, w założeniu wyższych szkół realnych miał na celu podać sposobność rodzicom, których dzieci odznaczają się zdolnościami i chęcią do nauk, a przytém posiadają odpowiednie usposobienie naukowe, oddawania ich na wyższe nauki do rzeczonych szkół, aby, ukończywszy takowe, mogli wyjść na pożytecznych członków społeczeństwa w rozlicznych zawodach technicznych, zabezpieczyć sobie byt towarzyski, ku czemu otrzymane w szkołach wyższych realnych wiadomości naukowe, podają im zupełne środki.

Gimnazyum Realne w Warszawie.

Najpierwéj powstały zakład realny w Królestwie i najobszerniejszy co do swego zakresu, jest Gimnazyum Realne. Dzieli się ono na 7 klass, z tych klassa siódma ma dwa roczne kursa. Prócz tego od klassy 6, gimnazyum dzieli się na dwie odrębne, co do instrukcyi naukowéj, części: na oddziały *chemiczny* i *mechaniczny*.

W Gimnazyum Realném wykładają się: *nauka religii, język i literatura rossyjska, język polski, język niemiecki, język francuzki, historya powszechna, geografia i statystyka, arytmetyka, algebra, planimetrya, solidometrya, trygonometrya, geometrya analityczna, geometrya opisująca, geografia matematyczna, miernictwo, rachunkowość handlowa i buchhalterya, prawo handlowe, fizyka, mechanika ogólna, konstrukcya i rysunki machin, chemia ogólna, rękodzielnicza i rolnicza, historya naturalna, budownictwo, rysunki i kalligrafia;* oprócz tego we wszystkich szkołach realnych uczą *śpiewu kościelnego* w czasie wolnym od innych lekcyi.

Najjaśniejszy Pan w ojcowskiéj swojéj pieczołowitości o dobro poddanych, ku czemu prawdziwa nauka tak dzielnie się przyczynia, polecił nadać o ile możności zakładowi temu kierunek techniczno-praktyczny. W tym celu w kosztownych, zaopatrzonych we wszystkie potrzeby, zgodnie z postępem nauki, laboratoryach, uczniowie pod przewodnictwem nauczycieli zajmują się analizą i doświadczeniami chemicznemi i fizycznemi: uczą się praktycznie na aparatach, cukrownictwa, piwowarstwa, gorzelnictwa i t. p. Dla zajęć praktycznych, odnoszących się do mechaniki, w gmachu Gimnazyum Realnego znajdował się i znajduje dotąd warsztat mechaniczny. Gdy wszakże warsztat ten okazał się zaszczupłym i niedostatecznym: władza szkolna idąc w pomoc temu brakowi, posta-

nowiła zbudować na ten cel osobny gmach, który tak obszernością swoją, jakotéż zaopatrzeniem we wszystko, co do zajęć podobnego rodzaju jest potrzebném, odpowié w zupełności potrzebom uczniów i nauki. *Pracownia mechaniczna*, o któréj mowa, wkrótce w wykonanie wprowadzoną będzie.

Dla zapobieżenia szkodliwemu pod względem korzyści z nauk, a niepotrzebnemu w Warszawie, gdzie są aż trzy szkoły powiatowe realne, zbytniemu napływowi uczniów do czterech klass niższych Gimnazyum Realnego; liczba uczniów w tych klassach została ograniczoną do liczby 50 w każdéj. W klassie zaś 5, z powodu, że przybywają do niéj oprócz miejscowych zdolniejsi i pilniejsi uczniowie ze szkół powiatowych realnych, i że powstająca ztąd znakomita liczba uczniów w jednéj klassie, wymaga koniecznie, dla należytego wykładu nauki, podzielenia tychże uczniów na oddziały, oraz ze względu na rozdział tychże uczniów na dwie części w klassach 6 i 7: liczba uczniów w tych trzech klassach nie jest ograniczoną.

Czas zapisu i dowody przy nim składane są takie same, jak w niższych szkołach realnych; opłata zaś wnosi się z początkiem roku szkolnego w ilości rs. 20 rocznie.

Gimnazyum Realne obznajmia uczniów z naukami technicznemi w zupełnéj ich całości, we wzajemnym ich stosunku, przedstawiając każdą z tych nauk w świetle najnowszych odkryć, i w odpowiedniéj pełności szczegółów. Uczniowie, którzy ukończyli z korzyścią rzeczone gimnazyum, posiadają już gruntowne usposobienie techniczne, mają otwarte pole do dalszego samodzielnego kształcenia się i do zajęcia w rozmaitych przemysłowych zakładach stanowisk, przynoszących niemały pożytek im i krajowi. Ale w stosunku do korzyści zwiększają się trudności. Doświadczenie rok-rocznie pokazuje, jak mała liczba z tych, którzy przeszli niższe klassy Gimnazyum Realnego, utrzymują się w wyższych i kończą z korzyścią ten zakład. Tu już nie wystarczają dobre chęci, pilność i lada jakie zdolności, gdyż nauki matematyczne, tak trudne same z siebie, a wykładane tutaj w całéj obszerności, wymagają koniecznie osobnego do nich powołania, wrodzonych zdolności, bez czego daleko zajść nie można, gdyż zdolności tych nie zastąpi praca i wytrwanie. Dlatego téż rodzice nie upatrujący w dzieciach swoich obok pilności tych specyalnych usposobień, lepiéj zrobią, gdy ograniczą ich wychowanie na szkołach wyższych realnych lub powiatowych realnych.

ZAKŁADY NAUKOWE FILOLOGICZNE.

Gimnazya.

Kształcenie w gimnazyach filologicznych ma podwójny cel, tojest: podanie wychowańcom swoim wiadomości potrzebnych w razie wstąpienia ich, po ukończeniu kursu gimnazyalnego, wprost do służby rządowéj, cywilnéj lub wojskowéj, albo téż przygotowanie ich odpowiednie do odbycia nauk uniwersyteckich. Z tego więc powodu zaczynając od klassy 4, kurs gimnazyalny rozdziela się na dwa oddziały: *kształcących się do służby rządowéj, wojskowéj lub cywilnéj*, w którym wykładana jest matematyka i prawo krajowe i Cesarstwa; i *kształcących się do uniwersytetu*, w którymto wydziale szczególniéj wykładane są: języki starożytne, łaciński i grecki. Przez wprowadzenie w ostatnich czasach do szkół filologicznych wykładu, w odpowiednim zakresie, *nauk przyrodzonych*, kierunek kształcenia wychowańców tych zakładów stał się praktyczniejszym.

Oprócz powyższych, *wyłącznych* dla każdego oddziału przedmiotów, wykładają się jeszcze przedmioty ogólne: *nauka religii, język i literatura polska, język i literatura rossyjska, język słowiański, arytmetyka, algebra, planimetrya, solidometrya, trygonometrya, geometrya analityczna* do sekcyi konicznych włącznie, *fizyka, geografia matematyczna, zoologia, botanika, mineralogia, chemia, historya powszechna rossyjska i polska, geografia powszechna, język niemiecki, język francuzki, kalligrafia* i *rysunki*; oraz w czasie wolnym od innych lekcyi *śpiew kościelny*.

Gdyby który z uczniów z oddziału sposobiących się do służby rządowéj, zapragnął udać się do uniwersytetu po skończeniu kursu gimnazyalnego, na dalsze kształcenie się: to w przyjęciu go tam nie dozna żadnéj przeszkody, jeżeli zadość uczyni przepisom lub innym formalnościom, i złoży examen, oprócz innych przedmiotów, z języka łacińskiego, którego może nauczyć się prywatnie. Nie zabrania się również wstępowania wprost do służby rządowéj młodzieńcom z oddziału sposobiącego do uniwersytetu, którzy pierwiastkowy swój zamiar dalszego kształcenia się zmienili.

Zapis uczniów do gimnazyów odbywa się raz do roku od dnia 20 lipca (1 sierpnia) do 29 lipca (10 sierpnia). Opłata w Gimnazyum Gubernialném w *Warszawie* jest w czterech piérwszych klassach rs. 25 jednorazowo, a w trzech ostatnich klassach rs. 45 w dwóch ratach półrocznych. W gimnazyach:

w *Płocku*, *Radomiu*, *Lublinie*, *Suwałkach* i *Piotrkowie*, opłata jest w czterech piérwszych klassach rs. 20 jednorazowo, a w trzech ostatnich rs. 35 w ratach półrocznych. Rata druga płaci się w czasie od 20 grudnia (1 stycznia) do 29 grudnia (10 stycznia) włącznie.

Rząd postępując ze ścisłą sprawiedliwością, i chcąc, ażeby dzieci stałych mieszkańców miasta Warszawy i bliższych jéj okolic, mieli pierwszeństwo w przyjmowaniu do tutejszego Gimnazyum Gubernialnego, i żeby rodzice nie potrzebowali oddawać dzieci swoich z wielką dla siebie niedogodnością i stratą do innych gimnazyów, coby nastąpić musiało przy dozwoleniu wstępowania wszystkim do rzeczonego zakładu: postanowił przyjmować do Gimnazyum Gubernialnego w Warszawie uczniów stale w Warszawie lub bliższych jéj okolicach zamieszkałych. Dowody wymagane przy zapisie w gimnazyach filologicznych są: metryka urodzenia, świadectwo o szczepionéj ospie, świadectwo pochodzenia i świadectwo szkolne, jeżeli poprzednio kandydat zostawał w jakim zakładzie rządowym lub prywatnym.

Szkoły Powiatowe o pięciu klassach.

Szkoły powyższe założone zostały w miejscach, gdzie z powodu znaczniejszéj liczby uczących się lub odległości od gimnazyum, okazała się tego konieczna potrzeba. Opłata roczna jednorazowa, w szkole pięcio-klassowéj w *Warszawie* (w gmachu po-Paulińskim) jest rs. 12, a w szkołach: w *Łomży*, *Pułtusku*, *Łęczycy*, *Siedlcach* i *Pinczowie* rs. 10. Czas zapisu i dowody składane są te same co i w szkołach realnych. W szkołach pięcio-klassowych wykładają się: *nauka religii*, *język rossyjski*, *język polski*, *język łaciński*, *język francuzki*, *język niemiecki*, *arytmetyka*, *planimetrya*, *solidometrya*, *algebra*, *wiadomości z nauk przyrodzonych i fizyki*, *geografia*, *historya powszechna*, *historya rossyjska*, *kalligrafia*, *rysunki*; oprócz tego *śpiéw kościelny*.

Z powyższego widać, że kurs nauk w szkole powiatowéj o pięciu klassach jest zamknięty w sobie i dostateczny, tak, że uczniowie kończący z korzyścią rzeczone szkoły, posiadają znaczny zasób wiadomości naukowych, które w każdym zawodzie przez nich obranym wystarczyć im mogą, i zdolne są zrobić ich użytecznemi członkami społeczeństwa.

Szkoły Powiatowe Filologiczne.

Kurs w nich czteroletni na 4 klass podzielony. Szkoły takie znajdują się: w *Warszawie* dwie, przy ulicy Wiejskiéj i przy

ulicy Rymarskiéj; w *Rawie*, *Łowiczu*, *Wieluniu* i *Sieradzu* w gubernii Warszawskiéj; w *Sandomierzu*, w gubernii Radomskiéj; w *Mławie*, gubernii Płockiéj; w *Biały* i *Hrubieszowie*, gubernii Lubelskiéj; i w *Maryampolu*, w gubernii Augustowskiéj.

Czas i warunki zapisu są te same, jakie w szkołach pięcioklassowych i powiatowych realnych. Opłata roczna jednorazowa w Warszawie rs. 10, a na prowincyi rs. 8. W szkołach czteroklassowych filologicznych wykładają się: *nauka religii*, *język rossyjski*, *język polski*, *język łaciński*, *język niemiecki*, *arytmetyka*, *geometrya*, *geografia*, *historya powszechna*, *historya rossyjska*, *kalligrafia*, *rysunki*, oraz *śpiéw kościelny*. Rozkład powyższy nauk tak jest ułożony, że daje uczniom kończącym szkołę możność wstępowania, oprócz innych zawodów i powołań, do seminaryów duchownych, tym mianowicie, którzy do stanu tego czują powołanie.

INSTYTUT SZLACHECKI.

Podanie większéj sposobności szlachcie, i w ogólności wyższéj klassie mieszkańców Królestwa, kształcenia swoich synów odpowiednio ich społecznemu stanowisku, było przewodnią myślą w urządzeniu tego zakładu, który nie mając specyalnego kierunku, daje możność wychowańcom swoim poświęcenia się zarówno służbie cywilnéj jak wojskowéj, lub dalszego kształcenia w wyższych zakładach naukowych Cesarstwa, lub też poświęcenia się wiejskiemu gospodarstwu w zawodzie obywateli ziemskich.

Zgodnie przeto z założonym wyżéj celem, do Instytutu przyjmują się synowie dziedzicznéj i osobistéj *szlachty*, *urzędników*, *obrońców sądowych*, *rejentów*, *duchownych*, *właścicieli znaczniejszych nieruchomych majątków* i *zakładów przemysłowych*, *bankierów*, *kupców 1éj gildy*, zostawując jednak pierwszeństwo dla szlachty a potém urzędników, i wyłączając zupełnie wyznania niechrześciańskie.

Kurs nauk w Instytucie dzieli się na siedm klass, a na każdą naznaczony jest rok jeden czasu.

W Instytucie wykładają się: *nauka religii i historya święta*, *język i literatura rossyjska*; *język i literatura polska*; *języki*: *łaciński*, *francuzki i niemiecki*, *matematyka do sekcyi konicznych włącznie*, *pomiary i niwellacya*, *historya naturalna*; *fizyka*, *chemia*, *geografia*, *historya powszechna*, *prawo*, *wiadomości z gospodarstwa wiejskiego*, *wiadomości z architektury*, *kalligrafia*, *rysunki*, *śpiéw kościelny*, *gimnastyka*, *tańce*, *fechtowanie* i *pływanie*.

Gimnastyki i tańców uczą się wszyscy uczniowie Instytutu; fechtowania zaś tylko uczniowie trzech klass wyższych. Co do nauki pływania, zwierzchność ma na względzie wiek i fizyczne siły ucznia. Życzącym, mogą być dawane lekcye języków: *angielskiego*, *włoskiego*, a także *muzyki i konnéj jazdy*, za oddzielném wynagrodzeniem.

Nadto stali guwernerowie Instytutu, wybierani z pomiędzy osób dobrze mówiących po *rossyjsku*, *francuzku lub po niemiecku*, dają możność uczniom ciągłéj wprawy w mówieniu, i gruntownego nauczenia się tych języków.

W obszernym gmachu instytutowym, zastosowanym z wielkim kosztem do wszelkich potrzeb zamkniętego zakładu, ze względem szczególnym na zdrowie i zapewnienie ruchu fizycznego uczniom, oprócz koniecznych do wykładu nauk pomocy naukowych, mieszczą się: *biblioteka*, *zbiory matematycznych i fizycznych narzędzi*, *laboratoryum*, *zbiory preparatów chemicznych*, *zbiory do wykładu historyi naturalnéj potrzebne*, *modele gospodarskich narzędzi*, tudzież *zbiór numizmatyczny*. Także znajdują się w gmachu instytutowym *kaplice* dla wyznań *prawosławnego i rzymsko-katolickiego*. W Instytucie nadto znajduje się *infirmerya* dla uczniów, utrzymywana kosztem Instytutu; opatrzona we wszelkie środki lekarskie, pod bliższym nadzorem *lekarza instytutowego* i *chirurga*, dozorcy infirmeryi. Dla utrzymania należytéj czystości, znajdują się do kąpieli ciepłéj *łazienki* w gmachu instytutowym, a w lecie urządza się na Wiśle, w bezpieczném miejscu, *pływająca obszerna łazienka*. Oprócz tego, przy Instytucie znajduje się obszerny (zajmuje bowiem około 10 desiatin powierzchni), i doprowadzony do wzorowego stanu ogród, w którym wychowańcy, po odbytych w Instytucie lekcyach, używają świeżego powietrza, łącząc przyjemność z pożytkiem, gdyż w wyborze krzewów i drzew do tego ogrodu, kierowano się myślą zgromadzenia takich exemplarzy, któreby ułatwiały uczniom naukę botaniki i leśnictwa.

Stała liczba uczniów, których zapis odbywa się raz do roku, od 20 lipca (1 sierpnia), licząc w to 24^{ch} na koszcie rządowym, początkowo była 220, ale dla wielkiego napływu kandydatów, liczba ta musiała być powiększoną, i obecnie komplet wynosi 250. Za decyzyą Kuratora i w razie mogących odkryć się wakansów, mogą być przyjmowani uczniowie i w innym czasie, jeżeli złożą examen z wyłożonéj już części przedmiotów.

W ogólności wszyscy kandydaci na uczniów Instytutu obowiązani są złożyć wstępny examen w Instytucie; examinowi temu mogą być obecni rodzice i opiekunowie kandydatów, którzy prośby podali. Jeżeli liczba kandydatów, którzy dobrze zdali examen, jest większa od liczby miejsc wakujących w Instytucie, w takim razie daje się piérwszeństwo tym z kandydatów, którzy najbardziéj uzdolnionemi okazali się na examinie, mając jednak przedewszystkiém na względzie synów szlachty i urzędników. Uczniowie stosownie do stopnia usposobienia okazanego na examinie, mogą być przyjmowani tylko do piérwszych trzech klass; do klassy 1ej nie młodsi jak 10 lat wieku, i nie starsi jak 12; do klassy 2ej do lat 13; a do klassy 3ej do lat 15. Sześć miesięcy wolno być starszym lub młodszym od pomienionego wieku. Przyjmowanie do innych klass nie dozwala się. Wyjątek od tego przepisu może miéć miejsce tylko z bardzo ważnych powodów; nie inaczéj jednak, jak za decyzyą Namiestnika Królestwa, lub téż Ministra Oświecenia Narodowego.

Od wstępujących do Instytutu wymaga się, ażeby byli zupełnie zdrowi, i dlatego jeżeli przy przedstawieniu kandydata zajdzie jaka wątpliwość co do stanu jego zdrowia, wówczas lekarz Instytutu, w obec Dyrektora i Inspektora odbędzie rewizyą, i jeżeli się okażą znaki chronicznéj, nieuleczonéj słabości, to taki uczeń nie może być przyjęty do Instytutu.

Za naukę i zupełne utrzymanie ucznia w Instytucie, tojest: kompletne ubranie, bieliznę, obuwie, pranie, pościel, żywność i wszelką pomoc naukową, pobiera się opłata w piérwszych trzech klassach po rs. 250, w innych zaś po rs. 300 rocznie. Oprócz tego w piérwszym roku uiszcza się jednorazowo rs. 50, na początkowe potrzeby. Opłata uiszcza się w dwóch półrocznych ratach z góry, od 1 (13) do 10 (22) sierpnia, i od 20 grudnia (1 stycznia) do 29 grudnia (10 stycznia) jednorazowo; zaś kwota na początkowe potrzeby ucznia, wnosi się razem z piérwszą ratą opłaty. W razie wstąpienia ucznia do Instytutu nie z początkiem półrocza, opłata pobiera się za czas od 1 tego miesiąca w którym przyjęty został, do początku następnego półrocza. Jeżeli uczeń wyjdzie z Instytutu przed upływem półrocza, to opłata raz wniesiona nie zwraca się. Jeżeliby jednak uczeń w ciągu dwóch piérwszych miesięcy pobytu w Instytucie od czasu wejścia, wedle uznania zwierzchności instytutowéj, okazał się nieodpowiednim i był uwolniony: wtenczas opłata bierze się tylko za 2 miesiące, chociażby uczeń

nie zostawał przez ciąg tego czasu w Instytucie; a za resztę czasu półrocza zwraca się. To samo ma miejsce, jeżeli uczeń w ciągu dwóch piérwszych miesięcy pobytu w Instytucie takowy opuści za wolą rodziców lub opiekunów. W żadnym jednak przypadku jednorazowa opłata na pierwiastkowe potrzeby nie zwraca się. Uczniowie, za których opłata nie będzie wniesiona w przepisanym czasie, odesłani zostaną do rodziców, lub do osób zastępujących ich miejsce, a za czas, w ciągu którego znajdowali się w Instytucie, należność exekwuje się od rodziców lub poręczycieli, na zasadzie ogólnych przepisów co do rządowych należności.

Osoby pragnące pomieścić synów swoich w Instytucie, winne podać w tym celu prośby do Kuratora Okręgu (na papierze stemplowym ceny kop. 45) z załączeniem dowodów:

1. *Co do pochodzenia: szlachta* poświadczenie Heroldyi, lub świadectwo wydane przez Marszałka szlachty gubernii; *urzędnicy* będący w służbie, listy stanu ich służby; dymissyonowani zaś attestaty o ich uwolnieniu, lub też wyciągi z list stanu ich służby, poświadczone przez ich władzę; *duchowni, obrońcy sądowi, rejenci, bankierowie i kupcy 1ej gildy*, świadectwa udowadniające, że należą do tych stanów; *właściciele znaczniejszych nieruchomych majątków* i *zakładów przemysłowych*, stosowne w tym względzie dowody.

2. *Metrykę urodzenia i chrztu* kandydata.

3. Świadectwo o dobrém stanie *zdrowia i szczepionéj ospie*, wydane przez lekarza.

4. *Deklaracya*, z poręczeniem osoby zasługującéj na zaufanie i stale zamieszkałéj w Warszawie, jako uczeń będzie przez nią przyjęty, jeżeli władza uzna za potrzebne uwolnić go, lub też usunąć z Instytutu. Taka deklaracya powinna być odnawianą z początkiem każdego roku szkolnego.

5. *Świadectwo szkolne* o sprawowaniu się i postępie w naukach kandydata, jeżeli ten znajdował się już w jakim zakładzie naukowym, czyto rządowym, czy też prywatnym.

Prawo do pomieszczenia na koszt rządu pozostawia się synom biednéj, i z zasług swoich znanéj rządowi szlachty, oraz urzędników; jednakże mają pierwszeństwo synowie biednych i zasłużonych urzędników i nauczycieli, którzy pozostają lub pozostawali w służbie w Okręgu Naukowym Warszawskim. Pragnący korzystać z powyższego dobrodziejstwa, winni

oprócz dowodów dla innych kandydatów przepisanych, złożyć jeszcze stosowne świadectwo o swym biednym stanie. Ostateczna co do kandydatów na koszt rządu decyzya następuje po porozumieniu się Ministra Oświecenia Narodowego z Namiestnikiem Królestwa.

Instytut Szlachecki, należąc do 2go rzędu zakładów naukowych, i mając sobie zapewnione prawa i prerogatywy, jakie są nadane gimnazyom, posiada jeszcze niektóre szczególne przywileje, a mianowicie: uczniowie w ciągu pobierania nauk w Instytucie, są wolni od zaciągu wojskowego; uczniowie zaś, którzy ukończyli całkowity kurs nauk, i którym przyznane zostały patenta z wzorowém sprawowaniem się, i celującemi postępami we wszystkich przedmiotach naukowych, przy wyjściu z Instytutu otrzymują prawo na rangę XIV klassy, jeżeli wstąpią do służby rządowéj cywilnéj, a przy wstąpieniu do wojska, awansują na oficerów, po wysłużeniu sześciu miesięcy w stopniu podoficerskim, chociażby nie było wakansu w tych pułkach, do których zostali przyjęci, skoro tylko przez znajomość frontowéj służby na awans zasługiwać będą. Przy wejściu zaś do którego z uniwersytetów Cesarstwa, nie ulegają wstępnemu examinowi. Prerogatywy powyższe, z wyjątkiem uwolnienia od zaciągu wojskowego, służą tylko tym uczniom Instytutu, którzy w nim rozpoczną nauki od klasssy piérwszéj. Z pod tego warunku wyłączają się jednak ci, którzy w roku szkolnym $18^{54}/_{55}$ i $18^{55}/_{56}$ przybyli do Instytutu.

Oprócz zwykłych nagród uczniom udzielanych, dla uczniów kończących kurs nauk w Instytucie przeznacza się dwa medale srebrne; najlepszy zaś uczeń z kończących kurs nauk, otrzymuje medal złoty, a nazwisko jego zapisuje się na marmurowéj tablicy w sali Instytutowéj.

SZKOŁA SZTUK PIĘKNYCH.

Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie, pierwiastkowo połączonéj z Gimnazyum Realném, przez ułożenie w ostatnich latach odpowiedniejszéj jéj celowi ustawy, nadano rozleglejszą działalność i zapewniono jéj wychowańcom środki kształcenia się w obranym przez nich zawodzie. Jakoż ściślejsze stosunki z Cesarską Akademią Sztuk Pięknych w Petersburgu, dozwolone współubieganie się z jéj wychowańcami uczniom szkoły, o stopnie, medale i inne nagrody, wysyłanie odznaczających się młodzieńców za granicę, przyznawanie stypendyów, wsparć

i t. p. są bodźcem, wielką zachętą i pomocą dla rozwijających zarody talentu młodzieńców.

Szkoła Sztuk Pięknych składa się z trzech oddziałów: *budownictwa*, *malarstwa* i *rzeźbiarstwa*; a w tych wykładają się: *religia*, *język rossyjski i literatura; rysunki figur ludzkich*, *pejzaży*, *ornamentów i widoków perspektywy;* malarstwa różnego rodzaju; *rzeźbiarstwo*, kopie i kompozycye; *architektura*, rysunek architektoniczny, kompozycya, anszlagowanie i wykład postanowień tyczących się budowli; *anatomia*, miologia i osteologia; *perspektywa*; *historya powszechna*, *starożytności i mitologia* w zastosowaniu do sztuk pięknych; *historya sztuk* w ogólności i *historya budownictwa* w szczególności; *matematyka* w zastosowaniu do budownictwa; *miernictwo i niwellacya; wiadomości z inżynieryi cywilnéj: mechanika* w zastosowaniu do budownictwa, *fizyka* i *chemia* w takiémże zastosowaniu.

We wszystkich oddziałach Szkoły Sztuk Pięknych, wykład nauk dzieli się na cztery kursa. W oddziale architektury, na każdy kurs przeznacza się jeden rok. W oddziałach zaś malarstwa i rzeźbiarstwa, na piérwsze trzy kursa po jednym roku, a na czwarty kurs dwa lata.

Do Szkoły Sztuk Pięknych przyjmują się uczniowie raz na rok, od 20 lipca (1 sierpnia) do 3 (15) sierpnia. W ciągu roku szkolnego przyjęcie ucznia nastąpić może tylko za decyzyą Kuratora Okręgu. Do oddziału malarstwa i rzeźbiarstwa przyjmują się uczniowie, którzy ukończyli kurs nauk w 4ch klassach szkół powiatowych, lub w 4ch piérwszych klassach gimnazyów i szkół wyższych realnych. Do oddziału zaś budownictwa ci, którzy ukończyli całkowity kurs nauk w gimnazyach filologicznych, lub w szkołach wyższych realnych, lub też ci, którzy z korzyścią ukończyli kurs nauk w 6ciu klassach Gimnazyum Realnego. Ze względu na szczególny talent, mogą stosownie do examinu być przyjęci do oddziału malarstwa i rzeźbiarstwa, za decyzyą Kuratora Okręgu, i tacy uczniowie, mający nie mniéj jak 13 lat wieku, którzy nie kształcili się w rządowych zakładach naukowych, albo nie ukończyli w nich kursu nauk na cztery klassy przepisanego.

Życzący wstąpić do szkoły Sztuk Pięknych, winni są złożyć następujące dowody: 1) metrykę urodzenia; 2) świadectwo lekarskie o szczepionéj ospie; 3) książeczkę legitymacyjną; 4) świadectwo właściwéj miejscowéj władzy o sprawowaniu się; 5) świadectwo szkolne.

Dla ułatwienia mieszkańcom Królestwa Polskiego, odznaczającym się szczególnym talentem, środków kształcenia się w architekturze, malarstwie i rzeźbiarstwie, może być pozwalane, bez względu na wiek i rodzaj zajęcia, uczęszczać do szkoły Sztuk Pięknych, nie inaczéj jednak, jak na każdy raz za decyzyą Kuratora Okręgu i nie więcéj jak 10ciu osobom w ciągu roku szkolnego. Tak uczęszczający, nazywają się *wolnoprzychodzącemi*, i stosownie do uznania nauczycieli, mogą przechodzić z jednego kursu na drugi.

Wszyscy bez wyjątku uczniowie, chcący wstąpić do szkoły Sztuk pięknych, obowiązani są składać examin. Dla wejścia na oddział malarstwa i rzeźbiarstwa, składają examin z religii, z języków: rossyjskiego i polskiego, z arytmetyki, planimetryi i rysunków, w zakresie w jakim te przedmioty są wykładane w piérwszych 4ch klassach zakładów naukowych; wstępujący zaś na oddział budownictwa, składają examin z języka rossyjskiego, arytmetyki, geometryi, trygonometryi, sekcyi konicznych, algebry, fizyki, rysunków technicznych i ręcznych, w zakresie kursu gimnazyalnego.

Opłata szkolna od uczniów i wolno przychodzących na oddziale malarstwa i rzeźbiarstwa, oznacza się w ilości rs. 7 kop. 50, a na oddziale architektury, w ilości rs. 15 rocznie. Opłata uiszcza się z góry za każde półrocze i w żadnym razie nie może być zwróconą.

W celu dopomożenia zupełnie biednym a odznaczającym się talentami uczniom, przeznacza się pięć stypendyów po 100 rs. rocznie; po dwa w oddziałach architektury i malarstwa, a jedno w oddziale rzeźbiarstwa. Stypendia te w oddziałach malarstwa i rzeźbiarstwa, przyznają się uczniom kursu 4go, a w oddziale budownictwa uczniom 3go i 4go kursu, i służą do całkowitego ukończenia nauk i wydania patentów, jeżeli stypendysta niedbalstwem lub złém sprawowaniem się, nie utraci do tego prawa. Pierwszeństwo przed innemi do stypendyów mają niezamożni uczniowie, którzy po otrzymaniu patentu pozostają jeszcze na rok jeden w szkole dla dalszego doskonalenia się. Uczniom niższych kursów, a odznaczającym się szczególnemi talentami i pozbawionym sposobów utrzymania, mogą być wyznaczone z decyzyi Kuratora Okręgu jednorazowe wsparcia.

Oprócz na początku wymienionych przywilejów ubiegania się o stopnie i medale, wspólnie z wychowańcami Cesarskiéj Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu, i wysyłania celują-

cych uczniów na koszt rządu do téjże Akademii, lub za granicę dla dalszego kształcenia się w sztuce; uczniowie szkoły Sztuk pięknych w Warszawie, przez czas odbywania nauk, uwalniają się od spisu wojskowego. Uczniowie oddziału budownictwa, którzy ukończyli z korzyścią całkowity kurs nauk, i zasłużyli na patenta, otrzymują stopień budowniczego piérwszéj, tojest najniższéj klassy, czyli konduktora; istniejące zaś w Królestwie Polskiém wyższe stopnie budowniczych, otrzymują następnie, na zasadzie oddzielnych w tym przedmiocie dla Królestwa przepisów.

W końcu nadmienić wypada, że szkoła Sztuk Pięknych posiada, jako pomoce naukowe: *Gabinet gipsów*, mieszczący w sobie pyszne odlewy, z oryginałów zrobione, najznakomitszych dzieł dłuta klassycznéj starożytności i nowszych czasów. Znajdują się tam między innemi Apollo Belwederski, grupa Laokona, Afrodyta Medyceuszów, Gladiator, oryginał posągu Kopernika Torwaldsęna i t. d. *Gabinet modeli architektonicznych*, oprócz różnych modeli wiązań, wschodów, pieców, części budynków, posiada jeszcze z korkowego drzewa z nadzwyczajną dokładnością wykonany widok Coliseum Rzymskiego, i kilka jeszcze zabytków stolicy starożytnego świata. *Zbiory obrazów*, oprócz prac konkursowych celujących uczniów, które z prawa za odpowiedniém wynagrodzeniem przechodzą na własność szkoły; szkoła Sztuk Pięknych posiada obrazy zakupione po śp. Kokularze b. nauczycielu téj szkoły, mieszczące w sobie dzieła dawnych malarzy; a także niektóre prace Brodowskiego, Bacciarellego, kolosalną kopią z fresku Rafaela przez Kaniowskiego zrobioną, i nabyty za granicą kosztowny *apparat do nauki anatomii*.

Biblioteka szkoły Sztuk Pięknych zaopatrywana jest ciągle w najlepsze dzieła, wychodzące za granicą i w kraju, a odnoszące się do rozmaitych gałęzi sztuk pięknych, niemniéj w uznane za najlepsze pisma peryodyczne, tyczące się architektury, malarstwa i t. d. któreby obznajmiały uczniów z najnowszemi postępami sztuk pięknych za granicą, a także w rozmaite albumy, rysunki, na których uczniowie kształcą swój smak, i uzupełniają poczerpnięte z wykładu i książek wiadomości.

Z końcem roku szkolnego w czerwcu, odbywa się przez tydzień, w gmachu szkolnym, wystawa publiczna celniejszych robót uczniów szkoły Sztuk Pięknych, wszystkich oddziałów i kursów. Wystawa ta wywiera zbawienny wpływ na uczniów,

podwajając ich gorliwość, ażeby godnie wystąpić z pracami swemi przed publicznością i dać świadectwo o niezmordowanych usiłowaniach władzy i nauczycieli.

INSTYTUT GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO I LEŚNICTWA.

W niewielkiéj odległości od Warszawy, w Marymoncie, mieści się specyalny zakład, Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa, skierowany głównie do potrzeb krajowych. Przy nim znajduje się także *szkoła niższa wiejska.*

Wprowadzenie gospodarstwa ulepszonego, opartego na ogólnym postępie w téj gałęzi nauk, oprócz kierowników, których oddział gospodarski Instytutu kształci, wymaga jeszcze podrzędnych zdolnych wykonawców, obeznanych z główniejszemi zasadami ulepszonych gospodarstw. Takich daje szkoła niższa wiejska przy Instytucie, przeznaczona do kształcenia niższéj klassy rolników, jakoto: włościan skarbowych, owczarzy, gorzelanych, ogrodników i t. p. W tym celu wykładane są w téj szkole zasadnicze teoretyczne wiadomości, a nadto uczniowie przyzwyczajani są do ręcznéj pracy w gospodarstwie, tudzież uczą się potrzebniejszych dla rolnika rzemiosł.

Nauki wykładane w Instytucie dzielą się na główne i pomocnicze. Wszystkim uczniom Instytutu wykłada się nauka religii. *Nauki główne* są:

I. *Nauka gospodarstwa wiejskiego*, obejmująca w sobie: *a)* agronomią, czyli naukę o gruntach, nawozach, uprawie mechanicznéj i narzędziach rolniczych; *b)* uprawę roślin gospodarskich; *c)* hodowanie bydła domowego; *d)* ogólny zarząd gospodarstwa.

II. *Nauka Leśnictwa*, obejmująca w sobie: *a)* uprawę lasów; *b)* ochronę, albo policyą lasów; *c)* użytkowanie z lasów; *d)* urządzanie, czyli zagospodarowanie lasów; *e)* szacowanie i ocenienie; *f)* zarząd, albo administracyą lasów; *g)* instrukcye leśne rządowe; *h)* łowiectwo.

Nauki pomocnicze są: a) *matematyka;* b) *fizyka;* c) *chemia,* d) *historya naturalna;* e) *rachunkowość gospodarska;* f) *miernictwo i niwellacya;* g) *rysunek linearny, architektoniczny, mechaniczny i topograficzny;* h) *budownictwo wiejskie;* i) *technologia gospodarska;* k) *weterynarya gospodarska;* l) *ogrodnictwo;* m) *prawo krajowe obowiązujące, procedura i administracya Rządowa* o tyle, o ile są potrzebne właścicielom ziemskim, zarządzającym dobrami i leśniczym; n) *statystyka gospodarska i leśna Ce-*

sarstwa, tudzież królestwa Polskiego; o) *język rossyjski;* p) *język niemiecki.*

Nauki główne wykładają się w Instytucie w całéj rozciągłości; nauki zaś pomocnicze o tyle tylko, ile dla wykształconego gospodarza lub leśniczego są potrzebne.

Wykład wyżéj przywiedzionych nauk dzieli się na dwa kursa: zimowy i letni. W piérwszym wykładają się te części nauk, które teoretycznie przedstawić można; w drugim te, do których objaśnienia potrzebne są ćwiczenia praktyczne.

Instytut posiada jako pomoce naukowe: *pola doświadczalne; ogród botaniczno-rolniczy; gabinet historyi naturalnéj; gabinet modeli i narzędzi rolniczych; bibliotekę,* tak dla części agronomicznéj jak dla leśnéj; *wzorowe gospodarstwo* na folwarkach Instytutowych; *zbiór modeli i przedmiotów odnoszących się do nauki leśnictwa; lasy będące w obrębie dóbr Instytutowych;* i *laboratorya chemiczne i techniczne.*

Liczba uczniów w Instytucie, których zapis odbywa się od dnia 3 (15) sierpnia do 20 sierpnia (1 września) każdego roku, jest 150. W téj liczbie mieszczą się tak utrzymywani na własnym koszcie, jako też i utrzymywani kosztem Kom. Rząd. Przych. i Skarbu, Ks. Łowickiego i Okręgu Naukowego Warszawskiego.

Liczba stypendystów Kom. Skarbu jest sześciu, a Księztwo Łowickie utrzymuje jednego; kosztem zaś Okręgu Naukowego uczy się dwóch młodzieńców, którzy po ukończeniu nauk w Instytucie i odbyciu stosownéj praktyki, przeznaczani bywają na nauczycieli gospodarstwa wiejskiego w szkołach realnych.

Opłata od uczniów na własnym koszcie będących, jest rs. 175 rocznie, która się uiszcza w dwóch ratach półrocznych: piérwszéj w czasie od 20 sierpnia (1 września) do 29 sierpnia (10 września); drugiéj od 20 grudnia (1 stycznia) do 29 grudnia (10 stycznia, po rs. 87 kop. 50. Opłata takowa wniesiona za półrocze, w razie wyjścia nawet ucznia z Instytutu nie zwraca się. Za powyższą opłatę mają uczniowie w Instytucie oprócz nauk pobieranych, mieszkanie, stół, opał, światło, pomoc lekarską, usługę i t. p. Książki zaś przepisane, odzież, obuwie i bieliznę, swoim kosztem winni są sprawić.

Chcący zapisać się na ucznia Instytutu na koszt własny, powinien złożyć: *metrykę* urodzenia, dowodzącą, że ma wieku lat przynajmniéj 16; oraz *świadectwo władzy lekarskiéj,* że odbył naturalną albo szczepioną ospę, i *książeczkę legitymacyjną.*

Udowodnić nadto winien przez examin, posiadanie w należytym stopniu wiadomości, najbliższy związek z nauką gospodarstwa wiejskiego i leśnictwa mających. Władza ma przytém na względzie i daje pierwszeństwo przy wyborze kandydatów tym, którzy wyższe ukształcenie otrzymali, np. odbyli kursa w gimnazyach, szkołach wyższych realnych i t. p.

Ci z kandydatów, którzy nie wprost z zakładów naukowych rządowych wchodzą do Instytutu, obowiązani złożyć oprócz tego: *świadectwo moralnego i spokojnego sprawowania się*, przez ojca lub opiekuna wydane, a potwierdzone przez właściwego Naczelnika Powiatu, i własnoręczny opis biegu życia, aż do czasu wejścia do Instytutu.

Chcący być przyjętym na koszt rządu, w celu odsłużenia następnie w służbie rządowéj leśnéj lub ekonomicznéj, powinien oprócz dopełnienia powyższych warunków, złożyć świadectwo *władzy lekarskiéj*, że jest dobrego zdrowia, że ma słuch i wzrok mocny, że jest wytrzymały na mrozy, upały i niepogodę; *zezwolenie rodziców lub opiekunów* na wejście do Instytutu na koszt rządu; *zaręczenie własne* na piśmie, jeżeli jest pełnoletni, w razie zaś przeciwnym, zaręczenie rodziców lub opiekunów, że po ukończeniu kursu w Instytucie, będzie pełnił wskazaną mu służbę rządową przez lat 10; gdyby wszakże przed upływem czasu zakreślonego życzył opuścić służbę rządową, w takim razie obowiązany będzie zwrócić koszta na utrzymanie jego w Instytucie wyłożone.

Do umieszczenia w Instytucie na koszcie rządowym, mają piérwszeństwo synowie urzędników i oficyalistów, oraz emerytów leśnych i ekonomicznych, najwięcéj zasłużonych.

Po ukończeniu dwuletniego kursu nauk i otrzymaniu świadectwa, uczeń winien jest odbyć praktykę przynajmniéj dwuletnią, w miejscu, gdzie jest wzorowe gospodarstwo, po poprzedniém zatwierdzeniu władzy, co do wyboru miejsca; a następnie zdaje examin praktyczny w celu otrzymania patentu na wykształconego gospodarza lub leśnika, a najlepszy z otrzymujących patenta dostaje medal srebrny.

Uczniowie Instytutu przez czas nauki i praktyki, niemniéj ci, którzy otrzymają patenta, wolni są od zaciągu wojskowego, jeżeli następnie przez naganne postępowanie, prawa takowego nie utracą.

Obecnie ograniczamy się na tym krótkim rysie, nie odpowiadającym ważności Instytutu w samym sobie, a szczególniéj w zastosowaniu praktyczném do warunków i potrzeb krajo-

wych, odkładając obszerniejszy opis tego zakładu, a mianowicie kierunku wykładanych w nim nauk i odbywania praktycznych zajęć gospodarskich, do roku przyszłego.

Do Szkoły Wiejskiéj przy Instytucie, przyjmują się uczniowie mający najmniéj lat 13, z zapewnieniem pierwszeństwa dla dzieci stanu rolniczego. Uczniowie ci są utrzymywani na koszcie rządowym i koszcie osób prywatnych.

Uczniowie Szkoły Wiejskiéj utrzymywani na koszcie rządowym, których jest dziewięciu, zostają w Instytucie lat 7, i do upływu tego czasu, ani rodzice, ani krewni, odbierać ich ze szkoły nie mogą, chyba, gdyby zwrócili rządowi koszta na ich utrzymanie wyłożone.

Chcący umieścić ucznia w Szkole Wiejskiéj za opłatą, uiszczają takową w ilości rs. 30, i mogą oznaczyć czas, na jaki ucznia do Instytutu oddają.

Przedmioty nauki w Szkole Wiejskiéj są: *nauka religii, czytanie po polsku i po rossyjsku, pisanie, początki arytmetyki, rysowanie na tablicy figur, wymierzanie ziemi za pomocą kroków i prętów, potrzebniejsze wiadomości z nauki gospodarstwa wiejskiego i ogrodnictwa.* Uczniowie Szkoły Wiejskiéj uczą się nadto podług zdolności, jednego lub kilku rzemiosł koniecznych dla rolnika, tak, ażeby w przypadku potrzeby mogli naprawiać narzędzia gospodarskie, tudzież zastępować rzemieślników na wsi. Rzemiosła te są: ciesielstwo, stolarstwo, kołodziejstwo, bednarstwo, tokarstwo, pokrywanie dachów, kowalstwo, ślusarstwo, rymarstwo, szewstwo, krawiectwo, powroźnictwo, strycharstwo, garncarstwo i zduństwo.

Zatrudnienia ręczne uczniów zastosowane są do wszystkich w ogóle czynności w gospodarstwie wiejskiém.

Uczniowie Szkoły Wiejskiéj po ukończeniu lat siedmiu pobytu w niéj, otrzymują świadectwo z odbytéj nauki i wprawy w zatrudnieniach gospodarskich, tudzież rzemiosłach, po odbyciu szczegółowego examinu.

Uczniowie téj szkoły, odznaczający się w ciągu pobytu w Instytucie pilnością i zdatnością, tudzież uzyskujący z zadowoleniem władzy Instytutowéj świadectwa z ukończonéj nauki i wprawy, wolni są od zaciągu wojskowego, jeżeli przez naganne postępowanie prawa takowego nie utracą późniéj.

INSTYTUT NAUCZYCIELI ELEMENTARNYCH.

Celem tego Instytutu znajdującego się w miasteczku Radzyminie, w blizkości Warszawy, jest kształcenie nauczycieli

elementarnych, tak miejskich jak i wiejskich. Uczniowie przyjmują się na *koszt rządu* i na *koszt własny;* dla piérwszych jest miejsc 36. Do przyjęcia na koszt rządu, mają przed innemi, przy równéj kwalifikacyi, pierwszeństwo synowie nauczycieli elementarnych.

W Instytucie wykładają się: *pedagogika*, z wyjaśnieniem metod uczenia uznanych za najpraktyczniejsze; *język rossyjski*, *język polski*, *arytmetyka*, tudzież *wiadomości porównawcze o miarach*, *wagach*, *monetach Cesarstwa i Królestwa; wiadomości z geografii Cesarstwa i Królestwa*; *kalligrafia*, *rysunki*, *śpiew kościelny*.

Zapis o tymże czasie jak w szkołach filologicznych i realnych.

Życzący być przyjęty do Instytutu, składa: *metrykę*, przekonywającą, że nie jest młodszy nad lat 17 a nie starszy nad lat 20; *świadectwo zdrowia*, przez urząd Lekarski wydane; świadectwo z ukończonéj klassy 4; *świadectwo sprawowania się* od władzy szkolnéj lub cywilnéj, stosownie do tego pod którą w ostatku zostawał; *książeczkę legitymacyjną*. Nadto przyjmowani na koszt rządu, *deklaracyą* odsłużenia władzy w stanie nauczyciela elementarnego lata przepisane za koszta na utrzymanie wyłożone, lub w przeciwnym razie zwrócenie kosztów.

Uczniowie mają w Instytucie pomieszkanie, wspólny stół, jednostajny ubiór; utrzymanie każdego ucznia wynosi rocznie rs. 60. Wszyscy uczniowie Instytutu są wolni od zaciągu wojskowego, a utrzymywani kosztem rządu, mają pierwszeństwo przy otrzymywaniu posad przed innemi.

Dla obeznania uczniów Instytutu z praktyką nauczycielską, znajduje się przy nim szkoła elementarna wzorowa.

SZKOŁA NIEDZIELNO-HANDLOWA W WARSZAWIE.

Ustanowienie szkoły Niedzielno-Handlowéj w Warszawie, ma na celu specyalne usposobienie uczniów kupieckich, na expedyentów, korrespondentów i buchhalterów handlowych.

Kurs nauk, które się odbywają wyłącznie w niedziele i święta, jest czteroletni. W szkole téj wykładają się: *nauka religii*, *język rossyjski*, *język polski*, *język niemiecki*, *arytmetyka i rachunkowość handlowa*, *wiadomości z buchhalteryi*, *prawa wekslowego i geografii handlowéj*, ze szczególnym względem, aby te przedmioty były jak najpraktyczniéj wykładane, i z zastosowaniem do potrzeb handlowych.

Wszyscy kupcy warszawscy obowiązani są pod odpowiedzialnością posyłać uczniów swoich do szkoły powyższéj, na

któréj utrzymanie, zgromadzenie kupieckie odpowiedni fundusz wyznaczyło.

Kurs nauk zaczyna się z Nowym Rokiem.

SZKOŁA RABINÓW.

Danie odpowiedniego zasadom religijnym i postępowi oświaty ukształcenia wyznawcom starozakonnym, a szczególniéj przygotowanie dla nich kandydatów na rabinów, ma za cel pięcio-klassowa Szkoła Rabinów w Warszawie.

Wykłada się w niéj: *nauka religii i talmudu, język hebrajski i wykład biblii, język polski, język rossyjski, język niemiecki, matematyka, nauki przyrodzone, chemia, fizyka, historya, geografia, kalligrafia* i *nauka śpiéwu.*

Zapis uczniów odbywa się od 2 (14) do 11 (23) października każdego roku. Opłata roczna jest rs. 7 kop. 50 w dwóch półrocznych ratach, a niemogący uiścić takowéj, winni złożyć przy zapisie świadectwo ubóstwa, oprócz innych dowodów wymaganych od uczniów szkół.

SZKOŁY ELEMENTARNE.

Szkoły Elementarne w miastach i wsiach, utrzymują się w ogólności ze składek mieszkańców stowarzyszonych, legatów, zasiłków od rządu i z kass miejskich i t. p. na zasadzie etatów przez władzę naukową zatwierdzonych. Uczą w nich: *krótkiego katechizmu, historyi świętéj, czytania* z drukowanych książek i rękopismów po polsku, a w miarę możności i po rossyjsku, *pisania, czterech piérwszych działań arytmetycznych* i *wiadomości o miarach, wagach i pieniądzach* używanych w Cesarstwie i Królestwie.

SZKOŁY ELEMENTARNE Z ODDZIAŁAMI DODATKOWEMI.

Ażeby i mniéj zamożni mieszkańcy, szczególniéj w miejscach osiedlonych przez fabrykantów i rzemieślników, mogli obznajmić się z wiadomościami ich stanowi odpowiedniemi, urządzają się, w miarę miejscowych środków, oddziały dodatkowe z kierunkiem technicznym przy szkołach elemantarnych. Takie oddziały są już przy dwóch Szkołach Elementarnych Rządowych w Warszawie Nr. 4 i 6. Wykładają się w nich oprócz *nauki religii,* jeszcze *język polski, język rossyjski, arytmetyka, wiadomości z geometryi i mechaniki* z zastosowaniem do rzemiosł, oraz *kalligrafia* i *rysunki.*

SZKOŁY RZEMIEŚLNICZO-NIEDZIELNE.

Szkoły te utrzymywane z funduszów rzemieślniczych, otworzone w wielu miejscach w Królestwie dla terminatorów rzemieślniczych, których majstrowie pod odpowiedzialnością posyłać tam winni w każdą niedzielę i święto. Są one w zakresie szkół elementarnych.

W szkołach Rzemieślniczo-Niedzielnych w Warszawie, uczą nadto najpotrzebniejszych dla rzemieślników wiadomości z technologii.

O INSTYTUCYACH UBEZPIECZEŃ W KRÓLESTWIE POLSKIÉM.

Pod zarządem Dyrekcyi Ubezpieczeń, ustanowionéj przez Ukaz Najwyższy z dnia 29 grudnia 1842 roku (10 stycznia 1843 r.), zostają instytucye:

1) Zabezpiecz. nieruchom. od strat z pożaru wynikających.
2) Zabezpieczenia ruchomości od tegoż rodzaju strat.
3) Zabezpieczenia na życie.
4) Zabezpieczenia transportów lądowych i wodnych, i
5) Kass oszczędności.

Wszystkie te instytucye, aczkolwiek różnorodne co do przedmiotu w zakres ich działań wchodzącego, zmierzają do jednego głównego celu: aby dotkniętym z nieprzewidzianych losowych wypadków utratą mienia tak nieruchomego jako i ruchomego, bądź pragnącym zapewnić czy to sobie, czy innym jakowy zasiłek pieniężny stały, peryodyczny, lub jednorazowy,—podać skuteczną pomoc.

Instytucye ubezpieczeń w Królestwie zostają pod sterem i opieką rządu. Nad licznemi więc tego rodzaju prywatnemi towarzystwami zagranicznemi taką mają wyższość, że tu sam rząd czuwa nad nienaruszalnością funduszów, czyniąc to bez zamiaru jakiéjbądź korzyści; zagranicą zaś jest to przedmiot nader zyskownych spekulacyi prywatnych stowarzyszeń.

Dla samego téż dobra tutejszych mieszkańców, przystępowanie do towarzystw assekuracyjnych zagranicznych z zabezpieczeniem budowli od ognia, bezwarunkowo, a w innego rodzaju ubezpieczeniach, bez pozwolenia Dyrekcyi Ubezpieczeń jest zabronionėm: pod karą na wykraczających w téj mierze, zasadniczemi ustawami oznaczoną.

Przystępowanie do zabezpieczenia w krajowych Instytucyach assekuracyjnych, nie pociąga za sobą prawie żadnych kosztów: bo wszelkie dowody assekuracyi (prócz odnoszących się do budowli wyższéj wartości nad rsr. 450, które przez właściwych techników szacowane być powinny), sporządzane być mogą przez samych ubezpieczających. Przytém dowody assekuracyi i likwidowanych strat, każdéj respective instytucyi ubezpieczeń, i korrespondencye stowarzyszonych z władzami, wolne są od użycia papieru stęplowego, a przesyłka ich pocztą, od opłaty pocztowéj.

Decyzye Dyrekcyi Ubezpieczeń wydawane w przedmiotach zarządowi jéj powierzonych, są stanowcze; służy jednak każdemu prawo odwołania się do Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych, a z kolei i do Rady Administracyjnéj Królestwa, lecz nie późniéj jak w ciągu 3-ch miesięcy, licząc od daty doręczenia decyzyi. Po upływie tego terminu, wszelkie zażalenia lub rekursa nie ulegają rozpoznaniu, i zaskarżone decyzye stają się ostatecznemi. Odwoływanie się zaś do drogi łaski, aby pozyskać to, co na mocy przepisów odmówionėm zostało, miejsca mieć nie może.

I. *Instytucya ubezpieczenia nieruchomości*, czyli zabudowań od strat z pożarów wynikających, rządzi się podług zasad wskazanych ustawą, postanowieniem Rady Administracyjnéj z dnia 5 (17) kwietnia 1844 r. zatwierdzoną.

Celem téj Instytucyi jest zapewnić każdemu ubezpieczonemu możność odbudowania zniszczonego przez pożar zabudowania. Ze względu więc na dobro każdego w szczególności i ogółu, ubezpieczenie to jest przymusowe i rozciąga się do wszystkich bez wyjątku zabudowań, tak po miastach, jako i po wsiach Królestwa.

Opłata, tojest składka ogniowa od ubezpieczenia zabudowań, jest ciągła, i w miesiącach czerwcu i grudniu do kass właściwych uiszcza się. Wysokość czyli stopa składki ogniowéj nie jest stała, a jako od ogólnych potrzeb Instytucyi i sta-

nu funduszów jéj zależna, każdorocznie ustanawia się. Nadto stopa téj składki nie jest jednakowa dla wszystkich zabudowań, ale zależna od rodzaju, konstrukcyi i przeznaczenia budowli, czyli stopnia niebezpieczeństwa od ognia.

II. *Insytucya ubezpieczenia ruchomości* od strat z pożaru wynikających, ulega prawidłom Ustawy w téj mierze, postanowieniem Rady Administracyjnéj z d. 15 (27) lutego 1844 roku zatwierdzonéj.

Każdy mieszkaniec kraju, przystępujący do Instytucyi téj, w miarę swéj woli, znaleźć w niéj może ochronę majątku ruchomego od strat przez ogień zrządzonych, prócz: prochu i przedmiotów w składach prochu umieszczonych; pieniędzy kruszcowych i papierowych; wexli, papierów publicznych i wszelkich dokumentów, oraz kamieni drogich, w ręku osób prywatnych znajdujących się. Instytucya ta, jak i piérwsza, jest prawie niezbędną dla właścicieli ruchomości wszelkiego rodzaju: zwłaszcza większéj wartości, zniszczenie których przez ogień zrządza częstokroć znakomitsze straty, jak pogorzel samych budowli.

Stosownie do woli i potrzeby assekurującego, ubezpieczenia ruchomości rozróżniają się pod względem oznaczenia przedmiotu, miejsca i trwania ubezpieczenia, na:

a) ogółowe, w których podaje się ogólna wartość przedmiotów ubezpieczonych, lub *szczegółowe,* przy których ubezpieczają się poszczególe przedmioty wskazane, co do ich rodzaju, ilości i wartości;

b) oddzielne, tojest: umówione w jedném wskazaném miejscu, bądź w jednéj budowli; lub *łączne,* tojest, rozciągające się do kilku miejsc lub budowli;

c) ciągłe, tojest, żądane na czas nieograniczony, dłuższy od roku, lub *czasowe,* tojest, na przeciąg czasu oznaczony, nie krótszy od miesiąca jednego i nie dłuższy od roku.

Opłata od ubezpieczenia ruchomości, czyli składka, jest dwojaka: *ciągła* od ubezpieczeń ciągłych, uiszczająca się w dwóch ratach półrocznych z góry, a mianowicie każdego 1 (13) czerwca i 1 (13) grudnia; i *jednorazowa,* od ubezpieczeń czasowych, uiszczana całkowicie po zatwierdzeniu ubezpieczenia. Oznaczenie na każdy rok zasadniczéj stopy składki rzeczonéj, czyli taryffy, podlega w ogólności tym samym

co i w ubezpieczeniu nieruchomości warunkom, i stosuje się do natury samego przedmiotu, konstrukcyi budowli, jéj przeznaczenia, lub miejsc będących składem ruchomości. Wysokość zaś stopy téj składki dla każdego ubezpieczenia w szczególności, zależy od niebezpieczeństwa, na jakie ruchomość jest wystawiona, wysokości poręczenia straty i rodzaju ubezpieczenia, a ilość składki od ubezpieczonego należnéj, zawisła od wysokości summy i czasu trwania ubezpieczenia. Należy przytém wiedzieć: że składka ciągła oznacza się o 10% niżéj od przepisanéj taryffą, a jednorazowa bierze się w stosunku rocznéj za tyle miesięcy, na ile żądane jest ubezpieczenie z podwyższką tém większą, im ubezpieczenie na krótszy czas jest żądane; i tak od ubezpieczenia:

za 11 miesięcy, $^{11}/_{12}$ rocznéj składki, podwyższa się o 5%,
za 6 miesięcy, $^{6}/_{12}$ rocznéj składki, podwyższa się o 30%, a
za 1 miesiąc, $^{1}/_{12}$ rocznéj składki, podwyższa się o 100%.

Pod względem więc opłaty składki, korzystniejsze dla stowarzyszonych są ubezpieczenia ciągłe, niż czasowe.

III. *Instytucya zabezpieczenia na życie*, zaprowadzona przez postanowienie Rady Administracyjnéj z d. 18 (30) lipca 1844 roku, przyjmuje zabezpieczenia pięciorakiego rodzaju, a mianowicie: 1) Kapitałów na dożycie. 2) Dochodów dożywotnich. 3) Kapitałów pośmiertnych. 4) Kapitałów na przeżycie i 5) Dochodów na przeżycie.

Instytucya ta podaje łatwy i skuteczny środek zapobieżenia wszelkim nieprzewidzianym stratom, z niestałości życia ludzkiego wynikającym, a to przez zapewnienie kapitałów lub dochodów dla osób, które los swój własny, lub innych bliżéj je obchodzących, zabezpieczyć pragną.

Składki mogą być: *jednorazowe*, uiszczane z góry przy rozpoczęciu się ubezpieczenia, lub *roczne*, uiszczane aż do czasu spełnienia warunków ubezpieczenia z góry każdego $^{1}/_{13}$ czerwca i $^{1}/_{13}$ grudnia, albo też w więcéj ratach, lecz nie krótszych od miesięcznych, i w takim razie za opłatą procentu w stosunku 4% rocznie. Wysokość tych składek oznacza się co lat 5 dla każdego rodzaju ubezpieczenia oddzielnie podług taryff zasadniczych, opartych na wypadkach tablic śmiertelności, dla Królestwa ułożonych.

Jak przystępowanie do zabezpieczeń na życie, tak i występowanie z nich przed spełnieniem przyjętych warunków, zależy od woli każdego.

Występujący z ubezpieczenia, tytułem zwrotu wniesionych składek, otrzymuje od Instytucyi taką kwotę, jaka wypadnie z obrachunku dopełnionego podług taryff zasadniczych przy względzie na wiek, do jakiego doszedł przy wystąpieniu i na ryzyko, jakie ciążyło Instytucyą w ciągu trwania jego ubezpieczenia i za potrąceniem z téj kwoty 10% na korzyść funduszów zabezpieczeń na życie. Czyli, jaśniéj mówiąc: należność dla występującego równa się wnioskowi jednorazowemu o 10% zmniejszonemu, jaki tenże zapłacić byłby w obowiązku, gdyby w chwili wystąpienia chciał pozyskać takież samo ubezpieczenie i pod takiemiż samemi warunkami, jakie miał względem ubezpieczenia z którego występuje.

IV. *Instytucya zabezpieczenia transportów lądowych i wodnych*, według przepisanych dla niéj zasad Ustawą, przez postanowienie Rady Administracyjnéj z d. 1/13 maja 1845 roku zatwierdzoną, osłania szczególniéj handlujących ziemiopłodami, towarami i wszelkiego rodzaju przedmiotami ruchomemi (prócz palnych, jak proch, siarka, witryol it. p.) od strat, jakie przy prowadzeniu ich wodą lub lądem, wydarzyć się mogą.

Zabezpieczenia transportów wodnych przyjmują się tylko na rzekach i kanałach spławnych, w czasie do żeglugi właściwym. Zabezpieczenie zaś transportów lądowych następować może w każdéj porze roku, tak na drogach zwyczajnych, jak i na kolejach żelaznych.

Opłata od tego rodzaju zabezpieczeń jest jednorazowa, z góry przy przystąpieniu do assekuracyi uiszcza się, podług taryffy każdorocznie stanowionéj, odpowiednio do stopnia niebezpieczeństwa, stanu funduszów i potrzeb téj Instytucyi.

V. *Instytucya kass oszczędności*, ustanowiona przez Ukaz Najwyższy z dnia 13/25 Lipca 1843 r. ma na celu podanie mniéj zamożnym wszelkiego stanu mieszkańcom Królestwa sposobności pewnego i korzystnego umieszczania na 4-ro procentową lokacyą pomniejszych przez pracę i oszczędność zebranych funduszów (od kop. sr. 15, aż do summy niedochodzącéj 300 r. sr.), a ztąd możności zebrania z czasem pieniężnego zapasu, wielce użytecznego w przyszłych i nieprzewidzianych każdego potrzebach.

Kassy oszczędności istnieją: jedna *Główna* w mieście Warszawie i *13 prowincyonalnych* w miastach: Płocku, Radomiu, Lublinie, Suwałkach, Kaliszu, Łodzi, Włocławku, Częstochowie, Hrubieszowie, Łęczycy, Biały, Rawie i Siedlcach. Nadto do-

zwoloném jest otwarcie Kass Oszczędności jeszcze w miastach: Kielcach, Piotrkowie, Kutnie i Wieluniu.

Istniejące dotąd Kassy Oszczędności w 14-stu wymienionych miastach, po koniec r. 1855 posiadały uczestników 8,848, z kapitałem rub. sr. 224,366 kop. 68½, a procenta im w ciągu upłynionego roku przyznane, wynosiły rub. sr. 6,774 kop. 27.

Zobowiązania i stan funduszów 4-ch piérwszych Instytucyi Ubezpieczeń, wzięty również za rok 1855, oraz średnią wysokość opłat i roczną summę składek od stowarzyszonych, podaje następująca tabella:

	Summa przyjętych i poręczonych ubezpieczeń		Średnia wysokość opłat, lub średni stosunek składek od ubezpieczenia	Summa rocznych składek		Przewyżka dochodów nad wydatki, czyli kapitał zapasowy		Przewyżka wydatków nad dochody, czyli brak kapitału	
	Rub. sr.	kop.		Ruble srébrem i kopiejki.					
I. Ubezpieczenie nieruchomości	160,559,290	—	5½ od 1000	872,603	83	253,364	84	—	—
II. Ubezpieczenie ruchomości . .	50,859,697	—	6³/₁₀ od 1000	308,519	63½	407,216	9¼	—	—
III. Ubezpieczenie na życie	592,070	56½	38⁸/₁₀ na 1000	2,219	—	100,378	32½	—	—
IV. Ubezpieczenie transportów lądowych i wodnych	6,768,420	—	6¾ od 1000	43,742	—	—	—	30,181	68¼

O TOWARZYSTWIE KREDYTOWÉM ZIEMSKIÉM.

WIADOMOŚCI POTRZEBNE DLA WŁAŚCICIELI DÓBR I POSIADACZY LISTÓW ZASTAWNYCH.

Postanowieniem z d. 1/13 czerwca 1825 r. Błogosławionéj pamięci Cesarza i Króla Alexandra I, utworzono na przeciąg lat 28 Towarzystwo kredytowe ziemskie, którego celem jest: przyjść w pomoc właścicielom dóbr, przez udzielenie pożyczek w obligach, nazwanych listami zastawnemi; którym służą za zabezpieczenie dobra ziemskie, pod pewnemi warunkami solidarnie Towarzystwu przez właścicieli poddane.

Towarzystwo to w moc prawa z d. $^{9}/_{21}$ kwietnia 1838 r. na nowy okres do roku 1866 przedłużone zostało. Po ukończeniu 1^{go} okresu w r. 1853, przez Ukaz Najwyższy z d. $^{8}/_{20}$ kwietnia 1853 r. Towarzystwo odnowione zostało i przedłużone do r. 1881. Skutkiem takowych przedłużeń Towarzystwa, istnieją obecnie dwa rodzaje pożyczek, a ztąd i dwojakiego rodzaju są w obiegu listy zastawne, tojest okresu 2^{go}, które z rokiem 1866 umorzone będą, i okresu 3-go kończącego się z r. 1881.

Dla bliższego poinformowania z przepisami prawa o Towarzystwie kredytowém tak właścicieli dóbr, wierzycieli, jak i posiadaczy listów zastawnych, zamierzyliśmy w pismie niniejszém zamieścić pokrótce wiadomości dla każdego potrzebne.

TYTUŁ I.

WIADOMOŚCI INFORMACYJNE DLA WŁAŚCICIELI DÓBR PRYWATNYCH W KRÓLESTWIE POLSKIÉM, ZAMIERZAJĄCYCH ZACIĄGNĄĆ POŻYCZKĘ TOWARZYSTWA KREDYTOWEGO W LISTACH ZASTAWNYCH 3 OKRESU.

A. *O rozmaitych rodzajach pożyczki.*

1. Pożyczka w listach zastawnych 3^{go} okresu udzielaną być może przez władze Towarzystwa na dobra ziemskie, hipotekę gubernialną mające, a płacące ofiarę podług zasad lustracyjnych z r. 1789 wyrachowaną, najmniej rs. 7 kop. 50, czyli złp. 50 rocznie. W szczególności zaś pożyczka udzielaną być może:

a. Nowa.

a) Na dobra Towarzystwu kredytowemu wcale nie zastawione.

b) Na dobra z 1^{go} okresu Tow. wychodzące. z rat ubiegłych niedłużne, a pożyczką 2^{go} okresu wcale nieobciążone.

b. Dodatkowa.

a) Na dobra Tow. kred. z mocy prawa z r. 1838 zastawione, jeżeli nie są obciążone pożyczką najwyższą, jaką według art. 5 i 6 prawa z r. 1825 w 2^{gim} okresie Towarzystwa otrzymać mogły, tudzież

b) Na dobra wychodzące z 1^{go} okresu, Tow. z rat ubiegłych niedłużne, a pożyczką w 2^{gim} okresie zaciągniętą obciążone.

c. Odnowiona.

Na dobra obciążone pożyczką 2^{go} okresu Tow. wysokość pożyczki odnowionéj nie może przenosić ilości rzeczywiście

umorzonéj z pożyczki 2go okresu, a to przez spłatę rat ubiegłych, po epokę przyznania pożyczki odnowionéj.

B. *O wysokości mogącéj się zaciągnąć pożyczki nowéj, dodatkowéj lub odnowionéj.*

2. Najwyższa całkowita pożyczka, jaką dobra ziemskie otrzymać mogą od Tow. kred. nie może przenosić podatku ofiary, bez ofiary zasiłkowéj, 75 razy wziętego.

Jeżeli więc dobra jakie płacą np. 100 rs. ofiary, to najwyższa pożyczka albo summa pożyczek na nie udzielonych i udzielić się mogących, nie może przenosić 7500 rs.; jednakże na oznaczenie to pożyczka odnowiona nie wpływa, gdyż nie zwiększa imiennéj wierzytelności Tow. na hipotece dóbr. A tak przypuszczając, że dobra wyżéj powołane wcale Tow. kred. zastawione nie są, można na nie żądać pożyczki nowéj do wysokości 7500. Jeżeli obciążone były w 1szym okresie Tow. pożyczką 50,000 złp. to z uwagi, że okres ten kończy się, można żądać tytułem pożyczki nowéj podobnie jak w wypadku na ostatku przywiedzionym rs. 7500. Jeżeli na tych dobrach była oparta pożyczka 1° okresu złp. 30,000, czyli rs. 4,500; i ta następnie odnowioną nie była, ale zaciągnięto na nie w 2gim okresie pożyczkę dodatkową złp. 15,000 czyli rs. 2,250: to z uwagi, że dobra te wychodzą z 1° okresu z summą 30,000, można na nie żądać w 3cim okresie Tow. takiejże summy rs. 4,500 jako pożyczki dodatkowéj, którato summa, że w połączeniu z pożyczką Tow. 2° okresu zahipotekowaną w ilości złp. 15,000 wyniesie razem złp. 45,000 czyli rs. 6,750, przeto jeszcze 5,000 złp. czyli rs. 750 do uzupełnienia miary najwyższéj pożyczki na takie dobra żądać można, jako dodatkowéj pożyczki. Prócz tego, dobra o jakich wyżéj, mogą uzyskać odnowienie pożyczki 2° okresu, albowiem pożyczka odnowiona długu pierwotnie w hipotece zapisanego nie zwiększa. Wysokość pożyczki odnowionéj odpowiednio rzeczywiście umorzonéj ilości, żądaną być może w stosunku każdych 15 rs. pierwotnéj pożyczki, w ilościach następujących: a) po zapłaceniu raty czerwc. 1853 rs. 6 kop. 8½; b) raty grud. 1853 rs. 6 kop. 35½; c) raty czerwc. 1854 rs. 6 kop. 63; d) raty grud. 1854 rs. 6 kop. 91½; e) raty czerwc. 1855 rs. 7 kop. 20½; f) raty grud. 1855 rs. 7 kop. 49½; g) raty czerwc. 1856 rs. 7 kop. 79½; h) raty grud. 1856 rs. 8 kop. 10½; i) raty czerwc. 1857 rs. 8 kop. 41½; k) raty grud. 1857 rs. 8 kop. 73½; l) raty czerwc. 1858 rs. 9 kop. 6; m) po zapłaceniu

raty grudniowéj 1858 r. rs. 9 kop. 39. Dołączające się tu pod lit. A. wyrachowanie wykazuje, ile od pożyczek wysokości od rs. 15 do rs. 150,000 w każdém następném półroczu będzie umorzonego długu Tow. Podług tego, właściciel dóbr obciążonych summą złp. 40,000, czyli rs. 6,000, w 2-gim okresie zaciągniętą, może zażądać pożyczki odnowionéj w ilości wyrównywającéj całkowitemu umorzeniu po włącznie ratę ostatnią opłaconą np. grudniową 1856, i takowa wyniesie rs. 3,242 kop. 5½. Może też żądać pożyczki niższéj, tojest odnowienia cząstkowego, np. w danym jak wyżéj przykładzie, z pożyczki rs. 6,000, jeśli zamiast żądać jak wyżéj rs. 3,242 kop. 5½, czyli dla zaokrąglenia w listach zastawnych rs. 3,255, ograniczy swe odnowienie do summy rs. 300: otrzyma ją z tym skutkiem, że pierwotny jego dług w 2-gim okresie zaciągnięty w summie złp. 40,000, czyli rs. 6,000 przejdzie do 3⁰ okresu już tylko w wysokości złp. 20,300 czyli rs. 3,045, a to według następującego rachunku: z summy 40,000 czyli rs. 6,000 dłużnéj w drugim okresie, umorzono rs. 3,242 k. 5½; pozostało do dalszego umorzenia rs. 2,757 kop. 94½; zaciągnięto w 3ᵐ okresie tytułem odnowienia pożyczki 2⁰ okresu, rs. 300. Ogół należności przechodzącéj do 3⁰ okresu wynosi więc tylko rs. 3,057 kop. 94½, a raczéj rs. 3,045, bo summę końcową rs. 12 kop. 94½, dla zaokrąglenia pożyczki spłacić wypadnie; i od takiéjto summy rs. 3,045 pobierane będą raty aż do 1881 roku. Z tych wszystkich przytoczeń wynika to objaśnienie, że kto ma prawo zaciągnąć pożyczkę dodatkową i odnowioną, może ograniczyć swe żądanie do jednéj tylko z nich, może także nie wyczerpać swém żądaniem całéj wysokości, bądź pożyczki odnowionéj, bądź pożyczki dodatkowéj.

C. *O dowodach uzasadniających żądanie pożyczki Towarzystwa kredytowego.*

3. Pożyczki Towarzystwa żądać może tylko właściciel bezwarunkowy dóbr ziemskich. Jeśliby więc w hipotece dóbr zapisane były ograniczenia, tamujące możność rozporządzania dobrami, lub ich dochodami, np. ostrzeżenie, iż o własność dóbr toczy się spór, lub też gdyby w dziale IIIᵐ zapisaną była opłata alimentarna niespłacalna w kapitale: w takich i tym podobnych wypadkach należy przedewszystkiém uzyskać od właściciela wpisu ograniczającego zezwolenie na zaciągnienie pożyczki. Nie będzie wszakże wymaganém podobne zezwolenie dla wpisów działu IIIᵍᵒ, jeśli pożyczka przypadnie na

spłatę długów w dziale IV^{m} hipotekowanych przed datą wniesienia do hipoteki wpisu, dochody z dóbr ograniczającego.

4. Ponieważ (podług uwagi 2) podstawą obrachowania pożyczki od Towarzystwa żądać się mogącéj jest zawsze podatek ofiary, o możliwości zaś udzielenia żądanéj pożyczki rozstrzygają władze Towarzystwa, w miarę uznawanego bezpieczeństwa rzeczowego na dobrach Towarzystwu przedstawionych; na bezpieczeństwo zaś to, wysokość opłat stałych podatkowych, przywiléj pierwszeństwa przed Tow. kred. mających nieobojętnie wpływa: przeto właściciel żądający pożyczki, obowiązanym jest uformować spis szczegółowy wszystkich podatków dworskich stałych, jakie opłaca z każdéj poszczególe nomenklatury dóbr Tow. poddać się mających, i wyrazić stosowne objaśnienie, jeśliby do opłaty podatków inne dobra przykładały się z powodu dawniejszéj łączności posiadania, a niedopełnionego jeszcze rozdziału opłaty niektórych podatków. Spis takowy należy następnie przedstawić naczelnikowi właściwego powiatu, iżby polecił kassie powiatowéj z rejestrami poborowemi, w kassie utrzymywanemi, porównać, zgodność poświadczyć, lub różnicę wskazać, a co do opłacanego podatku ofiary zwyczajnéj i z nowych objektów, wymienić pozycye regestru poborowego, pod któremi takowy podatek jest zaregestrowany. Poświadczenie takie opatrzone być winno podpisem kassyera i kontrolera, oraz pieczęcią kassową; poczém naczelnik powiatu z swéj strony udzieli poświadczenie (na tém samem) o rzetelności świadectwa i tożsamości podpisu każdego z urzędników kassowych.

5. Ponieważ rzeczywista wartość dóbr, na które pożyczka jest żądaną, jest rękojmią bezpieczeństwa pożyczek; przeto żądający pożyczki wskazać winien dowody przekonywające o dochodach dóbr i ich wartości.

Pod tym względem dobra opłacające podatek ofiary od 7 rs. 50 kop. do 15 rs. postawione są przepisem art. 21 prawa z 1838 r. w tém wyjątkowém położeniu, iż wtenczas tylko pożyczka na ich hipotekę udzieloną być może:

a) Gdy dobra te mają osobno uregulowaną księgę hipoteczną gubernialną i posiadają ogólnéj rozległości na jednéj wsi najmniéj 6 włók miary nowopolskiéj.

b) Gdy wzmiankowana rozległość, równie jak możność ciągnienia z dóbr dochodu, zabezpieczającego w każdym razie opłaty Tow. należne, wspartą będzie opisem stanu dóbr przez właściciela ułożonym, którego wzór tu podajemy. W razie

niedopełnienia tego, pożyczka bez delegacyi z Dyrekcyi szczegółowéj nie będzie mogła być przyznaną.

WZÓR DO OPISU STANU DÓBR.

Opis stanu dóbr . . . . . z przyległościami . . . . . położonych w parafii . . . . . Okręgu . . . Powiecie . . . . . Gubernii . . .

A. Imię i nazwisko Właściciela . . .

Szacunek Dóbr . . .

Teraźniejszy właściciel nabył takowe dobra za kontraktem kupna i sprzedaży z dnia . . . roku, za summę Rubli srebrem . . .

B. Rozległość.

Poniżéj wykazana rozległość, podaną jest na zasadzie . . .

Dobra . . . z przyległościami wyżéj wyrażonemi, mają ogólnéj powierzchni miary (tu wymienić rozległość dóbr) . . . to jest:

1. W gruntach dworskich ornych pszennych kl. I.		
„ „ „ „ II.		
„ „ „ żytnych I.		
„ „ „ „ II.		
„ „ „ „ III		
W łąkach gruntowych . . .		
„ nawodnionych. . .		
„ błotnistych . . .		
w Ogrodach . . .		
w Lasach . . .		
w Zaroślach . . .		
w Nieużytkach i pod zabudowaniami . . .		
Łącznie.		
2. w Gruntach i ogrodach włościan powinności dworowi odbywających . . .		
3. w Gruntach czynszowników . . .		
4. „ Kolonistów . . .		
5. Komorników i chałupników . . .		
Łącznie.		
W ogóle jak wyżéj.		

C. Rodzaj Gospodarstwa.

Gospodarstwo w tych dobrach jest podzielone na pól . . . prowadzone przez właściciela lub dzierżawcę . . . Dzierżawca posiada

dobra za kontraktem urzędowym lub prywatnym z dnia . . . od roku . . . do roku . . . za cenę roczną Rs. . . .

D. Pomoc Miejscowa.

Podług świadectwa Wójta Gminy z dnia . . . ludność ogólna w dobrach tych obecnie stale zamieszkała, wynosi dusz. . . . tojest: płci męzkiéj . . . płci żeńskiéj . . . z pomiędzy tych:

1. Gospodarzy rolnych, powinność dworowi odrabiających . . .
2. Chałupników . . .
3. Komorników . . .
4. Czynszowników, płacących rocznie dworowi po Rs. . . .
5. Kolonistów . . .

Podług tabelli praestacyjnéj, odrabiają dworowi tygodniowo: Gospodarz rolny ciągłych dni . . . pieszych dni . . . komornik pieszych dni . . . czyli rocznie:

Gospodarzy	dni ciągłych	pieszych	
Chałupników	„	„	
Komorników	„	„	
	Razem dni ciągłych	pieszych	

Oprócz tego obowiązani są wyjść za najem w tygodniu: Gospodarz dni . . . Chałupnik dni . . . Komornik dni . . . i oddawać tytułem daniny . . .

E. Inwentarze Żywe.

Koni roboczych . . .	sztuk . . .
„ stadnych	„ . . .
Wołów roboczych . .	„ . . .
„ opasowych . .	„ . . .
Krów pachtowych . .	„ . . .
Jałowizny . . .	„ . . .
Owiec (wymienić gatunek) . . .	„ . . .
Trzody chlewnéj . . .	„ . . .

Koni przechowuje się rocznie:

na swoją potrzebę . . . sztuk . . .
na sprzedaż w cenie przecięciowéj sztuk . . .
za sztukę . . .

Krowy, każda czyni dochodu rocznie:

w pieniądzach . . .
w praestacyi . . .
w przychowku . . .

Owce wydają przecięciowo po fun. . . . wełny, a ta sprzedawaną bywa po Rs. . . . za kamień.

Trzoda chlewna chowa się na potrzebę własną.

„ na sprzedaż sztuk . . . po Rs . . . w przecięciu.

W wołach opasowych liczy się zysku z sztuki . . .

F. Zakłady Przemysłowe.

1. Cukrownia (wymienić aparata), przerabiająca rocznie buraków korcy . . . z których otrzymuje się cukru rafinowanego funtów . . . wódki lub mączki fun. . . .

2. Gorzelnia murowana lub drewniana z aparatem, wyrabiająca okowity garncy . . .

3. Browar piwny murowany lub drewniany, wyrabiający:

piwa zwyczajnego beczek . . .
piwa bawarskiego beczek . . .
piwa owsianego beczek . . . .
porteru beczek . . . .

4. Młyn murowany lub drewniany, wodny lub wietrzny o kamieniach . . . wydzierżawiany za Rs. . . .

5. Olejarnia murowana lub drewniana, wyrabiająca oleju garncy . . . lub wiader . . . wydzierżawiana za Rs. . . .

G. Wysiewy i zbiory podług rejestrów ekonomicznych.

(z lat 3 przecięciowo wzięte)

	Wysiewu	Zbioru	Na odsiew i potrzeby grunt.	pozostaje na sprzedaż lub przerobienie
Żyta				
Pszenicy				
Jęczmienia				
Tatarki				
Owsa				
Grochu				
Kartofli				
Buraków				
Rzepaku				

H. Dochody Gotowe.

a) *Z czynszów i danin.*

od czynszowników po Rs... kop... Rs... k...
od kolonistów „ ... ...
Wartość danin oddawanych dworowi, jakoto:
(wymienienie) . . . .
Razem Rs... k...

b) *Z propinacyi.*

W karczmach we wsiach . . . Rs... k...
„ w miastach . . . .
„ przy traktach. . ...
Razem Rs... k...

c) *Dochody z zakładów przemysłowych.*

Czysty dochód po strąceniu wartości przerobionego produktu i kosztów fabrykacyi, jakoto:
ze sprzedaży cukru funtów po k... Rs... k...
„ Okowity garncy . . . Rs... k...
„ Piwa zwyczaj. becz. Rs... k...
„ „ bawarskiego . . Rs... k...
„ Porteru beczek . . . Rs... k...
„ Oleju garn. lub wiad. Rs... k...
Razem Rs... k...

I. Dochód z lasu.

Ogół dochodu Rs... k...

Wydatki i ciężary.

1. Podatki według okazanych kwitów wynoszą rocznie: a mianowicie (tu wymienić wysokość każdego rodzaju podatku).
2. Ciężary gruntowe.
   a) Dziesięcina kościelna . . . Rs... k...
   b) Składka ogniowa . . . . . Rs... k...
   c) Dzienniki Praw i Guber. . Rs... k...
   d) Składki parafialne . . . . Rs... k...
3. Utrzymanie służących.
   a) Ekonom . . . Rs .. k...
   b) Pisarzy po Rs... k... Rs... k...
   c) Karbowych . . . Rs... k...
   d) Parobków . . . Rs... k...
   e) Dziewek . . . . Rs... k...
   f) Ogrodnik . . . Rs... k...
   Razem Rs... k...

Ogół wydatku Rs... k...

Wartość teraźniejszą tych dóbr na Rs . . . podaję, a dochód zaś średni oceniam na Rs . . . wyraźnie Rubli srebrem . . . który że się otrzymuje nawet w najmniéj pomyślnych dla rolnika okolicznościach, zaręczam, i w dowód własnoręcznie podpisuję.

w . . . dnia . . . Mca . . . roku . . .

Dziedzic dóbr (podpis)

Wezwani Odezwą Dyrekcyi Szczegółowéj Gubernii . . . Oddziału . . . z dnia . . . mca . . . roku . . . do Numeru . . . o poświadczenie stanu dóbr . . . przystępujących do Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, podpisani Stowarzyszeni, stosownie do Art. 21 prawa z dnia $^{9}/_{21}$ Kwietnia 1838 roku, zaręczamy, że możność osiągnięcia czystego dochodu w summie Rs. . . k. . . , przez dziedzica dóbr tych posiadanego, jako téż rozległość jest niewątpliwą; zaręczenie to pod skutkami odpowiedzialności, wymienionym 21-szym Artykułem Prawa z r. 1838 zastrzeżonéj, własnoręcznie podpisujemy.

w . . . dnia . . . Mca . . . roku . . .

(podpis) (podpis)

Właściciel dóbr stowarzysz. Właściciel dóbr stowarzysz.

Własność podpisów . . . właściciela dóbr . . . i . . . właściciela dóbr . . . z urzędu poświadczam.

Naczelnik Powiatu.

(podpis)

Co do dóbr płacących rs. 15 ofiary lub więcéj, pozostawionem jest właścicielowi przedstawić dowody, jakie zdaniem jego o wartości dóbr Towarz. przezeń podanych, przekonywać mogą, np. kontrakta dzierżawne, mappy i regestra pomiarowe, opis prywatny dóbr i ich dochodów, podług powyższego wzoru ułożony. Dyr. Szczeg. w razie uznanéj potrzeby ześle delegowanego na grunt dla sporządzenia taxy prawidłowéj dóbr Towarzystwu przedstawionych.

6. Według art. 10 prawa z r. 1838, wierzytelności zapisane do hipoteki po $^{1}/_{13}$ czerwca 1825, (a w b. gubernii krakowskiéj po 20 grudnia 1825 (1 stycznia 1826) ulegają spłacie listami zastawnemi o tyle tylko, o ile dłużnik zrobi wierzycielowi dopłatę w monecie brzęczącéj różnicy kursu, między imienną a obiegową listów zastawnych wartością, jaka w dniu przyznania przez Dyrekcyą Główną pożyczki, na Giełdzie Warszawskiéj notowaną była; lub wierzyciel od obowiązku tego zwolni dłużnika. Z tego przepisu wynikają takie następstwa. Jeżeli pożyczka żądana przypaśćby miała na spłatę

wierzytelności, którym dopłata różnicy kursu należy, w takim przypadku właściciel dla zapewnienia Dyr. Szczeg., że dopłatę takową uiści, obowiązanym byłby złożyć 2 od sta od wysokości żądanéj pożyczki na pewność jéj zahipotekowania: ta bowiem według art. 201 prawa zasadniczego z r. 1825, piérwsze miejsce w hipotece zajmować musi, a miejsce to na hipotece obciążanéj długami nie inaczéj zyskać może, jak przez pokrycie długów spłacalnych listami zastawnemi w ich imiennéj wartości. Gdyby więc po przyznaniu przez Dyr. Szczeg. i Dyr. Głów. pożyczki Towarzystwa w terminie wypłaty takowéj przez Tow. kred. dłużnik nie uwolniony przez swego wierzyciela od dopłaty różnicy kursu, takowéj jednak nie uiścił przy zaofiarowaniu mu listów zastawnych z pożyczki Towarzystwa, i z tego powodu wierzyciel przyjęcia listów zastawnych, a wydział hipoteczny zahipotekowania pożyczki na 1^{m} miejscu, oraz zatwierdzenia aktu wypłaty odmówił: w takim wypadku pożyczka zostałaby cofniętą z tym skutkiem, jakby z summą wyrównywającą téj pożyczce z Towarzystwa wystąpiono. W takiém położeniu: według art. 25 prawa z r. 1825, należy Towarzystwu opłata po 2 od sta za wystąpienie. Owóż dla zabezpieczenia Tow. tego wpływu, przystępujący do Tow., dla spłacenia długów nie mogących być spłaconemi listami zastawnemi w ich imiennéj wartości, obowiązanym jest złożyć Dyr. Szczegółowéj 2 od sta w stosunku do ilości żądanéj na spłatę takich długów pożyczki, a to tytułem rękojmi na pewność zahipotekowania pożyczki, lub wystąpienia z Towarzystwa. Samo się rozumié, że po zahipotekowaniu pożyczki, rękojmia takowa powróconą będzie właścicielowi pożyczki.

7. Pragnący otrzymać pożyczkę, a ze stanu hipotecznego dóbr zapewniony, iż przeszkody hipotecznéj zamiar ten nie spotka, obowiązanym jest stawić się przed właściwą kancelaryą ziemiańską, i zeznać akt przystąpienia do Towarz. spisać się mający w księdze wieczystéj dóbr Tow. zastawionych, podług udzielonego wszystkim rejentom kancelaryi ziemiańskich wzoru, oddzielnego dla pożyczki nowéj, dodatkowéj, lub odnowionéj. Gdy rejent przedstawi akt ten wydziałowi hipotecznemu do zatwierdzenia, a wydział hipoteczny takowe udzieli, należy wyjąć w wyciągu głównym akt przystąpienia do Towarzystwa, tudzież wykaz hipoteczny, treść z aktu tego zapisaną obejmujący.

8. Z zasady w art. 13 prawa z r. 1838 wskazanéj, właściciele dóbr żądający pożyczki Tow. kred. po terminie piérwszego obrachowania funduszu umorzenia listów zastawnych 3⁰ okresu przed ich losowaniem, obowiązani będą za każde upłynione półrocze, od włącznie 2⁰ półrocza 1853 r. zapłacić gotowizną na fundusz umorzenia po 1 od sta z procentem złożonym, podług tabeli do art. 18 prawa z r. 1825 dołączonéj. Rozkład opłaty téj na raty, może być dopuszczonym przez Dyr. Główną za opłatą procentu. Przedstawiając przeto żądanie pożyczki, wyrazić potrzebuje właściciel, ażali życzy zapłacić procent amortyzacyjny ubiegłych półroczy przy piérwszéj racie poborowéj po przyznaniu pożyczki. Brak deklaracyi w téj mierze da domniemanie, iż żądanym jest rozkład, a Dyr. Główna, obok przyznania pożyczki, wyrzecze, ażali procent amortyzacyjny ulegać może rozkładowi za opłatą prowizyi, lub też, że ma być wymagalnym przy poborze piérwszéj raty. Dla poinformowania właścicieli dóbr, jaką wysokość procentu amortyzacyjnego, otrzymujący pożyczkę opłacić winien, dołącza się pod lit. B. wyrachowanie, wykazujące ile od pożyczki od rs. 15 do rs. 150,000 udzielanéj w terminach od 1. października 1856 do włącznie 20 marca 1858 r. opłata o któréj mowa, wynosić będzie.

9. Gdy właściciel dóbr wszystkie powyżéj opisane dowody zgromadzi, winien jest Dyr. Szczegółowéj przedstawić przy podaniu, na papierze bez stępla, w którém wyrazi: jakiego rodzaju pożyczki żąda i w jakiéj ilości takową przyznaną miéć życzy, nową, dodatkową, lub odnowioną.

Dla uzasadnienia zaś tego żądania, winien złożyć dowody następujące:

a) Wyciąg główny aktu przystąpienia do Towarz. (podług wskazania ad 7).

b) Wykaz hipoteczny, obejmujący ostrzeżenie o przystąpieniu tém, (podług wskazania ad 7).

c) Wykaz opłaconych podatków gruntowych stałych, (podług wskazania ad 4).

d) Opis stanu dóbr płacących ofiary od 7 rs. kop. 50 do 15 rs. sporządzony podług wskazania ad 5, a przedstawić dowody przekonywające o wartości i dochodach dóbr, wyższy nad 15 rs. opłacających podatek ofiary.

e) Deklaracyą tych wierzycieli po r. 1825 zahipotekowanych, którzy przyjąć zechcą listy zastawne w imiennéj ich

wartości na spłatę przypadających długów, lub oświadczyć gotowość zapłacenia 2 od sta na pewność zahipotekowania żądanéj pożyczki (uwaga ad 6).

f) Wyrazić oświadczenie względem spłaty amortyzacyi ubiegłych półroczy na raz jeden, lub w ratach z doliczeniem prowizyi, (uwaga ad 8).

10. Według art. 1 prawa z dnia $^{8}/_{20}$ kwietnia 1853 r. udzielanie pożyczek Tow. Kred. w listach zastawnych 3⁰ okresu, skończyć się ma z d. $^{18}/_{30}$ czerwca r. 1859, przeto każdy pragnący otrzymać pożyczkę Tow. Kred. winien dowody uzasadniające jego żądanie przedstawiać Dyr. Szczeg. wcześnie przed tym terminem; żądania bowiem pożyczek, któreby do 18 (30) czerwca 1859 r. stanowczo załatwić się nie dały, prekluzyi ulegną.

TYTUŁ II.

WIADOMOŚCI INFORMACYJNE DLA WIERZYCIELI HIPOTECZNYCH, ZAMIERZAJĄCYCH POCIĄGNĄĆ DOBRA WIERZYTELNOŚCIĄ ICH OBCIĄŻONE DO TOWARZYSTWA KREDYTOWEGO ZIEMSKIEGO, DLA UDZIELANIA POŻYCZKI TOWARZYSTWA KREDYTOWEGO W LISTACH ZASTAWNYCH 3ᴱᵒ OKRESU.

1. Każdy wierzyciel hipoteczny, mający prawo wymagania kapitału, może zażądać, aby Dyr. Szczeg. pociągnęła dłużnego właściciela dóbr do Tow. kred. Tym celem winien przedstawić Dyr. Szczeg., przy stosownem podaniu, całkowity wykaz hipoteczny najświeższéj daty, przekonywający, że ma prawo wymagać wypłaty kapitału z dóbr, tym wykazem opisanych. Podpis wierzyciela pociągającego umieszczony na podaniu, powinien być poświadczonym przez naczelnika powiatu lub prezydenta miasta, lub przez jednego z członków Dyrekcyi Szczegółowéj.

2. Jeśliby w wykazie hipotecznym istniały ograniczenia, tamujące możność zahipotekowania pożyczki Tow. na piérwszém miejscu, lub gdyby wymagalność summy wierzyciela pociągającego dobra do Tow. Kred. była w hipotece zaprzeczoną: samego wierzyciela rzeczą będzie przeszkody te prawoważnie usunąć, iżby zażądanie pociągnięcia dóbr dłużnego właściciela do Tow. Kred. ponowionem być mogło.

3. Jeśliby pożyczka mogąca się udzielić, skutkiem pociągnięcia do Tow. Kred., przypadać miała na spłatę wierzytelności poprzedzającéj należność wierzyciela pociągającego, a wniesionéj do hipoteki po 1 (13) czerwca 1825 r. (zaś w b.

gub. krak. po 1 stycznia 1826), wówczas pociągający wierzyciel obowiązanym będzie na pewność zahipotekowania pożyczki Tow. złożyć 2 od sta tytułem rękojmi, która mu wtenczas tylko zwróconą będzie, gdy przy wypłacie pożyczki dopłaci wierzycielom otrzymującym satysfakcyą, różnicę kursu między imienną a obiegową wartością listów zastawnych, lub dostarczy ich deklaracyą, że na zapłacie w listach zastawnych, bez dopłaty różnicy kursu, poprzestają.

4. Wierzyciel pociągający dobra do Towarzystwa, obowiązany jest przyjąć listy zastawne w ich imiennéj wartości.

5. Po złożeniu dowodów kwalifikacyjnych wyżéj opisanych, wierzyciel oczekiwać będzie skutku działań Dyrekcyi Szczegółowéj, która z urzędu wszelkich dalszych formalności dopełni.

6. Według art. 1 prawa z dnia 8 (20) kwietnia 1853 roku, udzielenie pożyczek Towarzystwa Kredytowego w listach zastawnych 3° okresu skończyć się ma z dniem 18 (30) czerw. 1859 roku; wcześnie więc przed tym terminem wierzyciele pociągający, dowody kwalifikacyjne składać powinni: jeśliby albowiem z powodu opóźnionego złożenia takowych, pożyczka nie mogła być przed terminem wyżéj wymienionym ostatecznie przyznaną, żądania ich ulegną prekluzyi.

TYTUŁ III.

WIADOMOŚCI POTRZEBNE DLA WŁAŚCICIELI DÓBR POŻYCZKĄ TOWARZYSTWA KREDYTOWEGO OBCIĄŻONYCH.

1. Towarzystwo Kredytowe Ziemskie od kapitału w listach zastawnych wypożyczonego na dobra ziemskie, pobiera prowizyą w stosunku 4% i opłatę na umorzenie kapitału w stosunku 2% rocznie; pobiera więc 6% na rok a to w dwóch ratach półrocznych po 3% co pół roku z dołu. Oprócz tego zaś na koszta administracyi Towarzystwa, każdy kontrybuent ma obowiązek dodać ½ kopiejki od każdych 15 kopiejek jakie wnosi na ratę, czyli od każdych 150 rs. zaciągniętéj pożyczki opłaca na administracyą co pół roku po 15 kopiejek.

2. Dobra obecnie biorące pożyczkę obok rat zwyczajnych, obowiązane są jeszcze uiszczać zaległy procent amortyzacyjny wraz z opłatą na koszta administracyi, wynoszącą jak wyżéj ½ kopiejki od każdych 15 kopiejek, na raty rozdzielony, (podług wskazania w tytule I. ustępie 8) aż do czasu zaspokojenia całkowicie takowego. Do należności téj co pół roku doliczany zostaje procent w stosunku 2% półrocznie od reszty pozostającéj do zaspokojenia.

3. Właściciele dóbr biorący pożyczkę, przy piérwszéj racie wnoszonéj, obowiązani są uiścić koszta wygotowania listów zastawnych na pożyczkę wydanych, a które wynoszą od listów zastawnych:

lit. A.	na Rub. sr.	3,000	Rub. sr.	9
— B.	— —	750	—	2 k. 25
— C.	— —	150	—	— 45
— D.	— —	75	—	— 30
— E.	— —	30	—	— 30

4. Pobór należności z dóbr przywiązany jest głównie do kassy właściwéj Dyrekcyi Szczegółowéj. Wszakże wolno jest kontrybuentom i w innéj kassie Towarzystwa należności od nich przypadające, uiszczać.

5. Opłaty wnoszone być winny między 1 a 13 czerwca, oraz 1 a 13 grudnia w każdym roku. Opłaty te nazwane ratami; w każdym więc roku przypadają dwie raty: czerwcowa, i grudniowa.

6. Jeżeli wzmiankowane powyżéj opłaty rat i procentu amortyzacyjnego nie są zaspokojone, czerwcowa do włącznie 13 czerwca, a grudniowa do 13 grudnia, opóźniający się ulegają karom liczonym od zalegającéj nieopłaconéj summy, za piérwszy miesiąc, tojest od 14 czerwca do 13 lipca lub od 14 grudnia do 13 stycznia po ½ %, za następne zaś miesiące aż do zupełnego zaspokojenia zaległości przypisuje się dobrom 1% kary co miesiąc od summy zalegającéj; a obok tego:

7. W dobrach zalegających ratę czerwcową po dniu 13 września czyli w 4^{m} miesiącu zaległości, następuje zaprowadzenie administracyi przez delegowanego z Dyrekcyi Szczegółowéj, który przedewszystkiém zająć się winien sprzedażą zapasów zbożowych lub innych produktów od potrzeb gospodarstwa zbywających, jakie na gruncie zastanie.

8. Dobra zalegające ratę grudniową, nie ulegają zaprowadzeniu administracyi, lecz jeśli swéj należności nie opłacą do dnia 13 marca, ogłoszone zostają na trzechletnie wydzierżawienie, od najbliższego terminu S. Jana nastąpić mające. Takiejże exekucyi, tojest wydzierżawieniu podpadają dobra, zalegające ratę czerwcową, jeżeli takowa do dnia 13 marca roku następnego uiszczoną nie zostanie.

9. Jeżeli dobra dla braku licytantów wydzierżawione nie zostaną, Dyrekcya Szczegółowa zarządzi nową lub zatrzyma w dobrach dawną administracyą, a po otrzymaniu upoważnienia od Dyrekcyi Głównéj ogłosi dobra na sprzedaż piérwszą, która

zwykle w miesiącu listopadzie lub grudniu tegoż roku następuje. Od terminu niedoszłéj licytacyi dzierżawnéj, kary tylko po ½ % na miesiąc aż do zaspokojenia całkowitéj zaległości są liczone.

10. Gdyby w terminie sprzedaży, nikt warunków nie przyjął i ogłoszona sprzedaż do skutku nie doszła; Dyrekcya Szczegółowa obowiązaną jest zatrzymać dobra w administracyi przez ciąg roku jednego, a gdyby i z téj administracyi, całkowita należność dla Towarzystwa przypadająca wraz z kosztami i procentami, oraz zaległe uprzywilejowane podatki skarbowe, zaspokojone nie zostały: wtedy Dyrekcya Szczegółowa takowe dobra na powtórną sprzedaż publiczną wystawi.

11. Jeżeli powtórna sprzedaż do skutku nie dojdzie, wówczas dobra na własność Towarzystwa, za summę obejmującą ciężary wieczyste i dług Towarzystwa kredytowego, przysądzonemi zostaną, przez właściwą Dyrekcyą Szczegółową na rachunek tegoż Towarzystwa w dziedzictwo objęte i przez nią administrowane będą, dopóki komitet Towarzystwa sprzedaży dóbr tych nie poleci.

12. Wszelkie opłaty na należności Towarzystwa wnoszone być winny monetą, kurs w kraju mającą, albo téż w listach zastawnych wylosowanych lub kuponach ubiegłych i bieżącego półrocza. Należy wszakże na każdym wnoszonym liście zastawnym lub kuponie napisać na odwrotnéj jego stronie: „wniesiony z dóbr N. N. za gotowiznę" i podpisać się.

Cząstkowe uplaty na należności Towarzystwa przyjmowane będą i stosunkowo zmniejszają zaliczanie kar (podług wskazania ad 6), które tylko od istotnéj zaległości są liczone.

13. Na przypadek zniszczenia dóbr przez ogień, gradobicie, wylew wody, pomór bydła, zupełny nieurodzaj i t. p. pozbawiający właściciela połowy rocznego dochodu, udzieloną być może właścicielowi ulga w opłacie należności Towarzystwa, przez rozłożenie na lat 2 przypadających od niego najwyżéj dwóch rat półrocznych, z wyłączeniem wszakże jednego od sta przy racie na umorzenie długu opłacanego, który rozkładowi ulegać nie może.

Właściciel dóbr żądający otrzymać ulgę, obowiązany jest w ciągu 15 dni od daty klęski, uwiadomić o takowéj właściwą Dyrekcyą Szczegółową, która ześle na miejsce jednego z Członków swoich dla naocznego przekonania się o zrządzonéj szkodzie i o niemożności wniesienia do kassy Towarzystwa należnéj opłaty.

Rozdzielona tytułem ulgi zaległość na raty, wnoszoną być winna obok zwyczajnych rat 4 co pół roku po sobie następujących.

14. Wolno jest wystąpić z Towarzystwa kredytowego z pożyczką na dobra otrzymaną w części, lub całości, i tym celem potrzeba w kassie Dyrekcyi Szczegółowéj złożyć w listach zastawnych właściwego okresu summę odpowiadającą nieumorzonemu długowi, z pożyczki wykreślić się mającéj, oraz opłacić na raz jeden w gotowiznie 2% od summy wymazującéj się z hipoteki.

TYTUŁ IV.

WIADOMOŚCI DOTYCZĄCE POSIADACZY LISTÓW ZASTAWNYCH I KUPONÓW.

1. Wszystkie listy zastawne przez Towarzystwo Kredytowe wypożyczone na dobra ziemskie umorzone być mają w ciągu lat 28; i tak:

a) Listy zastawne wypożyczane na mocy prawa z d. $^{9}/_{21}$ kwietnia 1838 r. czyli *okresu* 2° umorzone będą do r. 1866.

b) Listy zastawne wypożyczające się na zasadzie prawa z d. $^{8}/_{20}$ kwietnia 1853 r. noszące nazwę listów zastawnych 3° *okresu*, umorzone będą do włącznie 1° półrocza 1881 r.

2. Listy zastawne w obu okresach wystawione są w sztukach wyobrażających wartość, i odróżnione między sobą literami i kolorem obwódki; jakoto:

List zastawny koloru różowego
lit. A. wartości złp. 20,000. czyli rub. sr. 3,000.
List zastawny koloru niebieskiego
lit. B. wartości złp. 5,000. czyli Rub. sr. 750.
List zastawny koloru zielonego
lit. C. wartości złp, 1,000. czyli Rub. sr. 150.
List zastawny koloru fioletowego
lit. D. wartości złp. 500. czyli Rub. sr. 75.
List zastawny koloru czarnego
lit. E. wartości złp. 200. czyli Rub. sr. 30.

3. Na listach zastawnych, numer listu, karty i księgi wybity jest kolorem czarnym; jednakże znajdują się listy zastawne tak zwane listy kolorowe, z powodu, iż na nich numer listu, karty i księgi jest wybity kolorem czerwonym.

Są to listy wystawione na spłacenie z hipoteki dóbr ziemskich takich summ, które do Instytutów należą; listy te dopiéro po wylosowaniu wszystkich innych listów losowane będą.

4. Listy zastawne Towarzystwa Kredytowego przynoszą

posiadaczowi prawo pobierania procentu od nich w stosunku 4 od sta rocznie, w ratach półrocznych z dołu wypłacalnego; tym celem dołączone są do listów zastawnych kupony, oznaczone tym samym co list zastawny kolorem i numerem, które stanowią assygnacyą na prowizyą półroczną, i w kassach Towarzystwa w terminach właściwych są wypłacane.

5. Listy zastawne wystawione są na okaziciela; dlatego też listy, oraz kupony, przechodzić mogą z rąk do rąk bez żadnéj formalności: wolno jednak jest zapisać przelew (endossement) na posiadanym liście zastawnym, lecz odtąd takie listy zastawne przy każdéj zmianie posiadacza, poświadczeniem na odwrotnéj stronie o ustąpieniu i podpisem ustępującego opatrzone być winny. Napis wszakże przez ostatniego posiadacza umieszczony w wyrazach,, *odstępuję na okaziciela*", podpisem własnoręcznym stwierdzony, przywraca listowi zastawnemu przymiot papieru publicznego, kursującego bez przelewu.

6. W dniu 1 kwietnia i października każdego roku, pewna część listów zastawnych, odpowiednio wyrachowaniu funduszu umorzenia, losowaną bywa; co ma ten skutek, że listy których numera losem wyciągnięte zostały, uzyskują w gotowiznie zapłatę swojéj imiennéj wartości, czyli sto za sto.

Do losowania listów zastawnych te tylko numera należą, które przez posiadaczy podane zostały do losowania, na zawsze, na razy kilka, lub na jeden raz; wolno takoż jest żądać, ażeby podane dawniéj do losowania listy, od takowego cofnięte zostały. Żądania bądź o losowanie, bądź też o cofnięcie z losowania, czynione być winny do Dyrekcyi głównéj Tow. Kred. w Warszawie, w formie podania, na papierze bez stempla, z wymienieniem liter i numerów listów zastawnych. Ostateczny termin do składania podobnych podań, przed każdém losowaniem jest dzień 19 marca lub września.

Po dopełnioném losowaniu, Dyrekcya Główna ogłasza drukiem Wykazy wylosowanych listów zastawnych, i takowe dla wiadomości powszechnéj dołącza do Gazety Rządowéj, oraz przesyła Rządom Gubernialnym, Naczelnikom Powiatów, Sądom Kryminalnym, Trybunałom, Sądom Poprawczym i Pokoju, Regentom, Urzędom Pocztowym i t. p. gdzie osoby interesowane wykazy takie przejrzeć mogą.

7. Wypłata wartości imiennéj listów wylosowanych w dniu 1 kwietnia i kuponów raty czerwcowéj, następuje codziennie w kassie Dyr. Głównéj od 22 czerwca do 19 lipca; zaś listów

zastawnych wylosowanych 1 października i kuponów grudniowych, od 22 grudnia do 19 stycznia.

Dla niezgłaszających się w powyższym terminie, Dyrekcya Główna urządziła następnie wypłatę należytości z swéj kassy, lecz tylko 3 razy w tygodniu, t. j. w poniedziałek, środę i sobotę.

Żądający wypłaty za listy zastawne wylosowane lub kupony półroczne, winni je złożyć w Dyrekcyi Głównéj wraz z deklaracyą, oddzielną na każdy okres listów, w któréj wyszczególnione być winny litery i numera składających się listów zastawnych lub kuponów; a natychmiast po sprawdzeniu, że okazywane listy zastawne lub kupony nie ulegają kwestyi, wypłata należności następuje.

8. Posiadacze listów zastawnych wylosowanych lub kuponów półrocznych, którzyby pragnęli należność im przypadającą w jednéj z kass Dyrekcyj Szczegółowych odebrać, mogą składać takowe listy zastawne lub kupony za rewersami w Dyrekcyi Głównéj lub w Dyrekcyach Szczegółowych, z oświadczeniem oraz życzenia, przez którą kassę Towarzystwa Kredytowego wartość złożonych listów lub kuponów wypłaconą mieć pragną.

9. Z terminem 22 czerwca lub grudnia, najbliższym po nastąpioném losowaniu listów zastawnych, ustaje prawo pobierania dalszych procentów od listu wylosowanego, czyli że listy zastawne od półrocza w którém wylosowane zostały, nie przynoszą posiadaczom żadnego procentu. Jeżeliby więc kupony z następnych po wylosowaniu półroczy do wypłaty złożone zostały, wypłata onych tylko z wartości listu wylosowanego następuje. Dlatego też posiadacze listów zastawnych powinni troskliwie sprawdzać wykazy listów zastawnych wylosowanych, dla przekonania się, czyli który z posiadanych przez nich listów wylosowany nie został, a przeto nie pozbawił ich prawa pobierania procentu.

10. Kupony do listów zastawnych co lat 7 dołączone zostają nowe w Dyrekcyi Głównéj: tym celem, posiadacze listów zastawnych, po wyjściu dotychczasowych kuponów, winni listy zastawne łącznie z specyfikacyą onych, spisaną chronologicznym porządkiem, złożyć w Dyrekcyi Głównéj, a nowe kupony wydane mieć będą.

11. Uszkodzone listy zastawne tudzież większéj wartości na drobniejsze, i drobniejsze na jeden większy, mogą być w Dyrekcyi Głównéj zamienione za opłatą kosztów zamiany, które wynoszą:

Od listu zastawnego lit. A. B. C. po kop. 45, od Rsr. 150 wartości.

Od listu zastawnego lit. D. i E. po kop. 30, od każdego listu zastawnego.

12. Na przypadek zatracenia listu zastawnego lub kuponu, mianowicie przez spalenie, zniszczenie, uronienie i t. p. poszkodowany, jeśli o tém Dyrekcyi Głównéj doniesie, wymieniając numer listu zastawnego, będzie przez tę władzę uwiadomionym, skoroby poszukiwany list lub kupon był przez kogo do wypłaty złożonym: co może niekiedy posłużyć do wykrycia sprawcy szkody, prawnemu posiadaczowi listu lub kuponu zrządzonéj.

Doniesienie jednak w powyższym sposobie uczynione tamować nie będzie wypłaty okazicielowi zaginionego listu zastawnego lub kuponu.

Jeżeli poszkodowany życzy sobie, aby na przypadek zgłoszenia się kogo z uronionym listem zastawnym lub kuponem, wypłata takowego wstrzymaną została, oraz iżby w miejsce zaginionych nowe listy zastawne lub kupony wydane były, wtedy winien:

a) Udowodnić przed Dyrekcyą Główną środkami prawnemi, w sposobie, który przez tę Władzę wskazany mu zostanie, iż on był rzeczywiście ostatnim właścicielem zatraconego listu lub kuponu.

b) Domagać się dopełnienia prawem wskazanych ogłoszeń i na koszta tychże złożyć fundusz, przez Dyrekcyą Główną oznaczony.

Gdy powyższe warunki dopełnione zostaną, Dyrekcya Główna obwieści przez pisma krajowe i zagraniczne, numera listów i kuponów uronionych. Obwieszczenia te ogłoszone będą po razy 9 w ustępach miesięcznych, a jeżeliby pomimo takich ogłoszeń, nikt z poszukiwanym papierem nie zgłosił się: wtenczas Dyrekcya Główna, po upływie roku jednego od daty piérwszego ogłoszenia, wyda decyzyą umarzającą uroniony ostatniemu posiadaczowi list zastawny lub kupon. Następnie ogłosi tę decyzyą przez pisma publiczne krajowe, a z upływem 3ch miesięcy od daty ogłoszenia, jeżeliby żadne tamowanie nie zaszło, Dyrekcya Główna wystawi duplikat poszukiwanego listu lub kuponu, dla doręczenia poszkodowanemu.

Jeżeliby ktokolwiek z poszukiwanym w powyższy sposób listem lub kuponem zgłosił się do Dyrekcyi Głównéj, przed wypuszczeniem duplikatu i przeczył poszukującemu prawa do li-

stu lub kuponu; Dyrekcya nie wyda duplikatu, okazany list lub kupon zatrzyma, udzieli posiadaczowi jego stosowny dowód, i czekać będzie rozstrzygnienia sporu przez właściwe sądy.

Jeżeliby posiadacz zatraconego listu lub kuponu zgłosił się do Dyrekcyi Głównéj, po wydaniu nowego listu; Dyrekcya Główna list dawny zatrzyma i przekreśli, posiadaczowi zaś jego wyda świadectwo, celem postawienia go w sposobności poszukiwania straty drogą sądową na tym, kto list lub kupon nowy uzyskał, lub dawny podstępnie mu sprzedał.

13. Listy zastawne nabywać lub sprzedawać można w Banku Polskim u bankierów lub wexlarzy, a to podług ceny przy każdym pojedynczym kupnie umówionéj. Kurs codzienny listów zastawnych w Warszawie ogłaszany jest w cedule kursu giełdy i w pismach publicznych. Kupujący listy zastawne zwrócić powinien uwagę:

a) Aby kupony do listów zastawnych dołączone były tego samego numeru, jak numer listu zastawnego.

b) Ażeby przy listach zastawnych znajdowały się kupony bieżącego półrocza i następne z kolei.

c) Zapewnić się, czy list zastawny nie jest wylosowany w którém z dawniejszych półroczy, bo w takim razie byłaby strata na kuponach, gdyby ich tyle nie było dołączonych do listu, z ilu kuponami list zastawny jako wylosowany winien być umorzony. W wykazach listów zastawnych wylosowanych, drukiem ogłaszanych (uwaga ad 6), zamieszczona jest zawsze wiadomość z ilu kuponami list wylosowany składany być winien, aby całkowitą walutę otrzymał.

d) Zapewnić się czy list zastawny nie jest zakwestyonowany. Wiadomość o numerach zakwestyonowanych listów zastawnych lub kuponów (uwaga 12), Dyrekcya Główna ogłasza co pół roku przy wykazie wylosowanych listów zastawn.

e) Żądać odstąpienia listu na okaziciela lub na imię nabywającego, jeśli na odwrotnéj stronie sprzedającego listu znajduje się endoss (uwaga 5).

f) Ostrożność także doradza, aby od sprzedającego żądać przy kupnie świadectwa, obejmującego numera sprzedanych listów zastawnych, nie pomijając wyrażenia ilości dołączonych do listów kuponów; oraz iżby utrzymywać kontrolę numeryczną listów zastawnych zakupionych, z zanotowaniem od kogo kupione: przez co można mieć potrzebną wiadomość w razie zakwestyonowania lub na przypadek spalenia albo uronienia.

Lit. A.

WYRACHOWANIE

UMARZAJĄCEGO SIĘ DŁUGU Z POŻYCZKI TOWARZ: K⁰ Z⁰ NA MOCY PRAWA 1838 UDZIELONÉJ.

Z POŻYCZKI		UBYWA DŁUGU Z OPŁATĄ RAT TOWARZYSTWU													
		Grudniowéj		Czerwcowéj		Grudniowéj		Czerwcowéj		Grudniowéj		Czerwcowéj		Grudniowéj	
		1856		1857				1858				1859			
Złote pol.	*Rub. sr.*	*Ruble srebrem i kopiejki*													
100	15	8	10½	8	41½	8	73½	9	6	9	39	9	72½	10	7
200	30	16	21	16	83	17	47	18	12	18	78	19	45½	20	14½
300	45	24	31½	25	25	26	20½	27	18	28	17	29	18½	30	22
400	60	32	42	33	66½	34	94	36	24	37	56½	38	91½	40	29½
500	75	40	52½	42	8½	43	67½	45	30	46	95½	48	64½	50	36½
600	90	48	63	50	50	52	41	54	36	56	34½	58	37½	60	44
700	105	56	73½	58	92	61	14½	63	42	65	74	68	10½	70	51½
800	120	64	84	67	33½	69	88	72	48	75	13	77	83½	80	59
900	135	72	94½	75	75	78	62	81	54	84	52	87	56	90	66½
1,000	150	81	5	84	17	87	35½	90	60	93	91½	97	29	100	73½
2,000	300	162	10	168	34	174	71	181	20½	187	83	194	58½	201	47½
3,000	450	243	15	252	51½	262	6½	271	80½	281	74½	291	88	302	21½
4,000	600	324	20½	336	68½	349	42	362	41	375	66	389	17	402	95½
5,000	750	405	25½	420	86	436	78	453	1	469	57½	486	46½	503	69½
6,000	900	486	30½	505	3	524	13½	543	61½	563	49	583	76	604	43½
7,000	1,050	567	36	589	20½	611	49	634	22	657	40½	681	5	705	17
8,000	1,200	648	41	673	37½	698	84½	724	82	751	32	778	34½	805	91
9,000	1,350	729	46	757	55	786	20	815	42½	845	23½	875	64	906	65
10,000	1,500	810	51	841	72	873	55½	906	3	939	15	972	93	1,007	39
20,000	3,000	1,621	2½	1,683	44½	1,747	11½	1,812	5½	1,878	30	1,945	86½	2,014	78
30,000	4,500	2,431	54	2,525	17	2,620	67½	2,718	8½	2,817	45	2,918	80	3,022	17½
40,000	6,000	3,242	5½	3,366	89½	3,494	23	3,624	11½	3,756	60	3,891	73	4,029	56½
50,000	7,500	4,052	57	4,208	62	4,367	79	4,530	14½	4,695	75	4,864	66½	5,036	96
60,000	9,000	4,863	8	5,050	34	5,241	35	5,436	17½	5,634	90	5,837	60	6,044	35
70,000	10,500	5,673	59½	5,892	6½	6,114	91	6,342	20½	6,574	5	6,810	53	7,051	74
80,000	12,000	6,484	11	6,733	79	6,988	46½	7,248	23½	7,513	20	7,783	46½	8,059	13½
90,000	13,500	9,294	62½	7,575	51½	7,862	2½	8,154	26½	8,452	35	8,756	40	9,066	52½
100,000	15,000	8,105	13½	8,417	24	8,735	58½	9,060	29½	9,391	50	9,729	33	10,073	92
200,000	30.000	16,210	27½	16,834	48	17,471	17	18,120	59½	18,783	½	19,458	66½	20,147	84
300,000	45,000	24,315	41	25,251	72	26,206	75½	27,180	89	28,174	51	29,188	—	30,221	76
400,000	60,000	32,420	55	33,668	96	34,942	34	36,241	19	37,566	1	38.917	33	40,295	68
500,000	75,000	40,525	69	42,086	20	43,677	92½	45,301	48½	46,957	51½	48,646	66½	50,369	60
600,000	90,000	48.630	82½	50,503	44½	52,413	51	54,361	78	56,349	2	58,376	—	60,443	52
700,000	105,000	56,735	96	58,920	68½	61,149	10	63,422	8	65,740	52	68,105	33	70,517	44
800,000	120,000	64,841	10½	67,337	92½	69,884	68½	72,482	38	75,132	2½	77,834	66½	80,591	36
900,000	135,000	72,946	24	75,755	16½	78,620	27	81,542	67½	84,523	53	87,564	—	90,665	28
1,000,000	150,000	81,051	38	84,172	40	87,355	85½	90,602	97	93,915	3	97,293	33	100,739	20

Lit. B.

WYRACHOWANIE

NALEŻNEGO PROCENTU AMORTYZACYJNEGO OD POŻYCZEK TOWARZYSTWA KREDYTOWEGO ZIEMSKIEGO 3⁰ OKRESU.

W STOSUNKU DO POŻYCZKI		OD UDZIELONYCH POŻYCZEK PRZED DNIEM											
		20 Marca 1857		20 Września 1857		20 Marca 1858		20 Września 1858		20 Marca 1859		20 Września 1859	
Złote pol.	*Ruble sr.*	*Należy na umorzenie za ubiegłe półrocza Rubli srebrem i kopiejek*											
100	15	1	14	1	31½	1	49½	1	68	1	86½	2	5½
200	30	2	27½	2	63	2	98½	3	35½	3	72½	4	10½
300	45	3	41½	3	94	4	48	5	3	5	58½	6	16
400	60	4	55	5	25½	5	97	6	70½	7	45	8	21
500	75	5	69	6	57	7	46½	8	38	9	31	10	26½
600	90	6	82½	7	88	8	95½	10	5½	11	17½	12	31½
700	105	7	96½	9	19½	10	45	11	73	13	3½	14	36½
800	120	9	10	10	51	11	94	13	40½	14	89½	16	42
900	135	10	23½	11	82	13	43½	15	8	16	75½	18	47
1,000	150	11	37½	13	13½	14	92½	16	75½	18	62	20	52½
2,000	300	22	75	26	26½	29	85	33	51	37	24	41	4½
3,000	450	34	12½	39	40	44	77½	50	26	55	85½	61	56½
4,000	600	45	50	52	53	59	70	67	1½	74	47½	82	8½
5,000	750	56	87½	65	66	74	62½	83	77	93	9½	102	60½
6,000	900	68	25	78	79	89	55	100	52	111	71	123	12½
7,000	1,050	79	62½	91	92½	104	47½	117	27½	130	33	143	64½
8,000	1,200	91	—	105	5½	119	40	134	2½	148	94½	164	16½
9,000	1,350	102	37½	118	19	134	32½	150	77½	167	56½	184	68½
10,000	1,500	113	74½	131	32	149	25	167	53½	186	18½	205	20½
20,000	3,000	227	49	262	64	298	49½	335	6½	372	36½	410	41
30,000	4,500	341	23½	393	96	447	74	502	59½	558	54½	615	61½
40,000	6,000	454	98	525	28	596	98½	670	12½	744	73	820	82
50,000	7,500	568	72½	656	60	746	23	837	65½	930	91	1,026	2½
60,000	9,000	682	47	787	92	895	47½	1,005	18½	1,117	9	1,231	23
70,000	10,500	796	21½	919	24	1,044	72½	1,172	72	1,303	27	1,436	43½
80,000	12,000	909	96	1,050	56	1,193	97	1,340	25	1,489	45½	1,641	64
90,000	13,500	1,023	70½	1,181	87½	1,343	21½	1,507	78	1,675	63½	1,846	84½
100,000	15,000	1,137	45	1,313	19½	1,492	46	1,675	31	1,861	81½	2,052	5
200,000	30,000	2,626	39	2,626	39	2,984	92	3,350	62	3,723	63	4,104	10
300,000	45,000	3,412	34	3,939	58½	4,477	37½	5,025	92½	5,585	44½	6,156	15
400,000	60,000	4,549	79	5,252	78	5,969	83½	6,071	23	7,447	25½	8,208	20
500,000	75,000	5,687	23½	6,565	97½	7,462	29½	8,376	54	9,309	7	10,260	25
600,000	90,000	6,824	67½	7,879	17	8,954	75	10,051	84½	11,170	88½	12,312	30
700,000	105,000	7,962	12	9,192	36	10,447	21	11,727	15½	13,032	69½	14,364	35
800,000	120,000	9,099	56½	10,505	55½	11,939	67	13,402	46	14,894	51	16,416	40
900,000	135,000	10,237	1	11,818	75	13,432	12½	15,077	77	16,756	32½	18,468	45
1,000,000	150,000	11,374	45½	13,131	94½	14,924	58½	16,753	7½	18,618	13½	20,520	50

O ŚRODKACH ZARADCZYCH PZECIW KSIĘGOSUSZOWI.

Jedną z najdotkliwszych klęsk, jakie zdarzają się w gospodarstwie rolném, niezaprzeczenie jest księgosusz, czyli zaraza bydlęca. W kraju więc rolniczym, jakim jest nasz, to wszystko co się odnosi do zapobieżenia stratom tego rodzaju, musi obchodzić ogół mieszkańców, i z tego powodu nie od rzeczy będzie zwrócić uwagę czytelników naszych na nowo zaprowadzone w r. 1856 przez rząd Królestwa, jaknajdzielniejsze przeciw księgosuszowi środki zaradcze.

Wydane w téj mierze przez Radę Administracyjną Królestwa postanowienie z d. 27 kwietnia (9 maja) 1856 r., obejmuje główne zasady następne:

1. Przedsiębranie środków zapobiegających szerzeniu się księgosuszu, powierzonem być ma oddzielnym komitetom, złożonym w powiatach z Naczelnika Powiatu, z 9ciu lub 12tu członków wybranych przez właścicieli i posiadaczy ziemskich, oraz z Lekarza Powiatu. W mieście Warszawie, z Prezydenta lub delegowanego przezeń Radnego Magistratu, z 6ciu obywateli, Inspektora Urzędu Lekarskiego i urzędnika policyjnego.

2. W każdéj miejscowości, gdzie się okaże księgosusz, ma być przez delegacye z pomienionego komitetu zarządzone natychmiastowe wybicie i zakopanie bydła chorego, tudzież podejrzanego; doświadczenie bowiem nauczyło, że to jest najskuteczniejszém do wstrzymania szerzenia się księgosuszu, i wytępienia jego zarodów.

3. Za bydło wybite, właściciel otrzymywać będzie wynagrodzenie: za buhaja i wołu rs. 35, za krowę rs. 25, za wolca lub jałochę rs. 15. Za cielęta żadne wynagrodzenie nie udziela się. Wszakże, jeżeli delegacya uzna, że bydło wybić się mające ma mniejszą wartość, może oznaczać i niższe wynagrodzenie.

4. Również wynagradzane być mają wydatki na odosobnienie i oczyszczenie miejscowości zarażonéj, najem ludzi użytych do wybijania i zakopania bydła, za odzież i sprzęty, kwalifikujące się do zniszczenia, w myśl przepisów policyjno-weterynaryjnych.

5. Wynagrodzenia takowe wypłacać ma Dyrekcya Ubezpieczeń. Naczelnicy powiatów obowiązani są w dniach 8miu przedstawiać do rzeczonych wynagrodzeń, a Dyrekcya Ubez-

pieczeń, również w dniach 8miu obowiazaną jest przypadające należytości wyassygnować na właściwe kassy powiatowe.

6. Na pokrycie rzeczonych wydatków, rozpisywaną będzie jednorazowa składka na posiadających bydło rogate, w stosunku do liczby onego, z pominięciem cieląt, a to podług kadastrów sporządzanych w końcu października. Składkę rzeczoną rozpisywać będzie Dyrekcya Ubezpieczeń, z zatwierdzenia Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych.

7. Na fundusz zapasowy do użycia w przyszłości na przypadek pojawienia się księgosuszu, dodaną ma być do składki pewna umiarkowana kwota, która nie ma przenosić 1 kop. sr. od sztuki bydła.

8. Z obrotu summ zebranych ze składek, Dyrekcya ogłaszać będzie sprawozdania.

9. Wzmiankowane powyżéj wybijanie bydła dla zapobieżenia szerzeniu się zarazy, nie usuwa środków ostrożności policyjno-weterynaryjnych, które i nadal w całéj ścisłości mają być wykonywane.

10. Nadto, na komitety włożony został obowiązek, aby opierając się na doświadczeniu nabytém przy rozwinięciu swych działań, obok znajomości miejscowych stosunków, ułożyły i najpóźniéj z końcem roku 1856, przedstawiły Dyrekcyi Ubezpieczeń projekta i wnioski swe do przepisów, jakie pod względem zabezpieczenia rolnictwa od klęsk z pomoru bydła rogatego nadal zaprowadzić wypadnie.

Postanowienie rzeczone, niezwłocznie wprowadzone zostało w wykonanie przez Kommissyą Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych i Dyrekcyą Ubezpieczeń, które obok tego wydały należne rozporządzenia i instrukcye, korzystając z istniejących w téj mierze przepisów w Królestwie Pruskiém, oraz z własnych spostrzeżeń przy dokonywaniu już w latach poprzednich wybijania bydła, w celu wytępienia księgosuszu w niektórych pojedynczych miejscowościach. Dla bliższych zaś informacyj komitetów i władz wykonawczych, zakommunikowane im zostały przepisy pruskie pod względem księgosuszu obowiązujące, w polskim języku wydrukowane.

We wszystkich powiatach, gdzie tylko księgosusz grasował, komitety zostały uorganizowane i działanie swe rozwinęły w całéj rozciągłości. Peryodyczne o tém sprawozdania otrzymywały nietylko Dyrekcya Ubezpieczeń i Kommissya

Rządowa Spraw Wewnętrznych, ale i Rada Administracyjna Królestwa, która w troskliwości swéj o dobro ogółu, przedstawianie sobie takowych zastrzegła.

Nadto, dla zebrania praktycznych spostrzeżeń, mogących posłużyć do udokładnienia trybu postępowania w téj mierze, wydelegowany został kosztem rządowym przez JW. Dyrektora Głównego Prezydującego w Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych, jeden z wyższych urzędników lekarskich do Prus, a mianowicie do miejsc sąsiednich z Królestwem Polskiém, w których grassował księgosusz w końcu 1855 i początku 1856 r., a rychło uśmierzony został, przez wybijanie bydła dotkniętego zarazą.

Przy takich środkach, które w treści przytoczone powyżéj zostały, przedstawia się możność skutecznego zapobieżenia szerzeniu się księgosuszu. Jakoż, udział komitetów wybranych przez samych obywateli, daje wszelką rękojmią gorliwego i sumiennego działania. Wybijanie natychmiastowe bydła chorego i podejrzanego, niszcząc niezwłocznie ogniska szerzące zarazę, dzielniéj niż wszelkie inne środki na jéj ograniczenie wpłynie. Kosztem ogółu staranniéj dopełnione oczyszczenia, nawet zarody pierwiastku zaraźliwego wytępić muszą. A nadto, pewność otrzymania wynagrodzenia za bydło dotknięte zarazą, o ile takowe wybite zostanie w widokach dobra ogółu, skłoni właścicieli do rychlejszego niż dotąd zawiadamiania o pojawieniu się księgosuszu.

Z drugiéj zaś strony, lubo udzielone pieniężne wynagrodzenie za wybite bydło, nie powraca wszelkich strat, podaje jednak mniéj dostatnim właścicielom możność podźwignienia się po doznanéj klęsce, a zamożniejszym czyni ją mniéj dotkliwą. Stanowcze określenie w postanowieniu Rady Administracyjnéj terminów wypłaty należytości, zapewnia rychły ich odbiór i usuwa nawet pozór jakichbądź utrudnień. Oznaczenie na jednę kopiejkę maximum wysokości składki na fundusz zapasowy, przekonywa, iż nie idzie o kapitalizacyą na przyszłość i daje przytém nadzieję, a to niepłonną, że po wytępieniu w roku 1856 grassującego księgosuszu, do uśmierzenia go w razie okazania się w latach następnych, tak małe kwoty wystarczą.

Nakoniec, pozostawione komitetom obywatelskim pole do wynurzenia swych wniosków i zaprojektowania zasad opartych na nabytém doświadczeniu, podaje wszelką sposobność

do ulepszenia jeszcze środków zaradzać mających księgosuszowi.

Aby jednak troskliwość rządu i usiłowania komitetów obywatelskich, rychlejszym uwieńczone zostały skutkiem, potrzebne jest koniecznie współdziałanie ogółu mieszkańców, uzasadnione na powszechném uznaniu pożytku i konieczności środków nowo zaprowadzonych. Pragnąc przysłużyć się do tego i z naszéj strony, rzucimy tu kilka zadań, których wyjaśnienie może posłużyć do sprostowania mylnych pojęć, lub do zniesienia zakorzenionych uprzedzeń.

I. *Dlaczego wybijanie bydła dotkniętego księgosuszem, podług takich zasad jakie wskazano w nowém postanowieniu, jest koniecznem do skutecznego zapobieżenia szerzeniu się téj choroby.*

Dla należytego rozbioru téj kwestyi, trzeba koniecznie zwrócić uwagę na to, jaka jest natura saméj choroby, jakie ona może zrządzać straty, oraz jakie okoliczności wpływają na ograniczenie jéj postępów i całkowite uśmierzenie, lub przeciwnie dopomagają dalszemu jéj szerzeniu się.

U nas księgosusz nie rozwija się nigdy sam przez się, tojest od zwykłych wpływów szkodliwych, jakoto: złéj paszy, zmęczenia, zmian powietrza i t. p. przyczyn miejscowych; lecz zawsze jest następstwem zarażenia, czyli udzielania go bydłu zdrowemu od chorego na tęż samę chorobę, za pośrednictwem szczególnego pierwiastku zaraźliwego, zkądinąd przyniesionego. Udzielanie się takowe następuje nietylko bezpośrednio przez zbliżenie się do bydląt zarażonych, lub ich odchodów, śluzu wypływającego z oczu i nosa, śliny i t. p.; ale i pośrednio pierwiastek zaraźliwy bywa przenoszonym przez inne zwierzęta, nawet ptastwo, przez ludzi, rzeczy, sprzęty, które w jakiejkolwiekbądź styczności pozostawały z bydłem chorém na księgosusz, przez produkta z takichże bydląt, jakoto: mléko, skóry, rogi, mięso. Powstać także może zaraza ze stanowisk po bydlętach zarażonych, z pastwisk gdzie się pasały, z resztek pozostałéj po nich paszy, z gnojów i t. d. Nakoniec, pierwiastek zaraźliwy udzielać się może za pomocą atmosfery otaczającéj zwierzę chore, która tém zaraźliwszą bywa, im większa jest liczba zwierząt chorych, zwłaszcza w miejscu zamkniętém nagromadzonych.

W ogólności zaraza kommunikuje się niezmiernie łatwo, i najmniejsza do tego sposobność wystarcza. Widziano np. wypadki rozwijania się księgosuszu po przepędzeniu tylko

bydła przez drogę, którą inne zarażone przeszło; od powrósła znalezionego w polu, a po bydle dotkniętém zarazą pozostałego i t. p. Temuto właśnie przypisać należy tak znaczne klęski przez tę chorobę zrządzane, i trudności napotykane przy wstrzymywaniu jéj postępów.

Aby dać wyobrażenie o stratach, jakie ta zaraza spowodować może, przytoczymy tu niektóre wiadomości z wiarogodnych źródeł zaczerpnięte; nie sięgając wszakże dawniejszych wieków, gdy na naturę zaraźliwą księgosuszu nie dosyć zwracano uwagi, poprzestaniemy na danych z bieżącego i z przeszłego stulecia, w którém klęski od téj zarazy były najstraszliwsze. Z upływem drugiego dziesiątka XVIII wieku, księgosusz dwiema drogami rozszedł się po Europie: przez trzody węgierskie do Włoch i Austryi, i przez podolskie woły do Inflant, Kurlandyi, Polski i Szlązka, z tych zaś krajów zaraza przeniknęła do innych. Dwa te szlaki pomoru bydlęcego, idąc jeden stroną południową, drugi bardziéj północną, zbiegły się w Niemczech i Francyi. We Włoszech rozwinęła się zaraza od jednego wołu, porzuconego na drodze do Padwy przez handlarzy dalmackich i nierozważnie przez jakiegoś pasterza do obory miejscowéj wprowadzonego; w następstwie czego pomor szeroko grassował w północnych i środkowych Włoszech. W państwie Papiezkiém upadło podówczas z zarazy 30,000 sztuk; a w Piemoncie, w przeciągu pół roku 70,000 sztuk bydła rogatego uległo téj chorobie. Ztamtąd przeszła choroba do południowéj Francyi, Alzacyi i Holandyi; w tym ostatnim kraju w ciągu siedmiu lat upadło z księgosuszu 300,000 sztuk. Z Holandyi dostała się zaraza w r. 1713 do Anglii. Z drugiéj zaś strony jednocześnie rozchodził się pomór do Prus i do Holsztynu. Stratę w rogaciznie z powodu księgosuszu od r. 1711 do 1717 w różnych krajach obliczają na półtora miliona sztuk.

Po upływie 23 lat, wolnych od zarazy bydlęcéj, okazała ona się znowu w r. 1740 i szeroko grassowała w różnych krajach aż do r. 1750. W Danii padło na księgosusz bydła rogatego 280,000; w Prusach 145,000. Ogół ofiar z księgosuszu w tym przeciągu czasu podają na kilka milionów sztuk. Przez następne lata, a szczególniéj od 1756 do 1763 r., pomór szerzył się w Rossyi, Polsce, Danii, Niemczech, Francyi i Holandyi. W latach 1766 do 1768, w Czechach, Morawii i Szlązku austryackim, upadło bydła rogatego w skutek tejże zarazy około 70,000. W Holandyi w tymże czasie zginęło z pomoru

przeszło 100,000 sztuk; a w latach 1775 i 1776 do 300,000 rogacizny, i skutkiem dziesięcioletniego grassowania zarazy, kraj ten, w którym kwitnął chów bydła, prawie całkowicie z niego ogołocony został. W Estlandyi i Inflantach, od roku 1769 do 1772 padło sztuk 60,000; w Szlezwigu i Holsztynie 143,000. Francya doznawała podobnéj klęski w latach 1774 do 1776, a straty jéj w bydle przez ten przeciąg czasu, obliczają na 150,000 sztuk. Od r. 1792 do 1797, księgosusz zrządził ogromne spustoszenia w rogaciznie nad Dunajem, Renem i Po. W Szwabii padło więcéj niż 100,000; we Francyi 130,000 sztuk.

Stratę w bydle, jaką poniosła Francya i ówczesna Belgia z księgosuszu, od r. 1713 aż do 1796, obliczono na 10 milionów sztuk. Jeden zaś z najznakomitszych pisarzy weterynaryjnych *Weith* podaje, że liczba rogacizny upadłéj z zaray bydlęcéj w ciągu XVIII stulecia, wynosi, w krajach niemieckich 28 milionów sztuk, a w całéj Europie 200 milionów.

W r. 1800 grassowała ta zaraza w Austryi, Węgrzech, Polsce, Prusach i Saksonii. W latach 1805 do 1809, tudzież 1811 do 1813, niemało ofiar zabrała w Polsce, Prusach, Saksonii i innych niemieckiah krajach, a w r. 1814 i 1815 we Francyi.

Od r. 1816 nastąpiła szczęśliwa przerwa; lecz już w 1826 r. znowu się pojawiła zaraza, i odtąd nawiedza od czasu do czasu niektóre gubernie Cesarstwa Rossyjskiego, a zwłaszcza zachodnie, Królestwo Polskie, Siedmiogród, Węgry, Morawią, Czechy, Galicyą, Szlązk, Księztwo Poznańskie, oraz Prusy zachodnie i wschodnie. W r. 1827 i 1828 w Galicyi padło 12,000 sztuk, w Węgrzech 30,000, w Morawii 9,000. W Królestwie Polskiém, najogromniejsza klęska z księgosuszu przypada na czas od r. 1831 do 1833, w przeciągu którychto lat strata w bydle wyniosła do 234,000 sztuk, a z téj liczby w samym 1831 roku upadło sztuk 196,000 (*). W latach zaś bliższych już teraźniejszego czasu, największy z księgosuszu upadek rogacizny miał miejsce w roku 1849, w którym z choroby téj zginęło 20,000 sztuk; tudzież w latach 1855 i 1856: w piérwszym bowiem z tych lat, w 701 miejscowościach, wytępiła zaraza 29,300 sztuk rogacizny, w drugim, w 411 miejscowo-

(*) Przytoczona tu cyfra jest istotnie przerażająca, ale podana na zasadzie ścisłego wyciągu z ówczesnych raportów władz miejscowych.

ściach sztuk 15,300 (*). W Czechach, w roku 1844, w 16 obwodach, prawie żadna sztuka oszczędzoną nie była. W r. 1845 w Cesarstwie Rossyjskiém, strata w saméj tylko gubernii Charkowskiéj wynosi 50,000 rogacizny.

O wielkości strat z księgosuszu może dać także wyobrażenie upadek bydła, jaki miał miejsce w Egipcie w latach 1842 i 1843, gdzie przy trzykrotném pojawianiu się téj zarazy, padło sztuk 350,000.

Przy tak znacznych stratach, uciekano się do rozmaitych sposobów ratunku; doświadczenie jednak przekonało, iż tylko środki zapobiegające udzielaniu się zarazy i niszczące pierwiastek zaraźliwy, mogą nie dopuszczać rozwinięcia się choroby, lub przeciąć dalsze jéj postępy.

W tym celu wydawane były w różnych krajach odpowiednie rozporządzenia rządowe. Najpierwéj, bo już w latach 1711 i 1717, ogłoszone zostały w téj mierze przepisy w Królestwie Pruskiém, a następnie i w innych krajach, z mniéj lub więcéj trafném zastosowaniem się do natury choroby. We Francyi od r. 1714 do końca stulecia wyszło w tym przedmiocie aż siedm dekretów. W Cesarstwie Rossyjskiém wydano także odpowiednie rozporządzenia w r. 1774 i 1775.

Z początkiem bieżącego stulecia, ustawy rządowe w celu ograniczenia i wytępienia księgosuszu nabrały większéj ścisłości. Wzmiankę tu uczynimy tylko o najważniejszych. W Prusach ogłoszono tak zwany patent, pod dniem 2 kwietnia 1803 r. gdzie podane zasady są bardzo racyonalne; w r. 1836 pod dniem 27 marca obostrzono jeszcze przepisy kwarantannowe; szczegółowe zaś uzupełnienia wydawano pod d. 3 maja 1832, 30 czerwca 1841 i 22 czerwca 1845 r. W Austryi ogłoszono w téj mierze dekret przybocznéj kancelaryi z dnia 4 kwietnia 1809 r., i uzupełniono go rozporządzeniem ministeryalném z d. 11 września 1850 r. We Francyi wszystkie dawniejsze dekreta zebrano w jeden i udokładniono w r. 1815. W Cesarstwie Rossyjskiém obowiązujące przepisy policyi weterynaryjnéj wydane zostały pod d. 3 czerwca 1837 i zamieszczone w tomie XIII Zbioru Praw, a mianowicie w ustępie 1292. W Królestwie Polskiém oddzielna w téj mierze instrukcya

(*) Przytoczyliśmy tu tylko lata, w których pomór był największy; nie wszystkie jednak są tak niepomyślne: jakoż w latach 1840 i 1841 zaledwie upadło z księgosuszu po 60 sztuk, a lata 1842 i 1843 zupełnie były wolne od téj klęski.

ogłoszoną została przez ministeryum Spraw Wewnętrznych i Policyi w r. 1828; następnie zaś odpowiednie przepisy wyłożono w Ustawie Policyi Weterynaryjnéj, w r. 1844 przez Radę Administracyjną zatwierdzonéj.

Wszystkie te ustawy i rozporządzenia zgadzają się co do głównych zasad postępowania, a uważając księgosusz za chorobę bardzo zaraźliwą, przepisują tak środki kwarantannowe, do niewpuszczenia zarazy w obręb swego kraju, jako też środki ograniczenia jéj szerzenia się i zupełnego wytępienia. Różnią się tylko przepisy w różnych krajach, mniejszą lub większą surowością środków zaradczych i kar za ich niewykonanie, tudzież przyjęciem lub nie, zasady wybijania bydła zarażonego.

W Królestwie Polskiém, podług dotychczasowych przepisów policyi weterynaryjnéj, w celu niedopuszczenia zarazy w obręb Królestwa, ustanowione były cztery urzędy kwarantannowe dla bydła stepowego, tudzież rewizye wszelkiego bydła obcego, w razie grassowania zarazy w sąsiednich miejscach.

W razie zaś okazania się księgosuszu w jakiejkolwiek części kraju, dla zapobieżenia dalszemu szerzeniu się téj zarazy, miejscowość ta odosobnia się i kommunikacye z nią przerywane zostają, do czego, ile możność dozwoli, używa się pomocy wojskowéj. Nie wolno z tego miejsca wyprowadzać zwierząt domowych, mięsa, skór, wełny i innych produktów zwierzęcych, jak niemniéj paszy i sprzętów stajennych. Wzbronione zostaje wypędzanie z téj miejscowości bydła na pastwiska wspólne, oraz używanie go do roboty. Znoszą się trakty i drogi przez wsie i okolice zarażone; podróżnym przejeżdżać tamtędy nie wolno. Mieszkańcy mogą przechodzić do innych miejsc wtedy tylko, gdy udowodnią, iż z bydłem żadnéj styczności nie mieli. Jarmarki i targi na bydło znoszą się w promieniu trzymilowym.

Dla zmniejszenia postępów choroby w saméj miejscowości zarażonéj, i następnie wytępienia jéj zarodów, trzeba: bydło zdrowe oddzielić natychmiast od chorego; sztuki zarazą dotknięte odosobnić całkiem; resztę trzody podzielić na małe partye, które osobno poddają się obserwacyi 14to-dniowéj; ludziom przeznaczonym do dozorowania sztuk chorych, jako też pozostających pod obserwacyą wzbronić wszelkiéj kommunikacyi, tak pomiędzy sobą, jako też i z innemi ludźmi; pokarm dla ludzi dozorujących, oraz karm dla bydła umieszczać

w pewnéj odległości, zkąd sami dozorujący mają je zabierać; obcym ludziom wzbronić przystępu do bydła; również nie dopuszczać żadnych zwierząt; psy utrzymywać na uwięzi, a włóczące się zabijać; zwierzęta upadłe wywozić na wozie koniem, w miejsce oddalone, i tam bez zdejmowania skóry, lecz po nacięciu jéj w różnych kierunkach, nie odbijając także rogów i racic, zakopywać na sześć stóp głęboko, posypawszy je wprzód wapnem. Po ustaniu zaś choroby, dopełnić należnych oczyszczeń.

Gdyby wszystkie te środki były z zupełną ścisłością wykonywane, wówczas z całą pewnością możnaby zaręczyć, iż zaraza bydlęca alboby się całkiem do nas nie dostawała, albo w razie pojawienia się, ograniczyłaby się do pojedyńczéj tylko miejscowości. Inaczéj się jednak dzieje.

Jakie są przyczyny przenikania téj zarazy w obręb Królestwa, powiemy niżéj przy roztrząśnieniu oddzielnie tego przedmiotu. Do dalszego zaś szerzenia się księgosuszu, który się już w kraju pojawił, przyczyniało się najprzód opóźnione prawie zawsze zaprowadzenie środków odosobnienia miejscowości zarażonéj, z powodu spóźnionego zawiadomienia władz właściwych o pojawieniu się księgosuszu; właściciele bowiem bydła nie mając na widoku żadnego dla siebie wynagrodzenia za straty w bydle, niechętnie poddawali się ścieśnieniom stosunków gospodarskich i unikali wydatków nieuchronnych przy odosobnieniach i oczyszczaniach. Również szkodliwie wpływa głęboka ciemnota włościan naszych, zwykłe im niedowierzanie wszystkiemu, czego nie pojmują, oraz uprzedzenia ich i zabobony.

Z drugiéj strony, środki które przedsiębrać należy przeciw księgosuszowi, tak są liczne i tak wielkiéj wymagają ścisłości przy ich wykonywaniu, iż nadzwyczajnéj trzeba baczności i poświęcenia się, aby przy pewnym przeciągu trwania téj choroby, zwykle kilku lub kilkunasto-tygodniowym, zapobiedz uchybieniu w czémkolwiek. Gorliwość w téj mierze chociażby z początku była większa, z postępem czasu słabnie, straż i osoby nad nią czuwać mające obojętnieją, w skutek czego zaraza i na miejscu się szerzy i przekrada daléj. Stróże i dozorujący bydło, tym niedbaléj wykonywają powierzone sobie czynności, iż to pełnią zwykle bez należnego wynagrodzenia, jako posługę dla gminy.

Przyczynia się téż do tego chęć nieprawych zysków ze sprzedaży mięsa i skór ze sztuk dorzniętych lub zdartych z by-

dląt upadłych; zwłaszcza gdy do takich nadużyć podmawiać zacznie duch kusiciel w postaci starozakonnego handlarza skórami, gdy ofiarowany przezeń grosz zabrzęczy gotówką, a nadzieja ukrycia winy ułudzi. Nieraz przychodzi wtedy nawet do potajemnego w tym celu odkopywania sztuk zagrzebanych. Wprawdzie nie powinniby tego wszystkiego dopuszczać miejscowi urzędnicy policyjni; lecz ci, obarczeni innemi czynnościami, nie dosyć są przejęci ważnością włożonych na siebie obowiązków pod względem policyi weterynaryjnéj. Urzędnicy zaś lekarscy lub do władz powiatowych i gubernialnych należący, nie mogą wszędzie sami dopilnować.

Przyczynia się nakoniec do szerzenia zarazy mylne zaufanie w środkach, mających jakoby leczyć księgosusz, lub mu zapobiegać; na czém polegający zaniedbują środki należnéj ostrożności.

Tak się dzieje w zwyczajnym stanie rzeczy; lecz są jeszcze i inne nadzwyczajne okoliczności, przy których zaraza rozszerza się w sposób niezwykły i daleko znaczniejszy. Okoliczności takie wydarzają się szczególnie w czasie wojny, chociażby nawet i nie w tém samém miejscu prowadzonéj: a mianowicie w skutek przechodów wojsk, przeprowadzania dla nich partyj wołów, odbywania transportów na podwodach wołowych i t. p. Zastosowanie zaś środków policyjno-weterynaryjnych, dla braku pomocy wojskowéj jest wtedy bardzo trudne i z należną surowością wykonywać się nie da. Jakoż największe klęski z pomoru od księgosuszu przypadają na lata wojny. Dosyć rzucić okiem na daty powyżéj przez nas przytoczone, aby się o tém najzupełniéj przekonać.

Gdy więc wyłuszczone powyżéj środki ostrożności w praktyce nie okazują się zupełnie dostatecznemi, przeto konieczną było rzeczą uciec się do takiego, któryby dozwolił przeciąć złe odrazu. Środkiem tym jest niezwłoczne wybijanie chorych i podejrzanych sztuk bydła; przez to bowiem usuwa się samo ognisko zarazy: można pod bliższym dozorem władz uśmierzających zarazę zagrzebać zarażone sztuki; dopilnować ściśléj, aby nie zostały odgrzebywane, i aby z nich skór nie zdejmowano; nakoniec, można dopełnić niezwłocznie odpowiednich oczyszczeń, a nawet wcześniéj do tego wszystkiego przystąpi się, gdyż właściciele bydła mając na widoku wynagrodzenie, nie omieszkają prędzéj zawiadamiać o pojawionéj zarazie.

Przy rzeczoném wybijaniu, zabijają się wprawdzie i takie sztuki, któreby może z księgosuszu nie upadły; lecz gdy się zważy, że z liczby sztuk dotkniętych chorobą, zaledwie $1/12$, $1/10$, lub przy najpomyślniejszych wypadkach $1/6$ do zdrowia przychodzi, niepodobna nie przyznać, iż należy cząstkę tę poświęcić w widoku ocalenia od zguby nierównie większéj liczby sztuk, przy tak łatwém przenoszeniu się zarazy do innych miejsc, a przez to spowodowaniu o wiele liczniejszych ofiar.

Środek ten oddawna już był zalecanym i praktykowanym. Zalecał go już sławny *Lancisi* w czasie grassowania zarazy bydlęcéj we Włoszech w latach 1711 do 1715. Idąc za tą radą w r. 1714 w Anglii, dla uśmierzenia zarazy gwałtownie szerzącéj się w 3ch hrabstwach, wybito 6,000 sztuk bydła i wytępiono chorobę w 3ch miesiącach, gdy w Holandyi bez użycia tego środka trwała ona przez lat trzy. W roku 1747 ogłoszono w Anglii ogólne w téj mierze prawo. We Francyi znakomity lekarz *Vicq d'Azyr* uważał wybijanie bydła za konieczne, i za jego staraniem wydane zostały przez rząd postanowienia w téj mierze w latach 1774 i 1775. W końcu tegoż stulecia dla wstrzymania księgosuszu grassującego w okolicy Wirtemberga, wybito 20,000 sztuk chorych. W Prusach środek ten wskazanym został w wzmiankowanym patencie z r. 1803, ale do zastosowywania tylko w trzodach nie przenoszących 10 sztuk; lecz przy silném grassowaniu tamże księgosuszu w latach 1807 do 1808 i 1813, oraz 1830 i 1831, w bardziéj ogólne wprowadzono go wykonanie: co i obecnie miewa miejsce. W Austryi wybijanie bydła zarażonego i podejrzanego nakazano rozporządzeniem ministeryalném z d. 11 września 1850 r.

U nas w wydanéj w roku 1844 Ustawie policyi weterynaryjnéj, wybijanie bydła w celu zniszczenia zarazy w samym zarodzie, było także zalecaném (zobacz § 73 rzeczonéj Ustawy), ale dla braku źródła na odpowiednie na to wynagrodzenie, nie mogło być przedsiębraném jak tylko tam, gdzie właściciele na to dobrowolnie przystawali. W wyjątkowych wszakże wypadkach było to dopełnianém na koszt rządu, ze szczegółowego na każdy raz upoważnienia Rady Administracyjnéj Królestwa, która raczyła wyznaczać nietylko fundusz na wynagrodzenie za wybite bydło, ale i na oczyszczenia. We wszystkich tych razach, stanowczo przerywaném było dalsze szerzenie się księgosuszu. Z liczby tych wypadków, jeden tu przytoczymy jako szczególnie nauczający. We wsi Ząbkach w po-

wiecie Warszawskim w r. 1854 okazał się księgosusz; naokoło téj wsi znajdowało się 4,000 sztuk bydła rogatego, należącego do wojska i do sąsiednich włościan rządowych; dla ocalenia tak znacznéj liczby bydła wybito 40 sztuk chorego i podejrzanego we wsi Ząbkach, poświęcając na wynagrodzenie ich wartości i na oczyszczenia rs. 1285, a skutkiem tego zaraza na okoliczném bydle nie objawiła się.

O konieczności ogólniejszego wprowadzenia rzeczonego środka, myślano już oddawna i u nas; ale rzecz rozbijała się zawsze o wynalezienie źródła na wynagrodzenie. Projektowano zaprowadzenie, jużto dobrowolnéj, już przymusowéj assekuracyi. Nakoniec uznano za najwłaściwsze zaprowadzenie systematu składki z dołu, z odniesieniem takowéj do wszystkich właścicieli bydła w całym kraju.

II. *Jakie przyjęto zasady w różnych krajach do wynagradzania za bydło wybite w celu uśmierzania zarazy.*

W Prusach za bydło *dotknięte księgosuszem* i *zabite* z rozporządzenia policyi, właściciel otrzymywać ma pewną część wartości bydła, obliczonéj przed jego zapadnięciem (*). Za *zdrowe* bydło *zabite* z rozporządzenia władzy w celu wyśledzenia, wstrzymania lub wytępienia księgosuszu, płacone być ma całkowite wynagrodzenie, w ścisłém przecież zastosowaniu się do najwyższéj i najniższéj normy, ustanowionéj dla właściwych okręgów i oznaczonych gatunków bydła, podług oddzielnych urządzeń.

W Austryi płacą: za wybite podejrzane bydło, lecz jeszcze nie okazujące znaków choroby, całą jego wartość; za chore w niższym stopniu $\frac{3}{4}$; za bardziéj chore połowę wartości; za chore zaś w wysokim stopniu i blizkie zdechnięcia, nie udzielają żadnego wynagrodzenia.

U nas w przytoczoném powyżéj postanowieniu, wskazane są wynagrodzenia normalne, nad które wyżéj przyznawać należytości nie można. W miarę zaś uznania przez delegacyą obywatelską wartości mniejszéj bydła, niższe ceny mogą być oznaczane.

Różne te systemata przytoczone tu zostały jedne obok drugich, dla podania materyałów komitetom obywatelskim do wniosków ich pod względem urządzenia téj rzeczy na przyszłość.

(*) Jakato mianowicie ma być część z rozporządzeń pruskich, posiadanych w Królestwie, dojść nie można.

III. *Czy wynagrodzenie za wybite bydło ma być wypłacaném natychmiast, lub po pewnym przeciągu czasu.*

Tu i owdzie dają się słyszéć zdania, iż lepiéj byłoby wypłacać natychmiast wynagrodzenie przyznane za wybite bydło, gdyż przez to usunęłyby się trudności, stawiane niekiedy ze strony włościan i innych niższego wykształcenia właścicieli rogacizny. Jakkolwiek powód ten jest bardzo ważny i zasługiwałby na wzgląd, jednakże za wypłacaniem należytości po pewnym przeciągu czasu przeważniéj przemawia to, iż z widoków policyjno-lekarskich nie może być dozwalaném natychmiastowe wprowadzanie nowego bydła do miejsc, gdzie świeżo uśmierzoną została zaraza. Wstrzymanie się przeto niejakie z wypłatą wynagrodzenia za wybite bydło, ma na celu usunięcie materyalnéj możności nabywania go przez takich właścicieli wybitéj rogacizny, do których przekonywaniem napróżno byłoby trafiać.

IV. *Dlaczego koniecznem jest odniesienie na poczet ogólnego funduszu ze składek, pokrycie wydatków poczynionych na oczyszczenia i wynagrodzenie straży przy odosobnieniu miejscowości zarażonéj.*

Po ustaniu zarazy w jakiéj miejscowości, nieodzownem jest dla wytępienia jéj zarodów, dopełnienie jaknajstaranniejszego oczyszczenia; gdyż inaczéj wznowić się może zaraza w tém samém miejscu nawet po dłuższym przeciągu czasu, lub téż być przeniesioną gdzieindziéj. Podlegać zaś winny oczyszczeniu nietylko pozostałe zwierzęta i stanowiska, w których się znajdowały sztuki chore lub podejrzane, lecz także sprzęty i ludzie, którzy byli w styczności z rzeczoném bydłem. Odbywa się to przez obmywanie zwierząt i ludzi; uprzątnienie nawozu, używając do tego koni; wypalanie sprzętów metalowych; palenie pozostałego karmu, żłobu, drabin, podłogi dylowéj, kubłów i t.p.; wybieranie ziemi z pod podłóg; wyparzanie ługiem wrzącym podłóg kamiennych a wyrzucanie całkowicie ceglanéj; skrobanie ścian w oborach murowanych; obmywanie ścian drewnianych wrzącym ługiem; skrapianie ich roztworem chlorku wapna, a następnie przewietrzanie; wykadzania kwaśno-solne i wybielanie wapnem; spalenie wozu, uprzęży, łopat i tego wszystkiego, co służyło do wywożenia sztuk padłych; pławienie kilkokrotne używanych do tego koni, lub obmywanie ich ciepłym ługiem, stosownie do pory roku; palenie odzieży staréj używanéj przez ludzi do zarażonego bydła przeznaczonych, lub téż wypieranie nowéj.

Wiele z tych szczegółów do oczyszczenia miejscowości zarażonéj należących, odbyć się nie może bez poniesienia kosztów lub strat dotkliwych dla gospodarzy rolnych, zwłaszcza mniéj zamożnych. Poprzednio więc gdy nie było żadnego źródła na zaspokojenie kosztów i na wynagrodzenie strat, źle zrozumiana oszczędność, a niekiedy i rzeczywisty niedostatek, bywał powodem, iż oczyszczenia odbywały się niedokładnie, a skutkiem tego nieraz wznawiał się księgosusz; jak o tém smutne przekonało nas doświadczenie.

Również dla braku odpowiedniego funduszu na zapłacenie straży przeznaczonéj do przerwania kommunikacyi z miejscem zarażoném, lub téż do strzeżenia grzebowisk, nie dosyć ściśle było przestrzeganém odosobnienie miejscowości zarażonéj, a sztuki zagrzebane niejednokrotnie zostawały odkopywane. Z jaką to działo się szkodą, łatwo jest ocenić.

Nowe postanowienie zaradza temu w zupełności. Pruskie postanowienia uznają téż podobną zasadę.

Od oględności wszakże delegowanych członków komitetu zależéć będzie, aby w przyznawaniu wynagrodzeń tego rodzaju należna zachowaną była miara.

Dyrekcya Ubezpieczeń podała w téj mierze główne prawidła, a spodziewać się należy, iż komitety obywatelskie nauczone doświadczeniem, poczynią z swojéj strony odpowiednie wnioski.

V. *Czy przy znaczniejszém już rozszerzeniu się zarazy, jakie miało miejsce w Królestwie podczas zaprowadzenia nowych przepisow w roku 1856, należało poświęcać na wybicie tak znaczną ilość sztuk bydła?*

Niezaprzeczenie smutną jest koniecznością poświęcić na wybicie znaczną ilość zwierząt tak potrzebnych dla gospodarstwa i konsumcyi; ztąd téż dawały się słyszéć tu i owdzie użalania na zbyteczną jakoby rzeź, obok rozumowania, iż straty zrządzone przez środki wytępiać mające księgosusz, dotkliwsze będą od strat z saméj zarazy.

Dla uspokojenia troskliwości ogółu mieszkańców, na którychby mogły mniéj korzystnie wpływać podobne rozumowania, zapewniamy, iż od daty pojawienia się księgosuszu w połowie marca 1855 r. aż dotąd, upadek bydła z téjże choroby wyniósł, w stosunku do ogólnéj liczby bydła w kraju 34 sztuk na tysiąc; wybito zaś w celu uśmierzenia zarazy 7 tylko na tysiąc sztuk. Ostateczną tę cyfrę możemy już podać, gdyż

uśmierzenie księgosuszu prawie jest dokonane i niewiele zapewne wymagać jeszcze będzie ofiar, tak, iż mała ta liczba nie mogłaby nawet wpłynąć na zmianę wykazanego powyżéj stosunku.

Jakie byłyby straty bez użycia środków nowo przez rząd zaprowadzonych, trudno jest liczebnie wykazać; zważając wszelako na to, co dotychczasowe nauczyło doświadczenie i jak szeroko i srodze podówczas grassował jeszcze księgosusz, śmiało twierdzić możemy, iż liczba upadłego bydła 3 lub 4 razy byłaby większą od liczby sztuk wybitych. Oprócz zaś przewidywanéj straty w bydle, jakieżto straty byłyby w gospodarstwie i przemyśle z przerwanych kommunikacyj; jakie koszta na odosobnienia i na zjazdy dozorujących ściślejszego wykonywania środków ostrożności; wieleżto osób pociągnięto by do kar za przekroczenia umyślne lub z niedbałości pochodzące?

Kończąc niniejszy ustęp niech nam wolno będzie użyć porównania klęski zrządzonéj w latach 1855 i 1856 przez księgosusz, do gangreny zajmującéj głęboko nogę lub rękę u człowieka. Dla uratowania życia choremu, chirurg nie waha się w takim razie odciąć część zgangrenowaną, chociaż wié, jakie przez to zrządzi kalectwo, a tnie nawet w zdrowém ciele, bo inaczéj pożądanego nie otrzyma skutku. Tak też podobnie śmiałą ręką odcięto porażonych przez księgosusz 9500 sztuk bydła, nie zważając, że się przy tém może nie jednéj zdrowéj dostało, aby tylko ocalić resztę, a resztę zaiste nie małą, bo 1,300,000 sztuk inwentarza rogatego dorosłego, i 300,000 młodzieży wynoszącą.

VI. *Czy nie można przez użycie stosownych leków zaradzić stratom od księgosuszu, i obejść się bez wybijania bydła?*

Zaprawdę pożądaną bardzo byłoby rzeczą umiéć zapobiegać księgosuszowi pewnemi lekami, czyli tak zwanemi prezerwatywami, albo też posiadać takie sposoby leczenia téj choroby, których użycie mogłoby nie dopuszczać do znaczniejszych strat w bydle, lub przynajmniéj liczbę ofiar ograniczyć. Dotąd jednak nadzieje i wszelkie usiłowania w téj mierze okazały się zawodnemi.

Liczne w tym celu używane były środki, jużto racyonalne, czyli zastosowane do wyobrażeń o istocie choroby, już empiryczne, czyli oparte na trafunkowych probach. I tak, jedni zalecali upuszczenia krwi, leki ochładzające i solne, saletrę, wę-

glan sody, sól glauberską i kuchenną; inni radzili środki wzmacniające i pobudzające, chinę, korę dębową, żółć, pieprz, korzeń koziołkowy, tatarakowy, kamforę, miętę pieprzową, asafetydę, olejek zwierzęcy, amonią kaustyczną, okowitę. Probowano również przetworów żywego srebra, antymonu, siarkanu miedzi, siarkanu żelaza (koperwasu), ciemierzycy, wroniego oka (nux vomica), korzenia przestępowego, wody smolnéj, wody chlorowéj. Zachwalano leczenie zimną wodą, kąpiele parowe, smarowanie bydlęciu nozdrzy i krzyża dziegciem lub smołą, sztuczne wrzody, zawłoki i moxy. Najwięcéj zaś zwolenników miało leczenie kwasami, mianowicie zaś solnym i to w połączeniu z tynkturą solanu żelaza, lub z rozgotowanym klejem stolarskim. Nie brakowało téż na radach dziwacznych, jakiemi są: dawanie bydłu żywych żab, śledzi maczanych w dziegciu, karasi w śmietanie; wywiercanie dziurek w rogach dla napuszczania w nie żywego srebra i t. p. Wszystkie jednak te środki przy bliższém sprawdzeniu okazały się bardzo zawodnemi (*).

Na pozór dziwną zdawać się może rzeczą, dlaczego środki leczące zachwalane tak przez jednych, nie okazują się przy dalszém doświadczeniu skutecznemi. Najpodobniejszą do prawdy przyczyną tego jest, że odkrycia nowych środków leczących, zwykle robią się już przy końcu grassowania księgosuszu w jakiém miejscu, gdy moc zarazy jest już niejako osłabiona, i probują się na sztukach pozostałych, zwykle natury mocniejszéj, które opierając się dzielniéj chorobie, niezasłużoną przynoszą sławę jakiemuś lekarstwu. Bywa téż często, że inne choroby są brane za księgosusz, zwłaszcza takie, w których dostrzegano biegunkę, lub gdy przy otworzeniu sztuk upadłych, znaleziono suchy karm w trzecim żołądku (zwanym księgi), albo rozdęty żółcią pęcherz żółciowy; co jednak nie zawsze dowodzi księgosuszu i może przytrafiać się w innych chorobach bydła, połączonych z osłabioném trawieniem, przyczém przeżuwanie przed śmiercią ustaje. Środki więc skuteczne w tego rodzaju chorobach, nie mogą wytrzymać proby przy rzeczywistéj zarazie bydlęcéj.

(*) Podczas grassowania zarazy w ostatnich dwóch latach w kraju tutejszym, czyniono starannie proby z wielu wymienionemi środkami, a szczególnie z kwasem solnym, amonią kaustyczną, asafetydą, żółcią, koperwasem, wroniém okiem; lecz przy ścisłych spostrzeżeniach nie widziano pożądanego skutku.

W ogólności wszyscy wynalazcy nowych środków leczących, czyto w księgosuszu, czy w innéj jakiejbądź chorobie, na odkrycia swoje zapatrują się ojcowskiém okiem; widzą wszystko na swą korzyść, a niepomyślne wypadki wszelkiemi sposoby pokrywają. Tym łatwiéj zaś mogą być w błąd wprowadzani, że w księgosuszu pewna liczba sztuk przychodzi do zdrowia bez żadnych leków, tak dalece, iż podług najściślejszych spostrzeżeń, czy będzie choroba ta leczona dotychczas znanemi środkami, lub nie, stosunek śmiertelności, w danym czasie i miejscu, jest zupełnie taki sam.

Bywa także niekiedy, że do zachwalania niektórych sposobów leczenia powoduje chęć zysków; co zwykle mają na celu posiadacze leków sekretnych.

O jednym z środków zapobiegać mających księgosuszowi, musimy tu w szczególności uczynić wzmiankę, z powodu rozgłosu, jaki miał u nas podczas grassowania księgosuszu w r. 1855. Środek ten ogłoszony w listopadzie tegoż roku w pewném piśmie peryodyczném rolnictwu poświęconém, a składający się z koperwasu, siarki, saletry, krédy i kamfory, zalecony był przez wynalazcę jako *prezerwatywa, pomyślnym uwieńczana skutkiem*. Probowany jednak w innych miejscach okazał się *zupełnie bezskutecznym*. Słyszeliśmy kilku obywateli z Łęczyckiego, mocno ubolewających nad jego zawodnością; a najoczywiściéj przekonały nas o nieskuteczności tego środa wypadki bardzo niekorzystne, otrzymane we wsi Lipkowie w powiecie Warszawskim i w gminie Kurdwanów w powiecie Łowickim. Dalecy jesteśmy od posądzania ogłaszającego rzeczoną prezerwatywę o jakąbądź złą wiarę lub chęć zysku, bo znaném jest jego położenie w obywatelstwie; lecz nie wahamy się wytknąć błąd, dla odwiedzenia innych od bezzasadnych ogłoszeń, i od lekkomyślnego zawierzania takowym. Tém bardziéj ostrzeżenie o tém jest potrzebne, że dotąd trwa zaufanie do tego środka; jakoż w chwili gdy to piszemy, dostał się do rąk naszych poszyt drugi z r. 1856 Ziemianina, pisma poświęconego rolnictwu i przemysłowi, w którym na str. 95 znowu środek ten jest zalecanym.

Że dotąd nie odkryto lekarstwa skutecznego na księgosusz, dowodzi to, iż do tego czasu nikomu nie zostały przyznane nagrody pieniężne dosyć wysokie, wyznaczone za podobny wynalazek przez rządy: Pruski, Austryacki i Holenderski. Piérwsza z tych nagród wynosi rs. 2,700, druga rs. 18,000, ostatnia 48,000 rs. W r. 1845 wice-król Egipski wyznaczył także

znakomitą nagrodę, bo wynoszącą 50,000 rs. za odkrycie środka pewnego na zarazę bydlęcą. Niejeden radby otrzymać którąkolwiek z tych nagród, a co lepiéj wszystkie razem, gdyby tylko skuteczności swego środka zdołał dowieść nie samemi ogłoszeniami i przechwałkami, lecz ścisłém wykazaniem w praktyce. W takich razach konieczną jest ścisłość spostrzeżeń, aby nie doznać zawodu jaki miał niedawno miejsce w Wiedniu, gdzie Towarzystwo gospodarstwa wiejskiego zapłaciło 2,600 rs. za lekarstwo sekretne na księgosusz, znane pod imieniem środka Brukera, a które potém okazało się zupełnie zawodném.

Zresztą dziwić się nie można temu, że dotąd nie ma środka leczącego skutecznie księgosusz, gdy również nie zdołano wynaleźć pewnego lekarstwa na zarazę morową u ludzi, która jest tejże saméj natury chorobą, co zaraza bydlęca u bydła rogatego.

Przekonanie o nieskuteczności dotychczasowych środków leczenia, skłoniło rząd Pruski do zakazania prób leczenia, które często stawały się powodem rozszerzania zarazy. Jakoż dekretem ministeryalnym z dnia 8 listopada 1813 r. postanowiono, że: „osoby nakłaniające posiadaczy bydła do używania jakoby pewnych lub tajnych i przesądnych środków, zapobiegających lub leczyć mających księgosusz, jako szczególnie szkodliwe, do odpowiedzialności i kary pociągane być mają. Naukowe doświadczenia lekarskie tylko za wiedzą i pozwoleniem Rządu czynione być mogą, zawsze jednak za poprzedniém upewnieniem się, że proby nie pociągną za sobą rozszerzenia zarazy.”

To wszystko, co się wyżéj powiedziało, przekonywa, iż nie można było spuszczać się na środki leczące księgosusz. Być może, iż kiedyś nowe odkrycia zmienią stan rzeczy, ale nateraz uciekać się wypadało do wybijania bydła zarażonego (*).

VII. *Czy nie możnaby poprzestać na środkach kwarantannowych, dążących do zapobieżenia przeniknieniu zarazy bydlęcéj w obręb Królestwa?*

Powiedzieliśmy już wprzódy, i to nie podlega żadnéj wątpliwości, iż zaraza bydlęca pierwotnie nie wyradza się nigdy

(*) W tém miejscu byłoby właściwém roztrząsnąć jeszcze kwestyą co do szczepienia zarazy bydlęcéj; ale gdy przedmiot ten wymaga dosyć obszernego rozbioru, i gdy obecnie czynione są w Cesarstwie nowe w tym względzie badania,

w kraju tutejszym na bydle swojskiém. Przenoszoną zaś bywa albo przez bydło stepowe przychodzące do nas z gubernij wschodnich Cesarstwa, albo też przez bydło pochodzenia swojskiego z gubernij Cesarstwa przyległych Królestwu, tudzież z Galicyi, w razach gdy tam grassuje księgosusz. W rzadszych zdarzeniach rozwija się zaraza na bydle stepowém już w obrębie Królestwa.

Bezwarunkowe wzbronienie wprowadzania obcego bydła w obręb Królestwa, mogłoby zupełnie ochronić od księgosuszu; ale niepodobna tego zrobić, jużto z powodu, iż kraj tutejszy bez bydła stepowego, potrzebowanego na konsumcyą roczną w ilości 40,000 sztuk obejść się nie może; już z powodu trudności rozciągnienia ścisłego kordonu, na linii kilkadziesiąt mil wynoszącéj. Mogłoby też zabezpieczać od zarazy ustanowienie kwarantanny 21-dniowéj, gdyż wówczas możnaby miéć pewność, iż wprowadzone bydło po przebyciu na obserwacyi pomienionego terminu i po należném oczyszczeniu, nie przyniesie z sobą pierwiastku zaraźliwego. Lecz tak długie przetrzymanie bydła w kwarantannie okazało się być niepodobném prawie do wykonania; podwyższyłoby bowiem znacznie cenę bydła, a tém samém wpływałoby na zdrożenie mięsa. Nadto, gdyby nawet chciano użyć tego środka, udałoby się tylko wykonać to pod względem bydła stepowego, w partyach większych zwykle pędzonego; nigdy zaś upilnowaćby nie było można tajemnego wprowadzania pojedynczych sztuk, zwłaszcza bydła swojskiego, a tém samém właściwy cel byłby chybiony.

W takim stanie rzeczy, musiano się ograniczyć do zaprowadzenia tego, co okoliczności miejscowe dozwalały, a mianowicie: bydło stepowe poddano obserwacyi dwudniowéj w ustanowionych do tego 4ch kwarantannach, oczyszczeniu tamże i rewizyi w 3ch punktach podczas 8-dniowéj drogi do Warszawy; przyczém sprawdzane są świadectwa, mające wykazywać, iż bydło to nie pochodzi z miejsca zarażonego. Bydło swojskie z gubernij sąsiednich Królestwa, w razie gdy tam grassuje zaraza, polecono nie wpuszczać w obręb kraju. Od strony zaś Austryi i Prus, gdy w nadgranicznych powiatach tych państw istnieje księgosusz, zamykaną zostaje granica dla bydła i produktów zwierzęcych.

przeto odkładamy to do czasu późniejszego. Winniśmy jednak oświadczyć: iż szczepienie zarazy bydlęcéj przy takiém jéj grassowaniu, jak to miało miejsce w Królestwie w r. 1855 i 1856, nie mogło być w celu zaradczym robione.

Jakkolwiek środki te zapobiegają złemu w znacznéj części, nie mogą jednak być uważane za zupełnie dostateczne. Niebezpieczeństwo zaś pogorszają: paszenie obcego bydła, częstokroć zarażonego, na pastwiskach w kraju tutejszym położonych w majętnościach dwukrajowych; tajemne wprowadzanie bydła podejrzanego, zwykle za bezcen nabywanego przez handlarzy poza obrębem kraju, w okolicach gdzie zaraza grassuje; przekradanie skór, mięsa, łoju i t. p., przez chciwych zysku spekulantów, czemu żadna kwarantanna, ani żadna straż nie zaradzi. Przekonywa o tém najdowodniéj przenikanie zarazy do Prus pomimo bezwarunkowego zakazu wprowadzania bydła i produktów zwierzęcych, na czas grasowania księgosuszu w kraju sąsiednim, i pomimo ustanawiania najściślejszéj kwarantanny i kordonu wojskowego.

Gdy więc okoliczności powyżéj przytoczone wykazują, iż tak trudno jest zapobiedz przekradaniu się zarazy bydlęcéj w obręb Królestwa, przeto konieczną jest rzeczą mieć zawsze na pogotowiu środek do stłumienia jéj pojawów w samym zaraz początku.

VIII. *Czy przy zaprowadzoném wybijaniu bydła zarażonego, można spodziewać się skutecznego przytłumiania nadal księgosuszu i jakie przewidywane są na przyszłość koszta z tego powodu?*

Księgosusz nigdy w kraju naszym nie pojawia się w wielu miejscach odrazu. Początkowo okazuje się w jedném lub dwóch miejscach a z tych rozchodzi się dopiéro daléj; tak, iż w przeciągu roku zaledwie kilka lub kilkanaście takich ogniskowych punktów naliczyćby można.

Skoro więc jest już fundusz na natychmiastowe wybijanie bydła zarażonego i podejrzanego, i gdy spodziewać się można, iż właściciele bydła niezwłocznie będą zawiadamiać o okazaniu się księgosuszu, do czego pobudzać ich powinien własny interes; za rzecz pewną godzi się przyjąć, iż na rok więcéj nie wypadnie poświęcić niż 300 sztuk bydła, licząc nawet, że zaraza pojawi się w 15 miejscach i że tam przecięciowo po 20 sztuk wybić wypadnie.

Obliczając wszystkie te sztuki po najwyższéj cenie, tojest po 35 rs. sztukę bydła, wypadnie kwota na wynagrodzenie za wybite bydła, rs. 10,500; dodając do tego 1,500 rs. na koszta oczyszczenia i zjazdów, wypadnie summa rs. 12,000. Że zaś ze składki po jednéj tylko kopiejce od 1,300,000 ogółu bydła krajowego, wypada kwota 13,000 rs.: przeto na pokrycie wydat-

ków na uśmierzenie księgosuszu na przyszłość nie powinnaby składka przenosić *jednéj kopiejki*; a to uciążliwém być nie może, nawet dla najuboższych właścicieli bydła i włościan.

Jeżeli obok tego weźmie się na uwagę, iż są lata, w których całkiem księgosusz nie okazuje się, jak to miało miejsce w r. 1842 i 1843, lub też dotyka bardzo małą ilość sztuk, czego przykładem były lata 1840 i 1841: można miéć niepłonną nadzieję, iż wskazana postanowieniem Rady Administr. składka po 1 kop. na fundusz zapasowy, będzie wystarczającą do zaspokojenia wydatków, a może newet potrzeby przewyższającą.

Oto są kwestye, któreśmy zamierzyli rozważyć z powodu nowo zaprowadzonych środków zaradczych przeciw księgosuszowi. Wielololetne zajmowanie się tym przedmiotem i sposobność czerpania z najlepszych źródeł wiadomości dotyczących księgosuszu w kraju naszym w ostatnich dwudziestu latach, mogą być niejako rękojmią, że uzasadnione są, jako z praktycznego poglądu wyprowadzone, twierdzenia nasze, i że nowo-zaprowadzone środki prawdziwy przyniosą pożytek krajowi, zwłaszcza, iż członkowie komitetów wybranych do przedsiębrania środków przeciw księgosuszowi, gorliwością swoją nie omieszkają bez wątpienia przyczynić się tak do wytępienia zarazy, jako też do udokładnienia rozporządzeń, trafnemi wnioskami, na teraźniejszém doświadczeniu opartemi.

Tymczasem pozwalamy sobie upraszać tak członków komitetów, jako też wszystkich obywateli, a głównie XX. proboszczów i duchownych wszelkich wyznań, aby się starali oświecić włościan kraju tutejszego i innych małych posiadaczy, będących zarazem właścicielami bydła: że przy zaprowadzeniu nowych środków miano tylko na względzie dobro ogółu; że bynajmniéj nie idzie o ustanowienie nowego na nich podatku przez obłożenie bydła taxą; nakoniec, że spisywanie ich inwentarzy przedsiębierze się tylko dlatego, aby na pokrycie wydatków wyłożonych przy uśmierzaniu księgosuszu, rozpisywać składkę, która za rok 1856 dojść może do kilku lub kilkunastu kopiejek od sztuki bydła, lecz w następnych ograniczy się do jednéj kopiejki, lub mniéj jeszcze wyniesie.

Kończąc tę rzecz niepodobna nam nie uznać istotnéj za sługi tych osób, które, pomimo zawad, jakie od wielu lat stawiała sama natura przedmiotu i niepraktykowane dotąd w kraju naszym środki, zdołały takowe w maju 1856 r. do skutku doprowadzić.

Dr. Med. *Kochański*, Czł. Rady Lek. Król. Pols.

DOM

CESARSKI ROSSYJSKI.

Jego Cesarska Mość, Najjaśniejszy ALEXANDER MIKOŁAJEWICZ, Cesarz Wszech Rossyi Król Polski, urodził się dnia 17 (29) Kwietnia 1818 roku, wstąpił na Tron dnia 19 Lutego (3 Marca) 1855 roku.

Jéj Cesarska Mość Najjaśniejsza Cesarzowa i Królowa MARYA ALEXANDRÓWNA, urodzona 27 Lipca (8 Sierpnia) 1824 roku.

Jéj Cesarska Mość owdowiała Najjaśniejsza Cesarzowa i Królowa ALEXANDRA FEDORÓWNA, urodzona 1 (13) Lipca 1798 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Cesarzewicz Następca Tronu i Wielki Xiążę MIKOŁAJ ALEXANDROWICZ, urodzony 8 (20) Września 1843 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę ALEXANDER ALEXANDROWICZ, urodzony 26 Lutego (10) Marca 1845 r.

Jego Cesarska Wysokość Wielki Xiążę WŁODZIMIERZ ALEXANDROWICZ, urodzony 10 (22) Kwietnia 1847 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę ALEXY ALEXANDROWICZ, urodzony 2 (14) Stycznia 1850 roku.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężniczka MARYA ALEXANDRÓWNA, urodzona 5 (17) Października 1853 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę KONSTANTYN MIKOŁAJEWICZ, urodzony 9 (21) Września 1827 roku.

Jego Małżonka, Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna ALEXANDRA JÓZEFÓWNA, urodzona 26 Czerwca (8 Lipca) 1830 roku.

Dzieci Ich: Syn: Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę MIKOŁAJ KONSTANTYNOWICZ, urodzony 2 (14) Lutego 1850 r.

Córki: Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężniczka OLGA KONSTANTYNÓWNA, urodzona 22 Sierpnia (3 Września) 1851 r.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężniczka WIARA KONSTANTYNÓWNA, urodzona 4 (16) Lutego 1854 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę Mikołaj Mikołajewicz, urodzony 27 Lipca (8 Sierpnia) 1831 roku.

Jego Małżonka: Jéj Cesarska Wysokość Wielka Xiężna Alexandra Piotrówna, urodzona dnia 21 Maja (2 Czerwca) 1838 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę Michał Mikołajewicz, urodzony 13 (25) Października 1832 roku.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Helena Pawłówna, urodzona 28 Grudnia 1806 (9 Stycznia 1807) roku.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Marya Mikołajewna, urodzona 6 (18) Sierpnia 1819 roku; Wdowa po Jego Cesarskiej Wysokości Xięciu Maxymilianie Leuchtenbergskim.

Ich Dzieci: Synowie, Xiążęta Romanowscy: Jego Cesarska Wysokość Xiążę Mikołaj Maxymilianowicz, urodzony 23 Lipca (4 Sierpnia) 1843 roku; Jego Cesarska Wysokość Xiążę Eugeniusz Maxymilianowicz, urodzony 27 Stycznia (8 Lutego) 1847 roku; Jego Cesarska Wysokość Xiążę Sergiusz Maxymilianowicz, urodzony 8 (20) Grudnia 1849 roku; Jego Cesarska Wysokość Xiążę Jerzy Maxymilianowicz, urodzony dnia 17 (29) Lutego 1852 roku. *Córki, Xiężniczki Romanowskie:* Jéj Cesarska Wysokość Xiężniczka Marya Maxymilianówna, urodzona 4 (16) Października 1841 roku, i Jej Cesarska Wysokość Xiężniczka Eugenia Maxymilianówna, urodzona 20 Marca (1 Kwietnia) 1845 roku.

Jej Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Olga Mikołajewna, urodzona 30 Sierpnia (11 Września) 1822 roku, Małżonka Jego Królewskiej Wysokości Xięcia Następcy Tronu Wirtembergskiego Karola Fryderyka Alexandra.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Katarzyna Michałówna, urodzona 16 (28) Sierpnia 1827 roku, Małżonka Wielkiego Xięcia Meklenburg-Strelickiego Jerzego.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Marya Pawłówna, urodzona 4 (16) Lutego 1786 roku, Małżonka Wielkiego Xięcia Sasko-Wejmarskiego Karola Fryderyka.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Anna Pawłówna, urodzona 7 (19) Stycznia 1795 roku, Wdowa po Królu Niderlandzkim Wilhelmie II.

WYKAZ GENEALOGICZNO-STATYSTYCZNY WSZYSTKICH PAŃSTW EUROPY.

ANGLIA (wyznanie Anglikańskie).

Dynastya *Brunszwik-Lueneburg*, rezydencya Londyn, 2,361,640 mieszkańców w r. 1851. Rozległość 5,701 mil kw., ludność 27,621,862.

Królowa *Wiktorya I*, urodzona 24 maja 1819 r., objęła rządy dnia 20 czerwca 1837 r. Małżonek: *Albert*, książę Sasko-Koburg-Gota, urodzony 26 sierpnia 1819. Następca tronu: *Albert-Edward*, książę Walii, urodzony 9 listopada 1841.

ANHALT-BERNBURG (wyz. Ewangelickie).

Dynastya *Askania*, rezydencya Ballenstaedt, miasto stoł. Bernburg, 8,000 mieszkańców. Rozległość 16 mil kw., ludność 52,641.

Książę *Alexander-Karol*, urodzony 2 marca 1805; małżonka: *Fryderyka*, księżniczka z Szlezwik-Holsztein-Gluecksberg, urodzona 9 października 1811.

ANHALT-DESSAU (wyz. Ewang.).

Rezydencya Dessau, 10,600 mieszk. Roz. 16 mil kw., lud. 83,000.

Książę *Leopold-Fryderyk*, urodzony 1 paździer. 1794; objął rządy 9 sierpnia 1817, owdowiał 1 stycznia 1850. Następca tronu: *Leopold-Fryderyk*, urodzony 29 kwietnia 1831.

ANHALT-DESSAU-KÖTHEN (wyz. Refor.).

Rezydencya Koethen, 6,000 mieszkańców. Rozległość 15 mil kw., ludność 43,000.

Panujący książę Anhalt-Dessau (patrz wyżéj).

AUSTRYA (wyz. Katolickie).

Dynastya *Habsburg-Lotaryńska*, stolica Wiedeń, 478,000 mieszk. z przedmieściami w r. 1851. Roz. 12,120 mil kw., ludność 39,411,309.

Cesarz *Franciszek-Józef I*, urodzony 18 sierpnia 1830, objął rządy 2 grudnia 1848; małżonka *Elżbieta*, księżniczka bawarska, urodzona 24 grudnia 1837.

BADEN (wyz. Ewang.).

Dynastya *Zaechringen*, rezydencya Karlsruhe, 24,000 mieszkańców. Rozległość 278 mil kw., ludność 1,356,943.

Wielki-Książę *Fryderyk-Wilhelm*, urodzony 9 września 1826, objął rządy 24 kwietnia 1852, jako regent ogłosił się Wielkim Księciem dnia 5 września 1856.

BAWARYA (wyz. Kat.).

Dynastya *Wittelsbach*, rezydencya Monachium, 106,776 mieszkańców w r. 1849. Rozległość 1,304 mil. kw., ludność 4,559,452.

Król *Maxymilian II*, urodzony 28 listopada 1811; małżonka *Marya*, córka księcia Wilhelma Pruskiego, urodzona 15 paździer. 1825. Następca tronu *Ludwik Otto*, urodzony 25 sierpnia 1845.

BELGIA (król wyz. Ewang.).

Dynastya *Sasko-Koburg*, rezydencya Bruxella, 210,000 mieszkańców. Rozległość 536 mil k., ludność 4,548,507.

Król *Leopold I*, urodzony 16 grudnia 1790, obrany królem Belgów 4 czerwca, objął rządy 21 lipca 1831, owdowiał 11 października 1850. Następca tronu *Leopold*, książę Brabantu, urodzony 9 kwietnia 1835.

BRUNSZWIK-WOLFENBUETEL (wyz. Ewang.).

Dynastya *Welf-Este*, rezydencya Brunszwik, 40,000 mieszkańców. Rozległość 72 mil kw., ludność 271,608.

Książę *Wilhelm*, urodzony 25 kwietnia 1806, objął rządy po swym bracie Karolu 25 kwietnia 1831.

DANIA (wyz. Ewang.).

Dynastya *Oldenburg*, rezydencya Kopenhaga, 129,695 mieszkańców w r. 1850. Rozległość 2,847 mil kw., ludność 2,296,597.

Król *Fryderyk VII*, urodzony 6 października 1808; objął rządy 20 stycznia 1848; małżonka druga *Karolina*, księżniczka Meklenburg-Strelitz, urodzona 10 stycznia 1821, rozwiedziona 1846. Następca tronu książę *Chrystyan* z Szlezwig-Holsztyn-Sonderburg-Gluecksberg, urodzony 8 kwietnia 1818.

FRANCYA (wyz. Katol.).

Dynastya *Bonaparte*, rezydencya Paryż, 1,178,262 miesz. w r. 1856, nie licząc w to okręgów miast. Rozległość 9,748 mil. kwad., ludność 35,681,628.

Cesarz *Napoleon III*, urodz. 20 kwietnia 1808, ogłoszony cesarzem 2 grudnia 1852; zaślubiony dnia 29 stycznia 1853 z *Eugenią-Maryą* de Guzman, hrabianką Teba, urodzoną 5 maja 1826.

Następca tronu *Napoleon-Eugeniusz*, ur. 16 marca 1856 r.

GRECYA (król wyz. Katol.).

Dynastya *Bawarsko-Wittellsbach*, rezydencya Ateny, 30,600 miesz. Rozl. 717 mil kw., ludność 1,142,227.

Król *Otto I*, urodzony 1 czerwca 1815; objął rządy 6 lutego 1833; małżonka *Amalia*, księżniczka Oldenburgska, urodz. 21 grudnia 1818.

HANOWER (wyz. Ewang.).

Dynastya *Brunszwik-Lueneburg*, rezydencya Hanower, 42,000 miesz. w r. 1847. Rozl. 698 mil kw., ludność 1,819,253.

Król *Jerzy V*, urodz. 27 maja 1819, objął rządy 18 listopada 1851; małżonka *Marya*, księżniczka Sasko-Altenburgska, urodzona 14 kwietnia 1818. Następca tronu *Ernest-August*, urodzony 21 września 1845.

HESSEN-DARMSTADT (wyz. Ewang.).

Dynastya *Rothenburg*, rezydencya Darmstadt, 30,000 mieszkańców w r. 1847. Rozl. 153 mil kw., ludność 854,314.

Wielki-Książę *Ludwik III*, ur. 9 czerwca 1806, objął rządy 16 czer. 1848; małżonka *Matylda*, królewna Bawarska, urodz. 30 sierp. 1813. Następca tronu *Karol*, urodz. 23 kwiet. 1809, brat Wielkiego-Księcia.

HESSEN-HOMBURG (wyz. Reformowane).

Rezydencya Homburg, 8,800 mieszkańców. Rozległość 5 mil kw., ludność 24,921.

Landgraf *Ferdynand*, ur. 26 kwiet. 1783; objął rząd 8 wrześ. 1848.

HESSEN-KASSEL (wyz. Refor.).

Dynastya *Brabant*, rezydencya Kassel, 31,000 mieszk. Rozl. 209 mil kw., ludność 755,350.

Elektor *Fryderyk-Wilhelm I*, ur. 20 sierpnia 1802, współrejent od r. 1831, wstąpił na tron 20 listop. 1847; małżonka *Gertruda*, księżna *Hanau*, hrabina Szaumburg, urodzona 18 maja 1806.

HISZPANIA (wyz. Katol.).

Dynastya *Bourbon*, rezydencya Madryt, 250,000 miesz. Rozl. 8,598 mil kw., ludność 15,000,000.

Królowa *Izabella II*, ur. 10 paźdz. 1830, objęła rządy 29 września 1833; małżonek *Franciszek* d'Assini, infant Hiszpanii, były książę Kadyxu, ur. 13 maja 1822.

LIECHTENSTEIN (wyz. Katol.).

Rezydencya *Wiedeń*, miasto stołeczne Wadutz, 680 mieszkańców. Rozl. $2\frac{1}{3}$ mil kw., ludność 7,000.

Książę *Aloizy*, urodz. 26 maja 1796, objął rządy 20 kwietnia 1836; małżonka *Franciszka*, hrabina *Kińska*, ur. 8 sierpnia 1813. Następca tronu *Jan*, urodz. 5 października 1840.

LIPPE-DETMOLD (wyz. Refor.).

Rezydencya *Detmold*, 6,000 mieszkańców. Rozległość 20 mil. kw., ludność 108,000.

Książę *Leopold*, ur. 1 września 1821, objął rządy 1 stycznia 1851, zaślubiony 17 kwietnia 1852 z księżniczką *Elżbietą*, z Szwarcburg-Rudolsztadt, urodzoną 1 października 1833.

LIPPE-SZAUMBURG (wyz. Refor.).

Rezydencya *Buckeburg*, 4,200 miesz. Roz. 9¾ mil kw., lud. 30,226.

Książę *Jerzy-Wilhelm*, ur. 30 grudnia 1784, objął rządy 13 lutego 1787; małżonka *Ida-Karolina*, księżniczka Waldeck, urodz. 26 września 1796. Następca tronu *Adolf-Jerzy*, urodzony 1 sierpnia 1817.

MEKLEMBURG-SZWERIN (wyz. Ewang.).

Dynastya *Obotrycka*, rezydencya Ludwigslust, miasto stoł. Szwerin, 16,000 mieszk. Roz. 228 mil kw., ludność 538,997.

Wielki-Książę *Fryderyk-Franciszek*, ur. 27 lutego 1823, objął rządy 7 marca 1842; zaślubiony 3 listop. 1849 z *Augustą* księżniczką z Reus-Schleiz, urodz. 26 maja 1822. Następca tronu *Fryderyk Franciszek*, urodzony 19 marca 1851.

MEKLEMBURG-STRELITZ (wyz. Ewang.).

Późniejszy szczep dynastyi *Obotryckiéj*, rezydencya Neu-Strelitz, 5,800 mieszk. Rozl. 36 mil kw., ludność 99,628.

Wielki książę *Jerzy-Fryderyk*, urodz. 12 sierpnia 1779, objął rządy 6 listopada 1816; małżonka *Marya*, landhrabianka Hessen-Kassel, urodzona 21 stycznia 1796. Następca tronu *Fryderyk*, urodzony 17 października 1819.

MODENA (wyz. Katol.).

Dynastya *Esteńska*, rezydencya Modena, 27,000 miesz. Rozl. 110 mil. kw., ludność 606,139.

Książę *Franciszek V*, ur. 1 czerwca 1819, objął rządy 21 stycznia 1846; małżonka *Adelgunda*, królewna Bawarska, ur. 19 marca 1823.

NASSAU (wyz. Ewang.).

Dynastya *Walram*, rezydencya Biberich, miasto stoł. Wiesbaden, 28,000 miesz. Rozl. 85 mil kw., ludność 428,819.

Książę *Adolf*, ur. 24 lipca 1817, objął rządy 20 sierpnia 1839; zaślubiony w małżeństwie drugiém 23 kwietnia 1851 z *Adelaidą*, księżniczką Anhalt-Dessau, urodz. 25 grudnia 1833. Następca tronu *Wilhelm-Alexander*, ur. 22 kwietnia 1852.

NEAPOL I SYCYLIA (wyz. Katol.).

Dynastya *Bourbon*, miasto stołeczne Neapol, 450,000 mieszkańców. Rozl. 2,033 mil. kw., ludność 9,051,747.

Król *Ferdynand II*, ur. 12 stycznia 1810, objął rządy 8 listop. 1830; małżonka (2-ga żona) *Teressa*, córka zmarłego arcyksięcia austryackiego

Karola, ur. 31 lipca 1816. Następca tronu *Franciszek*, książę Kalabryi, urodzony 16 stycznia 1836.

NIDERLANDY (wyz. Refor.).

Dynastya *Nassau-Orania*, rezydencya Haaga, miasto stoł. Amsterdam, 230,000 miesz. Rozl. 640 mil kw., ludność 3,433,372.

Król i Wielki Książę Luxemburgu, *Wilhelm III*, ur. 19 lutego 1817, objął rządy 12 maja 1849; małżonka *Zofia*, królewna Wirtembergska, ur. 17 czerwca 1818. Następca tronu *Wilhelm*, ur. 4 września 1840.

OLDENBURG (wyz. Ewang.).

Dynastya *Holstein-Gottorp*, rezydencya Ploen, miasto stoł. Oldenburg, 6,000 miesz. Rozl. 116 mil kw., ludność 258,149.

Wielki Książę *Piotr*, ur. 8 lipca 1827; zaślubiony 10 lutego 1852 z *Elżbietą* Sasko-Altenburską, urodz. 26 marca 1826. Następca tronu *Fryderyk-August*, ur. 16 listopada 1852.

PAŃSTWO PAPIEZKIE.

Miasto stoł. Rzym, 172,382 mieszk. w r. 1851. Rozl. 748 mil kw., ludność 3,006,771.

Papież *Pius IX* (przedtém *Jan-Marya*, hrabia Mastai-Feretti), urodzony 13 maja 1792, objął rządy 21 czerwca 1846.

PARMA I PLACENCYA (wyz. Katol.).

Dynastya *Bourbon*, miasto stoł. Parma, 30,000 mieszk. Rozległość 113 mil kw., ludność 508,784.

Książę *Robert*, ur. 9 lipca 1848, objął rządy 27 marca 1854 pod opiekuństwem swéj matki, księżniczki *Louisy* Bourbon, córki ś. p. księcia Ferdynanda d'Artois, księcia de Berry, ur. 12 września 1819, owdowiałéj po księciu Karolu III, 27 marca 1854.

PORTUGALIA (wyz. Katol.).

Dynastya *Braganzos*, miasto stoł. Lizbona, 280,000 mieszkańców. Rozl. 1,713 mil kw., ludność 3,471,203.

Król *Don Pedro V*, ur. 16 września 1837, pod opiekuństwem ojca swego króla Portugalii *Ferdynanda*, księcia Sasko-Koburg-Gotha-Kohary, ur. 29 października 1816.

PRUSY (wyz. Ewang.).

Dynastya *Hohenzolern*, miasto stoł. Berlin, 420,000 miesz. w r. 1851. Rozl. 5,104 mil kw., ludność 16,935,470.

Król *Fryderyk-Wilhelm IV*, ur. 15 paźdz. 1795, objął rządy 7 czer. 1840; małżonka *Elżbieta*, królewna Bawarska, ur. 31 listop. 1801.

REIS-GREITZ (wyz. Ewang.).

Miasto stoł. Greitz, 8,000 miesz. Roz. 7 mil kw., ludność 35,159.

Książę *Henryk XX*, ur. 29 czerwca 1794, objął rządy 31 październ. 1836; małżonka *Karolina*, księżniczka z Hessen-Homburg, ur. 19 marca 1819. Następca tronu *Henryk XXII*, ur. 28 marca 1846.

REIS-SCHLEITZ (wyz. Ewang.).

Miasto stoł. Schleitz, 5,000 mieszkańców. Rozległość 21 mil kw., ludność 79,824.

Książę *Henryk LXVII*, ur. 20 paźdz. 1789, objął rządy 19 czerwca 1854; małżonka *Adelajda*, księżniczka Reuss-Ebersdorf, ur. 28 maja 1800. Następca *Henryk XIV*, ur. 28 maja 1832.

ROSSYA (patrz str. 226).

SAKSONIA (król wyz. Katol.).

Szczep *Albertyński*, miasto stoł. Drezno, 99,169 miesz. w r. 1850. Rozl. 272 mil kw., ludność 1,987,832.

Król *Jan*, ur. 12 grudnia 1801, objął rządy 9 sierpnia 1854; małżonka *Amalia-Augusta*, królewna Bawarska, urodz. 13 listopada 1801. Następca tronu *Fryderyk-Albert*, ur. 23 kwietnia 1828.

SARDYNIA (wyz. Katol.).

Dynastya *Sabaudzko-Karyniańska*, rezydencya Turyn, 122,000 mieszkańców. Rozl. 1,376 mil kw., ludność 4,916,084.

Król *Wiktor-Emanuel II*, ur. 14 marca 1820, objął rządy 23 marca 1849. Następca tronu *Humbert*, urodz. 14 marca 1844.

SASKO-WEIMAR-EISENACH (wyz. Ewang.).

Szczep *Ernestyński*, rezydencya Weimar, 12,000 mieszk. Rozl. 67 mil kw., ludność 262,524.

Wielki-Książę *Karol-Alexander*, ur. 24 czerwca 1818, objął rządy 8 lipca 1853; zaślubiony 8 paźdz. 1842 z *Zofią*, księżniczką Niderlandzką. Następca Wielkiego-Księcia *Karol-August*, ur. 31 lipca 1844.

SASKO-ALTENBURG (wyz. Ewang.).

Szczep *Ernestyński*, miasto stoł. Altenburg, 12,000 miesz. Roz. 14 mil kw., ludność 132,233.

Książę *Ernest*, ur. 16 września 1826, objął rządy 3 sierpnia 1853; zaślubiony 28 kwietnia 1853 z *Agnieszką*, córką księcia Leopolda-Fryderyka Anhalt-Dessau, ur. 24 czerwca 1824.

SASKO-KOBURG-GOTHA (wyz. Ewang.).

Szczep *Ernestyński*, rezydencya Gotha, miasto stoł. Koburg, 9,000 mieszk. Rozl. 37½ mil kw., ludność 150,412.

Książę *Ernest II*, ur. 21 czerwca 1818, objął rządy 29 stycz. 1844; małżonka *Alexandra*, księżniczka Badeńska, ur. 6 grudnia 1820.

SASKO-MEININGEN (wyz. Ewang.).

Szczep *Ernestyński*, rezydencya Meiningen, 5,000 miesz. Roz. 45½ mil kw., ludność 166,364.

Książę *Bernard-Eryk*, ur. 17 grudnia 1800, objął rządy 17 grudnia 1821; małżonka *Marya*, księżniczka Heska, ur. 6 września 1804. Następca tronu *Jerzy*, ur. 2 kwietnia 1826.

SZWARZBURG-RUDOLSZTADT (wyz. Ewang.).

Rezydencya Rudolsztadt, 5,000 mieszkańców. Rozległość 15½ mil kw., ludność 69,038.

Książę *Fryderyk Guenther*, urodzony 6 listopada 1793, objął rządy 28 kwietnia 1807; małżonka *Augusta*, księżniczka z Anhalt-Dessau, urodzona 18 sierpnia 1793.

SZWARZBURG-SONDERSHAUSEN (wyz. Ewang.).

Rezydencya *Sondershausen*, 5,000 mieszkańców. Rozległość 15½ mil kw., ludność 60,847.

Książę *Guenter*, urodzony 24 września 1801, objął rządy 19 sierp. 1835; małżonka (2-ga żona) *Matylda*, księżniczka Hohenlohe-Oehringen, urodzona 3 lipca 1814. Następca tronu *Guenter*, ur. 7 sierpnia 1830.

SZWECYA (wyz. Ewang.).

Dynastya *Bernadotte*, rezydencya Sztokholm, 93,070 mieszkańców w r. 1851. Rozl. 13,864 mil kw., ludność 4,750,000.

Król *Oskar I*, urodzony 4 lipca 1799, objął rządy 8 marca 1844; małżonka *Józefa-Eugenia*, księżniczka Leuchtenbergska, ur. 14 marca 1807. Następca tronu *Karol-Ludwik*, ur. 3 maja 1826.

TOSKANIA (wyz. Katol.).

Miasto stoł. Florencya, 109,635 mieszk. w r. 1851. Rozl. 405 mil kw., ludność 1,817,466.

Wielki Książę *Leopold II*, urodzony 3 października 1797, objął rządy 18 czerwca 1824; małżonka (2-ga żona) *Antonina*, królewna Sycylijska, urodzona 19 grudnia 1814. Następca tronu *Ferdynand*, urodzony 10 czerwca 1835.

TURCYA (wyz. Mahometańskie).

Dynastya *Osman*, rezydencya Konstantynopol (Stambuł), 600,000 mieszk. Rozl. 7,000 mil kw., ludność 15,620,000.

Sułtan *Abdul-Medschid-Khan*, urodz. 23 kwietnia 1823, objął rządy 2 lipca 1839. Następca tronu *Murad*, ur. 21 września 1840.

WALDEK (wyz. Ewang.).

Rezydencya Arolsen, 2,000 mieszkańców. Rozległość 21½ mil kw., ludność 59,697.

Król *Jerzy-Wiktor*, urodzony 14 stycznia 1831, nastąpił po swoim ojcu Jerzym 15 maja 1845; małżonka *Helena*, księżniczka Nassauska, urodzona 12 sierpnia 1831.

WIRTEMBERG (wyz. Ewang.).

Rezydencya Sztutgardt, 40,000 mieszk. Rozległość 354 mil kw., ludność 1,783,367.

Król *Wilhelm I*, urodzony 27 września 1781, objął rządy 30 października 1816; małżonka (2-ga żona) *Paulina*, córka zmarłego księcia Wirtembergskiego Ludwika, urodzona 4 września 1800. Następca tronu *Karol-Fryderyk*, urodzony 6 marca 1823.

OPRÓCZ TYCH ISTNIEJĄ W EUROPIE:

Szwajcarya, rzeczpospolita, rozległość 718½ mil kwad., ludność 2,395,000; dzieli się pod nazwą „Związek Szwajcarski," na 22 kantonów, z których miasta główne: Berna (Vororte) 24,600 i Lucerna 8,500 mieszkańców liczą, z kolei piérwszeństwo na sejmie (Tagsatzung) zajmując, których prezesowie natenczas tytuł „Landmann" z przyimkiem Excellencya otrzymują.

San Marino, rzeczpospolita we Włoszech, główne miasto San Marino, 5,500 mieszkańców, rozległość 1 mila kw., ludność 7,600.

Wyspy Jońskie, rzeczpospolita na morzu Jońskiém i Egejskiém, główne miasto Korfu, 15,000 mieszkańców, rozległość 47 mil kw., ludność 232,297 pod opieką Anglii.

Andora, rzeczpospolita w Pireneach, główna wieś Andora la Vrielle, 2,000 mieszkańców, rozległość 9 mil kw., ludność 17,800, oświadczona już przez Karola Wielkiego za kraj neutralny między Francyą i Hiszpanią, bywa dotychczas za takowy uważany; pod opieką Francyi.

Kraj Czarnogórców, rzeczpospolita, rozległość 25 mil kw., ludność 100,000; pod opieką Rossyi.

Lubeka, wolne miasto, rozległość 6 mil kw., ludność 54,166.

Frankfort nad Menem, wolne miasto, rozl. 1½ mil kw., lud. 77,971.

Hamburg, wolne miasto, rozległość 7 mil kw., ludność 200,690.

Brema, wolne miasto, rozległość 3 mil kw., ludność 79,047.

KRONIKA SPÓŁCZESNA.

ROK 1856.

Historya, jak olbrzymi a nieskończony potok, przelewa się przez wszystkie wieki, lata i dni; i my, ludzie dzisiejsi, jesteśmy wątkiem tego pasma, które snuć się zaczęło od początku rodu ludzkiego, i chyba z wygaśnięciem jego zakończy się. I my jesteśmy uczestnikami lub przynajmniéj świadkami wypadków, których znaczenie pojmie dopiéro potomność, gdy już one urosną, dojrzeją i rozwiną się w swojéj pełni i całkowitym objawie. Drobne napozór okoliczności i zdarzenia, brzemienne są może potężnemi następstwami, których dzisiejsze oko dostrzedz nawet nie zdoła, i sam tylko szereg ich zapisać potrafimy w kronikę, która ledwie w późniejszych wiekach podniesie się do poważnego stopnia historyi, i wielkiém światłem zabłyśnie. Kronikę więc tu tylko podajemy, obejmującą wyliczenie codziennych zdarzeń, koleją następujących po sobie, w ciągu piérwszych dziewięciu miesięcy roku 1856. Obok najważniejszych, zamieściliśmy i pomniejsze, zwłaszcza co do rzeczy miejscowych, jako obchodzących nas najbliżéj; obok szczegółów dotyczących osób panujących, którym powierzone są losy wielkich mass, obchodzące ludzkość całą, wskazane są środki ułatwiające jéj postęp, już przez pomnażanie kommunikacyj za pośrednictwem dróg żelaznych i żeglugi parowéj, już przez rozporządzenia, zakłady i instytucye przemysłowe i inne i t. p. Skazówka niniejsza, jak na raz piérwszy, jest niezupełną i ubogą; ale przynajmniéj nie opuściliśmy żadnego zdarzenia większéj wagi, a pominione lub niedokładnie wspomniane, mogą być późniéj dopełnianemi i prostowanemi.

STYCZEŃ.

4. Ważne konferencye w przedmiocie cła pobieranego przez Danią od okrętów obcych mocarstw, przepływających Sund, rozpoczęły się dzisiaj. Obecnemi byli reprezentanci dwunastu państw, a pomiędzy innemi, nadzwyczajny pełnomocnik Cesarsko-Rossyjski p. Tęgoborski. Wszelako konferencye te do końca nie przyszły i odroczone zostały.

6. Towarzysz Ministra Oświecenia narodowego, w Cesarstwie, Radca Tajny książę Wiaziemski mianowany Senatorem.

8. Ze względu na rozciągłość i wielostronność zatrudnień tych Generał-Gubernatorów w Cesarstwie, którym, prócz właściwych ich urzędom obowiązków, był tymczasowo polecony zarząd niektórych Okręgów Naukowych, Najjaśniejszy Pan uznał za stosowne zarząd Naukowych Okręgów polecić szczególnym Kuratorom, i w skutek tego uwalniając Czernihowskiego, Połtawskiego i Charkowskiego Generał-Gubernatora, Generał-Adjutanta Kokoszkina, od zarządzania Charkowskim Okręgiem Naukowym, rozkazać raczył być Kuratorem tego Okręgu Senatorowi, Radcy Tajnemu Katakazi 1-mu; zaś 24 kwietnia uwolniony Kijowski wojenny, Podolski i Wołyński Generał-Gubernator, Generał-Adjutant książę Wasilczykow, od zarządu Kijowskim Okręgiem Naukowym, a obowiązki Kuratora tegoż Okręgu powierzone Rzeczywistemu Radcy Stanu Rehbinder.

— Minister wojny w Grecyi, postanowił utworzyć 16 kolumn ruchomych, celem ścigania po całym kraju band rozbójników.

11. Pożar portugalskiego miasta Macao, w Chinach, zniszczył 2,000 domów, tojest czwartą część miasta; szkody poniesione w towarach i ruchomościach liczą na 2 miliony dolarów.

13. Nadzwyczajna Rada Administracyjna Wołoszczyzny, w Bukareszcie, pod przewodnictwem panującego księcia, przyjęła projekt prawa, ogłaszający natychmiastowe i zupełne zniesienie poddaństwa Cyganów, przez wykupienie ich z oddzielnego funduszu, bez przyniesienia szkody właścicielom Cyganów.

17. Dla zmniejszenia drożyzny w Konstantynopolu, cło wchodowe od zboża i mąki zostało na trzy miesiące zniesione.

18. Kortezy w Madrycie zatwierdziły projekt kredytu ruchomości, towarzystwo kredytowe p. Pereiry, i bank kapitalistów hiszpańskich.

19. Otwarcie na nowo posiedzeń kortezów portugalskich w Lizbonie.

21. Postanowienie ogłoszone w dzisiejszym *Monitorze*, organizujące we Francyi artyleryą gwardyi Cesarskiéj i zakładające szkołę specyalną artyleryi w Wersalu, ma na celu utworzyć korpus oficerów, ukształconych wyłącznie w tradycyach Cesarstwa. Ma to być jednym więcéj krokiem do rozwiązania szkoły politechnicznéj.

24. Zgon wice-hrabiego d'Arlincourt, jednego z najwierniejszych poddanych staréj linii Burbonów, poety i literata. Żył lat 67.

— Minister oświecenia we Francyi wydał polecenie, że młodzi ludzie pragnący uczęszczać na kursa fakultetu literatury w Paryżu, obowiązani są uzyskać poprzednio pozwolenie na piśmie.

— Suluk czyli Faustyn I cesarz Haityjski, pobity na głowę przez Dominikańczyków pod Savana-lagra.

31. Otwarcie parlamentu angielskiego, który osobiście zagaiła Jéj Królewska Mość. W mowie tronowéj wynurzyła nadzieję zawarcia pokoju, na zasadzie propozycyj ułożonych za pośrednictwem Austryi.

LUTY.

1. O godzinie 10 rano, z powszechnym i szczerym żalem, po długiéj i ciężkiéj chorobie, zakończył pełen sławy żywot, strawiony na usługach Monarchy i ojczyzny, JO. Xiążę Warszawski Hrabia Paskiewicz Erywański, Generał-Feldmarszałek, Głównodowodzący Armią Czynną, Namiestnik Królestwa Polskiego. W dniu 8 przeprowadzono zwłoki ś. p. JO. Xięcia z kaplicy Zamkowéj do katedry Prawosławnéj Św. Trójcy, a następnego dnia przewieziono je do dóbr Dostojnego Zmarłego Iwanowskie-Sioło (dawniéj Demblin), dla złożenia w grobie familijnym.

— Najwyższym Rozkazem Członek Rady Państwa, Generał-Adjutant, Generał-Artyleryi, Xiążę Michał Gorczakow 1-szy, mianowany Głównodowodzącym Armiami Zachodnią i Środkową, oraz Namiestnikiem Królestwa Polskiego.

2. Królestwo Audh (Oude) w Indyach, zostało wcieloném do posiadłości angielsko-indyjskich. Generał Outram mianowany nadkommissarzem do téj czynności.

4. Sułtan znajdował się w Konstantynopolu na balach maskowych, wydanych przez posłów: angielskiego, lorda Redcliffe, i francuzkiego, Thouvenel.

5. Zdecydowano w Rzymie założenie obserwatoryum magnetycznego w Ankonie.

6. Zaślubiny Jego Cesarskiéj Wysokości Wielkiego Xięcia Mikołaja Mikołajewicza z Wielką Xiężniczką Alexandrą Piotrówną (Alexandrą księżniczką Oldenburgską, córką Jego Wysokości Xięcia Piotra Oldenburgskiego).

6. Generał-Major baron Ikskul mianowany Członkiem Rady Administracyjnéj Królestwa Polskiego.

7. Prolongacya traktatu extradycyi między Francyą i Austryą.

— Król szwedzki mianował Xięcia Następcę Tronu wice-królem Norwegii.

8. Zdecydowano koléj żelazną z Wiednia do Monachium, przez Salzburg.

10. Wielka bitwa między Nepolezami i Tybetanami, która ukończyła się ciężką klęską ostatnich. Musieli oni przyjąć narzucone im warunki pokoju.

12. *Monitor* paryzki ogłosił postanowienie w przedmiocie rozdzielenia 140,000 spisowych klassy 1856 roku po rozmaitych korpusach.

13. JO. Xiążę Michał Gorczakow, Generał-Adjutant, Namiestnik Królestwa Polskiego, przybył z Petersburga do Warszawy.

14. Traktat handlu i żeglugi między Toskanią i Neapolem, przedłużony na rok jeden, tojest bieżący.

18. Zgon księcia Norfolk, zajmującego po książętach krwi piérwsze miejsce między książętami angielskiemi, dziedzicznego marszałka. Żył lat 65. Tytuł zmarłego księcia przechodzi na jego najstarszego syna hrabiego Arundel i Surrey, katolika.

— Izba reprezentantów w Belgii uchwaliła uposażenie roczne drugiego syna Jego Królewskiéj Mości, hrabiego Flandryi, w summie 180,000 franków.

20. Rozpoczęły się posiedzenia stanów wirtembergskich w Sztutgardzie; odroczone na czas nieograniczony 10 marca.

21. Postanowieniem Sułtana tureckiego, chrześcianie jego poddani, porównani zostali zupełnie w prawach cywilnych z muzułmanami; ulegać będą służbie wojskowéj na równi z nimi, z prawem atoli dawania za siebie zastępców. Duchowieństwo chrześciańskie otrzymywać będzie stałą płacę, a dobra jego zarządzane będą przez współwyznawców. Sądy będą połączone: chrześciańsko-mahometańskie. Szkoły zupełnie wolne, ale pod nadzorem kommissyj mieszanych. Chrześcianie mogą być przyjmowani do wszystkich urzędów publicznych, nabywać i przedawać dobra nieruchome, mieć zupełną wolność wyznania.

22. Okropny uragan powstał nad Konstantynopolem: powywracał odwieczne cyprysy na cmentarzach, porozwalał minarety i wielką liczbę kominów; wiele okrętów rozbiło się na Bosforze, mnóstwo innych poniosło ważne uszkodzenia.

25. Otwarcie w Paryżu konferencyj w przedmiocie sprawy Wschodniéj. Członkami konferencyi wyznaczeni: ze strony Rossyi, hrabia Alexy Orłow, Generał-Adjutant, Generał Jazdy, Członek Rady Państwa, i Filip baron Brunnow, Radca Tajny, poseł nadzwyczajny przy Związku Niemieckim; ze strony Austryi: Karol-Ferdynand hrabia Buol-Schauenstein, minister Dworu Cesarskiego i Spraw zagranicznych, prezes Komitetu ministrów, i Alexander baron Hübner, nadzwyczajny poseł i pełnomocny minister przy dworze francuzkim; ze strony Anglii: Jerzy-Wilhelm lord Clarendon, minister Spraw zagranicznych, i lord Henryk Cowley, poseł angielski w Paryżu; ze strony Francyi: hrabia Alexander Colonna Walewski, senator, minister spraw zagranicznych, i baron Franciszek-Adolf Bourqueney, poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny przy dworze austryackim; ze strony króla sardyńskiego: Kamill Benso-Cavour, prezes Rady ministrów, minister skarbu, i Salvator de Villamarina, poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny przy dworze francuzkim; ze strony Turcyi: Mohammed-Emin Aali-pasza, wielki wezyr, i Mehemed-Dżemil-Bey, poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny przy dworze francuzkim.

27. Srebrne wesele Cesarza austryackiego (abdyk.) Ferdynanda i Cesarzowéj Maryi-Anny, w Pradze.

27. Sąd królewski w Kopenhadze uznał wszystkich oskarżonych ministrów duńskich z gabinetu Oersted, niewinnemi.

29. Najjaśniejszy Pan uznać raczył za potrzebne zwinąć posady Generał-Gubernatorów w guberniach: Czernihowskiéj, Połtawskiéj i Charkowskiéj, tudzież Witebskiéj, Mohilewskiéj i Smoleńskiéj; zaś gubernią Mińską wyjąć z pod zawiadywania Generał-Gubernatora.

— Dyplomami Cesarskiemi do szlachty Inflanckiéj, Kurlandzkiéj, Estlandzkiéj i Ezelskiéj, zatwierdzone zostały wszystkie jéj dawne prawa, zwyczaje, instytucye, prerogatywy i przywileje, na téj saméj zasadzie, na jakiéj ona obecnie z takowych korzysta.

MARZEC.

3. Otwarcie posiedzeń prawodawczych we Francyi, zagajone mową Cesarza Napoleona III, w duchu pojednawczym, i rokujące zawarcie pokoju.

4. Najwyższym Reskryptem objawione Generał-Adjutantowi hr. Wincentemu Krasińskiemu Monarsze zadowolenie i wdzięczność za gorliwe wypełnianie obowiązków, w czasie zarządu Służbą Cywilną w Królestwie.

5. Pożar teatru Covent-Garden w Londynie, podczas balu maskowego. Zniszczony teraz do szczętu ten gmach, był odbudowany w r. 1809 po pożarze. Koszta odbudowania wynosiły 115,000 funt. sterl.

9. Druga izba stanów bawarskich zatwierdziła budowę kolei żelaznéj z Monachium do Salzburga kosztem skarbu: co ma wynosić 12 milionów zł.

11. Najwyżéj ustanowiony w Kijowie nowy letni jarmark, mający trwać od 15 czerwca po 1 lipca, połączywszy z nim i naznaczony tamże właściwie dla handlu wełną takiż jarmark od 15 sierpnia po 1 września. Z tego powodu zmieniono, dla większéj dogodności, termina dotychczasowych jarmarków w Berdyczewie (Onufriewskiego), i w Bałcie (Św. Trójcy), naznaczając piérwszemu termin zamiast 12 czerwca, od 5—12 czerwca, a dla drugiego, zamiast niestałego, stały termin od 25 maja po 1 czerwca.

16. Cesarzowa Francuzów powiła szczęśliwie dziecię płci męzkiéj. Dano mu imię: Napoleon-Eugeniusz-Ludwik-Jan-Józef. Papież z królową szwedzką byli rodzicami chrzestnemi przez zastępców.

18. Król belgijski przybył do Windsor, i był obecnym konfirmacyi córki królowéj angielskiéj Wiktoryi, księżniczki Wiktoryi. Wyjechał napowrót do Belgii 29 tegoż miesiąca.

— Odbyło się posiedzenie konferencyi paryzkiéj, na którém po raz piérwszy byli obecnemi pełnomocnicy pruscy: baron Manteufel, prezes Rady ministrów, i hrabia Hatzfeldt.

— Cesarz Francuzów, z powodu przyjścia na świat Następcy Tronu, udzielił rozmaite łaski: 803 przestępców niepolitycznych, osadzonych na galerach i w rozmaitych więzieniach, i 669 aresztowanych żołnierzy, otrzymało ułaskawienie; wielu niezamożnym osobom, skazanym na kary pieniężne, takowe w zupełności darowano; pozwolono powrotu do Francyi wszystkim wygnańcom, którzy uznają rząd teraźniejszy.

— Zgon Henryka Pottinger, na wyspie Malcie. Był gubernatorem przylądka Dobréj-Nadziei, a potém gubernatorem i dowódzcą wojska w prezydencyi Madras, w Indyach do r. 1854. Żył lat 66.

20. Najwyżéj zatwierdzona zmiana formy ubioru urzędników zarządu cywilnego w Cesarstwie, i mundurów na pół-kaftany.

— Uwolniony od służby Dyrektor Główny, Prezydujący w Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych, w Królestwie, Generał-Lejtnant Wikiński.

20. Rzeczywisty Radca Stanu Muchanow, Kurator Okręgu Naukowego Warszawskiego, posunięty za odznaczenie się w służbie do rangi Radcy Tajnego, i mianowany Dyrektorem Głównym Prezydującym w Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych, przy zachowaniu poprzednich obowiązków.

21. Najjaśniejszy Cesarz w towarzystwie Ich Cesarskich Wysokości Wielkich Xiążąt Konstantego, Mikołaja i Michała Mikołajewiczów, raczył udać się z Petersburga do Finlandyi; 23 przybył do Helsingfors, a po zwiedzeniu wszystkich zakładów tego miasta, równie jak Sweaborga i Abo, dnia 27 wyjechał z tego ostatniego miasta do Petersburga.

27. Najjaśniejszy Pan, w ojcowskiéj troskliwości swojéj o położenie ubogich w Królestwie Polskiém, którzy przy powszechnym nieurodzaju i przy nadzwyczajnéj drożyznie artykułów żywności, więcéj niż kiedykolwiek potrzebują wsparcia, Najłaskawiéj przeznaczyć raczył oddzielne summy na rozszerzenie działań Towarzystwa Dobroczynności i innych zakładów, których obowiązkiem jest nieść pomoc ubogim i chorym.

29. Generał-Major hrabia Oppermann 2-gi mianowany p. o. Gubernatora Cywilnego gubernii Radomskiéj.

30. Pokój podpisany w Paryżu. Konferencye zaczęte 25 lutego, a zakończone 30 marca, trwały 35 dni; odbyły 18 wielkich posiedzeń, a 5 mniejszych, zwanych redakcyjnemi; piérwsze były: dnia 25 i 28 lutego, tudzież 1, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 18, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29 i 30 marca; konferencye redakcyjne odbywały się dnia: 15, 17, 19, 20 i 24 marca. Po podpisaniu traktatu pokoju, pełnomocnicy ponowili sobie nawzajem przysięgę zachowania najzupełniejszéj tajemnicy względem warunków traktatu, aż do czasu wymiany ratyfikacyj i urzędowego ogłoszenia textu.

Główniejsze warunki powyższego traktatu pokoju i przyjaźni są następujące: Terrytorya zdobyte lub w czasie wojny zajęte, wzajemnie opuszczone zostaną. Najjaśniejszy Cesarz Wszech Rossyj zobowiązuje się zwrócić Sułtanowi miasto i cytadellę Kars, równie jak inne części terrytoryum Ottomańskiego, w którego posiadaniu znajdują się wojska rossyjskie. Sprzymierzeni obowiązują się zwrócić Najjaśniejszemu Cesarzowi miasta i porty: Sewastopol, Bałakławę, Kamiesz, Eupatoryą, Kercz, Jenikale, Kinburn i wszystkie inne punkta przez ich wojska zajęte. Poddanym każdego z państw wojujących, którzy w ciągu wojny pozostawali w służbie innego państwa, udziela się zupełna i całkowita amnestya. Jeńcy wojenni wydani będą bezzwłocznie nawzajem przez obie strony. Strony kontraktujące oświadczają, iż Wysoka Porta przypuszczoną jest do udziału w korzyściach prawa publicznego i europejskiéj jedności. Najjaśniejsi Państwo obowiązują się, każdy ze swéj strony, szanować niepodległość i całość terrytoryalną państwa Ottomańskiego. Morze Czarne zostaje zneutralizowane; wody jego i porty, otwarte dla marynarki kupieckiéj wszystkich narodów, są formalnie i na wieczne czasy wzbronione wszystkim flagom wojennym, wyjąwszy lekkich statków, do służby poselstw używanych. Rossya i Turcya mogą na tém morzu utrzymywać po sześć statków parowych wojennych większych i po cztery mniejszych czyli lekkich; nie będą zaś miéć, ani tworzyć na brzegach morza Czarnego jakiegobądź arsenału morskiego. Żegluga na Dunaju będzie wolną dla wszystkich narodów. Dla lepszego zabezpieczenia żeglugi na téj rzece, Rossya zezwala na sprostowanie granicy swéj w Bessarabii. Księztwa Wołoszczyzna i Multany używać będą, pod zwierzchnictwem Porty i gwarancyą mocarstw kontraktujących, przywilejów i swobód, które dotąd posiadają; wyłącznéj opieki nad niemi wykonywać nie będzie żadne z państw gwarantujących. Księztwo Serbii zależéć będzie

nadal od Porty, z zachowaniem administracyi niepodległéj i narodowéj, tudzież zupełnéj wolności wyznania, prawodawstwa, handlu i żeglugi. Wyspy Alandzkie na morzu Baltyckiém nie będą ufortyfikowane, ani téż miéć żadnego zakładu wojennego lub morskiego.

31. Najwyżéj ustanowione cztery stopnie znaku honorowego Orderu Śgo Jerzego dla wojskowych, rang nieoficerskich, zamiast dotychczasowego jednego.

KWIECIEŃ.

1. Wszyscy pełnomocnicy konferencyj paryzkich, w liczbie czternastu, znajdowali się na wielkim przeglądzie wojska francuzkiego.

— Bank pruski w Berlinie upoważnił swoje banki pomocnicze na prowincyach do rozciągnienia i ułatwienia kredytu, otwieranego właścicielom ziemskim, którzy zechcą przedsięwziąć jakie melioracye w swoich posiadłościach.

2. W Wiedniu zakończył życie Stanisław hrabia ordynat Zamoyski, Rzeczywisty Radca Tajny, Członek Rady Państwa, zasiadający w Departamencie Spraw Królestwa Polskiego.

— Ciało prawodawcze francuzkie uchwaliło podatek od powozów i koni miejskich, większością 117 głosów przeciwko 55.

4. Najjaśniejszy Pan rozkazać raczył: dozwolić obecnie swobodny wywóz za granicę z Cesarstwa wszelkiego rodzaju zboża, na poprzedniéj zasadzie.

— Ministeryum Skarbu w Cesarstwie ogłosiło: iż przez traktat pokoju podpisany w Paryżu 30 marca, przywrócone zostały przerwane wojną stosunki pokojowe Rossyi z Francyą, Anglią, Sardynią i Turcyą, i statki ich handlowe będą swobodnie wpuszczane do portów rossyjskich; również i dla statków pod flagą rossyjską otwartą zostaje, jak dawniéj, swobodna żegluga do portów państw pomienionych.

5. Otwarta nowa linia żeglugi między Liverpoolem i wschodniemi brzegami morza Śródziemnego. Towarzystwo przybrało tytuł: „*London Annitary Serew-Ship Company*,“ i uorganizowało się z kapitałem 200,000 funtów sterl. w 10,000 akcyj.

6. Otwarcie synodu duchownego w Wiedniu, pod prezydencyą kardynała Viale-Prela, nuncyusza Apostolskiego. Konferencye tego synodu zamknięte zostały dnia 17 czerwca.

8. Z dotychczasowych Armij w Cesarstwie: Zachodniéj, Środkowéj, Południowéj i wojsk w Krymie znajdujących się, utworzone zostały dwie Armie: Piérwsza i Druga, do składu których wchodzą korpusy, jakoto: do Piérwszéj: piérwszy, drugi i trzeci; do Drugiéj: czwarty, piąty i szósty. Głównodowodzący Armiami Zachodnią i Środkową, Namiestnik Królestwa Polskiego, Generał-Adjutant, Generał Artyleryi, Xiążę Gorczakow 1-szy, mianowany Głównodowodzącym Piérwszą Armią; a Głównodowodzący Armią Południową i siłami zbrojnemi w Krymie, Generał-Adjutant, Generał Piechoty Lüders, Głównodowodzącym Drugą Armią.

— Mianowani członkami Kommissyi umorzenia długu krajowego Królestwa Polskiego: Seweryn hr. Uruski Marszałek szlachty gubernii Warszawskiéj, Rzeczywisty Radca Stanu Lewiński emeryt, Leopold Kronenberg członek ekonomiczny administracyi rządowéj dochodów skarbowych tabacznych, i Alexander Rawicz bankier.

9. Najjaśniejszy Pan raczył wyjechać z Petersburga do Moskwy, i nazajutrz stanął w téj stolicy.

10. Najwyższym Ukazem zniesione w Królestwie Polskiém i guberniach Cesarstwa: Estlandzkiéj, Inflanckiéj, Kurlandzkiéj, Kowieńskiéj, Wileńskiéj, Grodzieńskiéj, Wołyńskiéj, Archangielskiéj, Kijowskiéj, Połtawskiéj, Char-

kowskiéj, Woroneżskiéj, Kurskiéj, Czernihowskiéj, Mińskiéj, Mohylewskiéj, Petersburgskiéj, zostawanie na stopie wojennéj.

10. Nadzwyczajny poseł Szacha perskiego przy dworze Najjaśniejszego Pana, Seif-ul-Mulk-Mir-Piandż-Abbas-Kuli-Chan, złożył pożegnanie. Jego następcą, jako minister-rezydent Szacha, jest Sartip-Kassim-Chan.

— Rozkazem JO. Xięcia Namiestnika Królestwa Polskiego polecono: dla przyjścia w pomoc mieszkańcom tutejszego kraju, znajdującym trudność wyżywienia się, rozpożyczać lub sprzedawać po zniżonych cenach, ze zbywających w magazynach wojskowych zapasów prowiantu, znakomitą ilość mąki, sucharów i kaszy.

— Książę następca tronu duńskiego złożył w tajnéj radzie w Kopenhadze przysięgę na konstytucyą.

— Ogłoszony w Londynie text postanowień królowéj o zniesieniu blokady portów rossyjskich, i odwołaniu ograniczeń co do wywozu niektórych artykułów z Anglii.

— *Monitor* francuzki ogłosił postanowienie znoszące zakaz wywozu artykułów wojennych.

11. Naczelnik XIII Okręgu Kommunikacyj, Generał-Major Kraft, mianowany Prezydującym w Komitecie drogi żelaznéj Warszawsko-Wiedeńskiéj.

— Generał Kalergis, w Atenach, otrzymał nieograniczony urlop, w celu udania się do Francyi i Anglii.

12. Na całém morzu Baltyckiém nie ma już ani jednego statku angielskiego.

— Wielki obiad w Tuilleries, dany przez Cesarza francuzkiego, z powodu zawarcia pokoju. Zaproszeni byli członkowie konferencyi, ciało dyplomatyczne, senatorowie i wszyscy wyżsi dygnitarze.

15. Traktat dodatkowy zawarty między W. Brytanią, Francyą i Austryą.

16. Petycya o przyjęcie Kanzas do związku Stanów Zjednoczonych, została w senacie w Washington, po długich rozprawach, odrzuconą.

17. Rozpuszczenie milicyi krajowéj (Opołczenie) w Cesarstwie, z powodu zawartego pokoju.

— Najwyżéj postanowiono: z powodu przeszłorocznych nieurodzajów w Królestwie Polskiém i wysokich cen artykułów żywności, ma być pozostawionym w swéj mocy, do dalszéj decyzyi, zakaz wywozu za granicę: żyta, jęczmienia, owsa, grochu, mąki, kaszy i kartofli, niemniéj wyprowadzania bydła rogatego; zakaz zaś wywożenia i wyprowadzania wszelkich innych przedmiotów, o ile miał miejsce, uchylonym zostaje.

— Zamknięcie konferencyj paryzkich.

— Otworzenie w Wilnie muzeum starożytności, pod kierunkiem Eustachego hr. Tyszkiewicza, jako kuratora tegoż muzeum.

— Ogłoszono w Konstantynopolu dekret w przedmiocie wywłaszczenia gruntów i nieruchomości, potrzebnych do budowy kolei żelaznych z Konstantynopola do Belgradu.

18. Odbył się wielki przegląd armii francuzkiéj i angielskiéj w Krymie, na którym znajdował się Generał Lüders, z świetnym orszakiem, blizko 700 osób. Wojska francuzkiego wystąpiło 90,000, angielskiego 45,000.

20. Podpisany w Konstantynopolu traktat między Portą Ottomańską i Grecyą, w celu przytłumienia rozbojów.

22. Ogłoszono w Paryżu rozmaite rozporządzenia o przywróceniu armii francuzkiéj na stopę pokoju.

23. Wielki przegląd floty angielskiéj w Spethead, w obecności królowéj Wiktoryi.

24. Uroczyste położenie kamienia węgielnego do kościoła wotalnego w Wiedniu, z powodu ocalenia N. Cesarza Austryackiego Franciszka-Józefa od zbrodniczego zamachu. Sam monarcha był uczestnikiem téj uroczystości.

25. Rząd papiezki oddał towarzystwu reprezentowanemu przez margrabiego Casaraldes koléj żelazną do Civita-Vecchia. Ma być ukończoną w ciągu lat trzech.

26. Minister Spraw Wewnętrznych w Cesarstwie S. Łanskoj wydał odezwę do Naczelników gubernij i gubernialnych Marszałków szlachty, zachęcając do współdziałania w sprawie dobra powszechnego.

— Obchód 50-letniéj rocznicy urodzin, oraz 25-letniego jubileuszu objęcia rządów przez księcia brunświckiego.

— Otwarcie uroczyste kolei żelaznéj seelandzkiéj z Kopenhagi do Korsor, zkąd paropływem w 10 godzin dostać się można do Hamburga. Koléj ta uwalnia od potrzeby przeprawy przez Wielki Bełt, udając się do Niemiec. Król duński był obecnym otwarciu kolei.

27. Hrabia Karol Nesselrode uwolniony na własną prośbę, po 60-letniéj służbie, od zarządzania ministerstwem Spraw Zagranicznych, w Cesarstwie, z pozostawieniem w godności kanclerza Państwa i wynurzeniem serdecznéj Monarszéj wdzięczności. Ministrem Spraw Zagranicznych mianowany Radca Tajny książę Alexander Gorczakow, poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny przy dworze cesarsko-austryackim; a towarzyszem ministra koniuszy Dworu hrabia Tołstoj.

— Wymiana w Paryżu ratyfikacyj traktatu paryzkiego.

29. Manifestem o mającéj spełnić się w miesiącu sierpniu r. b. koronacyi Najjaśniejszego Pana, wezwani zostali do stołecznego miasta Moskwy gubernialni Marszałkowie szlachty i zwierzchnicy miast gubernialnych, wyłączając syberyjskie, z powodu ich wielkiéj odległości.

— Minister Wojny w Cesarstwie książę Bazyli Dołgorukow uwolniony, na własne żądanie, od obowiązków ministra, z oświadczeniem mu Najwyższéj wdzięczności za przykładną, gorliwą i wierną służbę. Ministrem Wojny mianowany Generał Artyleryi Suchozanet 2-gi.

— Generał-Adjutant książę Alexander Czernyszew uwolniony, na własną prośbę, od obowiązków Prezesa Rady Państwa i Komitetu Ministrów; mianowany zaś Prezesem téjże Rady i Komitetu Generał-Adjutant, Generał Jazdy, książę Orłow.

MAJ.

1. Gazeta urzędowa madrycka ogłasza, że sprzedano dotychczas dóbr narodowych za 300 milionów realów, a odkupiono czynszów i rent za 70 mil.

3. Najjaśniejszy król pruski osobiście zamknął mową posiedzenia obu izb w Berlinie, dziękując sejmowi za gorliwość i dobrą chęć dla kraju i rządu.

— Znany kompozytor Adolf Adam umarł w Paryżu, w 54 roku życia.

— Najjaśniejszy król wirtembergski przybył do Paryża i gościł tu do 13.

5. W Londynie i innych miastach Anglii odbyło się nabożeństwo narodowe, na podziękowanie Najwyższemu za zawarty pokój.

— Cesarz Francuzów zatwierdził raport ministra wojny, według którego cała klassa żołnierzy, których służba rozpoczęła się w r. 1849, ma przejść do rezerwy; armia zaś zostanie zredukowaną o 52,000 ludzi.

9. Ogłoszone postanowienie Rady Administracyjnéj Królestwa Polskiego, co do środków zapobiegających szerzeniu się zarazy, *księgosuszem* zwanéj, na bydło rogate.

9. Rada Administracyjna Królestwa postanowiła, aby wolność trudnienia się starozakonnym zarobkami propinacyjnemi do dnia 30 czerwca 1856 r., przedłużoną została o rok jeden.

13. W Berlinie zeszła z tego świata JO. Xiężna Warszawska, hrabina Paskiewicz Erywańska, dama honorowa NN. Cesarzowych, dama orderu Śtéj Katarzyny I-éj klassy, wdowa po JO. Xięciu Warszawskim, Generał-Feldmarszałku, b. Namiestniku Królestwa.

15. Przybycie arcy-księcia austryackiego Ferdynanda-Maxymiliana do Paryża. Bawił do 29.

— Prezydent Stanów Zjednoczonych Ameryki północnéj zawiadomił kongres o uznaniu rządu zaprowadzonego w Nicaragua przez dowódzcę filibustyerów Walkera.

16. Rada Administracyjna Królestwa Polskiego przedłużyła udzielony w r. 1846 inżynierowi-mechanikowi Edwardowi Guibert, a w roku 1848 na własność Spółki pod firmą „*Andrzéj hr. Zamoyski i Comp.*“ przeszły, przywiléj wyłączności na zaprowadzenie i utrzymywanie żeglugi parowéj na rzekach: Wiśle, Narwi, Bugu, Wieprzu i Pilicy, z dniem 4 września 1856 r. kończący się,—jeszcze na lat dziesięć, na rzecz pomienionéj Spółki.

17. Najwyższym Ukazem zakłady naukowe ministeryum Oświecenia Narodowego mają zostawać pod najbliższym dozorem i opieką Najjaśniejszego Pana, i protokuły głównego zarządu szkół, dotyczące zmian w wydziale naukowym, winny być przedstawiane bezpośrednio do uznania Jego Cesarskiéj Mości.

19. Oskar książę szwedzki przybył do Paryża. Bawił do d. 22 czerwca; późniéj gościł w Anglii, i wyjechał z Londynu 12 lipca.

— Założenie kamienia węgielnego nowego szpitala wojskowego niedaleko Londynu na tysiąc chorych, w obecności N. królowéj angielskiéj.

20. Książę Fryderyk Wilhelm Pruski przybył do Anglii. Wyjechał dnia 28 czerwca.

21. Zgon jednego z najcelniejszych historyków współczesnych Augusta Thierry w Paryżu. Zył lat 67. Przez lat 30 był ociemniałym i sparaliżowanym.

22. Jego Cesarska Mość Najjaśniejszy Cesarz i Król, piérwszy raz po wstąpieniu na Tron raczył przybyć do Warszawy o trzy kwadranse na 11 wieczorem, i wysiąść w pałacu Belwederskim. Miasto było rzęsiście oświetlone, a tłumy mieszkańców radosnemi okrzyki witały przejeżdżającego Monarchę.— Dnia 23 Najjaśniejszy Pan raczył przyjmować w pałacu Belwederskim wyższe duchowieństwo, Radę Administracyjną, senat, urzędników klassy II i III, marszałków szlachty, generałów i dowódzców pułków; po południu zaś Najjaśniejszy Cesarz przyjmował na dworcu kolei żelaznéj przybywającą z zagranicy Dostojną Swą Siostrę J. C. W. Wielką Xiężnę Olgę Mikołajewnę, wraz z małżonkiem Jego Królewską Wysokością Xięciem Karolem-Fryderykiem-Alexandrem Następcą Tronu Wirtembergskiego.— Dnia 24 Jego Cesarska Mość Najjaśniejszy Cesarz i Król z J. C. W. Wielką Xiężną Olgą Mikołajewną i Najdostojniejszym Jéj Małżonkiem J. K. W. Xięciem Następcą Tronu Wirtembergskiego, raczył zaszczycić Swą obecnością bal dany w Zamku przez JO. Xięcia Namiestnika. Na balu tym znajdowali się dygnitarze wojskowi i cywilni, posłowie zagraniczni i osoby do ich orszaku należące, urzędnicy i szlachta. — Dnia 26 Najjaśniejszy Pan raczył zwiedzić instytut szlachecki i szpital Dzieciątka Jezus.; wieczorem zaś wraz z J. C. W. Wielką Xiężną Olgą i Jéj Najdostojniejszym Małżonkiem zaszczycić Swoją obecnością Teatr Rozmaitości, a następnie przybyć na bal dany przez szlachtę Królestwa w pałacu Namiestnikowskim, wspaniale uilluminowanym i przybranym

wewnątrz we wszystko, na co tylko sztuka i przepych zdobyć się mogły. Bal ten urządzony został przez osobny komitet, pod prezydencyą JW. Radcy Tajnego Muchanowa, Dyrektora Głównego Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych.— Dnia 27 Najjaśniejszy Cesarz, w ojcowskiéj dobroci Swojéj, udzielić raczył pozwolenie powrotu do kraju dla tych, którzy nieprawnie wydaliwszy się z Królestwa Polskiego lub Zachodnich gubernij Cesarstwa, objawią żal z powodu popełnionego błędu, i zechcą wrócić do ojczyzny; oraz uwolnić ich od wszelkiéj odpowiedzialności z tego tytułu. Wyjęci atoli zostali z łaski Monarszéj ci zpomiędzy wychodzców, którzy postępkami swemi dowiedli niepoprawnéj nienawiści do Rządu Rossyjskiego.—Tegoż dnia, Najjaśniejszy Cesarz Najmiłościwiéj zezwolić raczył, aby tym z pomiędzy byłych wojskowych polskich, którzy po przeniesieniu ich z 3-éj kategoryi weszli do służby i sprawują się w niéj nienagannie, jeśli przesłużyli nie mniéj jak lat 20 po rokoszu, wrócone zostało prawo do pensyi emerytalnéj, z zaliczeniem do lat służby przeciągu czasu w téjże przed rokoszem przepędzonego, i z rozciągnieniem téj łaski do rodzin osób pomienionéj kategoryi, w urzędowaniu zmarłych. —Tegoż dnia o godzinie 3 po południu, Najjaśniejszy Pan przyjmować raczył w pałacu Łazienkowskim obecną w Warszawie szlachtę Królestwa Polskiego, pod przewodnictwem Marszałków szlachty, i przemówić do nich w ojcowskich słowach. Wieczorem zaś po ukończeniu widowiska w Wielkim Teatrze, Najjaśniejszy Pan, wraz z Dostojną Swą Siostrą i Jéj Małżonkiem, raczył zaszczycić Swą obecnością bal dany w ratuszu miejskim przez obywateli miasta Warszawy.—Dnia 28 Najjaśniejszy Monarcha, wraz z J. C. W. Wielką Xiężną Olgą i Jéj Dostojnym Małżonkiem, wyjechać raczył koleją żelazną za granicę.

26. Książę regent badeński (dzisiaj W. X. badeński) Ludwik przybył do Anglii.

28. Poświęcenie uroczyste cmentarza katolickiego w Petersburgu za miastem, na placu wyznaczonym za Najłaskawszém zezwoleniem Najjaśniejszego Pana, dopełnione przez administratora archi-dyecezyi mohilewskiéj infułata X. Fijałkowskiego; zaś dnia 9 sierpnia położony kamień węgielny, i odbyło się poświęcenie fundamentów kościoła rzymsko-katolickiego na powyższym cmentarzu.

29. Najjaśniejszy Cesarz raczył przybyć do Potsdamu, i gościł u Najjaśniejszego Króla Pruskiego do 3 czerwca. D. 11 czerwca wrócił do Petersburga.

30. Okropne wezbranie rzek Rodanu i Saony, pod Lyonem. Ciało prawodawcze wyznaczyło 2 miliony franków na natychmiastowe wsparcie dla dotkniętych powyższym wylewem; późniéj uchwaliło 10 milionów na ogólne wsparcia poszkodowanych i budowania tam, gdzie były. Ogólne straty, jakie Francya poniosła z powodu wylewów, obliczone są na 300 milionów franków. Podobne wylewy były pod Grenoblą i w Awenionie.

CZERWIEC.

1. Otwarcie wystawy rolniczéj i bydła w Paryżu. Zwierząt znajdowało się około 6,000 sztuk, w téj liczbie i bydło z Galicyi podolskie; narzędzi i machin rolniczych numerów 2,108; produktów wszelkiego rodzaju 4,635.

— W Warszawie zakończył życie Konstanty hr. Przezdziecki, Radca Tajny, b. Szambelan Dworu Jego Cesarskiéj Mości, Marszałek szlachty gubernii Podolskiéj.

2. Senat wolnego miasta Lubeki ogłosił prawo o zapobieżeniu nadużyciom druku.

4. Ogłoszone przez Radę Alexandryńskiego Instytutu Wychowania Panien w Nowéj Alexandryi przepisy, objęte Najwyżéj zatwierdzoną Ogólną Ustawą dla zakładów naukowych żeńskich zarządu Instytucyj N. Cesarzowéj Maryi,—a dotyczące wspomnionego Instytutu.

5. Najjaśniejszy Pan, w powrocie z Berlina, zaszczycił Swą bytnością bal dany w Mitawie przez szlachtę Kurlandzką; 6-go w Rydze, przez szlachtę Inflancką; 7-go przez gminę Rygską; 10-go w Rewlu, przez szlachtę Estlandzką.

7. Nowy gabinet portugalski, po wzięciu dymissyi przez dawny pod prezydencyą hr. Saldanha, ma na swém czele, jako prezesa Rady ministrów, ministra spraw zagranicznych margrabiego Loulé.

12. Jéj Królewska Mość Wielka Xiężna Anna Pawłówna, wdowa po królu Niderlandzkim Wilhelmie II, raczyła przejeżdżać z Petersburga przez Warszawę za granicę.

— Rozstał się z tym światem w Warszawie Rzeczywisty Tajny Radca Ignacy Turkułł, Członek Rady Państwa i Komitetu Ministrów, Minister Sekretarz Stanu Królestwa Polskiego; zwłoki jego przeniesione z pałacu Kommissyi Spraw Wewnętrznych i Duchownych do kościoła OO. Kapucynów, zkąd dnia 14 odprowadzone zostały na cmentarz Powązkowski. W orszaku żałobnym znajdowali się: JO. Xiążę Namiestnik Królestwa, wysocy dygnitarze wojskowi i cywilni, urzędnicy wszystkich władz, uczniowie szkół rządowych, wychowańcy zakładów dobroczynnych, obywatele m. Warszawy i cechy.

14. Gubernie: Chersońska, Ekaterynosławska, z okręgiem miejskim Taganrogskim i Podolska, uwolnione od zostawania na stopie wojennéj.

— Chrzest Następcy Tronu francuzkiego, syna Ludwika Napoleona Cesarza Francuzów. Obrzędu chrztu dopełnił legat papiezki kardynał Patrizzi, w obecności 85 biskupów.

16. Na dzisiejszym konsystorzu, papież Pius IX, między nowo-mianowanemi kardynałami, udzielił kapelusz kardynalski X. Michałowi Lewickiemu, arcybiskupowi lwowskiemu obrządku greko-unickiego.

17. Książę Napoleon odpłynął z Havre w podróż na północ, do Islandyi, Grenlandyi i t. d., w towarzystwie uczonych i dziennikarzy.

23. Zakończył życie w Karlsbad Głównodowodzący korpusami gwardyjskim i grenadyerów, Generał-Adjutant hr. Rüdiger, b. Generał-Gubernator wojenny m. Warszawy, zastępujący czas niejaki Namiestnika Królestwa.

— W Izbie wyższéj angielskiéj, lordowie odrzucili, większością 110 głosów przeciw 78, wniosek o przypuszczeniu starozakonnych do parlamentu.

— Rząd francuzki przedłożył Ciału Prawodawczemu projekt prawa o wyznaczeniu 600,000 franków 3-procentowéj renty dla potomków królowéj belgijskiéj, księżnéj wirtemberskiéj i księżnéj sasko-koburgskiéj (córek króla Ludwika-Filipa Orleańskiego). Ciało prawodawcze zatwierdziło dnia 1 lipca.

24. Ogłoszony traktat, zawarty między Francyą i Saxonią, w przedmiocie ubezpieczenia własności literackiéj.

— Zakończył życie ambassador austryacki w Berlinie hr. Esterhazy.

25. Król Jegomość grecki Otto przybył do Wiednia, zdawszy rządy królestwa swojéj małżonce, z domu księżniczce Oldenburgskiéj.

LIPIEC.

1. Nowe prawo o dezamortyzacyi i sprzedaży dóbr duchownych w Hiszpanii, zatwierdziły kortezy.

— Król belgijski z synem hrabią Flandryi i córką Karoliną przybył do Londynu.

2. Cesarz Francuzów wyjechał do Plombières. Wrócił ztąd do Paryża 9 sierpnia.

— N. król pruski przybył do Maryenbad, dla używania wód. Dnia 29 tegoż miesiąca wyjechał do Karlsbad i Teplitz.

— Zjazd króla neapolitańskiego Ferdynanda II, w towarzystwie następcy tronu i dwóch młodszych synów, z papieżem Piusem IX, w Porto d'Anzio, w państwie Kościelném.

3. Najwyższym Ukazem postanowiono: łaskę dozwalającą powrotu do kraju wychodźcom z Królestwa Polskiego, rozciągnąć do tych poddanych zachodnich gubernij Cesarstwa, którzy nieprawnie wydalili się z ojczyzny w ciągu lub następstwie powstania z r. 1830 i 1831, lecz okażą żal za popełniony błąd, i życzą sobie wrócić do ojczyzny.

— Dowodzący Średnią Armią Generał-Adjutant, Generał Piechoty Paniutin, mianowany Warszawskim Wojennym Generał-Gubernatorem, z prawem zasiadania w Warszawskich Departamentach Rządzącego Senatu, oraz Członkiem Rady Administracyjnéj Królestwa, z prawem przewodniczenia w téjże Radzie, jak niemniéj w Ogólném zebraniu Warszawskich Departamentów Rządzącego Senatu, w razie nieobecności JO. Xięcia Namiestnika Królestwa.

— Radca Tajny Oczkin mianowany został Członkiem Rady Administracyjnéj Królestwa.

— Najwyższym Rozkazem odwołane zostały rozporządzenia, wstrzymujące bieg spraw cywilnych w Królestwie Polskiém, tak ze strony wojskowych, jako też przeciw osobom w służbie wojskowéj lub przy Armii Czynnéj zostającym, wytoczonych.

— Dekret zamykający obrady sejmu bawarskiego, zatwierdza wszystkie prawa uchwalone przez Izbę; ale względem redukcyi etatu armii wyraża niezadowolenie królewskie.

4. Izba wyższa parlamentu angielskiego odrzuciła wniosek biskupa Oxfordzkiego, o utrudnieniu warunków dozwalających na rozwód.

— Dania zaprotestowała przeciw wszelkiemu wdaniu się obcych mocarstw w jéj sprawy wewnętrzne.

7. Zgon nagły ministra oświecenia publicznego we Francyi p. Fortoul.

— Hospodar wołoski książę Stirbey złożył swoje urzędowanie. Jego następcą mianowany książę Ghika.

— Zgon w Penzing, pod Wiedniem, Leonii z baronów Mohrenheimów de Fonton, małżonki Rzeczywistego Radcy Stanu de Fonton, posła nadzwyczajnego i ministra pełnomocnego Jego Cesarskiéj Mości przy dworze hanowerskim, urodzonéj i wychowanéj w Warszawie.

8. Pogrzeb w Paryżu marszałka Lannes, księcia Montebello.

9. Członek Rady Państwa, Generał-Adjutant, Generał Jazdy książę Dołgorukow 1-szy, Najwyżéj mianowany Szefem żandarmów i Głównym Naczelnikiem III-go oddziału przybocznéj Jego Cesarskiéj Mości kancelaryi, z zachowaniem dotychczasowych godności i urzędów.

10. Książę i księżna Pruscy przybyli do Londynu. Bawili do 28 t. m.

— Ogłoszono w Turynie raport Rady ministrów o potrzebie postawienia wschodniéj granicy Piemontu w stanie obrony. Postanowieniem królewskiém wyznaczono na ten cel milion franków.

11. Ogromny pożar w Salonice, w Turcyi, powstały skutkiem zajęcia się ogniem 58 baryłek prochu w magazynie kupca greckiego. Z całego miasta ledwie trzecia część została; zginęło i pokaleczonych osób około 700.

12. Najjaśniejsza Cesarzowa austryacka powiła córkę Izabellę-Ludwikę-Maryą.

12. Wice-hrabia Hardinge, z powodu skaleczenia nogi, zrzekł się godności naczelnego wodza armii angielskiéj. W jego miejsce mianowany tymże książę Cambridge.

14. Espartero, książę Vittoryi, prezes Rady ministrów w Hiszpanii, podał się do dymissyi. Miejsce jego zajął generał O'Donnel, i utworzył nowy gabinet.

— Powstanie w Madrycie: walka na ulicach między ludem, republikanami a wojskiem, które pod dowództwem O'Donnela odniosło zwycięztwo. Gwardyą narodową rozbrojono. Powstanie w Sarragosie i Barcelonie. Hiszpania ogłoszona w stanie oblężenia.

17. Spokojność zupełnie przywrócona w Madrycie. Królowa w towarzystwie marszałka O'Donnel, odbyła dziś przegląd wojsk obecnych w stolicy.

— Książę serbski Alexander Kara-Georgiewicz wydał do ludu proklamacyą, z zawiadomieniem, że w skutku traktatu paryzkiego z dnia 30 marca, Sułtan potwierdził znowu dotychczasowe przywileje i prawa Serbii.

19. Król portugalski osobiście odroczył posiedzenia kortezów. Winszował krajowi spokojności, porządku i pomyślnego rozwoju.

— Cholera w Lizbonie objawia się w sposób złośliwy.

20. Ogłoszono uchwałę Senatu francuzkiego w przedmiocie regencyi, w razie śmierci Cesarza.

21. Uroczysty obchód w Belgii 25-letniéj rocznicy wstąpienia na tron króla Leopolda I.

23. Minister dóbr Państwa, Generał Piechoty, Generał-Adjutant hrabia Paweł Kisielew, Najmiłościwiéj mianowany nadzwyczajnym i pełnomocnym posłem Najjaśniejszego Pana przy Cesarzu Jmci Francuzów, z pozostawieniem Członkiem Rady Państwa i Generał-Adjutantem; zaś ministrem dóbr Państwa przeznaczony Radca Tajny Szeremetiew (11 września).

— Zakończył życie w Warszawie Klemens Rutkowski, Radca Tajny, były Gubernator Cywilny gubernii Płockiéj.

24. Członek Rady Państwa, Radca Tajny Buteniew, przeznaczony do Sułtana tureckiego ze szczególném poleceniem, oraz na zarządzającego Rossyjską missyą w Konstantynopolu.

25. Najjaśniejsi Cesarz i Cesarzowa odpłynęli z Peterhofu do Hapsalu, gdzie nazajutrz przybyć raczyli.

— Śmierć generała-porucznika jazdy szwedzkiéj hrabiego Gustawa-Karola-Fryderyka Lövenshielm, w Sztokholmie. Przez lat 18, do końca roku zeszłego, był posłem szwedzkim w Paryżu.

27. Najwyżéj zatwierdzona przez Najjaśniejszego Pana Ustawa Dońskiego Towarzystwa żeglugi parowéj, w celu przewozu rzeką Donem rozmaitych towarów, tudzież kupna i sprzedaży antracytu, wydobywanego z ziemi kozaków dońskich.

28. Mianowany Ministrem Sekretarzem Stanu Królestwa Polskiego, Radca Tajny Józef Tymowski, Prezes Heroldyi, Członek Rady Administracyjnéj, Senator.

29. Parlament angielski odroczony. Królowa w mowie tronowéj wynurzyła nadzieję, że pokój stale się utrzyma; spodziewa się zadawalniającego załatwienia nieporozumień ze Stanami Zjednoczonemi Ameryki północnéj.

30. Zjazd w Teplitz NN. cesarza austryackiego, króla pruskiego i króla saskiego: dwaj ostatni z dostojnemi małżonkami; tudzież króla greckiego.

— Zaprowadzona żegluga parowa na Wilii, między Wilnem a Kownem. Piérwszy statek, nazwany „Wilno,“ zbudowany w Collese nad Renem, i sprowadzony przez Królewiec kosztem hr. Rajnolda Tyzenhauza. Następnie dwa inne większe statki parowe, mają odbywać żeglugę na rzekach Wilii i Niemnie.

SIERPIEŃ.

1. Wprowadzony w użycie w Cesarstwie Rossyjskiém poprawiony i uzupełniony, po dzień 1 maja 1855 r., treściwy zbiór praw wojenno-kryminalnych (Swod wojenno-ugołownych zakonow).

— Generał-Adjutant Paniutin objął obowiązki Wojennego Generał-Gubernatora miasta Warszawy.

— Saragossa zbuntowana poddała się rządowi; wszedł do tego miasta z wojskiem królewskiém generał Dulce. Cały półwysep już uspokojony.

— Powrót N. cesarza austryackiego z Teplitz do Wiednia.

3. Głównodowodzący oddzielnym kaukazkim korpusem i Namiestnik Kaukazki, Generał Piechoty Murawiew 1-szy uwolniony, na własne żądanie, od tych obowiązków, z mianowaniem Członkiem Rady Państwa; w jego miejsce przeznaczony Generał-Lejtnant książę Bariatyński.

— Cesarz Francuzów nadał marszałkowi Pelissier tytuł księcia.

6. Pożar gmachów komory celnéj i wszystkich towarów w Pyreus, przy Atenach.

— Od dnia 1 stycznia r. b. do dnia dzisiejszego, przybyło do New-York, w Ameryce północnéj, wychodźców 74,771.

7. Część osady okrętu „Gdańsk,“ która pod osobistém dowództwem J. K. W. admirała pruskiego księcia Adalberta wylądowała pod Melilla, w Afryce, została napadniętą przez Maurów, korsarzy z Riff. W téj walce jeden oficer i pięciu majtków postradali życie; książę Adalbert otrzymał lekką ranę w nogę; prócz tego dwóch oficerów i 15 majtków poniosło rany.

8. Nowy ambassador Cesarsko-Rossyjski przy dworze angielskim, hrabia Chreptowicz, z całym składem poselstwa przybył do Londynu.

12. Według Najwyższego Ukazu, spółki handlowe kommandytowe, przewyższające kapitał 150,000 rub. sr., zawierane być mogą nie inaczéj, jak za zezwoleniem rządu.

— Członek Kommissyi Kodyfikacyjnéj Królestwa Polskiego, Radca Tajny, Senator Romuald Hube, mianowany Prezesem téjże Kommissyi.

14. Ambassador Cesarsko-Rossyjski przy dworze paryzkim, baron Brunnow, wręczył Cesarzowi Francuzów ozdoby orderu Ś-go Andrzeja.

15. Zaręczyny w Pilnitz księżniczki Anny, czwartéj córki króla saskiego, z Wielkim Księciem następcą tronu toskańskiego.

— Zatwierdzona przez Najjaśniejszego Pana Ustawa Rossyjskiego Towarzystwa żeglugi parowéj i handlu, w celu rozwinięcia handlu Rossyi południowéj. Towarzystwo obowiązuje się urządzić kommunikacyą statkami parowemi między Odessą, Konstantynopolem, Atenami, Smyrną, Rhodus, Bejrutem, Jaffą i Alexandryą trzy razy na miesiąc; między Odessą i Krymem co tydzień; między Odessą, Konstantynopolem, Messyną, Neapolem, Liworno, Genuą i Marsylią 18 razy w rok. Kapitał Towarzystwa wynosi 6,000,000 rub. sr., podzielonych na 20,000 akcyj, po 300 rub. sr. każda. Rząd bierze 6,670 akcyj, za 2,001,000 rub. sr. Zarząd Towarzystwa znajduje się w Petersburgu. Kommunikacya statkami parowemi, we wszystkich wyżéj wymienionych kierunkach, ma być urządzoną w ciągu lat pięciu.

18. Ostatnie oddziały wojska francuzkiego na Wschodzie, opuściły Konstantynopol.

19. Nadzwyczajny ambassador Francyi przy dworze Cesarsko-Rossyjskim, miał szczęście doręczyć Najjaśniejszemu Cesarzowi order Legii Honorowéj, przysłany przez Cesarza Napoleona III.

19. Cesarz Francuzów z małżonką i synem wyjechali do Biaritz, nad granicę hiszpańską.

20. Królowa wcielonego do posiadłości Indyjsko-angielskich państwa Oude, z dwoma synami i orszakiem 100 osób, przybyła do Anglii.

21. Trzęsienie ziemi w Algieryi, najmocniejsze w Philippeville, gdzie bardzo wiele domów pozawalało się lub zostało uszkodzonych.

— Umarł w Sztutgardzie jeden z najznakomitszych kompozytorów, kapelmistrz króla bawarskiego, a późniéj wirtembergskiego, Piotr-Józef Lindpajtner, rodem z Koblentz, przeżywszy lat 64.

22. Ostateczne rozwiązanie gwardyi narodowéj w całéj Hiszpanii.

23. Otwarcie wystawy przemysłowéj w Bruxelli, w obecności króla belgijskiego, książąt i księżniczek.

24. Poseł angielski przy dworze neapolitańskim, sir William Temple, brat lorda Palmerston, zakończył życie w Londynie, w 68 roku życia.

— Poświęcono w Chrystyanii, stolicy Norwegii, piérwszy od czasów reformacyi kościół katolicki, nowo zbudowany, pod wezwaniem Śgo Olausa czyli Olafa, apostoła Północy.

25. Zaślubiny Adalberta księcia bawarskiego z Infantką hiszpańską Amelią, córką Infanta don Francisco de Paulo, siostrą Infantki Izabelli.

28. Królowa angielska z całą rodziną wyjechała do Szkocyi, przez Edymburg do Balmoral. Królowa wstrzymała się o jeden dzień z wyjazdem umyślnie dlatego, aby przyjąć urzędownie ambassadora Cesarsko-Rossyjskiego, hrabiego Chreptowicza.

— Odkrycie pomnika wzniesionego na placu Dam, w Amsterdamie, na pamiątkę ducha przychylnego rządowi, jaki okazali w roku 1830 i 1831 mieszkańcy północnych prowincyj Niderlandów, w czasie powstania prowincyj południowych, czyli teraźniejszéj Belgii. Król miał z tego powodu mowę.

WRZESIEŃ.

1. NN. Cesarstwo Ichmość Austryaccy wyjechali z Laxenburga do Klagenfurthu, stolicy Karyntyi.

2. Minister dworu królewskiego w Grecyi, przesłał posłowi francuzkiemu i innym dyplomatom notę, z protestacyą przeciw ubliżającym wyrażeniom francuzkiego admirała Bouet-Villaumez, zajmującego Pyreus, który się obraził z powodu usunięcia przez rząd grecki komendanta téj twierdzy, Melingos.

3. *Morning-Post*, gazeta londyńska (organ lorda Palmerstona), oblicza koszta ostatniéj wojny, ze strony Anglii, na 80 milionów funt. sterl. (480 milionów rubli srebrem).

— Powstanie rojalistowskie w Neufchatelu, pod dowództwem hr. Pourtalés i podpułkownika Meuron, uśmierzone przez republikanów, pod dowództwem pułkownika Densler, którzy szturmem odebrali zamek Neufchatel, ubieżony znienacka przez rojalistów.

— Ostateczne rozwiązanie i zamknięcie Kortezów ustawodawczych w Hiszpanii.

5. Książę badeński Fryderyk, dotychczasowy regent, przyjął tytuł W. X. panującego, z zachowaniem tytułu jego starszego brata W. X. Ludwika, który z powodu słabości uznany został niezdolnym do rządzenia państwem, i obecnie abdykował na rzecz młodszego swego brata.

6. Najjaśniejszy Cesarz Jmość mając na uwadze, że skutkiem zaprowadzenia dostatecznéj liczby zakładów naukowych, w których są wykładane: język rossyjski, literatura i piérwsze zasady nauki prawa, mieszkańcy Królestwa Polskiego są należycie w tych przedmiotach usposobieni, Najłaskawiéj

dozwolić raczył tymże mieszkańcom wchodzić do służby rządowéj cywilnéj w całém Cesarstwie.

7. Najpamiętniejszym wypadkiem w dziejach roku 1856, jest obrzęd świętéj Koronacyi Najjaśniejszego Cesarza i Króla ALEXANDRA II, poprzedzony uroczystym wjazdem do pierwotnéj stolicy Moskwy. Co tylko wspaniałość i przepych wyszukać zdoła, co nieograniczone przywiązanie wiernych poddanych, z wdzięcznością przepełnionego serca, wynurzyć mogło w powitaniu i przyjmowaniu Najjaśniejszego Pana z Dostojną Najjaśniejszą Cesarzową i Królową i całą Wysoką Rodziną Cesarską: to wszystko przyłożyło się do otoczenia jak największym blaskiem téj wielkiéj, prawdziwie narodowéj uroczystości, odbytéj w dniu 26 sierpnia (7 września), i ogłoszonéj Najwyższym Manifestem, obejmującym w sobie niezliczony szereg łask i dobrodziejstw, które, w rodzicielskiéj troskliwości o szczęście ukochanego narodu, Wielki Monarcha najszczodrzejszą ręką zlać raczył. Do główniejszych należą: ustanowienie spiżowego medalu dla wszystkich wojennych, jako téż wojskowych i cywilnych urzędników, lekarzy, duchowieństwa, szlachty, obywateli i kupców, do noszenia na pamiątkę ukończenia wojny; a oprócz tego, ustanowienie dla całego duchowieństwa krzyża piersiowego z napisem, na tęż samą pamiątkę. Nakazanie nowego powszechnego popisu ludności w całém Cesarstwie; uwolnienie na lat cztery od zaciągu rekrutów; podarowanie wielorakich zaległości, niedoborów należności, sztrofów, pożyczek i t. p.; przebaczenia i ulgi przestępcom politycznym; przebaczenia i ulgi dla innych przestępców, tak wojskowych jako i cywilnych; zwracanie dymissyonowanym żołnierzom, ich wdowom lub krewnym synów żołnierzy i marynarzy, liczących się do kantonistów; ulgi w pełnieniu powinności rekruckiéj dla izraelitów, i zaprzestanie poboru do wojska nieletnich żydów; zniesienie ustanowionego oddzielnie porządku, dla przyjmowania do służby, tak wojskowéj jako i cywilnéj, i uwalniania od niéj dziedzicznéj szlachty siedmiu gubernij zachodnich; zniesienie postanowienia, które obowiązywało, iż krajowcy gubernij zachodnich, przy wejściu do służby publicznéj cywilnéj, powinni byli zaczynać takową służbę w wielko-rossyjskich guberniach, i dopiéro po upływie lat pięciu mogli służyć w guberniach zachodnich, oraz w ministeryach i głównych zarządach; zniesienie opłaty za paszporta na wyjazd za granicę; powiększenie pensyi, z kapitału inwalidów, dla ranionych sztabs i ober-oficerów.— Słowa Manifestu i następnych po nim Najwyższych Ukazów, Dyplomatów i Postanowień, utkwiły głęboko i na zawsze w sercach tak ogółu, jako też osób pojedynczych, na które spłynęła z wysokości Tronu obfita rosa łask, ulg, darów, zaszczytów i przebaczeń. Brzmiały niemi wszystkie pisma nasze, i wraziły się niewygaśle w umysły i serce każdego. Zabrakłoby nam słów do godnego i odpowiedniego wielkości przedmiotu odmalowania wszystkich szczegółów tego wzniosłego i rozrzewniającego wypadku, przed którym korzyć się tylko zdołamy, i błagać Wszechmocnego o długie lata i błogosławieństwo dla Najjaśniejszych Państwa, wraz z całą Dostojną Rodziną.

Wielka uroczystość Koronacyi Najjaśniejszych Państwa obchodzoną była w tymże dniu, z odpowiednią świetnością, tak w Petersburgu, jak w Warszawie. Warszawa, jeżeli dorównać nie mogła blaskiem dwom wielkim stolicom Cesarstwa, wystąpiła przecież z tém, co stać na nią, a uczuciami serca, czci, wiernopoddaństwa i wdzięczności, nie ustępowała nikomu. Tę ostatnią bardziéj jeszcze podniosły i ożywiły łaski i dobrodziejstwa, zlane osobnym Manifestem, wydanym w tymże dniu, mianowicie dla Królestwa Polskiego. Monarsze te łaski są: udzielenie szlachcie i urzędnikom medalu pamiątkowego; wstrzymanie przez lat cztery poboru do wojska; umorzenie różnych zaległości

skarbowych i procesów o kontrabandę i defraudacyą towarów; dozwolenie spłacenia należności skarbowych, do końca roku 1854 zaległych, dowodami likwidacyjnemi; zmniejszenie lub darowanie kary skazanym za przestępstwa polityczne; przywrócenie godności szlacheckiéj tym, którzy takowéj pozbawieni zostali wyrokami Sądu Sejmowego z roku 1827, Najwyższego Sądu Karnego z roku 1831, lub Sądów Wojennych; uwolnienie z pod dozoru policyjnego osób zostających pod nim za przestępstwa polityczne; przedłużenie terminu do powrotu do kraju dla ukrywających się przed poborem do wojska, lub tych, co przetrzymali paszporta; wreszcie, złagodzenie kar dla przestępców kryminalnych.

15. Ukaz Rządzącego Senatu, znoszący przepis dotychczasowego sposobu wpuszczania do Rossyi sprowadzanych z zagranicy cudzoziemskich robotników i czeladników, którzy odtąd bez wyjednywania na to pozwoleń od władz policyjnych i odpowiedzialności sprowadzających, jedynie za paszportem, wydawanym i wizowanym przez poselstwa, missye i urzędy konsularne Cesarsko-Rossyjskie, mają dozwolony wjazd w granice Cesarstwa.

O OPŁATACH I UŻYWANIU PAPIERU STEMPLOWEGO.

Gatunków stempla w ogóle jest siedm: 1) zwyczajny, 2) szacunkowy, 3) kosztów sądowych, 4) administracyjny, 5) opłat spadkowych, 6) kart i kalendarzy, 7) karny. Każdy powinien być używany według przeznaczenia pod rygorem opłacenia powtórnie właściwego stempla.

1. O stemplu zwyczajnym.

Cena tylko jedna i najniższa w opłatach stemplowych: kop. 7 i pół: przeznaczony do zaświadczeń różnego rodzaju, kwitów, likwidacyj, protokułów, obwieszczeń, zapozwów, kopij, wypisów z akt summaryuszów czyli rotulusów, do czynności opiekuńczych, jakoto: wezwań, protokułów posiedzeń rad familijnych, inwentarzy, do aktów znania, zrzeczeń, oppozycyj, excepcyj, aresztów, do rozmaitych innych czynności sądowych i akt w obronach, do drugich, trzecich i t. d. exemplarzy kontraktów, umów, do ksiąg głównych handlowych; naostatek: do arkuszy środkowych różnego rodzaju aktów, podań do Władz i t. d.

2. O papierze szacunkowym.

Ceny jego są na kop. sr. 7 i pół, 15, 22 i pół, 30, 45, 60, 75, 90, na rsr. 1 kop. 5, rsr. 1 k. 20, rsr. 1 k. 35, rsr. 1 k. 50, rsr. 3, rsr. 3 k. 60, rsr. 4 k. 50, rsr. 6, rsr. 7 k. 50, rsr. 12, 15, 30, 60, 75; przeznaczony jest do wszelkich podań do Władz w celu otrzymania rezolucyi urzędowéj lub skutku żądania, a w szczególności:

po kopiejek 60,

Do Główno-dowodzącego Piérwszą Armią Namiestnika Królewskiego, Rady Administracyjnéj Królestwa, Ogólnego Zebrania Warszawskich Departamentów Rządzącego Senatu.

po kopiejek 45,

Do Sekretaryatu Stanu, IX i X Departamentów Rządzącego Senatu, Heroldyi Królestwa Kommissyów Rządowych Spraw Wewnętrznych i Duchownych, Sprawiedliwości, Przychodów i Skarbu, Komitetu Drogi Żelaznéj Warszawsko-Wiedeńskiéj, Zarządu Inspektora Głównego służby zdrowia, Wydziału Górnictwa, Najwyższéj Izby Obrachunkowéj, Kommissyi Emerytalnéj, Okręgu Naukowego Warszawskiego, Rady wychowania publicznego, Wydziałów pozostałych po b. Kommissyi Wojny, Zarządu Warszawskiego Wojennego General-Gubernatora, Dowódzców korpusów, Naczelnika sztabu armii, Głównéj Polowéj Prowiantskiéj Kommissyi.

po kopiejek 30,

Do Dyrekcyi Ubezpieczeń, Zarządu Poczt Królestwa, Prokuratoryi Królestwa, Sądu Appellacyjnego, Urzędu Mennicy, Urzędu Loteryi, Urzędu fabryki Stempla, Biura Członka Kommissyi Skarbu od odbioru soli w Krakowie, Dyrekcyi Głównéj Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, Konsystorzów Wyznań Ewangelickich, Zarządu Wojennego General-Policmajstra Armii, Nowo-Georgiewskiéj Kommissoryackiéj Kommissyi, Naczelników dywizyj, Naczelników sztabów korpusów.

Uwaga.—Wyłączone są od użycia papieru stemplowego szacunkowego podania i korrespondencye z Bankiem Polskim, Dyrekcyą Ubezpieczeń w interesach ubezpieczeń nieruchomości, ruchomości, i Kass Oszczędności, i podania właścicieli listów zastawnych do Władz Towarzystwa Kredytowego ziemskiego.

po kopiejek 15,

Do Archidyecezyi Warszawskiéj i wszystkich innych Dyecezyi wyznania Rzymsko-Katolickiego (gdy się pisze do Sądu Duchownego I-éj Instancyi, choć się ten odbywa w Konsystorzu, użytym być winien papiér ceny kop. 30), Rządów Gubernialnych, Dyrekcyi Drogi Żelaznéj Warszawsko-Wiedeńskiéj, Magistratu miasta Warszawy, Zarządu Ober-Policmajstra m. Warszawy, Naczelników Wojennych (w interesie zaś paszportowym, używa się stempel ceny kop. 45), Trybunałów Cywilnych, Trybunału Handlowego, Sądów Kryminalnych, Dyrektorów Gimnazyów Gubernialnych, Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego w Marymoncie, Naczelników Górniczych Okręgów, Kass Okręgowych Górniczych, Kommissyi Kwaterniczéj miasta Warszawy, Kommissarzy Cyrkułowych Policyi Wykonawczéj w Warszawie, Kommissarzy Administracyjnych w Warszawie, Assessorów Nadleśnych, Rewizorów Skarbowych, Naczelników Straży Granicznéj, Dyrekcyj Szczegółowych Kredytowych po guberniach, Dowódzców brygad, Naczelnika sztabu artylleryi armii, Naczelnika parków, Generał-Gewaltygiera, Generał-Wagenmajstra, Ober-Kapelana polowego, Dyrektora Szpitali wojskowych, Inspektora Aptek, Kommendantów Twierdz i m. Warszawy, Zarządu Naczelnika Zachodniego Okręgu artylleryjskich garnizonów i do Warszawskiego Arsenału.

po kopiejek $7^1/_2$,

Do Naczelników Powiatów, Urzędów Pocztowych gubernialnych, pogranicznych, pośrednich i Ekspedytorów, Urzędników Konsumcyjnych, Nadstrażników, Sądów Pokoju, Sądów Policyi Poprawczéj, Prezydentów i Burmistrzów po miastach lub do Magistratów tychże miast, Urzędów Leśnych, Pisarzów Solnych, Komor Celnych, Komory Składowéj i Magazynu Rządowego drzewa w Warszawie, Inspektorów Szkół Powiatowych, Rady Nadzorczéj Instytutu Głuchoniemych, Dowódzców pułków, Kantorów Wojennych Szpitali, Kommendantów miast (wyjąwszy Warszawy).

Uwaga.—Do wszelkich prośb i korrespondencyi z powyższemi Władzami, cena oznaczona papieru powinna być tylko użyta do zwierzchniego czyli piérwszego arkusza; gdyby zaś potrzeba przybrać więcéj arkuszy, te, jak już wyżéj rzeczono, będą ceny stempla zwyczajnego po kopiejek 7 i pół.

3. O papierze stempla kosztów sądowych.

Papiér stemplowany jest w następujących cenach: na kop. 7 i pół, 10, 15, 30, 45, 60, 75, 90, rsr. 1 kop. 5, rsr. 1 k. 20, rsr. 1 k. 35, rsr. 1 k. 50, rsr. 5 k. 25. rsr. 3, 6, 12, 30, 60. Służy tylko na opłaty wpisów i innych kosztów stemplowych, do spraw używany jest z osobna w każdéj Instancyi sądowéj, w wszelkich bez różnicy Sądach, a nawet w sprawach polubownemu rozsądzeniu poddanych; opłata zawsze przez powoda.

Cena wpisów stosować się ma do wartości przedmiotu, podług brzmienia zapozwów w szczególności: Od przedmiotów wartości rsr. 7 i pół wyłącznie, w ilości kop. 7 i pół.

„	„	7 i pół	do rsr.	15	„	„	15
„	„	15	„	30	„	„	30

i tak daléj, dodając po kop. 15 za każde rsr. 15, aż do wyłącznie rsr. 150, i daléj:

od rsr.	150	włącznie	do rsr.	375	wyłącznie	rsr.	2 kop. 25
„	375	„	„	750	„	„	3
„	750	„	„	1,500	„	„	6
„	1,500	„	„	3,000	„	„	12
„	3,000	„	„	6,000	„	„	18
„	6,000	„	„	12,000	„	„	24
„	12,000	„	„	15,000	„	„	80
„	15,000	„	„	30,000	„	„	60
„	30,000	„	„	60,000	„	„	90
„	60,000	„	„	120,000	„	„	150
„	120,000	„	„	150,000	„	„	240

nad 150,000 rsr. od każdych 150 rsr. tylko kopiejek 10.'

4. O papierze stempla karnego.

Ceny są na kop. 90, rsr. 1 kop. 5, rsr. 1 k. 20, rsr. 1 k. 35, rsr. 1 i pół, rsr. 1 k. 80, rsr. 3, rsr. 4 i pół, rsr. 6, rsr. 7 i pół, rsr. 12, 15, 30, 75, reprezentuje opłatę kar kontrawencyjnych. Opłacany jest w pełnéj cenie, a sprzedawany tylko za pół ceny, druga bowiem połowa idzie na rzecz dostrzegającego kontrawencyą.

5. O formie i cenach papieru szacunkowego.

Papier stempla szacunkowego ma zwyczajną wielkość arkusza, na wierzchu którego po prawéj stronie jest czarno wybita cyfra Monarsza w literze rossyjskiéj, a po lewéj także czarno Herb z wyrażeniem ceny stempla.

Ceny papieru stempla szacunkowego są następujące: na kop. sr. 7 i pół, 15, 22 i pół, 30, 45, 60, 75, 90; rsr. 1 k 5, rsr. 1 k. 20, rsr. 1 k. 35, rsr. 1 k. 50, rsr. 3, rsr. 3 k. 60, rsr. 4 k. 50, rsr. 6, rsr. 7 k. 50, rsr. 12, 15, 30, 60, 75.

WYMIENIENIE ZNACZNIEJSZYCH WŁADZ WOJSKOWYCH I CYWILNYCH

URZĘDUJĄCYCH W WARSZAWIE,

z wskazaniem miejsc, w których posiedzenia swe odbywają.

A. WŁADZE WOJSKOWE.

Kancelarya Głównodowodzącego Armią I-szą. (W Zamku), nr. 1.	Dyrektor, Rz. R. St. Kozaczkowski Alexy syn Cyrylla.
Kancelarya Dyplomatyczna przy Głównodowodzącym. (W pałacu *pod Blachą*), nr. 364.	Zarządzający, Rz. R. St. Szambelan Kruzenstern Alexander syn Jana.
Zarząd Generał-Kwatermistrza.(W pałacu *pod Blachą*), nr. 364.	Generał-Kwatermistrz, Generał-Lejtnant Buturlin.
Zarząd Naczelnika Artyleryi. — Ulica Alexandrya, nr. 2,778.	Naczelnik Artyleryi Armii, Generał-Lejtnant Stachowicz Parmen s. Jana.
Zarząd Naczelnika garnizonów Artyleryi Okręgu Zachodniego. (W Cytadelli).	Naczelnik Okręgu, Generał-Major Chałański Bazyli syn Jana.
Warszawski zakład przyborów artyleryjskich.—Ulica Długa, nr. 562.	Zawiadujący zakładem, Generał-Major Garbunow Michał syn Jerzego.
Zarząd Naczelnika Inżynierów. (W Cytadelli).	Naczelnik Inżynierów Armii, Generał-Lejtnant Buchmeyer.
Główne Dyżurstwo Armii.—Ulica Senatorska, nr. 479.	Dyżurny Generał Armii, Generał-Lejtnant Zabołocki Wasil syn Jana.
Polowy Audytoryat Armii. — Saski plac, nr. 413 *a*.	Prezes, Generał-Lejtnant Karłowicz Antoni syn Michała.
Intendentura Armii.— Ulica Nalewki, nr. 560.	Generał-Intendent, Generał-Major Melnikow.
Główna Polowa Prowiancka Kommissya.—Ulica Nalewki, nr. 560.	Generał-Prowiantmajster, Generał-Major Diwow.
Zarząd Generała Sztab-Doktora. — Ulica Widok, nr. 1578.	Generał Sztab-Doktor Armii, Rad. T. Czetyrkin Roman syn Sergiusza.
Zarząd III Okręgu korpusu Żandarmów.—Ulica Senatorska, nr. 479.	Naczelnik Okręgu, Generał-Lejtnant Burman 1 Alexander syn Jermoła.
Zarząd Kommendanta Warszawskiéj Alexandrowskiéj Cytadelli. (W Cytadelli).	Kommendant, Generał-Major Jermołow Mikołaj syn Szymona.

B. WŁADZE CYWILNE KRÓLESTWA POLSKIEGO.

Namiestnik Jego Cesarsko-Królewskiéj Mości w Królestwie Polskiém, Generał-Adjutant, Generał Artyleryi, Xiążę Gorczakow Michał syn Dymitra, Głównodowodzący Armią I-szą.

Kancelarya Namiestnika J. C. K. M. (W pałacu Namiestników Królew.). Ulica Krakowskie-Przedm., nr. 387.	Zarządzający Kancelaryą, Radca Tajny Senator Eliaszewicz Piotr syn Teodora.

Wydział paszportowy téjże Kancelaryi.—Ulica Wierzbowa, nr. 612.	Zarządzający Wydziałem, R. D. Pohl Edward syn Wacława.
Wydział celny przy téjże Kancelaryi Namiestnika. — Ulica Graniczna, nr. 965.	Zarządzający Wydziałem, Vice-Dyrektor Kancelaryi Przyb. Namiestnika, R. S. Żywotkiewicz Piotr syn Jana.
Kancelarya Rady Administracyjnéj.— Ulica Krakowskie-Przedmieście, nr. 387 (w pałacu N. K.).	Sekretarz Stanu przy Radzie Administracyjnéj, R. T. Le Brun Tomasz syn Tomasza.
Kommissya Emerytalna.— Ulica Krakow.-Przedm., nr. 387 (w pał. N. K.).	Prezes, R. T. Senator Dmitriew Alexander syn Piotra.

WARSZAWSKIE DEPARTAMENTA RZĄDZĄCEGO SENATU.

a) Ogólne Zebranie.—Ulica Krakowskie-Przedm., nr. 387 (w pał. N. K.).	Naczelny Prokurator, R. R. S. Pawliszczew Mikołaj syn Jana.
b) IX Departament. — Ulica Długa, nr. 549.	Prezydujący, R. T. Senator Łubieński Jan syn Józefa.
c) X Departament.—Ulica Długa, nr. 549.	Zastępujący Prezydującego, G. L. Senator White Karol syn Pawła.
Heroldya.— Ulica Krakowskie-Przedmieście, nr. 387 (w pałacu N. K.).	Prezes.....

KONSULOWIE ZAGRANICZNI.

Konsul austryacki. — Ulica Nowy-Świat, nr. 1294.	Baron Lederer.
Konsul pruski. — Ulica Krakowskie-Przedmieście, nr. 390.	De Wagner Emil, Radca legacyi.
Konsul francuzki. — Ulica Krakowskie-Przedmieście, nr. 411.	Dupeyron.
Konsul angielski.	Generał-Major Mansfield.

DUCHOWIEŃSTWO.

a) Duchowieństwo Prawosławne:

Arcybiskup Warszawski i Nowogeorgiewski Arseniusz, Zarządzający dyecezyą Wołyńską, Archimandryta Ławry Poczajewskiéj (przy Soborze katedralnym, ulica Długa, nr. 589).

Konsystorz duchowny Prawosławny tamże.

b) Duchowieństwo Rzymsko-Katolickie:

Archi-dyecezya Warszawska: Administrator Archi-dyecezyi X. Fijałkowski Antoni, Biskup Hermopolitański.

Konsystorz Warszawski (przy ulicy Miodowéj, nr. 492).

Akademia duchowna Rzymsko-Katolicka (przy ulicy Zakroczymskiéj, nr. 1863 lit. *b)*.

Konsystorz Ewangielicko-Augsburgski.— Ulica Nowy-Świat, nr. 1286.	Prezes, Rz. R. St. Kruzenstern Alexander.
Konsystorz Ewangielicko-Reformowany.—Ulica Leszno, nr. 666.	Prezes, Rz. R. St. baron Zass Julian syn Ottona.
Kommissya Rząd. Spraw Wewnętrznych i Duchownych. — Ulica Przejazd, nr. 646.	Dyrektor Główny Prezydujący w Kommissyi, Członek Rady Administr., R. T. Muchanow Paweł syn Alexan.

Towarzystwo Warszaws. Dobroczynności. — Ulica Krakowskie-Przedmieście, nr. 370.	Vice-Prezes Towarzystwa, Kamerjunker Pusłowski Xawery.
Dyrekcya Teatrów oraz wszelkich widowisk dramatycznych i muzycznych w Królestwie. — Ulica Senatorska, nr. 474.	Prezes Dyrekcyi, Generał-Lejtnant Abramowicz.
Dyrekcya Ubezpieczeń.—Ulica Nowolipie, nr. 2406 i 2324.	Prezes, Radca Tajny Łaszczyński Jakób syn Józefa.
Dyrekcya wyścigów konnych i wystawy zwierząt gospodarskich (przy Kommissyi Rząd. S. W. i D.).	Prezes Dyrekcyi, Radca Stanu Szambelan Kuczyński Alexander syn Felixa.
Wydział Stada Rządowego koni. — Ulica Krakow. Przedm., nr. 303 *a*.	Dyrektor Stada, Koniuszy Dworu J C. K. M., R. R. S. hr. Potocki August.
Zarząd Okręgu Pocztowego Królestwa Polskiego.— Ulica Krakows.-Przedmieście, nr. 421.	Naczelnik Okręgu i Warszawski Dyrektor Poczt, R. R. S. książę Golicyn Alexander syn Michała.
Kommissya Rządowa Sprawiedliwości.—Ulica Długa, nr. 591.	Dyrektor Główny Prezydujący, R. T. Senator hr. Skarbek Fryd. s. Kacpra.
Drukarnia Rządowa przy Kommissyi Rządowéj Sprawiedliwości.—Ulica Miodowa, nr. 487.	Zarządzający Drukarnią, Wójcicki Kazimierz-Władysław syn Jana, Główny Archiwista Senatu.
Archiwum Główne Królestwa.—Ulica Długa, nr. 549.	Naczelnik Archiwum, A. K. Hubert Walenty syn Jana.

SĄDOWNICTWO.

Sąd Apellacyjny Królestwa Polskiego.—Ulica Miodowa, nr. 487.	Prezes, R. R. S. Paprocki Teodor syn Józefa.
Sąd Kryminalny gubernii Warszawskiéj.—Ulica Długa, nr. 549.	Prezes, R. S. Chrzanowski Łukasz syn Kacpra.
Sąd Policyi Poprawczéj — Ulica Dzika, nr. 2324.— Wydział I, dla miasta Warszawy.	Sędzia Prezydujący, R. K. Warylkiewicz Ludwik syn Józefa.
Wydział II, dla okręgu Warszawskiego i innych.	Sędzia Prezydujący, Kuczkowski Józef-Kalasanty syn Baltazara.
Trybunał Cywilny gub. Warszawskiéj w Warszawie.—Ulica Długa, nr. 549.	Prezes Trybunału, R. S. Bońkowski Ignacy syn Antoniego.
Trybunał Handlowy. — Ulica Długa, nr. 550.	Prezes, R. D. Potocki Konstanty syn Piotra.

SĄDY POKOJU.

Okręgu i miasta Warszawy Wydział I,	ulica Sto-Jerska, nr. 1767.
,, ,, ,, ,, II,	,, Długa, nr. 549.
,, ,, ,, ,, III,	,, Sto-Krzyzka, nr. 1337.
,, ,, ,, ,, IV,	na Pradze.
Prokuratorya Królestwa Polskiego.— Ulica Dziekanka, nr. 2667.	Prezydujący, R. S. Borkowski Józef syn Franciszka.
Kommissya Rząd. Przychodów i Skarbu.—Ulica Rymarska, nr. 743.	Dyrektor Główny Prezydujący, Członek Rady Administracyjnéj, R. T. Szambelan Łęski Adam syn Józefa.
Urząd Mennicy Warszawskiéj.—Ulica Bielańska, nr. 607.	P. o. Dyrektora, R. K. Kołakowski Benedykt.

Probiernia Główna przy Mennicy Warszawskiéj (przy Mennicy).	Naczelny Kontroller Wołowski Adam.
Urząd Fabryki Stempla. — Ulica Rymarska, nr. 743.	Naczelnik, R. D. Wilanowski Tomasz.
Urząd Loteryi. — Ulica Nowy-Świat, nr. 1319.	Naczelnik Urzędu, R. S. Werner Symeon syn Joachima.
Dozór Magazynu Rządowego Drzewa. —Ulica Bugaj, nr. 2602.	Inspektor S. K. Sestie Karol.
Urząd Konsumcyjny miasta Warszawy.—Ulica Leszno, nr. 706.	Urzędnik do szczeg. porucz. K. R. P. i S., dyrygujący służbą konsumcyjną i strażą skarbową, R. K. Karpiński Adam.
Administracya Rząd. dochodów skarb. Tabacznych.—Ulica Długa, nr. 542	Członek Ekonomiczny, Kronenberg Leopold.
Warszawska Komora Składowa. — Ulica Elektoralna, nr. 759.	Dyrektor, R. S. Rikman Piotr.
Najwyższa Izba Obrachunkowa. — Ulica Nowy-Swiat, nr. 1286.	Kontroller Jeneralny Prezyd. w Najwyższéj Izbie Obrachunkowéj, R. T. Senator Funduklej Jan syn Jana.
Okrąg Naukowy Warszawski.—Ulica Krakowskie-Przedmieście, nr. 394.	Kurator Okręgu, R. T. Muchanow Paweł syn Alexandra.
Warszawski Komitet Cenzury (przy Okręgu Naukowym).	Prezydujący, Pomocnik Kuratora R. S. Sumiński Leopold.
Komitet Examinacyjny, zawiadujący zarazem prywatnemi zakładami naukowemi w Warszawie (przy Okr. N.)	Prezydujący, R. S. Stender Filip.
Instytut Szlachecki.— Ulica Wiejska, nr. 1728 i 9.	P. o. Dyrektora, R. D. Kiewlicz.
Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa (w Marymoncie).	Dyrektor, R. S. Ździtowiecki Seweryn syn Stanisława.
Gimnazyum Realne (przy Okr. Naukowym).	P. o. Dyrektora, A. K. Łyszkowski Maxymilian.
Szkoła niedzielno-handlowa przy témże gimnazyum (przy Okr. Nauk.).	Inspektor, R. H Rogiński Kazimierz.
Szkoła Sztuk Pięknych (przy Okr. N.).	Dyrektor, R. D. Wołkow Mikołaj.
Gimnazyum Gubernialne (przy O. N.).	Dyrektor, R. S. baron Kaulbars.
Szkoła Rabinów. — Ulica Gęsia, nr. 2,247 lit. *c*.	Dyrektor, Tugendhold Jakób.
Kancelarya Rady Instytutu Alexandryjskiego Wychowania Panien. — Ulica Chmielna, nr. 1527.	Prezes Rady, R. T. Senator Funduklej.
Zarząd XIII Okręgu Kommunikacyi. — Ulica Nowy-Swiat, nr. 1269.	Naczelnik Okręgu, G. M. korpusu Inżynierów, Kraft Mikołaj syn Józefa.
Komitet Drogi Żelaznéj Warszawsko-Wied. (odbywa posiedz. w pałacu Skwarcowa).—Saski plac, nr. 413 *c*.	Prezydujący General-Major Korpusu Inżenierów Kraft Mikołaj s. Józefa.
Dyrekcya Drogi Żelaznéj Warszawsko-Wied. (w dworcu kolei żelaznéj).—Ulica Jerozolimska, nr. 1572 i 3.	Dyrektor, G. M. Artyleryi Schenschine.
Zarząd Główny Spisu i Zaciągu Wojskowego.—Ulica Senatorska, n. 479.	Zarządzający Naczelnie, G. L. Senator Sobolew Michał syn Jana.

Bank Polski.— Ulica Elektoralna, nr. 744.
Komitet Towarzystwa Kredyt. Ziems. — Ulica Podwale, nr. 500 lit. *a*.
Komitet właścicieli listów zastawnych. — Ulica Krakow.-Przedm., nr. 411.
Dyrekcya Główna Tow. Kred. Ziems. — Ulica Podwale, nr. 500 lit. *a*.
Dyrekcya Szczegółowa gub. Warszawskiéj.—Ulica Podwale, nr. 500 *a*.
Rząd Gubernialny Warszawski.—Ulica Miodowa, nr. 493.
Administracya Pałaców Cesarskich: Łazienek i Belwederu.—Ulica Górna, nr. 2987 *a* (w Łazienkach Kr.).
Administracya Księztwa Łowickiego. — Ulica Niecała Nr. 614.

Prezes, R. R. S. Niepokojczycki Benedykt
Prezes, hr. Zamoyski Andrzej syn Stanisława.
Prezes, R. K. Ornowski Józef.

Prezes, R. R. S. Białoskórski Edward, syn Kiliana.
Prezes, R. R. S. hr. Łubieński Piotr syn Felixa.
Gubernator Cywilny, Prezes Dyr. Ub. R. T. Łaszczyński Jakób syn Józefa.
Administrujący Pałacami, G. L. Abramowicz Ignacy.

Administrator, G. L. Abramowicz Ignacy.

WŁADZE MIEJSCOWE.

Zarząd Warszawskiego Wojennego Generał-Gubernatora. Ulica Wierzbowa, nr. 612.

Zarząd Naczelnika Wojennego guber. Warsz.— Ulica Wierzbowa, nr. 612.
Warszawski Ordonanshauz. — Saski Plac, nr 413.
Kommissya Kwaternicza.— Ulica Senatorska, nr. 461.
Magistrat miasta Warszawy. — Ulica Senatorska, nr. 462.
Zarząd Ober-Policmajstra miasta Warszawy.— Ulica Senatorska, nr. 462.

Warszawski Wojenny Generał-Gubernator, G. Ad. Paniutin.
Dyrektor Kancelaryi, R K. Czestylin Gabryel syn Jana.
Pomocnik Naczelnika Wojen., Pułkownik Wendorff Ignacy syn Karola.
Kommendant miasta Warszawy, G. L. Tutczek Jan syn Jana.
Dyrektor Kommissyi, Pułkownik Wogak Konstanty syn Hippolita.
Prezydent miasta, R. R. S. Andrault Teodor syn Alexandra.
Warszawski Ober-Policmajster, G. M. Gorłow Bazyli syn Michała.

POLICYA WYKONAWCZA.

Cyrkuł I, ulica Piwna, nr. 15.
„ II „ Zakroczyms., n. $185^{5}/_{6}$.
„ III „ Nowomiejska, nr. 167.
„ IV „ Nalewki, nr. 2257.
„ V i VI „ Dzika, nr. 2323.
„ VII i VIII Grzybowska, n. 1055 *g*.
„ IX „ Mokotowska, n. 1660.
„ X „ Sto-Krzyzka, nr 1625.
„ XI „ Dziekanka, nr. 2677.
„ XII na Pradze, nr. 397.
Wydział Kontroli służących (w Ratuszu).
Straż Ogniowa. — Ulica Nalewki, nr. 2235.
Urząd Lekarski miasta Warszawy.— Ulica Miodowa, nr. 493.

Kommissarz, A. K. Szuwarski Jan.
„ R. H. Skulski Hieronim.
„ A. K. Zagrabiński Tomasz.
„ R. H. Bądarzewski Andrzej.
P. o. „ R. K. Zacharyaszewicz Izyd.
„ R. D. Biernacki Piotr.
„ A. K. Joachimowski Jan.
„ A. K. Szletyński Ludwik.
„ A. K. Głębocki Józef.
„ S. G. Brodzki Tomasz.
Naczelnik Wydziału, A. K Andrzej Listowski syn Ignacego.
Naczelnik Straży, Pułkownik Hauke Alexander.
Inspektor Urzędu, Siekaczyński.

ROZKŁAD JAZDY

NA DRODZE ŻELAZNÉJ WARSZAWSKO-WIEDEŃSKIÉJ.

Rozkład jazdy na drodze żelaznéj tutejszéj zmieniany bywa stosownie do pory roku, biegu pociągów zagranicznych i t. p. Szybkość jazdy przecież nie zmienia się. Pociągi osobowe przebiegają około 4-ch mil na godzinę, licząc w to przystanki po stacyach. Czas więc potrzebny na przebieżenie rozmaitych przestrzeni drogi, zamieściliśmy w tablicy następującéj, którą uważać można za ogólny *rozkład jazdy na drodze żelaznéj Warszawsko-Wiedeńskiéj.*

Jeżeli wiemy godzinę odejścia pociągu z Warszawy, Częstochowy, Granicy lub Łowicza, łatwo przy pomocy téj tablicy dojść godzin, w których pociąg znajdować się winien na rozmaitych stacyach drogi żelaznéj. I tak, gdy pociąg wychodzi z Warszawy o godzinie $7^1/_2$ z rana, przechodzi przez Piotrków o godz. $12^1/_2$, bo dodać potrzeba czas jazdy od Warszawy do Piotrkowa, tojest godzin 5; przechodzi przez Częstochowę o godz. 3 min. 25, bo dodajemy czas jazdy god. 7 min. 55=15 $_{25}$ tojest god. 3 min. po dwunastéj czyli po południu; pociąg ten staje zatém na granicy o god. 6, tojest: 7,30 + 10,30=18—12=6.

Czas potrzebny do przebieżenia różnych odległości na drodze żelaznéj Warszawsko-Wiedeńskiéj.

z Warszawy	g. m.	z Częstochowy	z Łowicza
do Pruszkowa...	30		
„ Grodziska....	1		
„ Rudy.....	1 30		
„ Radziwiłłowa.	1 55		
„ Skierniewic..	2 20		
„ Łowicza.....	3 10		
„ Płyćwi.....	2 50		
„ Rogowa.....	3 20		
„ Rokicin.....	4		
„ Bab.....	4 30		
„ Piotrkowa...	5		
„ Gorzkowic...	5 45		
„ Radomska...	6 30		
„ Kłomnicy....	7 10		
„ Częstochowy.	7 55		
„ Poraja.....	8 25		30
„ Myszkowa...	8 55		1
„ Łaz.....	9 35		1 40
„ Ząbkowic....	10		2 5
„ Granicy.....	10 30		2 35

z Granicy	g. m.	z Częstochowy	z Łowicza
do Ząbkowic.....	30		
„ Łaz.....	55		
„ Myszkowa.....	1 35		
„ Poraja.....	2 5		
„ Częstochowy....	2 35		
„ Kłomnicy.....	3 20	45	
„ Radomska.....	4	1 25	
„ Gorzkowic.....	4 45	2 10	
„ Piotrkowa.....	5 30	2 55	
„ Bab.....	6	3 25	
„ Rokicin.....	6 30	3 55	
„ Rogowa.....	7 10	4 35	
„ Płyćwi.....	7 40	5 5	
„ Łowicza.....	9	6 20	
„ Skierniewic	8 10	5 35	45
„ Radziwiłłowa...	8 35	6	1 10
„ Rudy.....	9	6 25	1 35
„ Grodziska.....	9 30	6 55	2 5
„ Pruszkowa.....	10	7 25	2 35
. Warszawy.....	10 30	8	3 5

Winniśmy tu dodać, że cyfry z téj rachuby otrzymywane są przybliżone; bo pociągi na różnych stacyach zatrzymują się po 5, 10, 15 i więcéj minut, podług szczegółowych co kilka miesięcy wydawanych rozkładów jazdy; kto więc szuka minutowych dokładności, do takich rozkładów udawać się powinien.

Opłata od jednéj osoby na drodze żelaznéj:

z Warszawy	Ilość mil:	Klassy: I.	II.	III.	IV.
		Kopiejki srebrem.			
do Pruszkowa	2	36	27	18	10
„ Grodziska	4	72	54	36	20
„ Rudy Guzowskiéj	6	108	81	54	30
„ Radziwiłłowa	$7^1/_2$	135	101	68	$37^1/_2$
„ Skierniewic	9	162	121	81	45
„ Łowicza	12	216	162	108	60
„ Płyćwi	11	198	148	99	55
„ Rogowa	13	234	175	117	65
„ Rokicin	$15^1/_2$	279	209	140	$77^1/_2$
„ Bab	$17^1/_2$	315	236	157	$87^1/_2$
„ Piotrkowa	$19^1/_2$	351	263	176	$97^1/_2$
„ Gorzkowic	$22^1/_2$	405	303	202	$112^1/_2$
„ Radomska	$25^1/_2$	460	344	230	$127^1/_2$
„ Kłomnic	28	504	378	252	140
„ Częstochowy	31	558	418	279	155
„ Poraja	33	594	445	297	165
„ Myszkowa	35	630	472	315	175
„ Łaz	$37^1/_2$	675	506	338	$187^1/_2$
„ Ząbkowic	39	702	526	351	195
„ Granicy	41	738	553	369	205

Uwaga I. — Dzieci nieumiejące chodzić wolne są od opłaty; do lat 10 płacą o jednę klassę niżéj, a w klassie IV płacą połowę ceny. Na dwoje dzieci służy jeden bilet właściwéj klassy. Dzieci wyżéj lat 10 mające płacą jak dorosłe osoby.

„ **II.** — Osoby do Warszawy jadące, oprócz powyższéj opłaty, uiszczają po kop. $1^1/_2$ rogatkowego.

I. Opłata od tłomoków i pakunków osobowych:

Od tłomoków i pakunków ważących funtów:	Za każdą stację.	z Warszawy do Skierniewic.	do Łowicza.	do Piotrkowa.	do Częstochowy	do Granicy.
	Kopiejki Srebrem.					
Od 31 do 50	3	15	18	30	42	57
— 51 — 70	4	20	24	40	56	76
— 71 — 90	5	25	30	50	70	95
— 91 — 110	6	30	36	60	84	114
— 111 — 130	7	35	42	70	98	133
— 131 — 150	8	40	48	80	112	152
— 151 — 170	9	45	54	90	126	171
— 171 — 190	10	50	60	100	140	190
— 191 — 210	11	55	66	110	154	209

Pakunki do 30 funt. ważące każda osoba bezpłatnie zabierać może. Oprócz tego do Warszawy rogatkowe od każdego tłomoka po kop. sr. 1 od 100 funt.

II. Opłata od powozów:

z Warszawy	Powóz Klassy: I.	II.	III.	IV.
	Kopiejki srebrem.			
do Pruszkowa.....	150	120	90	60
„ Grodziska.....	300	240	180	120
„ Rudy Guzowskiéj.	450	360	270	180
„ Skierniewic.....	675	540	405	270
„ Łowicza.....	900	720	540	360
„ Rogowa.....	975	780	585	390
„ Rokicin.....	1162½	930	697½	465
„ Piotrkowa.....	1462½	1170	877½	585
„ Radomska.....	1912½	1530	1147½	765
„ Częstochowy.....	2325	1860	1395	930
„ Myszkowa.....	2625	2100	1575	1050
„ Granicy.....	3075	2460	1845	1230

Kl. I. Karety podwójne z waszą i karety poczwórne.

Kl. II. Karety podwójne obładowane. Kocze na 4-ry osoby. Bryczki kryte obładowane.

Kl. III. Zwyczajne kocze kryte na 2 osoby lub takież bryczki.

Kl. IV Zwyczajne odkryte bryczki bez ładunku, lub tylko z ładunkiem jadących osób.

Osoby w powozach zostające, wykupić powinny bilety osobowe klassy II, służba bilety klassy IV.

Oprócz tego do Warszawy opłata rogatkowa od klassy I kop. 30, od kl. II kop. 20, od kl. III i IV kop. 10.

III. Opłata od zwierząt.

z Warszawy	Rodzaj. Konie wierzchowe lub powozowe w krytych wagonach. Ile sztuk. 1.	2.	3.	Woły, krowy i konie robocze w odkrytych wagonach. Ile sztuk. 1.	2.	3.	4.	5—6 (*)	Mniejsze zwierzęta partya.	Psy, 1 sztuka.	Drób i prosięta.
	Kopiejki srebrem										
do Grodziska. .	180	260	300	120	160	180	190	200	60	20	8.5
„ Rudy Guzow.	270	390	450	180	240	270	285	300	90	30	12 5
„ Skierniewic.	405	585	675	270	360	405	427½	450	135	45	18.5
„ Łowicza. . .	540	780	900	360	480	540	570	600	180	60	24.5
„ Rogowa . . .	585	845	975	390	520	585	617½	650	195	65	26.5
„ Rokicin. . .	697½	1007½	1162½	465	620	697½	736½	775	232½	77½	31.5
„ Piotrkowa. .	877½	1267½	1462½	585	780	877½	926½	975	300	100	39.5
„ Radomska. .	1147½	1657½	1912½	765	1020	1147½	1211½	1275	385½	127½	51.5
„ Częstochowy	1395	2015	2325	930	1240	1395	1472½	1550	465	155	62.5
„ Myszkowa. .	1575	2275	2625	1050	1400	1575	1662½	1750	525	175	70.5
„ Granicy . . .	1845	2665	3075	1230	1640	1845	1947½	2050	615	205	82 5

Na partyą mniejszych zwierząt liczy się:
Cieląt lub kóz sztuk 8
Owiec..... „ 10
Swiń..... „ 6

(*) Lub najem wagonu 4-kołowego na bydło; za najem wagonu 6-kołowego o połowę więcéj.

Od mniejszéj liczby sztuk pobiera się na wagę po k. sr. 2 za pud na 7 wiorst.

Cały wagon 4-kołowy wynajmuje się do przewozu cieląt, kóz, świń lub owiec, bez względu na liczbę, ile ich się pomieści.

Oprócz powyższéj opłaty, przy wprowadzaniu zwierząt do miasta Warszawy, dolicza się rogatkowe:

Od konia i wołu po ..... kop. sr. 10
Od krowy i jałowizny..... „ $7^1/_2$
Od cielęcia, owcy, świni.... „ 2
Od drobiu i prosiąt..... „ $^1/_2$

IV. Opłata od towarów, produktów i ciężarów od jednego puda:

z Warszawy	Klassy: I.	II.	III.	IV.	ze Skierniewic	Klassy: I.	II.	III.	IV.
	Kopiejki srebrem					Kopiejki srebrem.			
do Pruszkowa...	3·5	2	1·4	0·9	do Łowicza.....	4·5	2·5	1·7	1·1
„ Grodziska....	5·5	3	2	1·3	„ Piotrkowa...	12	6·3	4	2·6
„ Rudy Guzows.	7·5	4	2·6	1·7	„ Radomska...	18	9·3	5·8	3·8
„ Radziwiłłowa	9	4·8	3·1	2	„ Częstochowy.	23·5	12	7·4	4·9
„ Skierniewic..	10·5	5·5	3·5	2·3	„ Granicy.....	33·5	17	10·4	6·9
„ Łowicza.....	13·5	7	4·4	2·9	z Łowicza				
„ Płyćwi.....	12·5	6·5	4·1	2·7	do Piotrkowa...	15	7·8	4·9	3·2
„ Rogowa.....	14·5	7·5	4·7	3·1	„ Radomska...	21	10·8	6·7	4·4
„ Rokicin.....	17	8·8	5·5	3·6	„ Częstochowy.	26·5	13·5	8·3	5·5
„ Bab.....	19	9·8	6·1	4	„ Granicy.....	36·5	18·5	11·3	7·5
„ Piotrkowa...	21	10·8	6·7	4 4	z Piotrkowa				
„ Gorzkowic...	24	12·3	7·6	5	do Radomska...	7·5	4	2·6	1·7
„ Radomska...	27	13·8	8·5	5·6	„ Częstochowy.	13	6·8	4·3	2·8
„ Kłomnic.....	29·5	15	9·2	6·1	„ Granicy.....	23	11·8	7·5	4·8
„ Częstochowy.	32·5	16·5	10·1	6·7	z Radomska				
„ Poraja.....	34·5	17·5	10·7	7 1	do Częstochowy.	7	3·8	2·5	1·6
„ Myszkowa....	36·5	18·5	11·3	7·5	„ Granicy.....	17	8·8	5·5	3·6
„ Łaz.....	39	19·8	12·1	8	z Częstochowy				
„ Ząbkowic.....	40·5	20·5	12 5	8·3	do Granicy.....	11·5	6	3·8	2·5
„ Granicy.....	42·5	21·5	13·1	8·7					

Zasady.—Opłata za transport na 7 wiorst od 10 pudów klassy I, kop. 10.
„ „ „ II, „ 5.
„ „ „ III, „ 3.
„ „ „ IV, „ 2.

Opłata wagowa bez względu na odległość od 10 pudów „ I, „ 15.
„ „ „ II, „ 10.
„ „ „ III, „ 8.
„ „ „ IV, „ 5.

Obiedwie opłaty objęte są w liczbach powyżéj oznaczonych.

Oprócz tego opłata rogatkowa do Warszawy od klassy I, II, III, od puda kop. 0,4, od klassy IV od puda kop. 0,2.

Za najem wagonu 6-kołowego pod 225 pudów na 7 wiorst kop. 67.
„ „ krytego „ „ 90.

Oprócz tego wagowe bez względu na odległość ..... „ 180.

Składowe po trzech dniach na dobę od 10 pudów kop. 5. Placowe zaś po pięciu dniach na dobę od 10 pudów kop. 1.

Do klassy I należą: Instrumenta muzyczne, meble, lustra, szkło szlifowane, kryształy, zegary, obrazy w ramach, porcelana, stroje damskie, pierze, puch, pościel, wata, wyroby koszykarskie, rzeźbiarskie i rękawicznicze, wszelkie lekkie przedmioty, potrzebujące szczególnego i starannego upakowania; krzewy, oset sukienniczy, kwas siarkowy, oraz wszelkie paczki mniéj jak 4 pudy ważące.

Do klassy II: Arak, anyż, bawełna, chléb biały, chmiel, cukier, cykorya wyrobiona, fajans, len, konopie; kolonialne towary, jakoto: cytryny, pomarańcze, kawa, likiery, len, maszyny, materyały apteczne, miód, napój, nasiona zagraniczne i wszelkie nasiona trawne krajowe, owoce, oliwa, ostrygi, przędza, papiér, piwo zagraniczne, piwo krajowe w butelkach, skóry, sukno, towary wszelkie, tytuń i tabaka fabrykowane, wyroby metalowe, drewniane i powroźnicze, wino, wody mineralne, wełna, włosy i wszelkie rzeczy niewymienione w niniejszéj taryffie.

Do klassy III: Ałun, bibuła, blacha żelazna, cynkowa, miedziana, mosiężna, ołowiana, czarny chléb, cébula, cement, cynk, cyna, drzewo farbiarskie i stolarskie, gonty, groch, jarzyny, jaja, korzenie cykoryi, jedwab' surowy, kora, kafle, łój, masło, miód, mięso, mydło krajowe, miedź, mosiądz, ocet, oléj, ołów, pietruszka i inna włoszczyzna, proso, potaż, pakuły, róg, ryby, rzepak, saletra, sadło, słonina, sól, siarka, sierć, syrop, śledzie, stal, szkło zwyczajne, świece, ser krajowy, siemie lniane i konopne, tektura, tytuń surowy, wosk, wódka w beczkach, wyka, wyroby ciesielskie, bednarskie, garncarskie, marmurowe i kamienne, żelazo, grube wyroby i odlewy żelazne, tudzież kasza wszelkiego rodzaju; drut, szrut w beczkach, śledzie wysyłane w kompletnym ładunku całego wagonu, zaliczane będą do ciężarów klassy IV.

Do klassy IV: Asfalt, bagaże żołnierskie, cegła, dachówka, drzewo budowlane i opałowe, gips, kamienie flizowe, młyńskie i brukowe, kartofle, kości, mąka, makuchy, margiel, nawóz w beczkach, otręby, piwo krajowe w beczkach, ruda, sieczka, smoła, szmaty, szkło potłuczone, torf, wapno, węgle drzewne i kamienne, popiół, żelazo stare i surowe (nie w wyrobach), zboże, oraz wszelkie paki, beczki i naczynia wracające od przedmiotów drogą żelazną wysyłanych.

Objaśnienie.

1. Ciężary mniéj jak 1 pud ważące nie przyjmują się.
2. Ciężary od 1—3 pudów liczą się jak 3 pudy.
3. Po trzech pudach liczy się na pudy, ilość zaś mniejsza jak pud nie liczy się wcale.

TABELLA ODCHODU I PRZYCHODU POCZT W WARSZAWIE.

WYMIENIENIE TRAKTU	ODCHÓD	PRZYCHÓD
	W jakie dni i godziny	
1. **Kowieński.** *a)* Do Pułtuska, Łomży, Suwałk, Kowna, St. Petersburga, gubernij północnych i Finlandyi.	*Wozowa* odchodzi z pieniędzmi we Wtorek i Sobotę o 9 rano, z posyłkami w też dni o 6 wieczór. *Osobowo-listowa* do Cesarstwa we Wtorek i Sobotę o 9 rano, nadto sama *listowa* we Środę. Czwar. i Niedz. o 9 rano; w Królestwie zaś i do Kowna *osobowo-listowa* codziennie o 9 rano.	*Wozowa* pieniężn. w Nied. i Środę po poł., posyłkowa we Wtor. i Piąt. przed poł. *Osobowo-listowa* z Cesarstwa w Niedz. i Środę po południu, nadto sama *listowa* we Wtorek, Piątek i Sobotę rano.
b) Do Przasnysza, Mławy, przez Niborg do Królewca i Prus Wschodnich.	*Wozowa* i *listowa* we Wtorki i Soboty o 6 wieczór, przy których od Pułtuska do Niborga zabierać się mogą osoby.	*Wozowa* i *listowa* we Wtorek i Piątek przed południem.
c) Do Czyżewa, Nura, Sterdyni, Sokołowa i Węgrowa.	*Wozowa* w Środę o 3 po połud. i Sobotę o 7 wieczór. *Listowa* we Wtorek i Sobotę o 9 rano.	*Wozowa* w Sr. i Sob. ran. *Listowa* w Środę i Czw. po południu.
2. **Białostocki.** Do Wyszkowa, Zambrowa, Tykocina, Białegostoku i Grodna.	*Wozowa* tylko do Tykocina w Sobotę o 6 wieczór. *Listowa* w Środę o 9 rano i w Sobotę o 6 wieczór.	*Wozowa* we Wtorek w południe. *Listowa* w Środę i Sobotę w południe.
3. **Brzesko-Litewski.** *a)* Do Siedlec, Biały, Brześcia Litewskiego, Mińska gubernialnego, Smoleńska, Moskwy i i gubernij w środkowéj Rossyi położonych.	*Wozowa* w Środę o 3 po połud. i w Sobotę o 7 wieczór. *Osobowo-listowa* codziennie tylko do Brześcia Litewskiego, daléj zaś do Cesarstwa osobowo-listowa w Poniedziałek, Wtorek i Piątek o 5 po południu.	*Wozowa* w Środę i Sobotę rano. *Osobowo-listowa* tylko od Brześcia Lit. codziennie w poł., z dalszych zaś miejsc w Cesarstwie w Środę, Piątek i Niedz. w poł.
b) Do Sokołowa, Nura, Czyżewa, Ciechanowca, Węgrowa, Łukowa i Żelechowa.	*Wozowa* w Sobotę o 7 wieczór. *Listowa* w Niedzielę i Czwartek o 5 po południu.	*Wozowa* w Sobotę rano. *Listowa* we Wtor. i Piątek w południe.
c) Do Radzynia, Parczewa, Włodawy, Kocka i Lubartowa.	*Wozowa* w Sobotę o 7 wieczór. *Listowa* w Poniedziałek i Czwartek o 5 po południu.	*Wozowa* w Sobotę rano. *Listowa* we Wtor. i Piątek w południe.
4. **Lubelski.** *a)* Do Garwolina, Moszczanki, Iwangoroda, Kurowa i Lublina, oraz na trakty uboczne do Opola, Nowéj Alexandryi i Kazimierza.	*Wozowa* we Wtorek i Piątek o godz. 9 rano. *Osobowo-listowa* codziennie o godz. 4 po południu.	*Wozowa* w Środę i Sobotę wieczór. *Osobowo-listowa* codziennie w południe.
b) Do Piask, Siedliszcza, Chełma, Dubienki i Stepankowic.	*Wozowa* jak do Lublina. *Listowa* w Niedzielę, Wtorek, Czwartek i Piątek o 4 po południu.	*Wozowa* w Sr. i Sob. wiec. *Listowa* w Niedz., Wtor., Czwart. i Sobotę w połud.
c) Do *Cesarstwa:* do Uściługa, Żytomierza, Berdyczewa, Kijowa, Charkowa, Odessy, i południowych gubernij.	*Wozowa* jak do Lublina. *Listowa* w Niedzielę i Czwartek o 4 po południu, nadto do Uściługa i Włodzimierza tylko we Wtorek i Piątek o téjże godzinie.	*Wozowa* w Środę i Sobotę po południu. *Listowa* w Niedz. i Czw. w południe.
d) Zamojski: do Krasnegostawu, Zamościa, Tomaszowa, Tarnogroda, Janowa.	*Wozowa* jak do Lublina. *Osobowo-listowa* do Zamościa tylko w Sobotę o 4 po południu, *listowa* zaś do miejsc obok wymienionych, we Wtorek i Piątek o 4 po południu.	*Wozowa* w Środę i Sobotę po południu. *Osobowo-listowa* z Zamościa w Czwartek w poł. *Listowa* w Poniedz., Środę i Sobotę w południe.
e) Do Lubartowa, Parczewa, Włodawy, Kocka i Radzynia.	*Wozowa* jak do Lublina. *Listowa* w Piątek o godz. 4 po południu.	*Wozowa* w Sobotę wiecz. *Listowa* w Poniedziałek i Sobotę w południe.

Dalszy ciąg Tabelli Odchodu i Przychodu Poczt w Warszawie.

WYMIENIENIE TRAKTU	ODCHÓD	PRZYCHÓD
	W jakie dni i godziny	
f) Do Galicyi przez Tarnogród.	*Wozowa* jak do Lublina. *Listowa* we Wtorek i Sobotę o 4 po południu.	*Wozowa* w Srodę po poł. *Listowa* codziennie Koleją żelazną w nocy.
g) Do Łukowa, Żelechowa, Opatowa, Ostrowca i Ożarowa.	*Wozowa* we Wtorek o 9 rano, w Sobotę o 5 po południu. *Listowa* we Wtorek i Piątek o 4 po poł.	*Wozowa* w Srodę i Sobotę po południu. *Listowa* w też dni w poł.
h) Do Nowéj Alexandryi.	*Wozowa* we Wtorek o 9 rano i Sobotę o 5 po południu. *Osobowo-listowa* codziennie o 4 po poł.	*Wozowa* we Wtor. i Piątek po południu. *Listowa* codzien. w poł.
5. **Kozienicki.** Do Góry, Mniszewa i Kozienic.	*Wozowa* w Poniedziałek o 4 i pół po południu. *Osobowo-listowa* w Poniedz. i Czwartek o 4 i pół po południu.	*Wozowa* w Czwartek po południu. *Osobowo-listowa* w Niedzielę i Czwartek po poł.
6. **Krakowski.** *a)* Do Grójca i Radomia.	*Wozowa* w Srodę o 4 po południu, w Sobotę o 6 po południu. *Osobowo-listowa* codziennie o 6 wiecz.	*Wozowa* we Wtor. i Piątek po południu. *Osobowo-list.* codz. rano.
b) Do Suchedniowa, Kielc, Jędrzejowa, Miechowa, Michałowic i do Austryi.	*Wozowa* jak do Radomia. *Listowa* w Poniedziałek, Srodę, Piątek i Sobotę o 6 po południu.	*Wozowa* we Wtor. i Piątek po południu. *Listowa* w Niedz., Wtor., Czwartek i Piątek rano.
c) Do Żarnowca i Skalbmierza.	*Wozowa* jak do Radomia. *Listowa* w Poniedziałek i Piątek o 6 wieczór.	*Wozowa* we Wtor. i Piątek po południu. *Listowa* w Pon. i Piąt. r.
d) Do Ostrowca, Opatowa, Ożarowa, Zawichosta, Sandomierza i Staszowa.	*Wozowa* w Piątek o 9 rano, w Sobotę o 6 wieczór. *Listowa* w Niedzielę, Środę, Czwartek i Sobotę o 6 po południu.	*Wozowa* we Wtorek i Sobotę po południu. *Listowa* w Nied., Poniedziałek, Środę i Piąt. rano.
e) Do Opoczna, Końskich, Przedborza, Iłży, Zwolenia i Solca.	*Wozowa* jak do Radomia. *Listowa* w Poniedziałek i Środę o 6 wieczór.	*Wozowa* we Wtor. po poł. *Listowa* w Niedz. i Srodę rano.
f) Do Chmielnika, Buska i Stopnicy.	*Wozowa* jak do Radomia. *Listowa* w Srodę i Sobotę o 6 po południu.	*Wozowa* we Wtor. i Piątek po południu. *Listowa* w Pon. i Piąt. r.
7. **Piotrkowski.** Do Mszczonowa, Rawy, Tomaszowa, Piotrkowa, Radomska i Częstochowy.	*Wozowa* we Środę o 4 po południu.	*Wozowa* we Wtorek po południu.
8. **Częstochowski** (Koleją żelazną). *a)* Do Rudy Guzow., Skierniewic, Piotrkowa, Częstochowy, Zawiercia i Granicy, Za granicę: do Prus, Austryi i państw europejskich południ. i zach.	*Listowa* codziennie o 4 po południu.	*Listowa* codzien. w nocy.
b) Do Mszczonowa, Rawy, Tomaszowa, Wolborza, Żarek, Pilicy, Dąbrowy i Olkusza.	*Listowa* codziennie o 4 po południu.	*Listowa* codzien. w nocy.
c) Do Wielunia, Krzepic, wsi Św. Anny i Koniecpola.	*Listowa* w Srodę i Sobotę o 4 po południu.	*Listowa* w Poniedziałek i Czwartek w nocy.
9. **Kalisko-Pabryczny.** *a)* do Łowicza, Osin, Strykowa i Zgierza.	*Wozowa* w Czwartek o 5 po południu. *Konna* w Niedzielę i we Wtorek o 4 po południu.	*Wozowa* w Srodę rano. *Konna* w Piątek i Srodę w nocy.

Dalszy ciąg Tabelli Odchodu i Przychodu Poczt w Warszawie.

WYMIENIENIE TRAKTU	ODCHÓD	PRZYCHÓD
	W jakie dni i godziny	
b) Do Łodzi, Pabianic, Łasku, Zduńskiéj Woli, Sieradza, Błaszek i Kalisza.	*Wozowa* jak do Łowicza. *Osobowo-listowa* codziennie przez Rokiciny koleją żelazną o 4 po południu.	*Wozowa* jak z Łowicza. *Osobowo-listowa* przez Rokiciny koleją żelazną, codziennie w nocy.
c) Do Widawy, Warty i Szczercowa.	*Wozowa* jak do Sieradza. *Listowa* w Niedzielę i Czwartek o 4 po południu.	*Wozowa* w Srodę rano. *Listowa* we Wtor. i Piątek rano.
d) Do Złoczewa, Wielunia, Naramnic, Wieruszowa, Praszki, i za granicę: do Kempna i Landsberga.	*Wozowa* jak do Sieradza. *Listowa* w Niedzielę i Czwartek o 4 po południu.	*Wozowa* w Srodę rano. *Listowa* w Poniedziałek i Czwartek rano.
10. **Kalisko-Słupecko-Toruński.** Do Łowicza, Kutna, Krośniewic, Koła, Konina, Słupcy, Poznania, Turka, Cekowa, Kalisza, Włocławka, Służewa, Torunia i Gdańska.	*Wozowa* we Wtorek i Sobotę o 5 po południu. *Osobowo-listowa* codziennie o 4 po południu.	*Wozowa* w Poniedziałek i Piątek rano. *Listowa* codziennie w nocy.
b) Do Błonia, Serok i Sochaczewa.	*Wozowa* we Wtorek, Czwartek i Sobotę o 5 po południu. *Listowa* we Wtorek, Czwartek i Sobotę o 5 po południu.	*Wozowa* i *listowa* w Poniedziałek, Środę i Piątek rano.
c) Do Łęczycy, Ozorkowa i Bałdrzychowa.	*Wozowa* we Wtorek o 5 po południu. *Listowa* w Poniedziałek, Wtorek, Środę i Sobotę o 4 po południu.	*Wozowa* w Ponied. rano. *Listowa* w Nied., Wtor., Piątek i Sobotę w połud.
d) Do Płocka, Gostynina i Gombina.	*Wozowa* we Wtorek o 5 po południu. *Listowa* codziennie o 4 po południu.	*Wozowa* w Piątek rano. *Listowa* codzien. w poł.
e) *Toruński*, od Krośniewic do Włocławka, Brześcia Kujaws., Nieszawy, Służewa, i za granicę: do Torunia i Gdańska.	*Wozowa* we Wtorek o 5 po południu. *Osobowo-listowa* codziennie o 4 po południu.	*Wozowa* w Poniedziałek rano. *Listowa* codzien. w południe.
f) Do *Ciechocinka*.	*Wozowa* we Wtorek o 5 po południu. *Listowa* od 3 (15) maja do 3 (15) września codziennie o 4 po południu, w pozostałym zaś czasie w Sobotę o 4 po południu.	*Wozowa* w Ponied. rano. *Listowa* od 3 (15) maja do 3 (15) września codzien. w południe, w pozostałym czasie w Środę w połud.
11. **Płocki.** *a)* Do Zakroczymia, Płońska, Bodzanowa, Płocka, Lipna, i za granicę: przez Golub do Prus.	*Wozowa* w Piątek o 5 po południu. *Listowa* we Wtorek i Czwartek o 9 rano.	*Wozowa* w Czwartek po południu. *Listowa* w Niedz. i Piątek po południu.
b) Do Nowegodworu i Nasielska.	*Wozowa* w Piątek o 5 po południu. *Listowa* codziennie o 9 rano.	*Wozowa* we Czwartek po południu. *Listowa* codzien. po poł.
c) Do Radzymina.	*Wozowa* i *osobowo-listowa* w Poniedziałek i Czwartek o 5 po południu.	*Wozowa* i *osobowo-listowa* w Poniedz. i Czwartek przed południem.

SPIS PRZEDMIOTÓW.

Stron.

I. Wiadomości kościelne.

1. Epoki główne.—Liczby zwrotów kalendarskich.—Święta ruchome Rzymskie i Kościoła Wschodniego. — Suche dni. . . . III
2. Rozkład dni niedzielnych i świąt uroczystych w r. 1857 . . IV
3. Rozkład dni niedzielnych i świąt uroczystych w r. 1858 . . V
4. *Dwanaście miesięcy zawierają w sobie:* Święta Rzymsko-kotolickie, Wschodnio-katolickie, żydowskie i mahometańskie . . . . . od str. VI—XXVIII
5. Ewangelie na wszystkie święta w roku 1857. 30
6. Dni galowe w Cesarstwie Rossyjskiém i Królestwie Polskiém. 32
7. Wykaz alfabetyczny świętych i świąt na rok 1857, z wyrażeniem dnia i miesiąca:
   a) Święci. 34
   b) Święte. 38
8. Prawidła przenoszenia świąt ruchomych w kalendarzu Rzymsko-katolickim 40
9. Wykład uroczystości Boskich i ich obrzędów, przez ks. *Pawła Rzewuskiego*. 43

II. Wiadomości astronomiczne.

1. Położenie geograficzne Obserwatoryum Warszawskiego . . II
2. Zaćmienia i cztery pory roku astronomiczne III
3. Wschód i zachód słońca; Wschód i zachód księżyca; Długość dnia; Godzina na zegarze, gdy na kompasie g. 12; Przybycie i ubycie dnia: wszystko obliczone na każdy dzień w miesiącu. Odmiany księżyca; Planety znaczniejsze, których czas zjawienia odnosi się ściśle do d. 16 każdego miesiąca. od str. VII—XXIX
4. Wymiary świata słonecznego 71
5. Asteroidy czyli małe planety teleskopowe odkryte w teraźniejszym wieku. 72
6. O regulowaniu zegarów podług kompasu 73
7. Położenia geograficzne 75
8. Położenie geograficzne obserwatoryów 77
9. Porównanie podziałek termometrów 79
10. Porównanie podziałek barometru 80

III. Wiadomości meteorologiczne. Stron.

1. Stan normalny powietrza z 30-letnich dostrzeżeń od r. 1826—1856 w Obserwatoryum Astronomiczném Warszaw. robionych. 81
2. Wisły zamarzanie i puszczanie na niéj lodów. 82
3. Trwanie lodów na Wiśle pod Warszawą 83
4. Wypadki średnie dostrzeżeń meteorologicznych, w Obserwatoryum Astronomiczném Warszaw. w r. 1855 robionych. . . 84
5. Ogólny stan roku 1855 pod względem meteorologicznym, stan każdego miesiąca i ważniejsze zdarzenia meteorol. w tychże. 86

IV. Wiadomości statystyczne.

1. Główniejsze wiadomości statystyczne o Królestwie Polskiém za r. 1856, ze sprawozdań urzędowych zebrane. 112
2. Wykaz statystyczny miast Królestwa Polskiego za r. 1856, z wykazaniem: czy są własnością rządową czy prywatną, w któréj leżą gubernii, w jakim powiecie, nad jaką rzeką, i jaką ludność obejmują, (z akt urzędowych). 123
3. Wiadomości statystyczne o przemyśle fabrycznym, rzemiosłach i handlu w Królestwie Polskiém (z akt urzędowych) . . . 136

V. Wiadomości historyczne.

1. Dom Cesarski Rossyjski 226
2. Wykaz genealogiczno-statystyczny wszystkich Państw Europy. 228
3. Kronika spółczesna. Rok 1856 236

VI Wiadomości lekarskie.

1. O środkach zaradczych przeciw księgosuszowi, przez Dr. Med. *Kochańskiego*. 205

VII. Wiadomości informacyjne.

1. Krótka wiadomość o Zakładach naukowych Okręgu Naukowego Warszawskiego, wewnętrzném ich urządzeniu i formalnościach wymaganych przy zamieszczaniu w nich młodzieży. . 157
2. O instytucyach ubezpieczeń w Królestwie Polskiém. . . . 179
3. O Towarzystwie Kredytowém ziemskiém. Wiadomości potrzebne dla właścicieli dóbr i posiadaczy listów zastawnych (z tablicami). 184
5. O opłatach i używaniu papieru stemplowego 252
6. Wymienienie ważniejszych władz wojskowych i cywilnych urzędujących w Warszawie, z wskazaniem miejsc, w których posiedzenia swe odbywają. 254
7. Rozkład jazdy na drodze żelaznéj Warszawsko-Wiedeńskiéj . 259
8. Tabella odchodu i przychodu poczt w Warszawie w r. 1857 . 264
9. Taryffa Telegrafu elektrycznego przy drodze żelaznéj Warszawsko-Wiedeńskiéj (na okładce).

DALSZY CIĄG TARYFFY TELEGRAFU ELEKTRYCZNEGO.

II. Oprócz powyższéj należności, opłaty są następujące:

1. Jeżeli depesza przesłaną jest do jednéj stacyi do kilku osób, płaci się za każdy odpis po kop. 22.
2. Jedna depesza do różnych stacyj uważa się na każdą stacyą za depeszę oddzielną.
3. Za poświadczenie że depesza odebraną została w miejscu przeznaczenia, płaci się czwarta część należytości, jaka od depeszy pojedynczéj wypada.
4. Za sprawdzenie depeszy, tojest podanie jéj napowrót, na żądanie oddającego, połowa należytości, jaka za tęż depeszę przypada.
5. Za sprawdzenie depeszy, na żądanie odbierającego, cała należytość.
6. Za sprawdzenie czyli poświadczenie tożsamości osoby oddającéj depeszę, kop. 31.
7. Gdy żądaną jest odpowiedź, pobiera się opłata od téjże, podług domniemanéj liczby wyrazów.
8. Jeżeli wstrzymaną zostaje depesza nieodeszła, zwraca się pobrana należytość po potrąceniu kop. 15.
9. Za wstrzymanie już odeszłéj depeszy, dopłaca się połowę kosztu depeszy pojedynczéj.

III. Za dalszą od stacyi przesyłkę depesz opłaca się:

a. Za depeszę oddać się mającą na pocztę kop. 13 (jeżeli stacya pocztowa w miejscu istnieje).

b. Za depeszę przez umyślnego posłać się mającą, na 7 wiorst kop. 62.

c. Przez sztafetę według taxy pocztowéj, wpisowego kop. 90, oraz po $5^1/_2$ kop. na 1 wiorstę.

Jeżeli odległość miejsca lub koszt przesyłki nie są wiadome, należytość domysłowo obliczona deponuje się do czasu otrzymania dokładnego obliczenia.

IV. Za granicę Królestwa:

Bezpośrednio przyjmują się depesze na stacyach: Warszawa, Skierniewice, Piotrków, Częstochowa i Granica, w języku niemieckim i francuzkim podług cen Taryffą oznaczonych, a mianowicie: od depeszy pojedynczéj 25 wyrazowéj:

na odległość	10 mil,	kop.	62	na odległość	135 mil,	kop.	372
—	25	—	124	—	175	—	434
—	45	—	186	—	220	—	496
—	70	—	248	—	270	—	558
—	100	—	310	—	325	—	620

Na innych pomniejszych stacyach depesze za granicę przyjmują się pośrednio, tojest: opłaca się depesza do najbliższéj stacyi wymienionéj powyżéj, w kierunku ku Granicy, która zawiadomi o przynależnéj ztamtąd opłacie.

Depesze powinny być pisane atramentem, wyraźnie, bez skróceń i znaków. Obejmować powinny wiadomość: od kogo, dokąd, do kogo (nazwisko i adres) podpisane być powinny przez osobę oddającą.

Kwit wydany z księgi sznurowéj na uiszczoną opłatę, stanowi dowód przyjęcia i odesłania depeszy. Reklamacye nie poparte takim kwitem, uwzględniane nie będą.